

Wijsbegeerte

Juni 2003

Titel:

Wijsbegeerte

Onderwijsvisitatie Wijsbegeerte

Rapport waarin de visitatiecommissie Wijsbegeerte haar bevindingen ten aanzien van het onderwijs aan de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied heeft vastgelegd.

Utrecht: VSNU, juni 2003, 213 pag. (incl. bijlagen)

ISBN 90 55 88 3182

Vereniging van Universiteiten (VSNU)

Leidseveer 35

Postbus 19270

3501 DG Utrecht

Nederland

telefoon : +31 30 236 38 88

fax : +31 30 233 35 40

e-mail : post@vsnu.nl

internet : <http://www.vsnu.nl>

© 2003 VSNU

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopie, opnamen, of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

Ten geleide	5
Deel I Algemeen deel	
1.1 De onderwijsvisitatie Wijsbegeerte	9
1.2 Referentiekader	15
1.3 Algemene bevindingen	19
1.4 Vergelijkend overzicht bevindingen	25
Deel II De opleidingsrapporten	
1. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Erasmus Universiteit Rotterdam	47
2. Opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Twente	67
3. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit van Amsterdam	85
4. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Leiden	103
5. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Vrije Universiteit Amsterdam	119
6. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Rijksuniversiteit Groningen	137
7. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Katholieke Universiteit Nijmegen	153
8. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit van Tilburg	169
9. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Utrecht	185
Bijlagen	
1. Curricula vitae leden visitatiecommissie	203
2. Standaardprogramma bezoeken	207
3. De opleidingen in cijfers	209
4. Brief aan faculteiten m.b.t. plannen voor de bachelor-masterstructuur aan de opleiding	211
5. Lijst met veel voorkomende afkortingen	213

Ten geleide

In dit rapport doet de Visitatiecommissie Wijsbegeerte verslag van haar bevindingen over de opleidingen die zij heeft bezocht in de periode van 18 september 2002 tot en met 31 januari 2003: de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Twente (alleen voor Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied), Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen, Katholieke Universiteit Nijmegen, Universiteit van Tilburg en Universiteit Utrecht. De commissie heeft op verzoek van de VSNU deze opleidingen beoordeeld in het kader van het in Nederland gehanteerde systeem van externe kwaliteitszorg dat door de gezamenlijke universiteiten is opgezet.

De uitkomsten zijn in eerste instantie bedoeld voor allen die betrokken zijn bij het onderwijs aan deze opleidingen. Met het oog daarop heeft de commissie voor iedere opleiding afzonderlijk een opleidingsrapport uitgebracht op basis waarvan de opleiding actie kan ondernemen om de kwaliteit te verbeteren. Deze opleidingsrapporten zijn in deel II opgenomen.

Het algemene deel van het rapport is niet alleen gericht op kwaliteitsverbetering maar vervult ook een openbare functie. Het geeft de buitenwereld een beeld van de kwaliteit van de gevisiteerde opleidingen door deze te bespreken aan de hand van een reeks kwaliteitsaspecten. Uit het rapport blijkt dat alle opleidingen van academisch niveau zijn.

Van vele betrokkenen is in de loop van deze visitatie een grote inzet gevraagd. De opleidingen hebben een kritische zelfanalyse opgesteld en daarover twee dagen uitvoerig van gedachten gewisseld met hun vakgenoten in de commissie. De commissie heeft gedurende negen intensieve bezoeken vele studenten, docenten, bestuurders, stafleden en afgestudeerden gesproken, daar uitgebreid overleg over gepleegd in commissieverband en vervolgens haar bevindingen geformuleerd. Ik dank alle betrokkenen die deze visitatie mogelijk hebben gemaakt.

Ik hoop en verwacht dat dit rapport, door de vele behartigenswaardige opmerkingen die het bevat, een bijdrage zal leveren aan de gedachtevorming binnen en buiten de universiteiten over de wijze waarop de kwaliteit van deze opleidingen gehandhaafd en waar nodig verbeterd kan worden.

Mr. E.M. d'Hondt
Voorzitter VSNU

Een woord van dank

Wil ik op de eerste plaats richten tot de leden van de visitatiecommissie.

Negen keer drie dagen doorbrengen met filosofen van heel diverse horizons kan zowel een aangename ervaring als een bron van kwelling en irritatie worden. Het werd het eerste. De lotsverbondenheid werd wederzijdse waardering en zelfs vriendschap. Elk van de commissieleden heeft gegeven zonder te rekenen. We hebben samen marathonzittingen uitgezeten, meningsverschillen uitgediscuteerd, het eindverslag geschaafd en gepolijst. Ons oordeel moest juist zijn, gepast en uitgebalanceerd: dat was het objectief. Tegelijk was dit onderzoek naar de stand van zaken van het Nederlandse filosofie-onderwijs ook een queeste naar onszelf. Wat is voor ons de plaats van de filosofie in de samenleving? Wat kan een opleiding in de wijsbegeerte voor finaliteit hebben? Hoe kunnen wij oordelen over het werk van anderen, en dan nog wel in een discipline die voortdurend alles – en zichzelf op de eerste plaats – in vraag stelt? Met welke autoriteit kunnen we spreken? Hoe moeten wij omgaan met het stukje institutionele macht dat ons plots in de schoot werd geworpen, als we gewoon zijn alleen de macht van het goede argument te laten tellen? De hele commissie heeft deze vragen met grote schroom en zorgvuldigheid behandeld en ik ben elk van de leden, Sander, Heinz, Joachim, Paul, Bas en Egbert, dankbaar voor hun inbreng.

Dank ook aan de faculteiten die ons allemaal zo vriendelijk en gastvrij hebben ontvangen. Niet iedereen had even veel zin in de oefening die hier werd gevraagd. ‘Moet die visitatie er nu nog per se bij, nu we met de implementatie van de BAMA-structuur al onze handen vol hebben?’, was de spontane reactie van meer dan één collega. Controleren lijkt ook een leukere rol dan gecontroleerd te worden – al hadden leden van de commissie soms wel twijfels hieromtrent. Toch hebben we in alle faculteiten hoogst interessante discussies gehad over het filosofie-onderwijs, de toekomst van de filosofie in het universitaire landschap, de zin van wat we doen. Dit maakte van onze opdracht een uitdaging – zoveel meer dan het bureaucratische overlopen van de diverse punten van een checklist. Waarvoor nogmaals mijn (onze) dank.

Prof. Toon Vandeveld
Voorzitter van de Visitatiecommissie Wijsbegeerte

I Algemeen deel

1.1 De onderwijsvisitatie Wijsbegeerte

1.1.1 Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie Wijsbegeerte (hierna: de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel en een deel dat de afzonderlijke opleidingsrapporten bevat.

Het algemene deel bevat, conform de richtlijnen in Onderwijsvisitatie op Maat, een beschrijving van de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie, het gehanteerde referentiekader, een algemene beschrijving van de situatie van de Wijsbegeerte aan de Nederlandse Universiteiten en een vergelijkend overzicht van de bevindingen bij de gevisitteerde opleidingen.

De commissie heeft zowel de opleiding Wijsbegeerte als de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald Wetenschapsgebied gevisitteerd. Aan alle universiteiten die de commissie heeft bezocht worden beide opleidingen aangeboden, met uitzondering van de Universiteit Twente waar alleen de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald Wetenschapsgebied bestaat. Voor die universiteiten waar beide opleidingen bestaan geldt dat het in veel gevallen niet mogelijk is om in de beoordeling van de voor de visitatie relevante aspecten een duidelijk onderscheid te maken tussen beide opleidingen. Daar waar dit wel het geval is, wordt dit steeds vermeld.

De commissie heeft ervoor gekozen in het algemene gedeelte geen aparte paragraaf op te nemen over de opleiding Wijsbegeerte in internationaal perspectief. De commissie is van mening dat een dergelijke internationale vergelijking alleen zin heeft indien er een duidelijk kader is voor een dergelijke vergelijking met heldere richtlijnen voor vergelijkend onderzoek; in het huidige VSNU-protocol ontbreekt dit. Voorts merkt zij op dat de samenstelling van de commissie, met mensen die ervaring hebben met het Vlaamse, Duitse, Canadese en Afrikaanse filosofieonderwijs, voldoende waarborg biedt dat bij de beoordeling van de opleidingen tevens het internationale perspectief in beschouwing wordt genomen.

Een nieuw aspect in de onderwijsvisitatie is het aspect bachelor-master. De commissie is van mening dat de invoering van de bachelor-masterstructuur een dusdanige belangrijke verandering van het onderwijsstelsel betreft, dat één van de taken van de commissie – het adviseren en het kijken naar de toekomst – niet kan gebeuren zonder dat daarbij de bachelor-masterstructuur op enigerlei wijze in beschouwing wordt genomen. De commissie doet in haar rapport dan ook aanbevelingen over de plannen die er bij de opleidingen bestaan met betrekking tot de bachelor-masterstructuur. Conform de afspraken van de VSNU geeft de commissie geen cijfers aan het onderdeel

bachelor-master (BAMA). Een brief die aan de faculteiten is gestuurd met betrekking tot dit aspect is opgenomen als bijlage 4.

1.1.2 De betrokken opleidingen

De visitatie had betrekking op de volgende opleidingen (in volgorde van de bezoeken):

Erasmus Universiteit Rotterdam: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Universiteit Twente: Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Universiteit van Amsterdam: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Universiteit Leiden: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Vrije Universiteit Amsterdam: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Rijksuniversiteit Groningen: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Katholieke Universiteit Nijmegen: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Universiteit van Tilburg: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Universiteit Utrecht: Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

In het bovenstaande worden de officiële benamingen van de opleidingen gehanteerd, zoals vermeld in het CROHO 2001-2002. In enkele gevallen worden in de praktijk andere namen gebruikt. In het rapport worden de volgende afkortingen gebruikt voor de hierboven genoemde Universiteiten:

Erasmus Universiteit Rotterdam: EUR

Universiteit Twente: UT

Universiteit van Amsterdam: UvA

Universiteit Leiden: LEI

Vrije Universiteit Amsterdam: VU

Rijksuniversiteit Groningen: RUG

Katholieke Universiteit Nijmegen: KUN

Universiteit van Tilburg: UvT

Universiteit Utrecht: UU

1.1.3 Taak en samenstelling van de commissie

De commissie kreeg tot taak om op basis van de door de faculteit aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, een oordeel te geven over de verschillende aspecten van de kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het Protocol Kwaliteitszorg

Onderwijs 2000-2005 (Onderwijsvisitatie op Maat), en de punten te identificeren die naar haar oordeel verbeterd moeten worden.

Tot leden van de commissie werden benoemd:

prof. dr. A. Vandevelde, gewoon hoogleraar Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven, tevens voorzitter;

prof. dr. S. Griffioen, voorheen hoogleraar Wijsbegeerte aan de Vrije Universiteit Amsterdam, thans bijzonder hoogleraar cultuurfilosofie aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen aan de Vrije Universiteit Amsterdam;

prof. dr. H. Kimmerle, emeritus hoogleraar Wijsbegeerte aan de Erasmus Universiteit Rotterdam;

prof. dr. J. Leilich, hoogleraar Wijsbegeerte aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA);

prof. dr. P. Smeyers, gewoon hoogleraar Wijsgerige Pedagogiek aan de Katholieke Universiteit Leuven, tevens onderwijskundig lid;

dhr. B. van der Vossen, student Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied en student politicologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Secretaris van de commissie was **dr. E.L.J. Fortuin**, medewerker bureau VSNU.

Alle leden van de commissie namen deel aan alle bezoeken, met uitzondering van de heer Kimmerle die niet aanwezig was bij het bezoek aan Erasmus Universiteit Rotterdam, de heer Griffioen, die niet aanwezig was bij de eerste dag van het bezoek aan de Vrije Universiteit Amsterdam en de heer van der Vossen, die niet deelnam aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam.

Zie bijlage 1 voor de curricula vitae van de leden van de commissie.

1.1.4 Werkwijze van de commissie

De commissie hield haar voorbereidende vergadering op 29 mei 2002. Daarbij stelde zij onder meer haar concept referentiekader vast, dat vóór aanvang van de bezoeken aan de faculteiten werd toegezonden (voor referentiekader, zie paragraaf 1.2). Het onderhavige referentiekader bevat de normen waaraan de commissie de opleidingen toetst.

Tevens maakte zij afspraken over de taakverdeling binnen de commissie en besprak zij de Zelfstudies.

De negen bezoeken vonden plaats in de periode 18 september 2002 tot en met 31 januari 2003. Zij verliepen volgens het als bijlage 2 bijgevoegde programma. De mondelinge rapportage aan het einde van een bezoek was openbaar.

Ter voorbereiding van de bezoeken bestudeerde de commissie de Zelfstudie met eventuele bijlagen en aanvullingen, de studiegids, een aantal scripties en evaluatiemateriaal. Ieder lid van de commissie las per opleiding twee – en

soms drie – scripties, zoveel mogelijk één met een hoge en één met een lage waardering. Bovendien werden door de commissie scripties uit verschillende richtingen binnen de filosofie gelezen, zowel van Wijsbegeerte als Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied. Voorts nam de commissie tijdens het bezoek kennis van de tentamenopgaven, van evaluatieverslagen, collegedictaten en boeken, voorlichtingsmateriaal e.d.

De commissie maakte, met name bij de voorbereiding van de gesprekken en van de mondelinge rapportage, gebruik van de door de VSNU opgestelde checklist.¹ Aan het einde van een bezoek werd aan de in die lijst genoemde kwaliteitsaspecten een cijfer toegekend in een tienpuntsschaal. Voor een overzicht van alle toegekende cijfers wordt verwezen naar bijlage 3, *De opleidingen in cijfers*. Ten slotte werd een afsluitende vergadering gehouden op 13 en 14 maart 2003. Tijdens deze vergadering besprak de commissie het inleidende hoofdstuk en werd het commentaar van de faculteiten besproken op de conceptopleidingsrapporten.

De commissie heeft ervoor gekozen geen apart gesprek te voeren met afgestudeerden. Hiervoor geeft zij twee redenen. Allereerst is het alumnibeleid bij de meeste opleidingen niet zodanig ontwikkeld dat makkelijk contact gelegd kan worden met afgestudeerden op zo'n wijze dat een evenwichtig beeld verkregen kan worden van de mening van de afgestudeerden over de opleiding. Ten tweede is de commissie van mening dat de opleiding wijsbegeerte niet opleidt voor een specifiek beroep, waardoor studenten in een veelvoud van beroepen terecht kunnen komen. Door de afwezigheid van een specifiek beroepsgerichte component in de opleiding is het systematisch ondervragen van alumni over de voorbereiding van de opleiding op een specifiek werkveld minder relevant dan bij opleidingen die wel een dergelijk beroepsgericht karakter hebben.

De commissie hanteerde voor wat betreft de instroom- en rendementsgegevens de door de VSNU verstrekte KUO-cijfers. Het voordeel hiervan is dat vergelijking tussen de universiteiten mogelijk is omdat de cijfers door het CBS op identieke wijze voor alle opleidingen zijn bewerkt. Wel merkt de commissie op dat de individuele opleidingen vaak andere instroomcijfers hanteren die meer realistisch zijn, omdat zij gebaseerd zijn op het werkelijke aantal onderwijsvragende studenten. Het verschil met de KUO-cijfers is bij de opleiding Wijsbegeerte soms aanzienlijk omdat veel studenten deze studie als tweede studie doen. Ten slotte merkt de commissie op dat zij gegevens heeft opgevraagd en gebruikt over de duur van de promotieopleiding bij de verschillende faculteiten. Hoewel deze gegevens geen onderdeel zijn van de gegevens die de faculteiten volgens het VSNU-protocol moeten aanleveren, was de commissie toch van mening dat inzicht in deze gegevens nodig is om een volledig beeld te krijgen van de promotieopleiding.

¹ Zie Onderwijsvisitatie op Maat, VSNU, juli 1999.

1.1.5 Korte terugblik op de visitatie

De commissie heeft de hele visitatie als zeer positief ervaren. De commissie bewaart goede herinneringen aan de gesprekken die ze heeft gevoerd met zowel de studenten als de docenten en de overige staf. Ook heeft de commissie grote waardering voor het vele voorbereidende werk dat door de faculteiten is gedaan. In alle gevallen werd de commissie zeer gastvrij ontvangen. Er was alle mogelijkheid om ook tijdens de bezoeken de benodigde aanvullende informatie te krijgen.

De commissie beveelt met het oog op volgende visitaties aan:

- a. evaluaties en een aantal gecorrigeerde tentamens standaard al voorafgaande aan de bezoeken aan de commissie te sturen zodat zij ruim de tijd hebben hier kennis van te nemen;
- b. bij de tabellen over de personeelsbezetting en de staf/studentratio uit te gaan van een gemiddelde over de gevisiteerde periode, in plaats van uit te gaan van een peildatum, zoals nu in het VSNU-protocol wordt vereist;
- c. standaard ook cijfers over de promotieduur van AIO's/OIO's en bursalen op te vragen bij de faculteiten;
- d. dat het centrale Nederlandse systeem van studentregistratie ook rekening houdt met dubbelstudenten en zij-instroom en deze in de cijfers verdisconteert.

1.2 Het referentiekader

Het referentiekader van deze visitatie Wijsbegeerte verschilt niet grondig van dat van de vorige visitatie. Een aantal fundamentele gegevens zijn niet veranderd en zullen allicht ook niet zo snel veranderen. In het algemeen stellen we twee vragen aan de diverse filosofie-opleidingen. Doet men de juiste dingen? En doet men de dingen goed? Meer in concreto zijn volgende elementen voor de commissie van belang.

1. We weten dat de studie in de wijsbegeerte niet éénduidig kan voorbereiden op een welbepaalde beroepsloopbaan. Een aantal afgestudeerde filosofen kan gedurende een aantal jaren aan de slag als onderzoeker, maar het perspectief van doorstroming naar docentenplaatsen aan universiteiten en hogescholen is heel beperkt. Dit is niet dramatisch. Onder andere door demografische evoluties – de vergrijzing van de bevolking – raken alle universitair gediplomeerden binnen de gevisiteerde periode makkelijker dan ooit aan werk en onze filosofen profiteren daarvan mee. Bovendien geeft de maatschappelijke vraag naar reflectie en bezinning aanleiding tot het ontstaan van filosofische praktijken en tot de integratie van een aantal filosofen in het vormingswerk. Verder komen afgestudeerden terecht in de meest diverse beroepen en sectoren: journalistiek, personeelsmanagement, informatica, de welzijnssector, enz. Wie filosofie studeert en een goede positie op de arbeidsmarkt buiten de universiteit ambieert weet bij aanvang dat het nuttig kan zijn om deze studie aan te vullen met een andere opleiding. Deze situatie geeft aan de faculteiten Wijsbegeerte een grote vrijheid om haar eigen doelstellingen te formuleren.
2. Toch kan de maatschappelijke vraag deze faculteiten niet volledig onberoerd laten. Bij heel veel mensen die in het beroepsleven actief zijn leeft een vraag naar onthaasting en bezinning over de grote levensvragen. De secularisatie creëert hier een vraag, die de filosofiefaculteiten niet noodzakelijk volledig aan het vormingswerk dienen over te laten. De faculteiten spelen reeds in grote mate in op de behoefte aan niet alleen vakwetenschappelijke reflectie van studenten uit andere studierichtingen. Vraag is of ze ook voldoende inspelen op de maatschappelijke trend naar een levenlang leren.
3. Filosofie hoeft niet per se nuttig te zijn, maar men verwacht van filosofen dat ze vanuit hun historische eruditie, hun wijde belezenheid en hun argumentatieve vaardigheid in staat zijn tot wel doordachte en min of meer originele interventies in publieke debatten. Dit kan natuurlijk geen rechtstreekse doelstelling zijn van elk onderdeel van de filosofieopleiding, maar enkele elementen in die opleiding moeten toch de bekwaamheid tot dit soort interventies stimuleren. De commissie meent dat vooral het maatschappelijke gegeven van de multiculturaliteit een uitdaging vormt voor de filosofen. Kennismaking met niet-westerse wijzen van denken en filosoferen moet op één of andere wijze behoren tot de doelstellingen van een hedendaagse filosofieopleiding. Dit is bij

- uitstek een terrein waarop heel specifiek aan filosofen vragen worden gesteld.
4. Mede vanuit deze achtergrond meent de commissie dat het wenselijk is dat de talenkennis van de studenten wijsbegeerte wordt gestimuleerd. Als leden van een kleine taalgemeenschap zijn wij altijd al meer gevoelig geweest voor het idiosyncratische van elke taal. Oudere generaties Nederlandstalige filosofen waren in staat om Aristoteles in het Grieks, Heidegger in het Duits, Ryle in het Engels en Sartre in het Frans te lezen. Het contact met niet-westerse denkwijzen noopt ons heden ten dage onze horizon nog verder te verruimen. In de filosofie bestaat er meer dan alleen wat in het Engels vertaald is. Meer dan ooit moeten Nederlandstalige filosofen in staat zijn om een brugfunctie te vervullen tussen denkers behorend tot heel verschillende culturele en taalgroepen.
 5. Er zijn heel veel verschillende stijlen van filosofie. Lyotard heeft ooit gezegd dat wijsbegeerte bij uitstek een vertoog is dat telkens weer zijn eigen regels uitvindt. Filosofie stelt inderdaad voortdurend haar eigen doeleinden en methodes ter discussie. Dit stelt een visitatiecommissie voor grote problemen. Inhoudelijke kwaliteitsstandaarden liggen hier minder vast dan in de vakwetenschappen. Men kan dus verwachten dat filosofieopleidingen een eigen profiel ontwikkelen en niet louter klonen van elkaar of van een zelfde stamien zijn. Dit wil niet zeggen dat de Faculteiten Wijsbegeerte zichzelf een vrijbrief kunnen geven om te ontsnappen aan de min of meer formele eisen die aan elke academische opleiding worden gesteld qua studierendement, kwaliteit van de informatieverstrekking en van de organisatie van het onderwijs, gebruik van goede handboeken, representativiteit van de tentamens, diversiteit van leer- en tentamenvormen, enz. Ook over de kwaliteit van eindverhandelingen en scripties bestaat meestal een hoge mate van eensgezindheid onder vakfilosofen.
 6. In een volwaardige universiteit moet plaats worden ingeruimd voor reflectie over het menselijke weten in het algemeen en over de wetenschappen in het bijzonder. Dit betekent op de eerste plaats dat aan elke universiteit een eigen filosofieopleiding aanwezig moet zijn en op de tweede plaats dat filosofen steeds opnieuw in dialoog moeten treden met de vakwetenschappen die zich ooit uit de filosofie hebben verzelfstandigd. Filosofen moeten bijgevolg in hun opleiding kennis maken met de basiselementen van één of enkele vakwetenschappen. Er is heden ten dage geen wijsgerige antropologie meer mogelijk zonder kennis van de psychologie, van de psychoanalyse en van de culturele antropologie, geen sociale wijsbegeerte zonder kennis van de economie, sociologie, politicologie en recht.

Op grond van dit alles meent de commissie dat filosofiebeoefening niet louter immanent met zichzelf bezig kan zijn. Zij zal haar eigen geschiedenis een belangrijke plaats toekennen, maar zij zal ook de ideeëngeschiedenis in een ruimere culturele en interculturele context plaatsen. Zij zal zich uitgedaagd weten door de problemen die oprijzen uit de ontwikkeling van wetenschap en samenleving en in het bijzonder door het gegeven van de multiculturaliteit.

Eindtermen

Vanuit de eerder beschreven algemene doelstellingen kan men als volgt de minimale eindtermen van de opleiding wijsbegeerte opstellen:

Kennis

- a. Goede kennis van de geschiedenis van de wijsbegeerte en van haar cultuurhistorisch kader.
- b. Kennis van de basisdisciplines in de wijsbegeerte (metafysica en antropologie; kentheorie, logica en wetenschapsfilosofie; sociale en politieke filosofie en ethiek) van de hoofdproblemen in deze domeinen, van de posities die daarin verdedigd worden, alsmede van hun multiculturele specialisaties.
- c. Grondige kennis van minstens één van de binnen de opleiding aangeboden specialisaties.
- d. Kennis van de belangrijkste thema's in het hedendaagse wijsgerige debat.
- e. Kennis van de basiselementen van enkele vakwetenschappen en van hun relatie met de wijsbegeerte of grondige kennis van één niet-wijsgerige discipline en van haar relatie met de wijsbegeerte.

Vaardigheden

- a. Vaardigheid in het lezen van een wijsgerige tekst, zowel van klassieke als van hedendaagse auteurs (structuur van een tekst en argumentaties kunnen ontleden; de vooronderstellingen ervan kunnen achterhalen; een tekst kunnen situeren zowel in een historisch als in een thematisch kader).
- b. Vaardigheid in het zelfstandig wijsgerig-conceptueel formuleren, analyseren en oplossen van een probleem in een schriftelijk rapport.
- c. Vaardigheid in het vinden van de relevante vakliteratuur rond een onderwerp en in het verwerken en kritisch beoordelen van die literatuur.
- d. Mondelinge uitdrukingsvaardigheid (helder en gestructureerd een onderwerp vanuit verschillende standpunten kunnen presenteren; kritisch kunnen evalueren van die standpunten; zelf een standpunt kunnen ontwikkelen).
- e. Vaardigheid in het ontwikkelen van een wijsgerig verantwoord betoog in het publieke debat voor zowel een wijsgerig als een niet-wijsgerig publiek.
- f. In staat zijn in twee andere talen dan de moedertaal wijsgerige teksten te lezen.

1.3 Algemene bevindingen

Dit is de derde onderwijsvisitatie die de opleidingen Wijsbegeerte aan de Nederlandse universiteiten aandoet. Zoals te verwachten was zijn de grootste problemen onderhand verholpen. Globaal genomen is de kwaliteit van het onderwijs aan de Nederlandse opleidingen filosofie, alsook de kwaliteit van de afgestudeerden, ruim voldoende tot goed te noemen. Dat is de belangrijkste boodschap en dat is goed nieuws. Toch is deze visitatie niet overbodig geweest. De commissie heeft bijvoorbeeld hier en daar vastgesteld dat scripties niet adequaat beoordeeld en/of begeleid werden. Ook had de commissie in een aantal opleidingen de stellige indruk dat de lat niet hoog genoeg werd gelegd in de propedeuse en in de eerste jaren van de opleiding.

De zwakke punten van het filosofieonderwijs zijn verder ongeveer overal in Nederland dezelfde. Zwakke instroom, nog zwakkere rendementen, zeer veel studenten die filosofie slechts als hobby lijken te studeren en die even veel tijd steken in bijklussen, in andere studies of in nog andere activiteiten. Er lijkt beslist niet veel stress te heersen onder de aankomende filosofen... De studieduur is dus veel langer dan normaal, hoewel de opleidingen beslist wel studeerbaar zijn in de voorziene tijd. Dit gedragspatroon wordt over het algemeen gedoogd, getuige de lakse omgang met deadlines voor het indienen van werkstukken en tentamenopdrachten. Het verstrakken van deze deadlines is één aanbeveling van deze commissie, maar de vraag is of dit zal volstaan.

De commissie stelt vast dat als men werkelijk iets wil doen aan de zwakke rendementen en de lange studieduur – en het was de commissie niet steeds duidelijk of dit nu echt wel de bedoeling van de diverse opleidingen was – dat dan op dit terrein een meer radicale trendbreuk noodzakelijk is. De commissie beseft dat hiermee tegen de Europese evolutie in de richting van een creditsysteem ingegaan wordt, maar geeft toch in overweging om een voorbeeld te nemen aan een (weliswaar versoepeld) jaarsysteem. Dit betekent dat op het einde van elk jaar gedelibereerd wordt over de vraag in welke mate de student erin is geslaagd het voltijdse of deeltijdstudieprogramma af te werken waarvoor hij zich geëngageerd had. Indien men een bepaald percentage (of een bepaald aantal) van de vakken niet heeft afgelegd, dan kan men zich niet inschrijven voor het volgende jaar. Hoogstens kan men dan – afhankelijk van de vakken waarvoor men wel is geslaagd – wat ‘voorafnames’ doen op het volgende jaar. De commissie vindt bijvoorbeeld dat aan de meeste universiteiten de toelating om na de propedeuse over te stappen naar het eerste doctoraal, straks BA-2, veel te gemakkelijk wordt gegeven. Alleen Leiden, met zijn bindend studieadvies na het eerste jaar, treedt strikter op. Het lijkt de commissie in elk geval een foute reactie om te proberen de rendementscijfers op te krikken door het niveau van het verstrekte onderwijs te laten dalen.

Een deel van de problemen die de commissie heeft ontmoet heeft te maken met de kleinschaligheid van de meeste faculteiten en afdelingen wijsbegeerte. Er zijn negen opleidingen wijsbegeerte in Nederland. Behalve

aan de UvA studeren nergens meer dan twintig filosofen per jaar af. De groepen waaraan in de propedeuse les wordt gegeven zijn vaak nog behoorlijk groot, doordat allerlei geïnteresseerde buitenstaanders erbij aansluiten. Die haken echter in grote mate af in de loop van het jaar en leggen uiteindelijk vaak zelfs geen examen af. Aan enkele opleidingen wordt de aanwezigheid van een aanzienlijke groep oudere studenten die vanuit hun ruime levenservaring te veel interveniëren in lessen en besprekingen, door de jongere studenten als storend ervaren. Daar komt bij dat aankomende filosofen over het algemeen meer dan studenten van andere opleidingen individualisten zijn. Op de één of de andere wijze stimuleren ze elkaar onvoldoende tot studievoortgang.

Het onderwijs in de hogere jaren gebeurt meestal voor kleine tot heel kleine groepjes. Dit heeft voordelen. Docenten kunnen hun enthousiasme gemakkelijk overdragen aan hun studenten. Onderwijs gaat in de richting van 'tutoring'. Het nadeel is dat aan grotere faculteiten toch een ruimer en meer gediversifieerd vakkenaanbod mogelijk zou zijn, alsook een meer stimulerend intellectueel leven. Aan veel van die kleine faculteiten worden slechts zelden bekende gastsprekers uitgenodigd. Er heerst onder de collega's docenten vaak ook weinig teamgeest, zodat de weinige gastsprekers die worden uitgenodigd voor een heel beperkt publiek moeten optreden, wat de ijver om nog nieuwe lezingen te organiseren nog verder inperkt. De sfeer waarin onderwijs en onderzoek gebeuren is in sommige gevallen weinig uitdagend.

Naar aanleiding van deze bevindingen heeft de commissie aan brainstorming gedaan. Zou het niet beter zijn om het aantal opleidingen filosofie te beperken tot een drie of vier? Die zouden zich dan kunnen ontwikkelen tot echte 'centres of excellence'. In de andere universiteiten zou het filosofieonderwijs dan kunnen worden geïntegreerd in de afzonderlijke faculteiten. Elke faculteit zou één of enkele huisfilosofen tellen. De commissie heeft als geheel die suggestie echter niet willen overnemen, en wel om de volgende redenen. Als de filosofen in de wetenschappelijke faculteiten niet meer kunnen terugvallen op een autonome faculteit of afdeling filosofie, dan leidt dat haast onvermijdelijk tot isolement van het algemeen wijsgerige forum en tot vershraling van de filosofiebeoefening zelf. Die dreigt een specialisme te worden zoals zovele andere, wel interessant op zichzelf, maar beperkt in reikwijdte en interessegebied. Het gebrek aan voldoende gediversifieerde contacten met collega filosofen is door de band genomen niet bevorderlijk voor de kwaliteit van de reflectie en het aanbod van filosofische lezingen aan de betrokken universiteiten zou allicht nog beperkter en nog minder divers worden. Bovendien dreigt het gevaar dat de filosofische vakken in een aantal gevallen zullen worden toegeschoven naar zelfverklaarde filosofen zonder formele opleiding wijsbegeerte, vaak oudere academici die als 'fin de carrière' nog willen reflecteren op het eigen vakgebied. Er is niets fouts mee dat deze interesse ontwikkeld wordt, maar als deze tendens te dominant werd, zou dit desastreus zijn voor de kwaliteit van wat onder de noemer filosofie of ethiek

wordt aangeboden. Bovendien leert de ervaring, ook in Nederland, dat studenten in de vakwetenschappen vaak minder geïnteresseerd zijn in de filosofie van hun eigen wetenschapsdomein dan in wijsgerige reflectie over de grote levensvragen of over maatschappelijke vraagstukken in het algemeen. Die kan het best worden aangeboden vanuit een volwaardige filosofische faculteit.

Het probleem van de kleinschaligheid van de meeste Nederlandse filosofieopleidingen is overigens minder erg dan uit de beschrijving hierboven het geval lijkt te zijn. Behalve in Leiden is de staf filosofen in de diverse Nederlandse universiteiten toch nog vrij aanzienlijk. Met name in de levensbeschouwelijk geïnspireerde universiteiten heeft dat te maken met de omvang van het onderwijs dat aan andere faculteiten wordt toegeleverd. Elders genieten de filosofen van een zekere goodwill vanwege universiteitsbesturen, die er terecht van uitgaan dat de universiteit het aan haar status verplicht is een systematische reflectie op de meest fundamentele vragen over mens, maatschappij en wetenschap te organiseren. Het is evident dat universiteiten niet alle opleidingen kunnen aanbieden. Zonder filosofiefaculteit of -afdeling zal de reflexieve component, die we zo belangrijk vinden echter onvermijdelijk sterk in gewicht verminderen.

De nadelen van de kleinschaligheid zullen zich in de nabije toekomst het scherpst laten voelen in de Masteropleidingen, vooral in degene die onderzoeksgeoriënteerd zijn. Internationaal wordt veelal de norm van twintig studenten gehanteerd om een Master in te richten. Zoals gezegd haalt, behalve de UvA, geen enkele Nederlandse filosofiefaculteit deze norm voor haar Masteropleiding. De hoop dat plots massa's buitenlandse studenten zullen toestromen naar kleine opleidingen in provinciesteden is ongetwijfeld illusoir. Zelfs wanneer men opnieuw kan genieten van de goodwill van universiteitsbestuurders, dan nog blijft de kwaliteit van onderzoeksmasters en doctoraatsopleidingen met zo weinig studenten problematisch. De opleidingsbesturen weten dit, maar blijven, ongetwijfeld gedreven door een soort systeemdwang, verder deze micro-opleidingen organiseren. Interuniversitair overleg is hier dringend noodzakelijk om afspraken te maken over specialisatie en werkverdeling, vooral in het domein van de wijsbegeerte van een wetenschapsgebied. Er moet nagedacht worden welke universiteit welke opleiding voor welke studenten in optimale omstandigheden kan aanbieden. Niet elke universiteit hoeft bijvoorbeeld per se een onderzoeksmaster op te richten.

De commissie wil hier nog aan toevoegen dat de afhankelijkheid van de goodwill van de universiteitsbesturen niet zo'n gelukkige situatie is. In diverse Nederlandse filosofiefaculteiten worden of werden recent pijnlijke besparingsacties opgelegd. Een verhoging van instroom en rendementen zou ongetwijfeld de onderhandelingspositie van deze faculteiten verbeteren. Het is merkwaardig dat zij zo weinig kunnen profiteren van de groeiende belangstelling voor wijsbegeerte die bijvoorbeeld in Nederland blijkt uit het succes van *Filosofie Magazine*. Overigens vermoedt de commissie dat de

filosofiefaculteiten onvoldoende op de nieuwe actualiteit inspelen. De Nederlandse filosofische faculteiten zijn zonder uitzondering gesteld op academische *standing*. De commissie juicht dit toe maar meent dat dit niet ten koste zou mogen gaan van de aandacht voor thema's die directer aansluiten bij existentiële vragen.

De filosofische faculteiten hebben hun lot echter niet volledig in eigen handen. De mogelijke plannen van Nederlandse bewindvoerders om dubbelstudies niet langer te financieren zullen, indien ze doorgang vinden, op termijn desastreuus zijn voor de universitaire opleidingen wijsbegeerte. De commissie meent dat het van het grootste belang is dat zowel in het overheidsbeleid als in de structuur van universiteiten en van universitaire opleidingen een tegengewicht wordt geboden tegen de hang naar specialisatie die inherent is aan vakwetenschappen. Dit betekent dat interdisciplinariteit en wijsgerige reflectie moeten worden aangemoedigd eerder dan afgeremd. In die geest kan men ook van de universiteitsbesturen verwachten dat ze zorgen voor een structuur die het opnemen van wijsgerige vakken in het programma van studenten in de vakwetenschappen bevordert. De filosofen hebben dan de opdracht om die vakken voldoende aantrekkelijk te maken voor de geïnteresseerden zonder op kwaliteit en niveau in te leveren.

De commissie zou ten slotte deze algemene beschouwingen willen afsluiten met een herinnering aan vier meer specifieke aanbevelingen die we aan alle Nederlandse faculteiten wijsbegeerte doen inzake de opbouw van hun programma's. De commissie is allereerst van mening dat de aantrekkelijkheid van deze opleidingen verhoogd zou worden als ze meer aandacht besteedden aan niet-westerse wijsgerige tradities en aan de problematiek van het multiculturalisme. Het contact met wat nu wel eens 'Wereldfilosofieën' wordt genoemd zal onze 'eigen' filosofische traditie verrijken. Bovendien hebben studenten hier interesse voor en is er een maatschappelijke vraag naar een inbreng van filosofen in debatten over de universaliteit of relativiteit van waarden, over de relatie tot vreemdheid en andersheid.

Ten tweede vraagt de commissie aandacht voor de gebrekkige talenkennis van de studenten. Beroepsfilosofen zijn nu eenmaal grotendeels bezig met het lezen en commentariëren van teksten. Voor wie na zijn studie in de wijsbegeerte andere horizonten opzoekt, is talenkennis ook één van de beste troeven die hij op de arbeidsmarkt kan uitspelen. Er is meer filosofie dan alleen waar wat vertaald is in het Nederlands en het Engels. Doordat we tot een klein taalgebied behoren, hebben onze intellectuelen altijd meer dan waar ook ter wereld verschillende talen beheerst. Dit biedt de kans om een soort brugfunctie te vervullen tussen de continentale en de analytische filosofie. De commissie is van mening dat deze bevoorrechte positie niet verloren mag gaan. Indien de middelbare school op dit punt zijn taak niet meer naar behoren vervult, zoals vaak is gezegd, dan moeten de filosofiefaculteiten zelf ervoor zorgen dat minstens passieve kennis van een

derde taal – in Nederland wellicht het Duits – wordt bereikt, bijvoorbeeld door het aanbieden van cursussen.

Ten derde meent de commissie dat een behoorlijke filosofieopleiding contact met één of enkele vakwetenschappelijke disciplines veronderstelt. Ook dit is een vorm van contact met andersheid. Het volstaat niet dat filosofen, eventueel zelfs filosofen met een dubbele opleiding, hun beeld van wetenschap aan de studenten gaan uitleggen. Meestal ziet dat er toch nog heel anders uit dan de wijze waarop die vakwetenschappers zelf aan wetenschap doen. Zelfs voor anti-wetenschappelijk ingestelde filosofen is het van belang dat ze ten minste weten waarover ze spreken. Er zijn zeker nog andere ervaringen en contacten die voor een filosoof van belang zijn en die aanleiding geven tot filosofische verwondering – denk maar aan kunst of literatuur – maar aan een universiteit is de confrontatie met wetenschap onontkoombaar.

Ten slotte meent de commissie dat er voldoende aanwijzingen zijn dat de studenten er des te meer toe worden uitgedaagd zich in te zetten voor hun studie, naarmate deze meer contacturen behelst. In opleidingen met weinig contacturen wordt vaak wel veel ‘huiswerk’ meegegeven, maar de urgentie om dit af te werken lijken de studenten niet echt te voelen. Te weinig contacturen lijkt een signaal voor de studenten te zijn dat ze naast hun studie rustig nog een baantje aankunnen en vele andere activiteiten kunnen uitoefenen.

Hieronder volgt nu een vergelijking van de verschillende gevisiteerde opleidingen met betrekking tot de onderwerpen van de checklist van de VSNU.

1.4 Vergelijkend overzicht

1.4.1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel voor de RUG als zeer goed, voor de UvA en de KUN als goed, voor de EUR, LEI, UvT en UU als goed met zekere beperkingen of kritische kantekeningen en voor de VU en de UT als ruim voldoende beoordeeld.

Doorgaans staat in de Zelfstudie de opleiding Wijsbegeerte op de voorgrond en speelt de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied slechts een marginale rol. Dat is alleen bij de EUR anders. Daar is Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied veel belangrijker dan elders. Aan de UT is dit probleem niet aan de orde, omdat hier alleen een opleiding Wijsbegeerte van wetenschap, techniek en samenleving bestaat.

Bij de meeste opleidingen bestaat geen duidelijke verplichting tot het volgen van een niet-wijsgerig wetenschappelijk vak. Vaak wordt dit wel aanbevolen, zo bijvoorbeeld aan de UvA en de KUN. Met de invoering van de BAMA-structuur wordt trouwens in meer faculteiten de studie van een niet-wijsgerig vak verplicht gesteld.

Voor wat de talenkennis betreft verwijzen de meeste opleidingen naar het middelbaar onderwijs of ze doen beroep op zelfstudie. Alleen in Leiden wordt reeds in de propedeuse de kennis van het Duits verondersteld. Er worden behoorlijk wat Duitse teksten gelezen. Dit is een krachtige stimulans om deze taal te leren en er gaat van deze verplichting ook wel een selecterende functie uit. Aan andere universiteiten (EUR, RUG, KUN, UU) worden in het doctoraalonderwijs regelmatig Duitse en voor een deel ook Franse teksten gelezen, maar de indruk blijft bestaan dat men deze colleges vrij gemakkelijk kan ontwijken. De commissie dringt erop aan dat door cursussen in de Duitse taal of door het lezen van Duitse wijsgerige teksten in de propedeuse, resp. in het kader van de BAMA-structuur in het eerste jaar van de Bachelorstudie, de noodzakelijke talenkennis van de studenten wordt bevorderd.

Voldoende aandacht voor niet-westerse wijsbegeerte, interculturele filosofische vraagstukken en problemen van multiculturaliteit heeft de commissie alleen bij de opleiding(en) aan de EUR aangetroffen. Ook aan de KUN wordt aan deze taak concreet iets gedaan. In principe kan deze aandacht vorm worden gegeven door afzonderlijke colleges over de betreffende onderwerpen en/of door deze onderwerpen in colleges over andere filosofische vragen aan de orde te stellen. Het laatste gebeurt aan verschillende universiteiten, met name aan de RUG, waar ook Afrikaanse filosofische auteurs regelmatig aan de orde komen. Aan de UvA bestaan nog onderwijsactiviteiten op het gebied van Chinese en Indiase filosofie, die door

een gastdocent worden verzorgd. In de toekomst zal ook Islamitische filosofie gedoceerd worden. In Leiden, aan de RUG en aan de VU kunnen de wijsbegeerte-studenten colleges in niet-westerse filosofieën volgen, die door andere faculteiten (Indologie of Godsdienstwetenschappen) worden aangeboden. Er bestaat bij de meeste opleidingen in mindere of meerdere mate de bereidheid om meer aandacht aan niet-westerse filosofische vraagstukken te besteden.

De beoordeling van de academische doelstellingen naar internationale maatstaven komt met ons algemene oordeel overeen, met als uitzondering dat voor de opleiding aan de UT alleen maar een voldoende wordt gegeven. Delen van het onderwijs in deze laatste opleiding zijn zozeer historiserend en sociologiserend dat het wijsgerige karakter ervan in het gedrang komt.

Bij de formulering van de professionele doelstellingen wordt doorgaans op een goede manier rekening gehouden met de bestaande situatie. Afgestudeerde filosofen komen maar voor een zeer klein gedeelte als onderzoekers en docenten aan universiteiten terecht. Daarnaast vormt het docentschap aan HBO- en VWO-instellingen waar wijsbegeerte wordt onderwezen, een beroepsperspectief. Ten slotte is er een brede waaier van beroepen waar filosofisch opgeleide academici gewaardeerd worden. Hier is geen significant verschil tussen de diverse opleidingen, behalve dat aan de RUG een verplichte stage of leeronderzoek bestaat, waardoor het zicht op bepaalde beroeps carrières wordt verbeterd.

De inbedding van de doelstellingen in de missie van de universiteit is bij de VU en de UvT zeer goed en bij de KUN goed te noemen. Dit houdt verband met de godsdienstige of levensbeschouwelijke veronderstellingen van deze universiteiten. Die maken dat vakken wijsbegeerte geïntegreerd zijn in de curricula van alle andere faculteiten van deze universiteiten. Ook de UT scoort hier zeer goed. UvA en RUG zijn goed, EUR, LEI en UU ruim voldoende. De mate waarin onderwijs wordt toegeleverd aan andere faculteiten is hier de belangrijkste maatstaf.

1.4.2 Opbouw, niveau en inhoud van het programma

Het onderwijs in de filosofie is zozeer verbeterd na (en mede dankzij) de eerdere visitatieronden dat aan de grote meerderheid van de instellingen voor het tweede hoofdonderdeel een 'goed' kon worden toegekend. Vooral het onderwijs in de eerste jaren van de studie, propedeuse en basisdoctoraal, is in de afgelopen tien jaar sterk verbeterd. Vrijwel over de gehele linie werd de structurering van de latere doctoraaljaren als minder goed beoordeeld. Het is dan ook daar dat het BAMA-regime de grootste verbeteringen brengt, hoofdzakelijk door een strakkere opzet van de studie, uitbreiding van het aantal contacturen en betere toeleiding tot de scriptie, waarmee een einde komt aan de vrijblijvendheid die het onderwijs in de latere doctoraaljaren nog steeds kenmerkt.

De commissie heeft kunnen constateren dat vooral met de invoering van werkgroepen in de basisopleiding effect werd gesorteerd. Alleen reeds de vergroting van het aantal contacturen lijkt gunstig te werken. Alhoewel deze investering zich niet proportioneel vertaalt in gunstiger rendementscijfers voor de propedeuse – hier werken meerdere invloeden, waarvan sommige moeilijk traceerbaar – toch zijn de gunstige gevolgen tastbaar in de vorm van een grotere inspanning aan studentenzijde, en dus ook meer voldoening, een betere oefening van vaardigheden en een betere inburgering in de faculteit, omdat de student directer in contact komt met de docenten.

De inhoud van de eerste jaren is over het algemeen betrekkelijk conventioneel: een vrij breed palet van vakken wordt aangeboden, in de regel verdeeld over systematische en historische vakken - waarbij op veel plaatsen de systematische vakken voornamelijk behandeld worden vanuit de canon van de grote filosofen. In enkele gevallen leek het vakkenaanbod in de eerste jaren ons te versnipperd. In het algemeen is het aangeboden echter van goed niveau.

Enkele kritische opmerkingen van algemene aard zijn hier op hun plaats:

- De opzet van de eerste jaren is in die zin conventioneel, dat het over vrijwel de gehele linie ontbreekt aan creatieve pogingen om de verkokerde opzet van vakken die naast elkaar worden gedoceerd te doorbreken. Hier en daar zal in dit opzicht de BAMA structuur een doorbraak betekenen. Dit wil niet zeggen dat de studenten niet uitgedaagd worden door hun studie. Integendeel, zonder uitzondering vindt men de studie interessant. Dubbelstudenten vinden haar bijna steeds interessanter dan hun andere studie. Hierbij speelt een rol dat de commissie steeds met de betere studenten in contact kwam: de ‘drop-outs’, waaronder zich allicht een deel ontgoochelden bevinden verdwijnen meestal zonder een spoor na te laten. Uiteraard beseft de commissie dat in de eerste jaren van de opleiding oriëntatie voorop moet staan, en dat de nogal conventionele opzet van een brede inleiding van vakken in dit opzicht redelijk tot goed functioneert. Niettemin meent zij dat iets meer inventiviteit in de programma-opbouw de opleidingen aantrekkelijker zou maken en tevens tot sterkere onderlinge differentiatie zou leiden.
- Alhoewel er ten aanzien van de opbouw van het programma geen problemen over brede linie werden geconstateerd, heeft de commissie anderzijds weinig blijkt gevonden van intensieve samenwerking tussen en onderlinge afstemming van de vakken. Als het waar is dat de studenten die de studie voortzetten overwegend positief tot enthousiast zijn over hun studie, dan is dat vooral vanwege docenten die er in slagen hun persoonlijk enthousiasme voor de wijsbegeerte over te brengen. Dat is uiteraard een goede zaak, maar impliceert van de kant van de docent vaak een voorkeur voor een meester-gezelrelatie, waarbij zorg voor een uitgebalanceerd curriculum, met voldoende vernieuwende momenten, en met goede onderlinge afstemming zeker niet een eerste punt van zorg is.
- Op een enkele uitzondering na – met name de propedeuse in Leiden – wordt van de studenten niet heel veel geëist. Vrijwel steeds kreeg de commissie van de studenten te horen dat het programma ‘goed te doen’ is

in de aangegeven tijd, en niet zelden bleek dat er in feite aanzienlijk minder tijd werd geïnvesteerd. Met name waar de werkgroepvorm niet of nauwelijks wordt gebruikt, bestaat de neiging de lat te laag te leggen.

- Gezien de vaak zeer lage postpropedeuserendementen kunnen we ons afvragen of de propedeuse wel voldoende selectief is.

In het vervolgdctoraal is de vrijheid tot thematische toespitsingen en samenwerkingsverbanden aanzienlijk groter. De commissie heeft geconstateerd dat hiervan overal goed gebruik wordt gemaakt. Ze is vrijwel zonder uitzondering positief over inhoud en niveau van de afstudeerrichtingen en keuzemogelijkheden. Wat dat betreft kan worden gezegd dat op de acht gevisiteerde plaatsen (Twente even buiten beschouwing latend) op goed tot uitstekend niveau in de wijsbegeerte kan worden afgestudeerd. Opmerkelijk is dat dit ook geldt voor de kleine faculteiten. Ook die instellingen beschikken in Nederland over een vrij ruime, goed opgeleide staf. Voorts moet men bedenken dat vrijwel overal ook wijsgerige vakken buiten de eigenlijke faculteiten/afdelingen wijsbegeerte worden gegeven – vaak georganiseerd door de betreffende faculteiten zelf.

Met de opleidingen ‘Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied’ is het minder goed gesteld. Deze opleidingen werden in 1996 niet gevisiteerd. Deze commissie heeft moeten constateren dat ze op een aantal plaatsen vrijwel geen rol spelen. Op andere plaatsen zijn ze weliswaar zichtbaarder, maar trekken ze toch slechts weinig studenten. Over het geheel genomen hebben de faculteiten slechts in enkele onderdelen behoorlijk geïnvesteerd. We noemen de wijsbegeerte van de economische wetenschap in Rotterdam, de opleiding *Wijsbegeerte van wetenschap, techniek en samenleving* in Twente, de rechtsfilosofie in Tilburg en, last but not least, de wijsbegeerte van de natuurwetenschappen en van de wiskunde in Utrecht. Hierbij moet worden bedacht dat we ons hier beperken tot de gevisiteerde onderdelen. Niet gevisiteerd werden bijvoorbeeld de godsdienstwijsbegeerte, rechtsfilosofie, medische filosofie, wijsgerige methodeleer, grondslagenonderzoek en andere, in zoverre deze buiten de faculteiten/afdelingen wijsbegeerte zijn georganiseerd. Naar ons oordeel heeft het geen zin dat faculteiten/afdelingen een breed scala aan mogelijkheden op dit terrein aanbieden, zonder ook specialistische colleges in enigerlei richting te geven. Deze opleidingen hebben alleen toekomst als faculteiten/afdelingen zich concentreren op enkele gebieden. Samenwerking met andere instellingen ligt dan voor de hand.

Het onderwijs in vaardigheden (professionele en algemeen academische) is sterk verbeterd sinds de voorgaande visitatieronde. De grootste verbetering vormt de integratie met het filosofische onderwijs – zij het dat deze beweging zeker nog niet voltooid is. Belangrijk is dat in de geïntegreerde vormen vaardigheden expliciet aan de orde komen en als zodanig worden getoetst. De teneur van de gesprekken met studenten bij de negen bezochte instellingen is onveranderlijk deze, dat niet-geïntegreerde onderdelen een klein leereffect hebben en alleen plichtmatig worden gevolgd. Overigens

betekent waardering voor dit onderdeel niet dat het onderwijs beklijft. Van de (bijna) honderd scripties waarvan de commissie kennis heeft genomen, vertoonde zeker tien procent opvallende vormfouten, variërend van slordig citeren, slordige bibliografie (in enkele gevallen zelfs ontbrekend), een overvloed van taalfouten, kreupele formuleringen, tot kromme argumenten en onvolledige bewijsvoering. Waarmee we willen zeggen dat de professionele en algemeen academische vaardigheden gedurende de gehele studie punten van zorg dienen te blijven.

Zoals hierboven reedsesignaleerd laat de AIO-opleiding op veel plaatsen te wensen over door haar kleinschaligheid. De contacten met de begeleidende professoren zijn over het algemeen goed, maar een stimulerende omgeving ontbreekt vaak. Dit wordt ten dele gecompenseerd door buitenlandse contacten. De AIO's beschikken hiervoor meestal over een riant budget. Toch schept het wegvallen van de onderzoeksschool wijsbegeerte duidelijk een lacune. Er moeten dringend nieuwe interfacultaire afspraken over de verdeling van specialisatiedomeinen en onderzoekmasters worden gemaakt.

Tabel 1 geeft inzicht in de gemiddelde promotieduur en het uitvalpercentage bij de verschillende universiteiten.²

Tabel 1: Promotieduur/uitvalpercentage instroomcohorten 1987-1998³

	Gemiddelde promotieduur	Uitvalpercentage
EUR	5,7 jaar	28 %
UT	6,0 jaar	19 %
UvA	5,9 jaar	18 %
VU	5,8 jaar	14 %
RUG	6,5 jaar	19 %
KUN	6,0 jaar	21 %
UvT	6,8 jaar	29 %
UU	4,4 jaar	6 %
Totaal	5,9 jaar	19 %

- De gegevens van de Universiteit Leiden zijn niet meegenomen in deze tabel omdat de instroom in de promotieopleiding daar zeer klein is. De berekening van deze tabel is gebaseerd op die promovendi die een AIO-, OIO- of bursalenaanstelling hadden bij de eigen faculteit; deze gegevens staan vermeld in de afzonderlijke opleidingsrapporten. De gegevens in de opleidingsrapporten geven om deze reden geen inzicht in het eigenlijke aantal promovendi dat bij de faculteit promoveert.
- Bij de KUN en UT is geen rekening gehouden met deeltijdaanstellingen in het berekenen van de gemiddelde promotieduur. Dit betekent dat de feitelijke gemiddelde promotieduur daar waarschijnlijk lager is. Verder moet rekening gehouden worden met het feit dat aantallen promovendi die nog bezig zijn met hun promotie en niet gestaakt zijn van invloed zijn op de uiteindelijke gemiddelde promotieduur, dan wel het uiteindelijke uitvalpercentage. Dit is met name opvallend aan de EUR, waar verwacht wordt dat een aantal promovendi die zijn begonnen met hun promotie in 1992 en 1993 hun promotie nog zullen afronden.

Wat betreft de duur van de promotie merkt de commissie op dat het landelijke gemiddelde voor Wijsbegeerte boven de nominale duur van vier jaar ligt. Eigenlijk springt alleen de UU hier in het oog, met een gemiddelde van 4,4 jaar en een zeer laag uitvalpercentage. Hoewel deze cijfers niet gezien kunnen worden als een absolute graadmeter van het succes van de promotieopleiding bij de verschillende instellingen, is de commissie toch van mening dat de faculteit ernaar zou moeten streven de uiteindelijke duur van de promotie meer in overeenstemming te brengen met de aanstellingsduur. Hierbij zijn realistische onderzoeksvoorstellen, adequate begeleiding en inbedding in levendige wetenschappelijk omgeving van groot belang.

1.4.3 Onderwijsleeromgeving

De onderwijsleeromgeving is nagenoeg overal op niveau ruim voldoende beoordeeld, zowel wat betreft het concept als wat de materiële realisatie betreft. De RUG en in mindere mate de UvT zijn hier uitschieters in de positieve zin. Studenten waarderen over het algemeen de inzet van hun docenten ten zeerste. Gezien de kleine omvang van de groepen waarmee moet worden gewerkt is dat ook normaal. Intensieve interactie, soepele aanpassing van de werkvormen aan de inhoud van de te verwerken stof en informele contacten liggen hier voor de hand.

Een moeilijk punt om te beoordelen voor de commissie is de wijze van toetsing van de verwerking van de stof. Meestal kreeg de commissie hele series examenvragen of tussentijdse opdrachtjes te lezen. Of die tentamens nu zwaar of licht uitvallen hangt echter af van de manier van lesgeven, het studiemateriaal dat men tijdens het examen mag gebruiken, de manier van verbeteren en quoteren. Minder goede lesgevers kopen de gunst van hun studenten wel eens door royaal punten te geven. Moeilijke tentamens worden niet altijd even streng verbeterd of blijken bij nader inzien openboekexamens te zijn geweest.

Terugkerende opmerkingen inzake onderwijsleeromgeving zijn hier het aantal contacturen dat vaak te gering is, het feit dat de lat te laag ligt in het eerste jaar of in de eerste jaren, het lakse beleid in verband met deadlines voor papers en opdrachten en de problematiek van de eindscripties. Op dit laatste punt gaan we hier iets nader in. De kwaliteit van de eindscripties is immers de belangrijkste maatstaf van de kwaliteit van de hele opleiding.

De commissie heeft van de studenten weinig klachten gehoord over de kwaliteit van de scriptiebegeleiding. Zelf heeft ze zich ervan overtuigd dat deze over het algemeen van voldoende tot goed niveau is. In enkele gevallen was ze echter ondermaats. De commissie meent ook dat de begeleiding op te veel plaatsen te zeer een afwachtende houding aanneemt. Waar het zoeken van het onderwerp van de scriptie en zelfs de primaire afbakening ervan aan de student wordt overgelaten, is aanmerkelijke studievertraging niet te vermijden. Men kan dit verhelpen door de studenten een reeks onderwerpen aan te bieden al dan niet uit het lopende onderzoek van een docent. Uiteraard

kunnen ze dan nog steeds eigen voorstellen doen. Het verwondert ons dat faculteiten die telkens weer beweren bezorgd te zijn om de studievertraging tegen te gaan niet meer aandacht aan deze problematiek hebben gegeven. Gezien de betrekkelijk kleine aantallen afstudeerders, bij behoorlijke omvang van de staf, zou adequate scriptiebegeleiding geen speciaal punt van zorg mogen zijn.

De quotering van de scripties loopt van plaats tot plaats uiteen, maar laat wel een patroon zien: waar de scriptiebeoordeling goed geregeld is (veelal als reactie op kritiek van een eerdere visitatiecommissie), tekent zich een tendens af naar sobere, en soms zelf opvallend strenge becijfering. Waar dit niet het geval is en de becijfering sterk van de begeleider afhangt, vertoont zich een tendens in tegenovergestelde richting. In het laatste geval blijken dikwijls sterke schommelingen binnen één faculteit te bestaan. Dit heeft dan tot onaangenaam effect dat goede en slechte scripties nauwelijks verschillende cijfers krijgen... Ook hier ligt de oplossing voor de hand. Er moeten drie onafhankelijke beoordelaars worden aangewezen. Om te beletten dat de criteria van de verschillende jury's te zeer van elkaar verschillen kan men eventueel schriftelijke beoordelingsverslagen laten maken. Die kunnen dan later uitdrukkelijk het voorwerp vormen van een bespreking binnen de voltallige examencommissie.

1.4.4 Instroom

De commissie moest bij de lectuur van de Zelfstudies en tijdens de bezoeken aan de opleidingen vaststellen dat de door de VSNU verstrekte cijfers, de Kengetallen Universitair Onderwijs (KUO) vaak omstreden zijn. Sommige Zelfstudies gebruiken uitsluitend deze cijfers, al dan niet begeleid van kritisch commentaar, andere gebruiken ze samen met eigen berekeningen of houden er helemaal geen rekening mee. Inzet van deze discussies zijn voornamelijk de zogenaamde dubbelstudenten. Deze zijn hun opleiding aan een andere faculteit begonnen, maar hebben na verloop van tijd een tweede inschrijving in de wijsbegeerte genomen en combineren nu beide studies. Zij worden in de KUO-cijfers niet meegeteld als studenten wijsbegeerte. Sommige faculteiten, zoals die van Rotterdam en Twente, beweren dat zij veel meer dubbelstudenten tellen dan de andere Nederlandse filosofie-faculteiten. Zij voelen zich dus benadeeld door het gebruik van de KUO-cijfers.

De criteria voor het tellen van studenten die de verschillende opleidingen zelf hanteren verschillen echter zo sterk van elkaar dat ook deze cijfers moeilijk als basis voor het werk van de commissie konden dienen. Soms registreren ze studenten uit andere opleidingen die slechts enkele filosofische vakken volgen, of studenten die men nooit in het filosofisch instituut heeft gezien, maar die als dubbelstudenten van bijkomende studiefinanciëring willen profiteren. Nogal wat dubbelstudenten onderschatten de belasting van twee studies en geven er uiteindelijk de voorkeur aan in hun niet-filosofisch vakgebied af te studeren. Of ze voorheen veel of weinig vakken wijsbegeerte

met succes hebben gevolgd valt uit de officiële cijfers niet af te leiden. Het lijkt echter geen twijfel dat deze zij-instromen in de opleidingen wijsbegeerte aanwezig zijn en aan sommige faculteiten ook duidelijk bijdragen tot het aantal afgestudeerden. De post-propedeuserendementen liggen immers soms zo laag dat de absolute aantallen afgestudeerden, die we met zekerheid kennen wel moeten afkomstig zijn uit instromen, die niet in de kengetallen universitair onderwijs bevat zijn. De commissie drukt haar verbazing uit over het feit dat de statistische gegevens over studentenaantallen van zo'n slechte kwaliteit zijn. Zij adviseert de bevoegde instanties om eens een kijkje te gaan nemen in andere landen, waar veel meer precieze en betrouwbare gegevens beschikbaar zijn.

Rekening houdend met alle factoren en vooral met de eis dat getallen die in een vergelijkende studie worden gebruikt volgens dezelfde criteria moeten worden ingewonnen, heeft de commissie beslist enkel de KUO-gegevens te gebruiken voor kwantitatieve berekeningen. Deze zijn weliswaar geen volledige weerspiegeling van de populatie filosofiestudenten, maar ze geven een correct beeld van een bepaald type student, namelijk de reguliere student, die voor de eerste keer een inschrijving neemt in de opleiding filosofie van een Nederlandse universiteit.

Behalve voor de UvA en in mindere mate de UU zijn de instroomcijfers van de Nederlandse opleidingen wijsbegeerte duidelijk te laag. De geografische verdeling van de populatie filosofiestudenten over de verschillende opleidingen blijkt bijzonder onevenwichtig te zijn. Als men de studenten Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied (en dus ook de opleiding in Twente) niet meerekent, waren er in de voorbije zes jaar gemiddeld iets meer dan 1000 studenten ingeschreven aan een Nederlandse opleiding wijsbegeerte.

De Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht nemen hiervan bijna de helft (48%) voor hun rekening (UvA 28%, UU 20%). Naast de twee 'grote' opleidingen zijn er dus zes kleine die elk 7 à 11% van de filosofiestudenten opleiden. Ongeveer 40% van alle filosofiestudenten volgen hun opleiding aan één van de twee Amsterdamse universiteiten (UvA 28% en VU 11%). Gelijkwaardige verhoudingen vindt men ook bij de instroom in de propedeuse wijsbegeerte terug. 46% van de ca 250 filosofiestudenten die jaarlijks hun studie beginnen, stromen in in de propedeuse van de UvA en de UU. De rest wordt onder de kleine opleidingen verdeeld: elk krijgt 8 à 11% van het totaal aantal beginnende studenten over de vloer.

Landelijk zijn de aantallen filosofiestudenten in de periode 1990-1995 duidelijk gedaald. Dit verlies is weer goedge maakt in de periode 1995-2002. Deze trend is aan bijna alle universiteiten vast te stellen.

Het aantal ingeschrevenen in de opleidingen wijsbegeerte van een wetenschapsgebied is aan sommige universiteiten verwaarloosbaar klein. Een iets grotere instroom – tussen tien en twintig studenten – heeft men aan de

EU Rotterdam, de VU Amsterdam, de UvT en in iets mindere mate in Leiden. De zeer specifieke opleiding in de filosofie van een wetenschapsgebied aan de UT kan geen overtuigende instroomcijfers voorleggen, hetgeen ten dele ligt aan de gebrekkigheid van de KUO-cijfers. Het hogere aantal inschrijvingen in de periode 1994-1997 had te maken met studiefinancieringsregelingen.

De aanbeveling van de vorige visitatiecommissie aan een aantal opleidingen om zich vooral toe te leggen op de uitbouw van de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied heeft klaarblijkelijk weinig weerklank gevonden. De commissie kon vaststellen dat studenten die wel in aanmerking komen voor deze opleiding zich vaak inschrijven voor een opleiding Algemene Wijsbegeerte. Wij adviseren om geen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied meer in te richten op BA-niveau, tenzij een opleiding wordt uitgewerkt die duidelijk verschilt van de opleidingen Algemene Wijsbegeerte. Combinaties van filosofie en een vakwetenschap zijn aan de meeste universiteiten mogelijk via een major-minorsysteem of voor dubbelstudenten. Zoals we hierboven reeds zegden, zijn tweejarige Masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied wel zinvol op voorwaarde dat afspraken worden gemaakt onder de universiteiten over wie wat organiseert. Een bij voorkeur interuniversitair master-programma van twee jaar, zoals gepland in Twente, lijkt de commissie de meest adequate opvolger van de oude programma's Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied.

Het aanbod van deeltijdprogramma's ingeroosterd in de avonden op een beperkt aantal dagen heeft bij de studenten duidelijk succes en spreekt een publiek aan dat reeds over min of meer ruime beroeps- en levenservaring beschikt. Zonder dit deeltijdpubliek zouden sommige opleidingen op doctoraalniveau nauwelijks levensvatbaar zijn. De commissie moedigt alle opleidingen aan, op een creatieve manier na te denken hoe ze via deeltijdvriendelijke uurroosters nieuwe studenten kunnen aantrekken. Alle opleidingen wijsbegeerte die dit wensen moeten de mogelijkheid krijgen deeltijdse programma's aan te bieden. Wel dient men er zorg voor te dragen dat de voltijdse studenten, die meestal ook aanzienlijk jonger zijn, zich niet geminoriseerd gaan voelen. Dag en avondcolleges dienen dus minstens gedeeltelijk ontdubbeld te worden.

Vergelijkende gegevens over het aantal ingeschrevenen bij de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden gegeven in de tabellen twee en drie.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen opleiding Wijsbegeerte
(totaal van voltijdse en deeltijdse instroom samen)
(bron: KUO tabel 2.1, 2002)

	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	totaal
94/95	111	269	84	97	97	107	59	264	1088
95/96	87	295	74	106	81	106	59	229	1037
96/97	64	272	68	104	81	98	65	211	963
97/98	82	282	65	111	101	87	82	211	1021
98/99	67	265	71	110	92	91	85	182	963
99/00	49	308	74	133	90	104	90	195	1043
00/01	60	319	89	139	113	104	112	209	1145
01/02	58	363	114	133	114	126	109	227	1244

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied (totaal van voltijdse en deeltijdse instroom samen) (bron: KUO tabel 2.1, 2002)

	EUR	UT ⁴	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	totaal
94/95	72	57	6	1	21	312	3	22	0	494
95/96	42	55	0	11	28	280	7	14	0	437
96/97	28	44	0	7	27	275	1	14	4	400
97/98	29	38	4	7	17	45	2	12	5	159
98/99	29	29	1	9	14	16	1	14	5	118
99/00	7	23	5	10	16	11	1	20	3	96
00/01	8	25	6	8	19	12	4	17	3	102
01/02	9	33	10	0	24	13	3	11	7	110

1.4.5 Studeerbaarheid

De studeerbaarheid van de opleidingen wijsbegeerte is ruim voldoende tot goed. Propedeuse en doctoraal kunnen wel degelijk in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. Dat dit vaak niet gebeurt, heeft onder andere te maken met een uit de hand gelopen gedoogcultuur voor het overschrijden van deadlines voor het indienen van werkstukken en met het feit dat vele studenten om allerlei redenen – goede en minder goede – feitelijk slechts deeltijds met hun studie bezig zijn.

4 Inclusief ingeschrevenen opleiding Wijsbegeerte van het wetenschapsgebied technologie en samenleving (bron KUO tabel 2.1, 2002)

De commissie is er niet altijd uitgekomen welke van de drie volgende mogelijkheden in (een aantal van) de gevisiteerde opleidingen het geval was:

1. Het programma is zwaar genoeg, maar doordat de studenten allerlei bijbanen doen, leidt dit tot studievertraging.
2. Het programma is te licht, zodat iedereen zich een bijbaan kan permitteren en toch op tijd kan afstuderen, maar de nevenactiviteiten overwoekeren zodanig het tijdsbudget dat toch studievertraging optreedt.
3. Het programma is van voldoende hoog niveau als men alles doet wat officieel wordt vereist, maar de examens zijn te gemakkelijk, zodat men toch weinig studeert, bijbanen aanneemt en studievertraging oploopt.

Zeker is dat studenten over het algemeen al te zeer aan hun lot worden overgelaten bij het vinden van een scriptie-onderwerp en het opstarten van hun afstudeeronderzoek. Zoals de commissie in de inleidende algemene beschouwingen suggereerde kan alleen een radicale ingreep zoals de invoering van een soepel jaarsysteem, eventueel gekoppeld aan bindende studieadviezen, op dit punt beterschap brengen.

Men heeft overal een studievoortgangsregistratiesysteem dat vrij behoorlijk lijkt te werken. Inhoudelijk studie-advies werkt het beste als per jaar een welbepaalde docent hiervoor verantwoordelijk is en als die hiermee gemotiveerd bezig is. Studiebegeleiding gebeurt veelal door iemand die niet uit de wetenschappelijke staf komt. In een aantal faculteiten is dat een filosoof. De commissie heeft hier een voorkeur voor.

Over het algemeen heeft de commissie weinig grove structurele discrepanties tussen normatieve en feitelijke studielast ontmoet en de onderlinge afstemming tussen de programma-onderdelen is ruim voldoende tot goed. Er werden nagenoeg nergens systematische studiemetingen uitgevoerd. Er waren weinig klachten over tentamenregelingen, wel hier en daar over tentamenresultaten die wat lang achterwege blijven en over gebrek aan feedback op papers.

1.4.6 Doorstroom en rendementen

Voor de rendementscijfers gelden dezelfde relativiserende opmerkingen die over de KUO-instroomcijfers werden gemaakt. Het gemiddelde propedeuserendement voor alle universiteiten samen bedraagt 21, 31 en 33% na resp. één, twee en drie jaar (als men uitgaat van de beschikbare gegevens over de gevisiteerde periode).

Deze cijfers zijn erg laag. Bekijkt men de situatie per opleiding, dan zijn er toch opvallende verschillen met betrekking tot de propedeuserendementen. Drie opleidingen liggen duidelijk boven deze gemiddelden, en twee liggen duidelijk lager. De betere groep wordt gevormd door KUN, UvT en VU. Hier liggen de rendementen na drie jaar gemiddeld tussen 40 en 50%. De rendementen liggen voor deze groep ongeveer 10% hoger dan het algemene

gemiddelde. De slechtere groep wordt gevormd door de UvA en UU, terwijl de rest (RUG, LEI en EUR) rond het gemiddelde ligt. Het valt op dat de grootste opleidingen qua rendement het laagst scoren. Aan de UvA zijn de groepen eerstejaars zo groot dat vaak niemand het opmerkt als studenten met de stille trom verdwijnen. De rendementen aan de UU zijn opvallend laag. Noch de commissie noch een sociologische studie in opdracht van de UU kon een overtuigende verklaring hiervoor vinden. Misschien is de motivatie om studenten te behouden minder groot in de meer succesrijke opleidingen.

Men hoeft niet per se een propedeuserendement van meer dan 50% te bereiken in de propedeutische fase. De propedeuse heeft immers ook een selecterende functie. Rendementen boven de 40% kunnen reeds als voldoende worden beschouwd. De helft van de opleidingen bereikt dit, zij het pas na drie jaar. Slechts in uitzonderlijke gevallen (KUN en UvT) worden propedeuserendementen van boven 40% reeds na twee jaar studie bereikt. Voor de betere helft van de faculteiten is studievertraging dus een groter probleem dan het propedeuserendement.

Wat de post-propedeuserendementen betreft, hebben percentages naar de mening van de commissie weinig zeggingskracht. Ze variëren soms extreem van jaar tot jaar omdat de absolute aantallen, die aan de basis van de berekeningen liggen, zeer laag liggen. Het is wellicht interessanter te kijken naar de ratio afgestudeerden per fte onderwijs. Deze ratio geeft een inzicht in de efficiëntie van de opleiding en daarmee ook deels in het succes van het doctoraalprogramma. Voor gegevens hierover zie tabel 10 in paragraaf 1.4.8. Hierbij merkt de commissie op dat het verschaffen van onderwijs aan een breed publiek dat wel in filosofie, maar niet in een diploma geïnteresseerd is, ook behoort tot de taken van een filosofie-faculteit, maar dat het toch tot de kerntaken van de opleiding behoort om diploma's in de filosofie af te leveren.

De commissie moet vaststellen dat de post-propedeuserendementen overal te laag zijn. Propedeuserendementen van minder dan 50% zijn begrijpelijk, omdat de studenten – en de filosofiestudenten in het bijzonder – vaak de eisen van een universitaire opleiding en de eigen aard van de studies filosofie miskennen. Ook goede voorlichting kan daar blijkbaar weinig aan verhelpen. Maar als de propedeuse goed selecteert, kan het niet dat nog eens meer dan de helft van de doctoraalstudenten de studies staakt.

De commissie is er zich van bewust, dat een studieduur van vier jaar een ideale eis is die in de context van een 'vrijheidslievende' studentenpopulatie volledig onrealistisch is. Niettemin meent de commissie dat een gemiddelde feitelijke studieduur van 5 jaar voor de voltijdse student het streefdoel moet zijn. De maatregelen die daarvoor nodig zijn hebben we in het vorige punt reeds opgesomd. Er is dringend een cultuurverandering nodig, waarbij bindende afspraken niet langer als illegitieme beperkingen worden gezien.

Een overzicht van de propedeuserendementen en de post-propedeuserendementen wordt gegeven in tabel vier tot en met acht.

Tabel 4: Propedeuserendement opleiding Wijsbegeerte na 1 jaar in percentages (bron: KUO tabel 3.1, 2002)

Cohort	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	landelijk
94/95	7	20	7	16	30	6	0	4	14
95/96	25	15	13	11	25	20	33	0	16
96/97	17	0	0	0	17	14	25	16	9
97/98	36	31	30	29	24	31	31	13	27
98/99	0	18	7	0	0	50	43	29	20
99/00	29	26	28	27	19	30	27	8	24
00/01	32	17	25	15	32	50	20	15	24

Tabel 5: Propedeuserendement opleiding Wijsbegeerte na 2 jaar in percentages (bron: KUO tabel 3.1, 2002)

Cohort	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	landelijk
94/95	29	34	36	37	52	24	13	12	31
95/96	50	24	20	50	56	40	67	8	36
96/97	17	7	25	23	35	36	50	26	24
97/98	45	40	50	36	35	44	38	17	37
98/99	0	20	20	40	14	67	43	29	28
99/00	29	38	44	47	25	43	45	8	34

Tabel 6: Propedeuserendement opleiding Wijsbegeerte na 3 jaar in percentages (bron: KUO tabel 3.1, 2002)

Cohort	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	landelijk
94/95	43	34	50	53	59	41	25	23	41
95/96	50	32	20	50	56	40	67	8	38
96/97	17	10	25	38	39	36	50	26	27
97/98	55	43	50	36	44	44	38	17	40
98/99	0	22	20	60	24	67	50	29	32

Tabel 7: Postpropedeuserendement opleiding Wijsbegeerte binnen 5 jaar in percentages (bron: KUO tabel 4.1, 2002)⁵

	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	totaal
88/89	13	15	14	0	17	13	0	38	15
89/90	0	10	0	17	0	6	27	0	8
90/91	10	9	0	29	38	25	18	0	15
91/92	0	10	33	0	27	20	-	14	15
92/93	0	14	-	0	50	33	0	18	14
93/94	-	4	29	0	50	17	-	-	11
94/95	0	24	0	10	6	0	-	0	8
95/96	0	23	80	20	0	0	0	-	17
96/97	-	40	-	17	20	0	0	20	15

Tabel 8: Postpropedeuserendement opleiding Wijsbegeerte geslaagd binnen cluster na 8 jaar in percentages (bron: KUO tabel 4.1, 2002)

	EUR	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU	totaal
88/89	25	37	57	20	42	40	0	75	39
89/90	20	27	63	33	38	63	45	18	36
90/91	20	31	20	57	63	50	55	0	37
91/92	33	40	83	17	64	50	-	14	45
92/93	0	50	-	9	50	67	20	27	36
93/94	-	33	43	11	75	58	-	-	41

1.4.7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit van de afgestudeerden wordt over het algemeen als goed ingeschat door de commissie. De commissie schat dit item voor de UT iets minder hoog in, omdat nogal wat scripties daar nauwelijks filosofische inhoud blijken te vertonen. Idem voor LEI vanwege het relatief grote aantal gebrekkige scripties die de commissie daar te lezen kreeg. In Tilburg waren de scriptiebegeleiding en de quoterings van de scripties in orde, maar er waren wel opvallend veel lage cijfers.

Over andere dan academische beroepskwalificaties van de afgestudeerden kan de commissie weinig zeggen. De enquêtes over gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven en waardering van de afgestudeerden vanuit de

⁵ Een streepje (-) betekent dat het rendement niet berekend is omdat de instroom kleiner is dan vier studenten.

arbeidsmarkt die hier en daar in de Zelfstudies werden gepresenteerd waren meestal niet representatief.

De commissie had ook geen onderhoud met alumni, behalve dan met de AIO's. Het is niet zo zinvol om met afgestudeerde filosofen te spreken omdat het alumnibeleid van de meeste faculteiten nog in de steigers staat.

Bovendien komen alumni terecht in zeer verscheidene functies die niet onmiddellijk in het verlengde liggen van hun opleiding.

Aan de meeste faculteiten bestaat de mogelijkheid van een stage. De vorige visitatiecommissie heeft dit aanbevolen. De feitelijke realisaties hebben volgens deze commissie niet het beoogde effect opgeleverd. Afgezien van de vaste plaats die de stage heeft in specifieke afstudeerrichtingen, zoals *Filosofie in Bedrijf* (VU, UU, KUN), wegen over het geheel genomen de resultaten niet op tegen de extra inspanning die gemoeid is met het vinden van een plaats en een relevant onderwerp. Slechts op één plaats, namelijk te Groningen, had het verantwoordelijke staflid een duidelijke visie op de stage. Waar dit enthousiasme ontbreekt lijkt de stage nauwelijks in de opleiding geïntegreerd en dus ook nauwelijks zinvol. Als bovendien de meeste studenten toch een baan hebben naast hun studie, dan is dat ook een manier om een soort van werkervaring op te doen.

1.4.8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteiten van de staf

De effectiviteit van de organisatie en kwaliteiten van de staf zijn op enkele uitzonderingen na goed. Ook hier is Groningen een uitschieter in de positieve zin. Op vele plekken moet immers vastgesteld worden dat de groep van filosofen nog niet echt als een team functioneert. De omvang van de staf is doorgaans ruim genoeg. Velen zijn wat onderwijs betreft niet overbelast. De meesten nemen deze kans te baat om hun tijd des te intensiever aan onderzoek en maatschappelijke dienstverlening te besteden.

Het is niet de taak van deze commissie aandacht te besteden aan de dienstverlening in de vorm van filosofieonderwijs dat aan andere opleidingen of faculteiten aangeboden wordt, maar door de stafleden van de opleidingen filosofie verzorgd wordt. Deze dienstverlening is aan sommige universiteiten omvangrijk, maar aan andere zeer beperkt, voornamelijk als de niet-filosofische faculteiten hun 'eigen' filosofen benoemen die niet deel uitmaken van de bestaande staf van de opleiding filosofie. Deze diversiteit van situaties beperkt enigszins de interuniversitaire vergelijkbaarheid van de staf/studentratio. Het aantal fte onderwijs dat aan de eigen opleiding wijsbegeerte wordt besteed wordt immers verschillend berekend. De commissie wilde dit niet uniformiseren omdat de reële situatie inderdaad verschilt van de ene opleiding tot de andere. In tabel negen en tien wordt daarom bij de personeelsbezetting en de staf/studentratio's rekening gehouden met het verschil tussen onderwijs voor de eigen opleiding en onderwijs voor andere opleidingen aan andere faculteiten.

Tabel 9: Personeelsbezetting: personen en full-time equivalenten 2000/2001
opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald
Wetenschapsgebied

	EUR	UT	UvA	LEI	VU
HGL (fte)	4 (3,4)	6 (4,8)	10 (6,2)	3 (3,0)	8 (6,0)
UHD (fte)	4 (2,6)	2 (2,0)	6 (4,0)	2 (2,0)	1 (1,0)
UD (fte)	14 (9,3)	12 (8,9)	6 (4,8)	6 (5,5)	9 (7,4)
OWP (fte)	10 (6,7)	2 (2,0)	15 (10,5)	2 (2,0)	4 (2,0)
AIO's (fte)	6 (5,4)	1 (1,0)	11 (10,0)	2 (2,0)	1 (1,0)
STUD.ASS (fte)	14 (2,2)	-	-	-	4 (0,6)
Totaal (fte)	52 (29,6)	23 (18,7)	48 (35,5)	15 (14,5)	27 (18,0)
fte onderwijs eigen opleiding (als % van het WP)	6,5 (22,0)	3,1 (16,6)	8,9 (25,1)	4,2 (29,0)	4,5 (25,0)
fte onderwijs andere opleiding	2,0 ⁶	4,7	-	0,4	-

	RUG	KUN	UvT	UU
HGL (fte)	3 (3,0)	8 (6,8)	4 (4,0)	5 (3,2)
UHD (fte)	6 (5,5)	2 (1,7)	4 (4,0)	2 (2,0)
UD (fte)	9 (7,2)	13 (9,6)	7 (6,5)	7 (6,5)
OWP (fte)	7 (4,2)	12 (7,9)	7 (6,3)	8 (7,0)
AIO's (fte)	9 (9,0)	8 (6,1)	4 (3,6)	1 (1,0)
STUD.ASS (fte)	(1,4)	3 (0,3)	3 (0,6)	(1,0)
Totaal (fte)	34 (30,3)	46 (32,4)	29 (25,0)	23 (22,0)
fte onderwijs eigen opleiding (als % van het WP)	7,6 (25,1)	7,1 (21,9)	4,0 (16,0)	9,6 (43,6)
fte onderwijs andere opleiding	2,4	5,8	4,0	1,5

6 Indien met ook rekening houdt met het feit dat studenten van andere opleidingen ook lessen volgen bij Wijsbegeerte dan is het toegeleverd onderwijs ongeveer 4 fte, en is het onderwijs voor de eigen opleiding 4,5 fte.

Tabel 10: Staf/studentratio staf/afgestudeerderatio aan de opleidingen
 Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied⁷

	Fte onderwijs- inzet	Aantal studenten	Aantal afgestu- deerden	Aantal studenten per fte-onderwijs	Aantal afgestudeerden per fte- onderwijs
EUR	6,5 ⁸	162	13	25,0 ⁹	2,0 ¹⁰
UT	3,1	65	10	21,0	3,2
UvA	8,9	310	32	34,8	3,6
LEI	4,2	102	11	24,3	2,6
VU	4,5	200	10	44,4	2,2
RUG	7,6	108	13	14,2	1,7
KUN	7,1	230	20	32,4	2,8
UvT	4,0	129	6	32,3	1,5
UU	9,6	200	17	20,8	1,8
Totaal	55,5	1506	132	27,7 (gemid.)	2,4 (gemid.)

De spreiding van de expertises laat vooral te Leiden te wensen over, maar ook de UvA mag best wat meer investeren in de geschiedenis van de wijsbegeerte.

1.4.9 Faciliteiten en voorzieningen

De commissie is van oordeel dat de faciliteiten aan alle gevisiteerde opleidingen voldoen. De KUN is hier een uitschieter met zeer goede voorzieningen. Slechts de LEI schiet op dit terrein wat tekort. Er is een probleem waar alle opleidingen mee te kampen hebben, namelijk de fors stijgende prijzen van tijdschriften. Daardoor komt in de bibliotheken het budget voor aankoop van boeken in de verdrinking. De commissie meent dan ook dat een verhoging van het bibliotheekbudget overal noodzakelijk is wil men de collectie op het huidige niveau in stand houden. Eveneens wil de commissie aanraden om de boekencollectie zo veel mogelijk in open kasten uit te stallen en een plek in te richten waar nieuwe aanwinsten kunnen worden uitgestald. Dit verhoogt het gebruikersgemak aanzienlijk. Daar waar verhuizingen ophanden zijn, wil de commissie aandringen blijvend hier op te letten.

⁷ Voor wat betreft de onderwijsinzet is uitgegaan van een peildatum (2000 of 2001) en voor het aantal studenten en afgestudeerden is uitgegaan van een gemiddelde over de gevisiteerde periode. Dit geldt ook voor de gegevens in de afzonderlijke opleidingsrapporten.

⁸ Hierbij is geen rekening gehouden met het gegeven dat er ook studenten zijn van andere faculteiten die onderwijs volgen bij de faculteit wijsbegeerte. Zou men dit ook verdisconteren, dan zou de onderwijsinzet 4,5 fte zijn.

⁹ Deze ratio is 36,0 als men uitgaat van de onderwijsinzet van 4,5 fte.

¹⁰ Deze ratio is 2,9 als men uitgaat van de onderwijsinzet van 4,5 fte.

De financiële voorwaarden zijn overal in orde, waarbij wel opvalt dat aan de LEI slechts ruimte is voor twee door de faculteit gefinancierde AIO's.

De onderwijsruimtes zijn in orde aan de EUR, UT, VU en UvT. Aan de UvA heeft men te kampen met problemen door de grote aantallen studenten. Aan de LEI en de UU zijn de omvang en kwaliteit van de onderwijsruimtes onder de maat, evenals de huisvesting van de faculteit.

Geen van de bezochte bibliotheken is naar het oordeel van de commissie onder de maat. Aan de EUR kan de handbibliotheek wel wat aantrekkelijker worden gemaakt en de collectievorming beter worden gestructureerd.

Daarnaast is er behoefte aan meer en vooral rustigere studieruimtes. De collectie van de UT moet worden uitgebreid. Ook aan de VU is de collectie wat mager en bovendien kent de bibliotheek daar relatief beperkte openingstijden. De UvA heeft een goede collectie, maar veel boeken zijn nogal versleten. Aan de LEI is de collectie wat verouderd. De bibliotheek van de UvT is in orde. Dit geldt ook voor de UU, al wil de commissie daarbij aantekenen dat de verdeling van boeken over verschillende plekken in het gebouw onhandig is.

De computervoorzieningen zijn goed aan de UvA, en UT. De VU valt hierbij in positieve zin op vanwege het initiatief om computers voor e-mail te scheiden van werkplekken voor studenten. Aan de UvT en de UU bestaat een klein tekort. De EUR heeft voldoende computers, maar het netwerk en de kwaliteit van de PC's lijken soms voor problemen te zorgen. Aan de LEI zijn er te weinig en kwalitatief onvoldoende computers voor studenten beschikbaar.

1.4.10 Internationalisering en externe contacten

De Nederlandse studenten Wijsbegeerte blijken verrassend honkvast te zijn. Ze lijken slechts moeilijk tot buitenlandse avonturen te bewegen. De meeste opleidingen hebben in de gevisiteerde periode ook niet veel moeite gedaan om studenten uit te zenden. Wellicht heeft dat ten dele te maken met de kleinschaligheid van de opleidingen. Die hebben de neiging om studenten bij zich te houden. Soms bestaan er wel Erasmus- of Socratesovereenkomsten, maar wordt er weinig gebruik van gemaakt, wellicht ook doordat ze weinig bekend zijn of niet worden aanbevolen. Een aantal faculteiten vindt principieel dat belangstellende studenten zelf op zoek moeten gaan naar een buitenlands studieverblijf dat bij hun interesses past, en dat dit niet de taak van de faculteit is. In Tilburg kiest men voor het bijwonen van korte colloquia in het buitenland.

De AIO's gaan wel frequent naar congressen in het buitenland. Ze brengen ook vaak een periode aan een buitenlandse instelling door en ze beschikken daarvoor over een mooi budget.

Doordat de meeste cursussen in het Nederlands plaats vinden zijn er behalve aan de UvA weinig inkomende studenten. Met de BAMA-hervorming zal dit

veranderen, zo beloven de faculteiten. Alle opleidingen doen nu grote inspanningen om zich te internationaliseren of hebben de intentie dit te doen. Meestal hebben de individuele stafleden wel voldoende buitenlandse contacten om hun faculteit in een internationaal netwerk binnen te loodsen. De bedoeling is telkens om buitenlandse studenten aan te trekken naar de eigen Masteropleidingen. In Amsterdam zal dit wel lukken, maar voor kleinere faculteiten in de provincie is het succes niet gegarandeerd. Alles bijeen genomen gaat het internationaliseringsbeleid op het niveau van het onderwijs nu pas echt van start aan de Nederlandse filosofiefaculteiten.

1.4.11 Interne kwaliteitszorg en de Zelfstudie

Het systeem van interne kwaliteitszorg geeft een wisselend beeld. Van voldoende tot zeer goed. Dit is beslist een punt waar, met uitzondering van Groningen en Tilburg, nog heel wat kan worden verbeterd. Collegeresponsgroepen zoals in Groningen laten toe om proactief te werken in plaats van achteraf te reageren op problemen. Ook valt het aan te bevelen om de evaluatieresultaten te bespreken met de groep studenten die het betroffen vak hebben gevolgd. Kwaliteitszorg geeft vaak nog te veel de indruk ad hoc te zijn. Dikwijls ontbreekt er een systematische aanpak, dikwijls ook de wil hier echt werk van te maken. Het is wellicht niet toevallig dat de RUG en de UvT, de faculteiten die hier het best scoren, bij de vorige visitatie nogal wat slechte punten kregen. Het succes van Groningen bij deze visitatie is wellicht te danken aan hun grote openheid voor suggesties ter verbetering van de kwaliteit van hun onderwijs. ‘Toon ons wat we beter kunnen doen en we voeren het onmiddellijk uit’, was de boodschap ginds. In andere faculteiten lijkt de minste suggestie van verandering onmiddellijk op duizend bezwaren te stuiten. Een andere bedrijfscultuur, noemt men dat...

De kwaliteit van de Zelfstudie was uitstekend in Rotterdam, Groningen en Tilburg. Die van Utrecht viel wat uit de toon, omdat ze zeer droog en ambtelijk – naar het model van een studiegids – was opgesteld en omdat ze weinig zelfkritisch was. De andere waren ruim voldoende tot goed. De Zelfstudies van de VU, EUR, RUG en UvT vielen op door hun openhartige zelfkritiek.

1.4.12 De BAMA-plannen

De commissie heeft bij de bezoeken niet alleen naar het verleden gekeken, maar ook naar de op gang zijnde BAMA-hervorming. Hiermee hoopt ze de relevantie van de visitatie te verhogen. De commissie signaleert hieronder enkele van de meer opvallende kenmerken van die hele operatie.

Sommige faculteiten hebben gewoon de bestaande opleiding in de nieuwe vorm gegoten (vooral EUR). Als die opleiding goed was, is dit laatste uiteraard geen probleem. De BAMA-hervorming was voor andere faculteiten een aanleiding om de hele opleiding grondig te herdenken. Bij de

vernieuwers zijn er jammer genoeg ook waarvan we moeten zeggen dat de verandering niet in alle opzichten een verbetering is (KUN en UU). Voor Nijmegen geldt dit voor het vakkenaanbod in het eerste BAMA-jaar, dat te versnipperd is omdat men teveel vakken wil aanbieden. In Utrecht heeft men omwille van universiteitsbrede regelingen een goed gestructureerd basisdoctoraal, equivalent met BA-2, moeten opgeven voor een veel minder heldere structuur. Leiden daarentegen heeft universiteitsbreed een interessant major-minorsysteem ingevoerd. Aan de UvT heeft men van de BAMA-hervorming gebruik gemaakt om eindelijk de laatste aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie te realiseren. In enkele opleidingen (VU, LEI) heeft men alle inleidende vakken in het eerste jaar gepropt. Die veelheid van kleine vakjes is wel goed studeerbaar, maar het leek de commissie geen goed idee om het onderwijsaanbod zo te versnipperen. Er gaat volgens de commissie meer inspiratie en bezieling uit van een beperkt aantal uitstekende docenten dan van een encyclopedisch overzicht van disciplines en tijdvakken. De commissie waardeert dat het aantal contacturen in BA-1 nergens verlaagd en in sommige gevallen zelfs verhoogd is. Er lijkt inderdaad een relatie te bestaan tussen het aantal contacturen en de inspanning die studenten in hun studie investeren. De commissie waardeert het ook dat op verschillende plaatsen de vaardigheden verder in de vakken geïntegreerd werden. Vooral in kleine opleidingen ligt dit voor de hand. Aan de UvA had men het goede idee om studenten tijdens hun Bacheloropleiding te verplichten om minstens voor 30 studiepunten (een half jaar) buiten de eigen faculteit te gaan studeren, hetzij in het buitenland, hetzij aan een andere Amsterdamse faculteit. Ook aan de VU en de UvT wordt de student verplicht vakwetenschappen in hun BA-programma op te nemen. Aan het versterken van de vereisten qua talenkennis heeft men nergens gedacht en ook voor niet-westerse filosofie wordt niet opvallend meer plaats ingeruimd.

In Twente verdwijnt de BA-opleiding wijsbegeerte van een bepaald wetenschapgebied en komt een gespecialiseerde internationale tweejarige Master in de plaats. Ook dit is een beloftevolle ontwikkeling, al is men het nog niet eens over de preciese invulling hiervan. Waar men de stage wenst te behouden (aan de RUG bijvoorbeeld), adviseert de commissie om haar in de BA-fase, eerder dan in de MA-fase te situeren. In een éénjarige opleiding valt een stage moeilijk te integreren.

Een globale trend valt er moeilijk te bespeuren in de BAMA-hervorming. Zij steekt ook nog goeddeels in de fase van de beloften. Elk opleidingsbestuur belooft inderdaad dat alles wat in het verleden fout ging nu zal worden rechtgezet, maar misschien is het verstandiger zich het sceptische devies te herinneren dat zegt dat elke hervorming niet meer moet ambiëren dan het rechtzetten van de ergste absurditeiten van de vorige hervorming.

II De opleidingsrapporten

In dit deel zijn de afzonderlijke opleidingsrapporten opgenomen, in de volgorde van de bezoeken.

1. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Erasmus Universiteit Rotterdam	47
2. Opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Twente	67
3. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit van Amsterdam	85
4. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Leiden	103
5. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Vrije Universiteit Amsterdam	119
6. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Rijksuniversiteit Groningen	137
7. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Katholieke Universiteit Nijmegen	153
8. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit van Tilburg	169
9. Opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied Universiteit Utrecht	185

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel als goed beoordeeld.

Deze opleiding(en) willen hun studenten in staat stellen om op basis van een gedegen kennis van wijsgerige discussies, vroeger en nu, zelfstandig actuele filosofische, respectievelijk wetenschapsfilosofische, vraagstukken te analyseren en te interpreteren, in het bijzonder met het oog op ontwikkelingen binnen de wetenschappen en de samenleving. Zoals sommige andere Nederlandse filosofiefaculteiten wil de Rotterdamse faculteit nog steeds een Centrale Interfaculteit zijn, die naast haar eigen opleiding(en) studenten uit andere faculteiten inzicht wil bijbrengen in de grondslagen en methoden van de vakwetenschappen. Zij telt een groot deel 'dubbeldoctoraalstudenten', studenten die reeds een andere studie hebben afgewerkt of naast de studie wijsbegeerte blijven volgen. Het aantal studenten dat voor Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied kiest is groter dan aan welke andere Nederlandse universiteit, behalve Twente waar men uitsluitend deze opleiding aanbiedt

De gerichtheid op actuele maatschappelijke vragen komt onder andere tot uiting in de wijsgerig-antropologische en ethische colleges over informatietechnologie en biotechnologie, de filosofie van de economie en de colleges over interculturele filosofie en de multiculturalismeproblematiek. Dit laatste beantwoordt aan een wens die de commissie uitdrukte in haar referentiekader. Het interculturele is in de Rotterdamse programma's niet alleen in de vorm van afzonderlijke vakken aanwezig die expliciet aan deze thematiek zijn gewijd, maar ook in andere vakken, zoals antropologie en hedendaagse wijsbegeerte.

De doelstellingen en eindtermen van de opleidingen zijn duidelijk geformuleerd en beantwoorden aan de eisen die de commissie in het referentiekader heeft gesteld. Naast een oriënterend overzicht van de belangrijkste systematische deelgebieden van de wijsbegeerte en van de geschiedenis van de Westerse wijsbegeerte tot en met Kant wordt een meer systematische behandeling van de contemporaine wijsbegeerte geboden. Het laatste sluit aan bij de methoden van de wijsbegeerte en richt zich op analytische filosofie en het pragmatisme, dialectische filosofie en het differentiedenken, fenomenologie en de hermeneutiek. Specifieke aandacht wordt besteed aan de onderwerpen 'Filosofie en informatica' en 'Filosofie en kunst'. In het doctoraal-II en III ('de bovenbouw') moet dit onderwijs de studenten uiteindelijk in staat stellen tot een zelfstandige beoefening van de filosofie.

Het gaat niet alleen om het overbrengen van inhoudelijke kennis van de wijsbegeerte en haar deelgebieden, maar ook om het aanleren van specifiek wijsgerige lees- en schrijfvaardigheden. Ook dit aspect van het onderwijs is duidelijk omschreven. Wat de eindtermen betreft, had de commissie wel graag de vereisten qua taalkennis wat nader gespecificeerd gezien voor de verschillende jaren van de opleiding. Nu wordt alleen iets vermeld voor het eerste doctoraal. De commissie denkt dat het onrealistisch is om passieve kennis van drie talen buiten het Nederlands te veronderstellen: Duits, Engels en Frans. Volgens de wensen van de commissie volstaat de kennis van twee talen buiten het Nederlands.

De missie van de universiteit legt de nadruk op interdisciplinariteit en maatschappelijke betrokkenheid en de Faculteit Wijsbegeerte sluit zich ongetwijfeld daarbij aan.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De commissie waardeert dit onderdeel als goed.

2.1 Opbouw

De propedeuse bestaat uit verplichte vakken.

Het basisdoctoraalprogramma (doctoraal-I programma) bestaat uit een aantal verplichte vakken en aantal keuzevakken van vier studiepunten (Filosofie en Informatica, Filosofie en Kunst en Interculturele Filosofie) waarvan men er één moet kiezen. Doel van het Doctoraal-I is de verdere uitwerking van het propedeuseonderwijs en de kennismaking met het interdisciplinaire onderwijs.

Na deze ‘onderbouw’ volgt de ‘bovenbouw’ waarin vier afstudeerrichtingen worden geboden voor de opleiding Wijsbegeerte:

- Ethiek
- Methodologie en Wetenschapsfilosofie
- Wijsgerige Antropologie
- Geschiedenis van de Wijsbegeerte (in het bijzonder in Nederland)

Er is geen deeltijdprogramma.

2.2 De propedeuse

Het propedeutisch onderwijs wordt overwegend met grote inzet en betrokkenheid gegeven. Het leereffect is goed. Het oordeel van de commissie wordt bevestigd zowel door de beschikbaar gestelde evaluaties uit de periode waarop de visitatie betrekking heeft, als ook door het gesprek met negen studenten die vorig jaar dit onderwijs volgden.

De opbouw van het programma is goed. Het gegeven dat keuze en verdeling van de vakken sterk wordt bepaald door expertise en voorkeuren van

docenten doet geen afbreuk aan de kwaliteit, zowel voor wat betreft niveau als inhoud.

De Zelfstudie signaleert terecht dat ruimte voor het schrijven van werkstukken in de propedeutische fase gering is, in vergelijking met de doctoraalfase. De commissie waardeert niettemin de gekozen opzet van in de vakken geïntegreerde vaardigheidstraining. Over het geheel genomen kan de oriënterende functie van de propedeuse als goed worden gewaardeerd, de selecterende voldoende.

Het eerder genoemde neemt niet weg dat er wel degelijk punten zijn die verbetering behoeven. Uit het gesprek met de studenten is gebleken dat in het studiejaar 2001-2002 de begeleiding via het tutorsysteem onvoldoende heeft gefunctioneerd. Dit was vooral te wijten aan de weinig actieve instelling van de tutor in kwestie. Deze ervaring heeft geleid tot het opstellen en invoeren van een draaiboek dat de kwaliteit van het tutorsysteem waarborgt.

Aandacht verdient voorts de relatie van de normatieve tot de feitelijke studielast. Door de studenten werd een aantal discrepanties naar voren gebracht. Voor politieke filosofie en wetenschapsfilosofie ligt de feitelijke studielast aanzienlijk lager dan de norm. Dialectische filosofie en differentiedenken geldt als voorbeeld van een vak dat meer vergt dan de normstelling.

Een ander negatief punt vormt het gebruikersonvriendelijke logicaprogramma op CD-rom. Het vak logica wordt daardoor een extra groot struikelblok. Het lijkt ons geen goede oplossing om de moeilijkheid van de cursus te compenseren door een al te makkelijk tentamen, dat weinig meer dan elementaire kennis toetst. Zo zijn de slaagcijfers wel in orde, maar wordt weinig intrinsieke interesse voor het vak zelf gewekt. Het larderen van de meer formele delen van de cursus met goed gekozen voorbeelden en oefeningen zou de inzichtelijkheid ervan verhogen.

De commissie legt er de nadruk op dat de faculteit in de eerste jaren van de opleiding haar beste docenten dient in te zetten.

Blijvende zorg verdient de kennis van vreemde talen. De commissie beveelt aan in de propedeuse ruimte te maken voor een cursus Duits voor beginners.

Kennisnemend van het beschikbaar gestelde materiaal viel het de commissie op dat daaronder zich relatief weinig door docenten geschreven cursussyllabi en handleidingen bevonden. Het is wel waar dat Blackboard in dit opzicht een rol van betekenis vervult. Docenten zijn verplicht rooster en korte handleiding tevoren op het Blackboard te publiceren. Sommigen zetten ook effectief een zelf geconcipieerde cursus op Blackboard. In andere gevallen verwijst men naar een Engels handboek. Dit laatste is niet per se negatief, tenzij de inhoud van de lessen er zover van afwijkt dat studenten de lijn van

het verhaal verliezen. Verder wijst de commissie erop dat het niet wenselijk is dat syllabi uitsluitend via het Blackboard worden aangeboden: in alle gevallen zouden syllabi in gedrukte vorm beschikbaar moeten zijn voor de studenten.

Het gebruik van het medium Blackboard behoeft verbetering. Zo is het zaak dat de informatie regelmatig vernieuwd wordt. De computerfaciliteiten in het gebouw zijn in feite te beperkt. Door de propedeusestudenten wordt weinig of geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid tot het stellen van vragen via dit medium.

2.3 Het doctoraalprogramma

De faculteit biedt een interessant programma dat met enthousiasme wordt gegeven en bij de studenten ruime waardering ontmoet. Wetenschappelijk niveau en aansluiting bij het onderzoek zijn zonder meer goed. Dit geldt zowel voor het basisdoctoraal als voor de afstudeerfase.

Ten aanzien van de samenhang en interne afstemming geldt wat eerder van de propedeuse werd gezegd: de keuze van onderdelen wordt sterk bepaald door aanwezige competenties en voorkeuren van de docenten. Dit betekent onder meer een vrij sterke aansluiting van onderwijs en onderzoek, iets wat door de commissie gewaardeerd wordt. Wij staan positief tegenover het leggen van eigen accenten in de opleiding, maar deze profilering mag niet leiden tot een onevenwichtigheid in de opbouw van het programma. De commissie heeft geen bezwaar tegen de aanwezigheid van het vak Geschiedenis van de Wijsbegeerte in Nederland binnen een overigens sterk op de actualiteit gerichte omgeving, maar zij meent dat erover moet worden gewaakt dat de geschiedeniscolleges niet al te specialistisch worden. Aandacht opbrengen voor de geschiedenis van de wijsbegeerte is lovenswaardig, eigen accenten leggen vanuit de specifiek Nederlandse historische context is dat al evenzeer, maar dat mag niet beletten dat voldoende aandacht wordt geschonken aan andere dan Nederlandse filosofen. De benoeming van een hoogleraar Geschiedenis van de Filosofie, die reeds lange tijd hangende was, is sinds november 2002 een feit en zal het programma zeker ten goede komen, mits de inhoudelijke invulling van de functie voldoende breed gebeurt.

Studenten blijken dankzij de toegankelijkheid van de stafleden hun weg goed te kunnen vinden binnen het programma. Wat opvalt is dat de studiegids, naar zeggen van de studenten, geen oriënterende rol van betekenis speelt. De commissie geeft in overweging de informatie in de studiegids per vak uit te breiden, bijvoorbeeld door vaker aanbevolen literatuur te vermelden, zodat de studenten zich vooraf beter een voorstelling kunnen maken van het gebodene.

De commissie wil ook aandacht vragen voor een nogal paradoxale situatie met betrekking tot de profilering van de Faculteit. De faculteit laat zich er op

voorstaan de traditie van de Centrale Interfaculteit voort te zetten, maar ruimt in feite weinig plaats in voor de vakwetenschappen als zodanig – in de eerste jaren van de opleiding zelfs in het geheel niet. De commissie heeft hiervoor twee oorzaken kunnen vinden. Vooreerst werd in de zelfstudie en tijdens de visitatie bij herhaling gezegd dat meer dan de helft – zelfs 74% – van de studenten dubbelstudent is en dat daarom de behoefte aan niet-wijsgerige vakken niet zo sterk zou zijn. Bovendien geeft de faculteit er zelf de voorkeur aan om de vakwetenschappen binnen de filosofievakken te integreren in plaats van de studenten naar andere faculteiten te sturen of binnen de eigen faculteit strikt wetenschappelijke vakken aan te bieden. De commissie beschouwt de laatste motivering als een belangrijke oorzaak te zien waarom de faculteit in feite meer naar binnen is gericht dan men op grond van het gehuldigde ideaal van een centrale interfaculteit zou verwachten. De commissie beveelt aan om het contact met de vakwetenschappen, zoals deze door hun beoefenaars zelf worden gepresenteerd, voor de studenten van de opleiding Algemeen Wijsbegeerte verplicht te maken, eventueel reeds in het eerste jaar van de opleiding.

Wat betreft de academische en professionele vaardigheden heeft de commissie waardering voor de reeds onder 2.2 genoemde geïntegreerde training van vaardigheden.

In strikte zin kent de faculteit geen AIO-opleiding. De ontmoeting met een zestal AIO's en twee OIO's heeft de commissie ervan overtuigd dat er te Rotterdam op dit moment voor deze categorie van onderzoekers een zeer gunstig milieu bestaat: men neemt deel aan colloquia en congressen die vanuit de faculteit worden georganiseerd; allen participeren in vakgroepcolloquia. De regelingen ten aanzien van te geven onderwijs zijn soepel en naar inhoud adequaat. De waardering voor dit onderdeel is uitstekend.

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de promotieduur aan de faculteit.

Tabel 1: Promoties EUR/FW cohorten 1987-2000 in aantallen¹¹

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	Promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	1		1			1			
1988	1		1		1				
1989									
1990	1		1						1
1991	1	1							
1992	8	5	2				1	1	
1993	1								
1994									
1995	1 + 1 (b)		2	1	1				
1996	2		1		1				
1997	3 (b)		1			1			
1998	2 + 3 (b)	1	1			1			
1999	1								
2000	4 + 1 (b)								
TO- TAAL	31	7	10	1	3	3	1	1	1

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

Er is goed nagedacht over de integratie van de verschillende werkvormen. De commissie waardeert de verdeling van de verschillende vaardigheden die nagestreefd worden over de cursussen in de propedeuse als positief. Ook in

¹¹ In deze tabel wordt een onderscheid gemaakt tussen AIO's/OIO's die in principe een aanstelling van vier jaar hebben, en bursalen die een driejarige promotieopleiding hebben (waarvan ze een jaar zelf moeten betalen). Deze cijfers geven overigens wel een enigszins vertekend beeld als het gaat om de mate waarin promovendi door de staf worden begeleid, omdat de EUR relatief veel buitenpromovendi kent, die niet meegerekend worden in deze tabel.

de doctoraaljaren is, onder andere gegeven de kleine groepen, de onderwijsleeromgeving stimulerend en adequaat. Het gebruik van Blackboard overstijgt in de meeste gevallen evenwel niet een basaal gebruik. Een enkele keer, namelijk in de cursus Ethiek doctoraal 2, komt het medium echt tot zijn recht.

Wat de geschiktheid van de didactische werkvormen betreft moet worden opgemerkt dat, alhoewel deze dimensie als voldoende beoordeeld wordt, er toch vraagtekens geplaatst worden bij het in elkaar laten overgaan van college en respectievelijk practicum of werkcollege. In een enkel geval, bijvoorbeeld de cursus Logica van de propedeuse, lijkt het meer aangewezen momenten voor oefening of discussie duidelijk te scheiden van hoorcolleges.

Van een zelfde niveau is de verhouding contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten. De commissie is van mening dat vooral in de propedeuse te weinig contacturen en daardoor te weinig structuur geboden wordt. Dit is bezwaarlijk, gelet op de studievertraging die daar reeds onaanvaardbaar hoog is. Zeker met het oog op de aansluiting met het VWO kan hier nog winst worden geboekt.

De wijze van toetsing en beoordeling lijkt ruim voldoende. De indruk ontstond evenwel dat in iets te veel gevallen de betreuenswaardige praktijk van het 'genade zesje' gebezigd wordt. De lat moet naar het oordeel van de commissie voldoende hoog zijn opdat studiematerie werkelijk kan uitdagen en stimuleren. Dat later met enige mildheid hiermee omgegaan wordt lijkt ons slechts in dat geval billijk.

De commissie wil verder een opmerking plaatsen omtrent de vervanging in de komende BAMA-structuur van al te veel essays door tentamens. De bedoeling hiervan is studievertraging tegen te gaan en dat is zeker lovenswaardig. Ook het goed leren schrijven van essays is evenwel, zeker voor filosofen, van grote waarde. Het lijkt ons mogelijk om door middel van strikte, gehandhaafde deadlines voor essays een zelfde doelstelling na te streven. Belangrijk voor de commissie is dat een voldoende diversiteit aan vormen van evaluatie wordt gehanteerd.

De kwaliteit van de begeleiding en de beoordeling van de eindscripties lijkt de commissie te variëren. In enkele gevallen ontstond de indruk dat de begeleiding niet helemaal adequaat was geweest en dat de docent had nagelaten de student te wijzen op bepaalde tekortkomingen. Gezien de omvang van de staf en het betrekkelijk geringe aantal doctoraalstudenten zijn de voorwaarden voor goede scriptiebegeleiding nochtans ruimschoots aanwezig.

Bijzondere waardering heeft de commissie voor het initiatief een scriptieklas te organiseren waarop de studenten werkvoorstellen en het proceskarakter van deze studieactiviteit kunnen bespreken.

De becijfering van de scriptie werd evenwel niet steeds adequaat bevonden. Er waren enkele gevallen waar de beoordelingen volgens de commissie lichtjes geflatteerd waren. Eenmaal was zij van oordeel dat een met 8 beloonde scriptie niet meer dan een 6,5 verdiend had. Voorts was er een scriptie, met 8 beloond, waarin kernliteratuur op het desbetreffende terrein ontbrak.

4 Instroom

De commissie waardeert dit onderdeel als voldoende.

De door het faculteitsbestuur verstrekte cijfers betreffende instroom en rendementen wijken soms duidelijk af van de 'officiële' kengetallen universitair onderwijs (KUO-cijfers). Deze laatste geven volgens de faculteit 'geen volledig beeld van de feitelijke instroom en rendementen' omdat ze geen rekening houden met studenten die reeds in een andere opleiding ingeschreven zijn. Dit laatste is bijvoorbeeld het geval voor alle studenten die ingeschreven zijn in Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied. In Rotterdam schat men dit gedeelte op bijna driekwart van de eigen studentenpopulatie. Uit de zelfstudie blijkt ook dat vele studenten om financiële redenen een hoofdschrijving in filosofie nemen, ook al willen ze slechts een zeer beperkt aantal keuzevakken volgen. Dat deze keuzevakstudenten uit andere opleidingen het beste niet meegeteld worden bij de feitelijke instroom (zelfs als ze een hoofdschrijving in wijsbegeerte nemen) blijkt ook uit het feit dat ze bij de rendementsberekeningen weer verdwenen zijn. Daar wil men slechts rekening te houden met die studenten die de intentie hebben ooit af te studeren. De cijfers die het faculteitsbestuur dan hanteert wijken niet meer extreem af van de KUO gegevens.

De commissie erkent dat het ook een taak is van een faculteit Wijsbegeerte om onderwijs te verschaffen aan geïnteresseerden die niet de bedoeling hebben om af te studeren. Dat deze groep aan alle Nederlandse faculteiten vrij groot is blijkt overigens reeds uit de rendementscijfers berekend op basis van de KUO-gegevens. In zoverre het cijfermateriaal ook voor interuniversitaire vergelijkingen wordt gebruikt is het onvermijdelijk dat men overall dezelfde criteria toepast. De commissie heeft daarom besloten slechts de KUO-cijfers te gebruiken. Volgens deze cijfers moet de instroom becijferd worden als in tabel 2 en tabel 3.

Tabel 2 : Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte EUR (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	87	59	28	22	19	3
1996/1997	64	36	28	17	12	5
1997/1998	82	55	27	34	26	8
1998/1999	67	42	25	16	11	5
1999/2000	49	24	25	13	7	6

Tabel 3: Aantal Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht
Wijsbegeerte EUR (bron: KUO tabel 2.1)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	87	59	28	87	59	28	0	0	0	17	12	5
1996/1997	64	36	28	63	36	27	1	0	1	11	5	6
1997/1998	82	55	27	82	55	27	0	0	0	9	3	6
1998/1999	67	42	25	67	42	25	0	0	0	6	1	5
1999/2000	49	24	25	49	24	25	0	0	0	4	2	2
2000/2001	60	32	28	60	32	28	0	0	0	2	1	1

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht Wijsbegeerte van
een bepaald wetenschapsgebied EUR (bron: KUO tabel 2.1)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	42	36	6	42	36	6	0	0	0	3	1	2
1996/1997	28	27	1	28	27	1	0	0	0	3	3	0
1997/1998	29	21	8	29	21	8	0	0	0	2	2	0
1998/1999	29	23	6	29	23	6	0	0	0	1	1	0
1999/2000	7	6	1	7	6	1	0	0	0	2	2	0
2000/2001	8	6	2	8	6	2	0	0	0	2	2	0

Op basis van de KUO-cijfers ligt de instroom duidelijk onder het landelijk gemiddelde van de opleidingen wijsbegeerte.

Wat betreft de vooropleiding van de instroom in de propedeuse blijkt uit de KUO-cijfers dat gemiddeld 51% VWO-leerlingen zijn en 18% HBO-ers. Hierbij moet opgemerkt worden dat dubbelstudenten, die in deze percentages niet zijn meegerekend, vaak van het HBO komen. Er is geen formele zijinstroom, omdat HBO-studenten in de propedeuse instromen. Neemt men de verschillende KUO-gegevens in beschouwing, dan komt het gemiddelde aantal vrouwelijke studenten van de instroom in de propedeuse op ongeveer 40% te liggen.

Met betrekking tot de aandacht voor de verschillende doelgroepen besteedt de Faculteit vooral aandacht aan groepen die deficiënties op het gebied van talen vertonen. Dit betreft voornamelijk Duits en Frans en met het oog op het klein aantal buitenlandse studenten ook Nederlands. De vraag in hoeverre rekening moet worden gehouden met gebrekkige kennis van vreemde talen was blijkbaar onderwerp van discussies. Een tijdlang werd vermeden tijdens de propedeuse lectuur in vreemde talen verplicht te stellen, nu worden 'met mate' Duitse teksten voorgeschreven. Het gebruik van Franse teksten na de propedeuse wordt weliswaar niet uitge-sloten maar in feite vermeden. De commissie beveelt aan (zie bij studieprogramma's) een cursus Duits in de propedeuse voor alle studenten verplicht te maken.

Met het oog op buitenlandse studenten, die in het kader van uitwisselingsprogramma's lessen volgen, wordt een 'wisselend deel van het aanbod' in het Engels gegeven. Sinds 2000 biedt de opleiding een complete opleiding Master in Philosophy aan. Het programma voor deze MA wordt thans uit in het Engels gedoopte opleidingsonderdelen uit het doctoraal II/III samengesprokkeld.

In 1996 werd een facultaire voorlichter aangesteld die de talrijke (gebruikelijke) informatieactiviteiten coördineert. Om de aansluiting met het VWO te verbeteren is er onder meer een project proefstuderen, waarbij leerlingen VWO op gemotiveerd verzoek één à twee dagen eerstejaarscolleges volgen. Dit initiatief is lovenswaardig, maar het succes van alle informatie-inspanningen is toch relatief beperkt. Men verwacht veel van de introductie van een vak wijsbegeerte in het VWO en van de bijscholing van de leraren die de Filosofiefaculteit van EUR heeft georganiseerd. Het valt te betwijfelen of dit volstaat om het tij te keren.

De commissie is van mening dat de instroom duidelijk te laag is gezien de grootte van de regio Rotterdam en de populatie van de Erasmus Universiteit. Dit blijft waar zelfs wanneer men rekening houdt met de door KUO niet geregistreerde dubbelstudenten, die overigens vaak bijzonder weinig tentamens lijken af te leggen. Het is opvallend dat de belangstelling voor filosofiestudies in de wereldstad Rotterdam nauwelijks die overstijgt van een provinciestad als Tilburg. De commissie is van mening dat instroomcijfers niet het resultaat van een onbeheersbaar noodlot zijn. Het instrument van een (deeltijds) avondprogramma, dat elders in Nederland en Vlaanderen duidelijk succes heeft, wordt door de commissie aanbevolen. Een vroegere poging in deze richting werd naar de mening van de commissie te vroeg opgegeven.

De inrichting van zo'n avondprogramma moet ook voldoende bekendgemaakt worden.

5 Studeerbaarheid

Over het algemeen wordt de studeerbaarheid als ruim voldoende beoordeeld.

De studieadviesing en -begeleiding lijkt ons momenteel te versnipperd. Er is veel waardering voor het hernieuwde concept van de cohort-tutor. Het instellen van een draaiboek voor diens functioneren wordt als zeer positief beoordeeld. De propedeuse en het doctoraal kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. Ook het studievoortgangregistratiesysteem werkt goed.

De spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen kan soms iets beter, al is er begrip voor het feit dat dit punt steeds slechts binnen redelijke marges ten volle kan worden gerealiseerd.

De voltooiing van de studietaak in de geprogrammeerde tijd is volgens de commissie goed te doen en toch kennen zeer veel studenten aanzienlijke studievertraging. Dit heeft wellicht te maken met het feit dat weinig studenten zich exclusief op de studie van de filosofie toeleggen. Velen studeren nog iets anders en/of werken ook om geld te verdienen. Dit heeft ten dele te maken met algemeen maatschappelijke en culturele trends, waaraan de faculteit niet direct veel kan veranderen, maar het gevaar bestaat dat men hierop reageert door de gestelde eisen wat af te zwakken. De lat ligt wellicht nu al te laag om de betere studenten uit te dagen en daardoor voor iedereen een hoger niveau te ambiëren. Dit blijkt ons inziens uit de feitelijke studietijd die studenten stelden nodig gehad te hebben om de studiepunten te verwerven in zowel propedeuse als doctoraalfase. Ook op dit punt geldt geen fataliteit. De docenten moeten hun studenten duidelijk maken dat de studie van de filosofie op een serieus niveau een voltijdse bezigheid is, waarvan men zich beter niet laat afleiden door al te veel andere activiteiten. Het komt erop aan mensen te vormen die door hun vak gegrepen zijn.

In enkele gevallen lijkt er ons sprake van een verschil tussen de begrote studielast en de feitelijke. Al is ook dit niet echt altijd helemaal onder controle te houden, meer inspanningen zouden moeten geleverd worden om het programma, zoals dat na veel discussie uiteindelijk samengesteld werd, in de realiteit ook in de zwaarte zoals begroot voor de verschillende vakken echt te realiseren. Dit mag ons inziens niet overgelaten worden aan eerder contingente omstandigheden zoals de samenstelling van de groep studenten of de specifieke docent.

De tentamenregelingen zijn soepel en werden door de commissie als goed beoordeeld, al willen we hierbij opmerken dat die soepelheid mogelijkerwijze door studenten als aanzet tot vrijblijvendheid kan worden geïnterpreteerd en daardoor opnieuw tot studievertraging kan leiden. De commissie heeft geen belemmeringen ontdekt voor specifieke groepen studenten (invalide studenten, dubbelstudenten en buitenlandse studenten).

6 Doorstroom en rendementen

De commissie waardeert dit onderdeel als onvoldoende.

Zoals bij de instroomcijfers houdt de zelfstudie ook rekening met eigen cijfers, die duidelijk van de KUO afwijken. Wel bestaat de neiging nu de eigen hoge instroomgegevens te relativeren, omdat een aanzienlijk deel van de instroom de facto slechts keuzevakstudenten zijn, die echter om financiële redenen gekozen hebben voor een voltijdse inschrijving (een tweede inschrijving kost aan de EUR niets, het volgen van keuzevakken wel iets). Bijgevolg zijn vele studenten, die de facto nooit de bedoeling hadden in wijsbegeerte af te studeren op het papier hoofdvakstudenten. Dit belast natuurlijk de rendementgegevens.

6.1 Propedeuserendementen

De propedeuserendementen voor Wijsbegeerte worden gegeven in tabel 5.

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte EUR (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	14	7	29	43	43
1995/1996	8	25	50	50	50
1996/1997	6	17	17	17	17
1997/1998	11	36	45	55	55
1998/1999	6	0	0	0	0
1999/2000	17	29	29		
2000/2001	19	32			

Voor de periode 1995-99 liggen de propedeuserendementen gemiddeld bij 21% (na een jaar), 28% (na twee jaren) en 40% (na drie jaren) (bron: KUO). Dit rendement ligt weliswaar boven het landelijk gemiddelde maar is weinig bevredigend.

6.2 Post-propedeuserendementen

De post-propedeuserendementen voor de opleiding Wijsbegeerte worden gegeven in tabel 6 (van de opleiding Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied zijn geen KUO-cijfers beschikbaar).

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte EUR (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	8	0	0	13	25	25	25
1989/1990	10	0	0	0	10	20	20
1990/1991	10	0	10	10	20	20	20
1991/1992	6	0	0	0	0	17	33
1992/1993	5	0	0	0	0	0	0
1993/1994	2	-	-	-	-	-	-
1994/1995	6	0	0	0	17	33	
1995/1996	4	0	0	0	25		
1996/1997	1	-	-	-			
1997/1998	6	0	0				
1998/1999	0	-					
1999/2000	5						

Lage propedeuserendementen kunnen eventueel worden geëxcuseerd met het oog op een strenge selectie. In dit geval zou men moeten verwachten dat de postpropedeuse rendementen duidelijk gunstig zijn. Dit is echter helemaal niet het geval. Volgens de KUO-cijfers is het postpropedeuse rendement zeer laag. De eigen cijfers van het faculteitsbestuur geven een zeer fluctuerend beeld: afhankelijk van de gekozen instroombasis liggen de resultaten na 4 jaar gemiddeld tussen 28% en 44%. Dit betekent dat nog niet de helft van de studenten die aan hun doctoraal beginnen dit ooit beëindigen. In absolute cijfers mag men de gediplomeerde uitstroom op ca. negen studenten jaarlijks becijferen. Tot dit succes dragen voornamelijk studenten bij die ingeschreven zijn in Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied.

De gemiddelde studieduur van studenten die tussen 1995 en 2000 afstudeerden (zonder studenten Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied) ligt iets boven 67 maanden, wat een duidelijke vertraging in studietempo betekent tegenover de vorige visitatie. Op dit resultaat heeft echter een zeer slecht resultaat van 110 maanden, voor de in 1998/1999 afgestudeerden, een invloed die het beeld vertekent. Houdt men geen rekening met deze uitschieter, dan is geen opmerkelijke afwijking opgetreden tegenover vroegere jaren.

Blijkbaar werden inspanningen ondernomen om te bereiken dat bij de EUR-interne beoordeling van rendementen ook rekening wordt gehouden met de talrijke studenten, die keuzevakken volgen, dikwijls zonder afstudeerintentie.

Met andere woorden het streven is erop gericht – en dat is niet verwerpelijk – dat de ‘dienstverlenende taken’ die de faculteit op zich neemt tegenover een publiek dat geen hoofdvakstudent wijsbegeerte is, op de een of andere manier ‘gehonoreerd’ worden.

De lage rendementen bij de groep ‘hoofdvakstudenten met afstudeerintentie’, kan door dergelijke initiatieven natuurlijk niet worden beïnvloed. Of het bestaan van functies, zoals in casu ‘studievoortgangcoördinator’ efficiënt genoeg is om hogere studierendementen te bereiken, kan betwijfeld worden. Ook de instelling van een systeem van studiebegeleiding lijkt de commissie geen daadwerkelijke invloed te hebben op de rendementen. Zonder de druk, die door duidelijk sanctionerende maatregelen bereikt wordt, is op dit terrein vermoedelijk geen vooruitgang te boeken en het is zelfs twijfelachtig of financiële sancties volstaan. De facto is bijna elke Nederlandse filosofiestudent een deeltijdse student, die volgens zijn eigen ritme studeert. En de facto heeft het beleid (in Rotterdam of elders) geen ernstige bedoeling hier iets aan te wijzigen. Zonder twijfel zouden studieduur en rendement een gunstiger beeld geven, als er een dwang was om examens af te leggen. De hiermee verbonden prijs van inperking van vrijheid wordt echter zowel door studenten als ook door het bestuur als te hoog beschouwd. Het is misschien beter dit duidelijk te zeggen dan steeds weer vage beloftes te doen die men niet kan en wellicht zelfs niet wil waar maken. De commissie beveelt in dat geval aan om met name bij het schrijven van papers met bindende deadlines te werken om uitstelgedrag te voorkomen.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De commissie beoordeelt de kwaliteit van de afgestudeerden over het algemeen als goed, zij het dat het oordeel over de inhoud en niveau van de scripties niet hoger uitkomt dan een ‘voldoende’.

Wat betreft de beroepskwalificaties moet opgemerkt worden dat de vorige visitatie op dit punt nogal kritisch gestemd was: het programma zou geen andere perspectieven bieden dan die van leraar en onderzoeker. Het is duidelijk dat de faculteit zich heeft ingespannen aan deze kritiek tegemoet te komen; dit blijkt bijvoorbeeld uit folders zoals *Werk maken van denken*. Ofschoon de commissie er niet van overtuigd is dat het programma in alle opzichten levert wat hierin wordt aangeprezen, waardeert zij de inspanning positief. Bovendien houdt zij rekening met het gegeven dat de afgestudeerden in staat zijn gebleken goede banen te vinden. Het punt van twijfel betreft het ‘Interdisciplinaire denken’. Studenten Wijsbegeerte zouden hiertoe in bijzondere mate geëquipeerd moeten zijn door een vermogen de vooronderstellingen van de vakwetenschappen op te sporen. Het ontbreken van een verplichte vakwetenschappelijke component maakt dat de hiergenoemde doelstelling niet volledig waar wordt gemaakt (zie hierboven onder paragraaf 2).

De commissie heeft kennis genomen van 11 scripties – evenredig verdeeld over de tot de Wijsbegeerte en de Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied behorende vakgebieden. De commissie beoordeelt het niveau in algemene

zin voldoende, alhoewel voor enkele scripties de begeleiding niet optimaal leek te zijn geweest en de becijfering wat aan de hoge kant was.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden als goed beoordeeld. Dit geldt voor de effectiviteit van de organisatie, communicatie en spreiding van verantwoordelijkheden, het academisch niveau van de staf, de spreiding van expertises, het onderwijskundig en didactisch niveau van de staf, de inzet van hoogleraren in de propedeuse en de inzet van AIO's in onderwijs.

Wat de omvang van het docentencorps betreft in verhouding tot de onderwijsbelasting, meent de commissie dat het gemiddeld aantal uren dat een docent les moet geven niet te hoog is, niet alleen hier in Rotterdam, maar ook in de meeste andere Nederlandse faculteiten. Dit is op zich niet bezwaarlijk: het wordt ruim door zeer interessant onderzoek gecompenseerd (zie ook het onderzoeksvisitatierapport 2000), maar hierdoor ontstaat volgens de commissie wel ruimte voor bijkomende onderwijsinitiatieven respectievelijk een verhoging van het aantal aangeboden contacturen.

Het gevoerde personeelsbeleid lijkt de commissie ten slotte zeer goed. Zowel de begeleiding met betrekking tot onderwijs als met betrekking tot onderzoek lijkt de commissie zeer doordacht. Hierbij wordt het systeem van functioneringsgesprekken serieus toegepast. De commissie heeft dan ook zeer veel waardering voor de voorbeeldige wijze waarop men met het personeel omgaat.

De personeelsbezetting en de staf/studentratio worden in tabel 7 en tabel 8 gegeven.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet
(peildatum 31 december 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte onder- wijs	Totaal (aantal)	% ge- promo- veerd
HGL	3,4	4	0	0	3,4	1,6	4	100
UHD	2,6	4	0	0	2,6	1,4	4	100
UD	8,2	12	1,1	2	9,3	4,6	14	86
Overig WP	5,1	8	1,7	2	6,7	0,9	10	60
AIO's	4,4	5	1,0	1	5,4	0	6	n.v.t.
Student- assistenten	1,2	9	1,0	5	2,2	0	14	n.v.t.
Totaal	24,9	42	4,8	10	29,6	8,5 ¹²	52	80

¹² Inclusief onderwijs andere opleidingen.

Tabel 8: Staf/student ratio's

fte onderwijsinzet	6,5 fte ¹³
Ingeschreven studenten	162
Afgestudeerden	13
Studenten per fte onderwijs	25,0
Afgestudeerden per fte onderwijs	2,0

9 Faciliteiten en voorzieningen

De commissie waardeert de faciliteiten en voorzieningen als ruim voldoende.

Het gebouw waar de faculteit filosofie gehuisvest is, ligt op ca. 10 minuten loopafstand van de campus. Deze geringe afstand heeft wellicht een nadelig effect op het aantrekken van keuzevak- en dubbelstudenten. Een nieuwbouw is echter gepland, die de filosofen dichterbij de campus zal brengen. Uit het gesprek met de studenten blijkt dat de afstand van de hoofdbibliotheek – die eveneens op de algemene campus is gehuisvest – niet als bijzonder hinderlijk wordt ervaren, zeker ook omdat de meeste verplichte lectuur in een bescheiden handbibliotheek in het faculteitsgebouw zelf beschikbaar is en catalogi on-line geraadpleegd kunnen worden. Blijkbaar voelt iedereen zich goed in de *splendid isolation* van het architectonisch aantrekkelijke faculteitsgebouw. Wel merkt de commissie op dat het wenselijk zou zijn als in het faculteitsgebouw meer en vooral ook rustige studieruimtes aanwezig waren.

De vorige visitatiecommissie uitte kritiek op de bibliotheekvoorzieningen ('beneden peil'). De bescheiden 'handbibliotheek' in het faculteitsgebouw is tegenover vroegere jaren verbeterd. Met het oog op het onderwijs kan de collectie van de hoofdbibliotheek thans zeker als voldoende gekarakteriseerd worden. Ook de AIO's zijn met de bibliotheekvoorzieningen tevreden. De hoofdbibliotheek beschikt over een aanzienlijke collectie tijdschriften en een basiscollectie uitgaven van klassiekers die in kasten opgesteld zijn. Deze laatste collectie zou wel wat aantrekkelijker en completer gemaakt kunnen worden. Gezien de hoge kosten voor tijdschriften en vaste verplichtingen ('standing orders' op reeksen en uitgaven) dreigt vooral het resulterende budget voor monografieën te laag te liggen. De diverse gebruikers zijn vanuit een subjectief standpunt met de collectie van de bibliotheek en het aankoopbeleid zeer tevreden. Dit leidt echter niet noodzakelijk tot een evenwichtige collectie. Met het oog daarop zou een meer gestructureerd beleid wenselijk kunnen zijn, waar de collectievorming minder afhankelijk is van subjectieve preferenties en inspanningen. De installatie van een bibliotheekcommissie met specialisten uit de verschillende vakdomeinen

13 De onderwijsinzet is totaal 8,49 fte inclusief dienstverlening aan studenten van andere faculteiten die bij Wijsbegeerte college volgen. De schatting is dat de onderwijsinzet 4,5 à 6,5 fte is voor de gevisiteerde opleidingen. In deze tabel is uitgegaan van 6,5 fte.

dringt zich hier op. Verder beveelt de commissie aan om nieuwe aanwinsten van de bibliotheek een tijdje in een aparte kast in de Faculteitsbibliotheek tentoon te stellen.

De bibliotheek maakte op een ochtend aan het begin van het academiejaar een zeer rustige indruk waar vele lege stoelen en ongebruikte PC-apparatuur uitnodigden om een tijd te verwijlen. Tijdens spitsuren later in het academiejaar is de voorziene studieruimte, die voor alle studenten aan de EUR (en ook externe gebruikers) moet dienen, echter te klein.

In het faculteitsgebouw staan zes PC's en een nieuwe printer ter beschikking van de studenten. Alhoewel tijdens de aanwezigheid van de commissie van deze apparatuur druk gebruik werd gemaakt, wordt de omvang door de studenten als voldoende beschouwd. Er waren echter veel klachten over de kwaliteit van de PC's en het netwerk. Het toeval wil dat op de dag van het bezoek van de commissie het hele computersysteem op de faculteit down was, zodat de commissie zich geen goed oordeel heeft kunnen vormen van de kwaliteit van de voorzieningen op een normale werkdag. De commissie kan zich toch moeilijk van de indruk ontdoen dat op dit punt verbeteringen noodzakelijk zijn.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie waardeert dit onderdeel als voldoende.

De 'institutionele contacten' met internationale wetenschapsbeoefening zijn talrijk. Het EIPE (Erasmus institute for philosophy and economics) trekt internationaal gerenommeerde toponderzoekers in het domein van de economische methodologie aan. De AIO's krijgen ruime faciliteiten voor het leggen van internationale contacten. Daartegenover staat een vrij lage graad van feitelijk gerealiseerde uitwisselingen van doctoraalstudenten. De commissie is van mening dat de eigen studenten meer aangemoedigd moeten worden om aan de diverse internationale uitwisselingsprogramma's te participeren. Het kan een belangrijke levenservaring zijn de nestwarmte van het eigen instituut een tijd lang te moeten ontberen. Het feit dat veel studenten om financiële redenen naast hun studies moeten werken kan een belemmerende factor zijn. De commissie heeft echter de indruk dat een buitenlands verblijf niet werkelijk aangemoedigd wordt. Goede informatie over beurzen die de last van een buitenlands verblijf kunnen verlichten is in deze context van groot belang.

11 Interne kwaliteitszorg

De commissie is van mening dat de interne kwaliteitszorg in algemene zin als ruim voldoende beoordeeld moet worden.

Er bestaat een goed intern systeem voor kwaliteitszorg, met als belangrijkste instrumenten de Opleidingscommissie en de Examencommissie.

In de periode 1996-2001 zijn tal van nuttige initiatieven genomen, die worden opgesomd in de Zelfstudie. Bij een aantal van deze initiatieven werden reeds kanttekeningen geplaatst: de avondcolleges, het gebruik van vreemde talen in de propedeuse, het functioneren van het cohort-tutorsysteem en de invoering van Blackboard. De commissie volstaat hier met een advies ten aanzien van de onderwijsbeoordelingen. De faculteit is overgegaan van cijfermatige evaluaties naar wat zij een 'kwalitatieve analyse' noemt, maar die in feite neerkomt op een opsomming van gemaakte opmerkingen. De commissie beseft dat de kleine aantallen een cijfermatige bewerking bezwaarlijk maken, maar adviseert dat tenminste de gemaakte opmerkingen tijdens de slotzitting van een college met de studenten besproken worden, in plaats van dat de evaluatie tot het slotcollege wordt uitgesteld. De commissie waardeert het publiek maken van deze onderwijsbeoordelingen aangezien dit een vorm van sociale controle is die aanspoort tot continue verbetering van het onderwijsaanbod.

De betrokkenheid van de studenten bij de kwaliteitszorg is goed.

Aangaande de verbeteringen en acties naar aanleiding van het voorgaande visitatierapport, merkt de commissie op dat uit alles blijkt dat de faculteit dit rapport serieus heeft genomen. Op enkele punten heeft zij bewust het advies niet opgevolgd, bijvoorbeeld ten aanzien van een verhoging van de contacturen in de propedeuse en de invoering van niet-wijsgerige vakken in het programma. De argumentatie die de faculteit geeft om geen niet-wijsgerige vakken in de propedeuse in te voeren overtuigt de commissie niet. Het argument dat de vele dubbelstudenten reeds in hun niet-wijsgerige opleiding in aanraking komen met niet-wijsgerige vakken doet niets af van de betekenis van een niet-wijsgerig vak voor de overige studenten (ongeveer 25%). Het argument dat in de wijsgerige vakken de wetenschappen aan de orde komen, gaat langs het eigenlijke punt heen: de kennismaking met de wijzen waarop de wetenschappen buiten de wijsbegeerte bedreven worden.

De Zelfstudie wordt door de commissie als zeer goed beoordeeld. Zij is duidelijk, open en zelfkritisch.

12 BAMA

De huidige vierjarige opleiding Algemene Wijsbegeerte wordt opgedeeld in een undergraduate of Bacheloropleiding van drie jaar en een Masteropleiding van één jaar. Voor de opleiding Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied geldt dat de vijfjarige opleiding wordt omgevormd naar een driejarige undergraduate of Bacheloropleiding en een graduate Masteropleiding van twee jaar.

De invoering van de BAMA-hervorming is in vele Nederlandse en Europese universiteiten een gelegenheid waarbij de programma's totaal 'in vraag worden gesteld' en herdacht. Dit is niet het geval aan de Rotterdamse filosofiefaculteit, die hiervoor als argument aanvoert dat de BAMA-structuur

onder druk van de Nederlandse overheid zeer snel ingevoerd moest worden. Men heeft slechts enkele minimale veranderingen doorgevoerd. Dit maakt dat deze visitatieronde zinvol blijft: ware het programma helemaal veranderd, dan zou ze volstrekt futiel zijn geworden. Toch had de commissie iets meer gedurfde ideeën verwacht. Dit had ook een gelegenheid kunnen zijn om het profiel van de opleiding wat aan te scherpen en om bijvoorbeeld enkele niet-filosofische vakken in de eerste jaren van de opleiding Algemene Wijsbegeerte op te nemen.

De kleine veranderingen die zijn doorgevoerd getuigen wel van verbeelding en zijn volgens de commissie inderdaad verbeteringen. Het vaardighedenonderwijs wordt licht versterkt, o.a. door de introductie van practica. In Bachelor 1 en 2 zal het practicum dit jaar gaan over Filosofie en Film. In Bachelor 3 worden alle colleges geconcentreerd in het eerste trimester. De afstudeerscriptie wordt voorbereid in een onderzoekspracticum. Zij wordt geschreven op basis van één van de vakken die men in het eerste semester zal hebben gevolgd en met behulp van goed uitgebalanceerde literatuurpakketjes, voorgesteld door de leerstoelgroepen. Op die manier hoopt men te voorkomen dat deze scriptie een struikelblok wordt bij het behalen van het Bachelordiploma. In het Masterjaar kan eventueel verder worden gewerkt op de thematiek van de Bachelorscriptie. De ideeën over de inrichting van deze Master zijn op het moment van de visitatie nog niet volledig uitgekristalliseerd.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a de betrokken en actieve houding van de tutor te handhaven;
- b nog eens kritisch te kijken naar de verhouding tussen de werkelijke studielast en de in punten uitgedrukte studielast;
- c het gebruik van het interactieve programma voor het Logica-onderwijs in de propedeuse te verbeteren, hoor-en werkcolleges van elkaar te scheiden en het tentamen meer discriminerend te maken;
- d de beste docenten in het eerste jaar in te zetten;
- e een cursus Duits in het eerste jaar in te voegen;
- f te stimuleren dat primaire teksten altijd vergezeld gaan van eigen integreerde teksten van de docent;
- g met betrekking tot het Blackboard: (i) het gebruik daar waar mogelijk te intensiveren, (ii) de informatie op het Blackboard beter bij te houden en (iii) meer computerfaciliteiten voor het Blackboard beschikbaar te stellen;
- h de pogingen om studenten met de vakwetenschappen in contact te brengen te versterken;
- i het aantal contacturen in de hele opleiding te verhogen, minstens tot op het niveau van voor de invoering van het trimestersysteem;
- j ook in het curriculum van de BAMA voldoende ruimte te houden voor het schrijven van essays en te waken over een voldoende diversiteit aan evaluatievormen;

- k een deeltijds (avond)programma in te voeren, om zo meer studenten aan te trekken;
- l vooral bij het schrijven van papers met bindende deadlines te werken om uitstelgedrag te voorkomen;
- m met betrekking tot de scripties (i) erop toe te zien dat studenten in voldoende mate kritisch worden begeleid en (ii) erop toe te zien dat de beoordeling adequaat geschiedt;
- n meer stille studieruimten te creëren in het faculteitsgebouw;
- o de collectie die in de centrale bibliotheek in open rek wordt uitgesteld te vernieuwen;
- p te zorgen dat het budget voor de aankoop van monografieën verhoogd wordt;
- q de collectievorming van de bibliotheek minder afhankelijk te laten zijn van subjectieve voorkeuren van docenten (een bibliotheekcommissie in te stellen) en de aanwinsten in de faculteitsbibliotheek ten toon te stellen;
- r de kwaliteit van de PC's en het netwerk te verbeteren;
- s de internationale uitwisseling van studenten te bevorderen door het verstrekken van goede informatie over beurzen die de last van een buitenlands verblijf kunnen verlichten;
- t dat de kwalitatieve evaluaties tijdens de slotzitting van een college met de studenten besproken worden, in plaats van dat de evaluatie tot het slotcollege wordt uitgesteld.

De opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Technische Universiteit Twente

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

De missie van de opleiding Wijsbegeerte van Wetenschap, Techniek en Samenleving (WWTS), heeft betrekking op de verstrekkende en diepgaande veranderingen die door (natuur-) wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in de maatschappij ontstaan. Om deze veranderingen te bestuderen en bespreekbaar te maken worden in het onderwijsprogramma van de opleiding naast technische wetenschappen wijsbegeerte, geschiedenis en sociologie aan de orde gesteld. Dat is een bijzonder breed multidisciplinair programma dat echter beoogt een duidelijke focus te hebben door 'wijsgerig georiënteerd' te zijn. Ondanks bepaalde twijfels aan de haalbaarheid van een dermate breed multidisciplinaire benadering beoordeelt de commissie de missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding WWTS gezien de intrinsieke kwaliteit van de eindscripties en de professionele bekwaamheid van de afgestudeerden, in het geheel als ruim voldoende.

Deze missie is zonder twijfel zeer ambitieus en in haar brede opzet ook tamelijk uniek. Zij richt zich op bijzonder belangrijke vraagstukken in de huidige maatschappij. Het is echter de vraag of de daaruit voortvloeiende doelstellingen praktisch haalbaar zijn. De formulering van de missie in de Zelfstudie is minder overtuigend, als gezegd wordt dat de 'daarmee samenhangende vraagstukken in een breed wijsgerig en maatschappelijk kader' geanalyseerd en geïnterpreteerd dienen te worden. Is 'maatschappelijk' hier ook de aanduiding van een wetenschappelijke benadering of staan in deze formulering een wetenschappelijk theoretische benadering en een onderzoeksveld waarop zich een bepaalde theoretische benadering richt zo maar naast elkaar?

De beschrijving van de doelstellingen die uit deze missie voortkomen leert dat de eerste van de twee mogelijke interpretaties de waarschijnlijke is. Naast een verdieping in een van de technische wetenschapsgebieden worden namelijk in een 'wijsgerig georiënteerd programma' niet alleen wijsbegeerte, maar ook geschiedenis en sociologie als wetenschappelijk theoretische benaderingen opgenomen. Daarmee wordt een multidisciplinair programma voorgesteld, dat even veelbelovend als veeleisend is. Dat deze vier disciplines: (1) een technisch wetenschapsgebied, (2) wijsbegeerte, (3) geschiedenis en (4) sociologie tegelijk gedoceerd en op elkaar betrokken moeten worden, roept dan ook van begin af aan de noodzaak en het probleem van hun integratie op. De commissie heeft de indruk gekregen dat deze integratie in de onderwijsinspanningen van de opleiding WWTS niet gelukt is. De waaier van verschillende disciplines lijkt te breed om in een geïntegreerde benadering op een overtuigende manier ingevuld te kunnen worden.

Verder is bij de doelstellingen kritisch op te merken dat de verschijnselen van wetenschap en techniek uitsluitend in de context van ‘de Westerse cultuur en samenleving’ aan de orde worden gesteld. Als een gevolg hiervan wordt in de eindtermen van de opleiding geen aandacht geschonken aan niet-westerse aspecten van de geschiedenis van de filosofie, sociale geschiedenis, techniekgeschiedenis en wetenschapsgeschiedenis. Ook vraagstukken van ontwikkelings samenwerking tussen Westerse en niet-westerse landen die sterk door wetenschap en technologie bepaald worden, horen niet bij de eindtermen van de opleiding.

De genoemde problemen komen in de eindschetsen van de leerstoelgroepen Geschiedenis en Filosofie van Wetenschap en Techniek duidelijk tot uitdrukking. De reflecties op maatschappelijke veranderingen die door (natuur-)wetenschappen en technologie ontstaan, zijn helder in een algemeen theoretische zin. Maar niet iedere vorm van reflectie kan wijsgerig heten, met name niet als er nauwelijks of helemaal geen literatuur uit de wijsgerige tradities bij betrokken is.

In een niet specifiek op de wijsgerige focus van het vak ‘Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied’ (hier van technische wetenschappen) georiënteerde zin, blijken de professionele doelstellingen van een academische opleiding op een goede manier bereikt te zijn. De studenten zijn zeer bekwaam in het beargumenteren van hun standpunten, de schetsen zijn goed geschreven en de afgestudeerden komen doorgaans in adequate banen terecht.

Ook al kan het beoogde profiel van de afgestudeerden niet éénduidig als wijsgerig worden beschreven, beantwoordt het blijkbaar toch in ruim voldoende mate aan bepaalde eisen die vanuit de arbeidsmarkt aan een academisch opgeleide ‘technoloog met visie’ worden gesteld. De opleiding is goed in de doelstellingen en missie van de instelling ingebed die juist op dit type technologen zijn gericht.

De operationalisering van de missie en doelstellingen van de opleiding in de eindtermen en in het onderwijsprogramma verwezenlijken op ruim voldoende wijze de eigen intenties van de studierichting. De commissie moet echter ook hier aantekenen, dat zij er niet van overtuigd is dat de integratie van de brede multidisciplinaire aanpak mogelijk is. Ook in de nadere specificering van de eindtermen worden niet-westerse aspecten van een filosofie van wetenschap, technologie en samenleving niet genoemd. In verschillende eindschetsen komen deze aspecten echter wel aan de orde.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De commissie waardeert de opbouw en inhoud van het programma als ruim voldoende.

2.1 Opbouw

Sinds 1997 is de opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied een vijfjarige opleiding. De opbouw van het programma is weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Opbouw van het onderwijsprogramma

Studiejaar	Technologie Component	Wijsgerig Basisprogramma	Afstudeer-Programma	Studiepunten
Propedeuse	42			42
D1	18	24		42
D2	16	26		42
D3	16	21	5	42
D4			42	42
Totaal	92	71	47	210

De technologiecomponent omvat een propedeuse van één van de technische opleidingen aan de UT (of een daaraan gelijkwaardige opleiding), gevolgd door een voor de opleiding WWTS relevante doctoraalspecialisatie van de opleiding waarin de propedeuse is behaald.

Er zijn drie afstudeerrichtingen binnen de opleiding:

- Cultuurfilosofie van de techniek
- Geschiedenis van wetenschap en techniek
- Management van technologie in de samenleving

2.2 Het basisprogramma

De commissie beoordeelt het niveau en de inhoud van het basisprogramma als ruim voldoende tot goed.

De faculteit heeft zich gecommitteerd voor een programma dat uniek is in Nederland: een opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied met een omvangrijke technologische component, zonder de ondersteuning van een opleiding in de algemene wijsbegeerte.

Het basisprogramma heeft de waardering van de studenten. De commissie sprak met een negental studenten. Voor een belangrijk deel hadden dezen het basisprogramma reeds afgelegd. Zij uitten veel waardering voor niveau en inhoud van dit basisprogramma. De geraadpleegde evaluaties over de visitatieperiode geven eveneens een positief beeld te zien (ook al mag de betekenis hiervan niet worden overschat, gezien het kleine aantal respondenten).

De commissie acht het evenwel bedenkelijk dat het wijsgerige gehalte van de

aangeboden vakken sterk varieert, van hoog tot laag. Daardoor komt naar haar oordeel het programma aan coherentie tekort. Eveneens geeft het betrekkelijk kleine aantal contacturen te denken. In een normale week volgen de studenten binnen deze faculteit vier tot zes uur college in het wijsgerige basisprogramma. De faculteit stelt zich op het standpunt dat opvoering van contacturen tot onoverkomelijke roosterproblemen leidt – gezien de gelijktijdige verplichtingen binnen de technologiecomponent. De commissie is hierdoor niet geheel overtuigd en meent dat de faculteit zich te snel bij logistieke moeilijkheden neerlegt. Zij wijst er op dat het relatief grote gewicht van de zelfstudiecomponenten een oorzaak van studie vertraging vormt.

Gezien het technische karakter van de opleiding ziet de commissie bij deze opleiding af van de aanbeveling in de propedeuse ruimte te maken voor een cursus Duits voor beginners.

2.3 Het doctoraalprogramma

De commissie waardeert het niveau en de inhoud van de afstudeerrichtingen en specialisaties als voldoende. Te waarderen valt dat de faculteit een soort barrière heeft ingebouwd tussen basisprogramma en afstudeerfase om te voorkomen dat studenten met een onafgewerkt programma passeren.

Wat de inhoud betreft: t.a.v. de verschillende afstudeerprogramma's heeft de commissie het als haar taak gezien op het filosofisch gehalte te beoordelen, ten volle beseffend dat er andere gezichtspunten kunnen worden ingenomen.

Alleen 'cultuurfilosofie van de techniek' biedt een programma met wijsgerige relevantie. Het wijsgerige gehalte van de *majors* 'geschiedenis van wetenschap en techniek' en 'management van technologie in de samenleving' is zwak.

De commissie beoordeelt het niveau en de omvang van de keuzeonderdelen als goed. De opbouw van het programma, met de karakteristieke nevenschikking van WWTS-onderdelen en technologiecomponent, is zodanig dat er geen ruimte overblijft voor keuzeonderdelen. In de afstudeerfase bestaat wel gelegenheid tot keuzevakken. Een zekere beperking van mogelijkheden is gegeven met het karakter van de Universiteit Twente. De commissie geeft in overweging actief te bevorderen dat studenten keuzevakken buiten de eigen universiteit nemen.

Het afstudeerwerk vormt, formeel gezien, een goede afsluiting van de studie. De studenten worden goed op deze fase voorbereid en goed begeleid, zij het dat niet voorkomen wordt dat juist in deze fase aanzienlijke vertraging van de studie voortgang optreedt. De faculteit is zich hiervan echter wel bewust.

De aansluiting op het onderzoek van het programma is zonder meer goed: hier blijkt het voordeel van een principiële keuze voor een opleiding

Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied. Het algemeen wetenschappelijk niveau is goed.

Het wijsgerig gehalte van het afstudeerwerk laat evenwel in twee van de drie afstudeerprogramma's te wensen over. De opleiding 'management van technologie in de samenleving' bedoelt blijkens de Zelfstudie het empirische en het reflectieve te verbinden. Deze doelstelling is interessant en relevant, maar wordt niet of slechts ten dele waargemaakt. Wordt 'reflectie' genomen als wijsgerige, c.q. wijsgerig verdiepte reflectie, wat blijkens de Zelfstudie de bedoeling is, dan moet worden geconcludeerd dat in een grote meerderheid van de tot dit vakgebied behorende scripties die door de commissie werden nagezien, de bedoelde combinatie niet tot stand komt. Gezien de betekenis van de scriptie in het geheel van de opleiding, kan het gesignaleerde tekort worden opgevat als een manco van de opleidingen als zodanig. 'Geschiedenis van wetenschap en techniek' kent slechts weinig afstudeerders. Het programma is overwegend niet-filosofisch.

In verschillende fasen van de opleiding ontvangen de academische en professionele vaardigheden passende aandacht.

De commissie is van oordeel dat de aandacht voor mondelinge, schriftelijke en computervaardigheden goed is.

De samenhang en interne afstemming van het onderwijs in de postpropedeutische fase wordt door de commissie als zwak beoordeeld. Behalve de hierboven gereleveerde incoherentie tussen de drie majors, vormt de interne samenhang binnen de programma's een probleem. Het nastreven van interdisciplinariteit is prijzenswaardig. Wordt echter, zoals hier het geval is, de opgave tot interdisciplinariteit die reeds met een opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied gegeven is (nl. tussen wijsbegeerte als discipline en het desbetreffende wetenschapsgebied) nog verzaamd door de aanwezigheid van andere disciplines, i.c. sociologie en geschiedenis, dan is de mogelijkheid van desintegratie bepaald niet denkbeeldig. Geen woord is prominenter aanwezig in de Zelfstudie dan *integratie*. De feitelijke situatie is er echter één van ambiguïteit. Juist hier komt de vraag op (die ook verwoording vindt in het kritische gedeelte van de Zelfstudie) of de opleiding verder komt dan een aggregatie van elementen uit wijsbegeerte, sociologie, geschiedenis, en 'empirie'.

De geconstateerde ambiguïteit wordt in de Zelfstudie niet alleen genoemd als één van de zwakke punten van de opleiding, maar komt ook in de Zelfstudie zélf tot uiting. Daar waar op sommige plaatsen het 'vereiste vermogen tot analyse en reflectie', ofwel het 'leren reflecteren', uitdrukkelijk met filosofie wordt verbonden, is op andere plaatsen in de Zelfstudie veeleer sprake van een nevenschikking van wijsgerige en niet-wijsgerige reflectie; of zoals de Zelfstudie het ergens verwoordt: 'al of niet wijsgerig geïnformeerde poging tot reflectie'.

De commissie beoordeelt de inhoud, intensiteit en organisatie van de AIO-

opleiding als voldoende. Zij heeft gesproken met vier AIO's (de groep is groter, maar enkelen waren eerst onlangs aangesteld): drie zijn opgenomen in de Onderzoekschool WTMC, waarvan de Universiteit Twente penvoerder is, één is opgenomen in het Huizinga-instituut. Over de onderzoekscholen zijn allen positief tot zeer positief. Met name de zomerscholen van WTMC, waar gerenommeerde onderzoekers optreden, worden geprezen vanwege de mogelijkheden tot oriëntatie en contactoefening. De Universiteit Twente zelf heeft naar hun oordeel minder te bieden. De commissie beveelt de faculteit aan het beleid op het punt van inhoudelijke vakgroepseminaries, symposia en lezingen met externe sprekers te versterken.

Wat de eigen deelname van AIO's aan het onderwijs betreft, kreeg de commissie geen eenduidig beeld. De één was vrijgesteld, een ander besteedde in het eerste jaar minstens 10% van de beschikbare tijd aan het verzorgen van onderwijs. De twee overigen kwamen ergens tussen deze uitersten uit. Op dit punt voert de faculteit een ad hoc beleid. De AIO's zouden naar het oordeel van de commissie met grotere eenduidigheid gediend zijn. Over de contacten met de promotoren was men in meerderheid zonder meer positief.

In tabel 2 worden gegevens over de promotieopleiding gegeven.

Tabel 2: Promoties UT/WWTS cohorten 1986-2000 in aantallen¹⁴

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	3	1	2				1		1
1988	2		2			1	1		
1989	1		1	1					
1990	1		1						
1991	3	1	2	1				1	
1992	4	1	3			2		1	
1993	3		3	1	1				1
1994	3	1	2		2				
1995	1		1			1			
1996	1		1			1			
1997	1	1							
1998	3		3		2	1			
1999	5		2	1	1				
2000	2								
TO- TAAL	33	5	23	4	6	6	2	2	2

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld. Er is goed nagedacht over de integratie van de verschillende werkvormen. Positief lijkt ons de ruimte die specifiek voor vaardighedenonderwijs binnen het curriculum is ingeruimd.

Grote waardering heeft de commissie voor de collegeresponsgroep die, op aandringen van de studenten, uitdrukkelijk naast de vak/docent-evaluaties behouden werd. Deze informele feedback vergroot daarenboven de betrokkenheid van de studenten bij de opleiding.

De geschiktheid en diversiteit van de gekozen werkvormen wordt als voldoende beoordeeld. Wel lijkt het gebruik van Teletop nog te weinig de

¹⁴ Door brand aan de UT zijn de dossiers van de vakgroepen geheel verloren gegaan. De enige bron omtrent promovendigegevens zijn die van de afdeling van Personeel en Organisatie. Hierin is niet vastgelegd hoeveel van de tijd besteed werd aan de promotie, of in geval van projectmedewerkers die later pas aan een promotie begonnen, wanneer het promotietraject begon. De in tabel één gegeven cijfers zijn daarom 'blind' voor vertragende omstandigheden.

specifieke mogelijkheden van dit medium te benutten. Men kan argumenteren dat dit overbodig is gezien het kleine aantal studenten dat de meeste cursussen bevolkt, maar zeker waar in afgelopen jaren het aantal contacturen zeer laag was (mede door roostertechnische problemen in verband met practica van de technologiecomponent), zou het gebruik van een digitale leeromgeving ruimer ingang moeten vinden. Mede in verband hiermee wordt de verhouding tussen contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten voor het eerste jaar slechts als nipt voldoende beoordeeld. Zoals eerder gezegd zou het bieden van meer structuur via een groter aantal contacturen het geheel volgens de commissie ten goede komen.

De wijze van toetsing en beoordeling alsmede de kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van eindscripties wordt als ruim voldoende ingeschat. Wel zou een grotere diversiteit van examenvormen mogen worden aangeboden, bijvoorbeeld enkele mondelinge tentamens. Ook verdient het aanbeveling om de bestaande scriptiehandleiding, waarin in ieder geval de formele vereisten vermeld staan, duidelijker onder de aandacht van de studenten te brengen.

4 Instroom

De commissie waardeert dit onderdeel als voldoende.

Het aantal ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht van de vijfjarige opleiding Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied wordt gegeven in tabel 3.

Tabel 3: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht WvW UT
(bron: KUO tabel 2.1)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1996/1997	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1997/1998	5	5	0	5	5	0	0	0	0	0	0	0
1998/1999	7	6	1	7	6	1	0	0	0	0	0	0
1999/2000	9	8	1	9	8	1	0	0	0	0	0	0
2000/2001	15	12	3	15	12	3	0	0	0	0	0	0

In tabel 4 worden de ingeschrevenen van de voormalige vierjarige opleiding gegeven (waarvan de inschrijving gestopt werd in 1997).

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht WWTS UT
(bron: KUO, tabel 2.1)

Jaren	Vierjarige opleiding			Extraneus vierjarige opleiding		
	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw
1995/1996	55	42	13	8	8	0
1996/1997	44	31	13	3	3	0
1997/1998	33	25	8	3	2	1
1998/1999	22	17	5	3	2	1
1999/2000	14	11	3	0	0	0
2000/2001	10	7	3	0	0	0

Er zijn geen KUO-cijfers beschikbaar over de instroom in de opleiding wijsbegeerte van een wetenschapsgebied.

De KUO-gegevens over de instroom voor het vroegere vierjarige programma worden gegeven in tabel 5.

Tabel 5: Instroom in vierjarige ir-opleiding wijsbegeerte UT naar geslacht
(bron: KUO, tabel 1.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	4	3	1
1996/1997	6	4	2
1997/1998	1	1	0

Deze cijfers zijn zeer laag. Ze houden geen rekening met de groep studenten die een dubbeldocoraal op het oog hebben. De door de WWTS-opleiding verstrekte cijfers liggen daarom aanzienlijk hoger. Het is ook niet verrassend, dat de instroomcijfers in het WWTS-doctoraalprogramma van de vijfjarige opleiding, die niet in de KUO terug te vinden zijn, duidelijk hoger uitvallen, dan die voor de vroegere opleiding:

Tabel 6: Instroom WWTS (cijfers verstrekt door opleiding)

	Instroom in vijfjarige opleiding		
	Totaal	M	V
1997/1998	16	14	2
1998/1999	11	10	1
1999/2000	17	12	5
2000/2001	16	9	7

Wil men deze instroomcijfers correct inschatten, dan dient rekening te worden gehouden met enkele bijzondere omstandigheden. Wie de WWTS-opleiding wil voltooien, moet er een propedeuse in een technische opleiding met succes afgesloten hebben. De recruteringsbasis voor WWTS-studenten is daarom relatief smal. Terwijl andere WvW opleidingen uit het geheel van de studentenpopulatie kunnen putten, is de WWTS opleiding aangewezen op de belangstelling van de ca. 850 propedeusestudenten uit de technische opleidingen aan de UT (plus eventueel studenten van andere technische universiteiten). In het licht van deze omstandigheid liggen de instroomcijfers niet veroordelenswaardig laag, alhoewel ze niet echt kunnen bevredigen, ook niet de verantwoordelijken van de WWTS-opleiding, die zich minimaal twintig studenten jaarlijks tot doel hebben gesteld. Vergeleken met de bijna te verwaarlozen instroom in sommige WvW opleidingen aan andere Nederlandse universiteiten zijn dit zelfs gunstige cijfers. Hierbij dient er echter ook rekening mee worden gehouden, dat aan alle andere universiteiten buiten de UT de filosofisch geïnteresseerde student ook de mogelijkheid van een algemeen wijsgerig programma krijgt geboden, dat in concurrentie treedt met het WvW-aanbod, terwijl men aan de UT slechts in wijsbegeerte van een wetenschapsgebied kan afstuderen. Als men uitsluitend rekening houdt met de VWO-eindexamencijfers in natuurkunde en wiskunde, dan ligt het niveau van de WWTS-student zelfs boven dat van de gemiddelde UT-student die een technische opleiding volgt. Het valt echter ook niet te ontkennen dat voor vele studenten WWTS slechts een tussenstation is voor ze de UT definitief verlaten.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als goed beoordeeld.

Wat de studieadviesing en -begeleiding betreft suggereert de commissie dat naast de begeleiding van formele aspecten, zoals studieplanning, er aandacht geschonken zou worden aan meer inhoudelijke begeleiding. Onder studenten leek de behoefte te bestaan aan een meer actieve opstelling hieromtrent. Dit veronderstelt wellicht dat de studiebegeleider voldoende bekend is met de opleiding zodat een meer actieve rol kan worden gespeeld in het suggereren van vakken die door de studenten kunnen worden gekozen.

De doctoraaljaren kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. Ook het studievoortgangregistratiesysteem werkt goed en dit geldt ook voor de spreiding en aansluiting van de programma-onderdelen. Hierbij willen we toch stellen dat de eisen die aan de studenten worden gesteld ons inziens te laag liggen om de betere studenten voldoende uit te dagen en daardoor voor iedereen een hoger niveau te ambiëren. Dit blijkt ons inziens uit de feitelijke studietijd die studenten stelden nodig te hebben gehad om de studiepunten te verwerven.

Alhoewel de globale studielast dus te laag is, lijkt binnen het programma een redelijk evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast te bestaan.

De tentamenregelingen worden over het algemeen als goed beoordeeld.

De commissie meent dat op adequate wijze maatregelen genomen zijn om belemmeringen voor specifieke groepen studenten weg te werken.

6 Doorstroom en rendementen

De commissie waardeert dit onderdeel als bijna voldoende.

Van de postpropedeuserendementen zijn geen KUO-cijfers beschikbaar omdat deze berekend worden door uit te gaan van het aantal studenten dat een propedeuse haalt in de opleiding in kwestie. Ook staan voor de vijfjarige opleiding nauwelijks facultaire cijfers ter beschikking, omdat wie in 1997 instroomt (de begindatum van deze opleiding) ten vroegste in 2001 (dus al buiten het tijdbestek van deze visitatie) kan afstuderen. Wel hebben sommige studenten die van het oude naar het nieuwe programma zijn overgestapt hun studie al voor 2001 met succes beëindigd. De absolute aantallen studenten die een diploma behaalden was de laatste jaren wel erg laag: zeven, vier en vijf in respectievelijk 1998/1999, 1999/2000 en 2000/2001. De rendementscijfers van het oude programma bevestigen het beeld van de voltijds ingeschreven deeltijdstudent, die op zijn gemak studeert en naast een kleine baan ook nog duidelijk tijd vindt voor sociale en culturele activiteiten. Slechts 2% halen hun diploma binnen de regulier voorziene tijd, ook een jaar later ligt het rendement nog bij ca. 10% om via 20% (na zes jaar) uiteindelijk een niveau van ca. 33% te halen. Misschien kan het feit dat er geen filosofische propedeuse is en een selectie dus pas op doctoraalniveau plaats kan vinden, deze lage rendementscijfers gedeeltelijk excuseren.

De gemiddelde studieduur van de oude vierjarige opleiding lag bij 85 maanden, wat nauwelijks verwonderlijk is, als de gemiddelde student in deze opleiding geneigd is slechts twintig uur per week aan zijn studies te besteden (volgens een onderzoek uit 1997 vermeld in de Zelfstudie). Het selecte gezelschap studenten waarmee de visitatiecommissie geconfronteerd werd wou deze lage inschatting echter niet bevestigen.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

Algemene beoordeling van de kwaliteit van de afgestudeerde is ruim voldoende, met de aantekening dat de wijsgerige kwaliteit van de scripties een zwak punt vormt.

De commissie beoordeelt de globale kwaliteit van de afgestudeerden eerder positief. De faculteit heeft gekozen voor een gedurfd programma. Door de verbinding met een technologiecomponent ontstaat een voor ons land unieke combinatie. Het gevaar bestaat dat de afgestudeerden in geen enkele discipline echt thuis zijn, maar het gaat hier wel om meer dan gemiddelde ingenieursstudenten. De goede kwaliteit van de (al te kleine) instroom compenseert een aantal tekortkomingen en dubbelzinnigheden van het

programma. Blijkens de Zelfstudie vinden de afgestudeerden hun weg op de arbeidsmarkt. De commissie is van oordeel dat de opleiding met name een goede voorbereiding biedt voor beleidsfuncties.

De commissie heeft kennis genomen van 12 scripties, evenredig verdeeld over de verschillende opleidingen. De scripties getuigen wel van een zeker vermogen tot interdisciplinariteit: de gekozen onderwerpen worden breder behandeld dan in de vakwetenschappen regel is. Gaat het evenwel om een integratie over de brug van de wijsbegeerte, dan geldt dat slechts enkele scripties daarin slagen – die dan ook van goede tot zeer goede kwaliteit bleken. De grote meerderheid van de scripties waarvan de commissie kennisnam, is niet ‘typisch wijsgerig’. Sommige verwijzen zelfs niet of nauwelijks naar wijsgerige literatuur. De scripties die tot het vakgroepgebied van de systematische wijsbegeerte (‘cultuurfilosofie van de techniek’) behoren, zijn over de gehele linie meer filosofisch van inslag. Onder deze scripties zijn er wel enkele waarin bepaalde wijsgerige inzichten voornamelijk instrumenteel werden gebruikt. Ofschoon de becijfering adequaat bevonden is en de begeleiding geen gebreken toont, weegt de commissie zo zwaar aan het eerdergenoemde dat haar algemene oordeel over de scripties niet hoger dan een ‘voldoende’ uitkomt.

De stages zijn in de huidige opleiding verplicht. Dit initiatief is prijzenswaardig. Coördinatie en begeleiding zijn goed geregeld, het leereffect is zeer positief. De commissie waardeert dit onderdeel als ‘goed’, maar tekent wel aan dat de inhoudelijke sturing vanwege de faculteit gering is. Zij beveelt aan bij de beoordeling van stageplaatsen uitdrukkelijk de betekenis voor een opleiding wijsbegeerte van een wetenschapsgebied de doorslag te laten geven. Overigens komt de stage niet meer voor in de BAMA-structuur.

Uit de overzichten in de Zelfstudie blijkt dat de gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven zonder meer goed zijn.

De waardering door afgestudeerden blijkt ook goed te zijn.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie, de communicatie en spreiding van verantwoordelijkheden wordt als ruim voldoende beoordeeld. Dit geldt ook voor het academisch niveau van de staf, al wil de commissie opmerken dat het wijsgerig theoretisch gehalte van de groep ‘Systematische Wijsbegeerte’ meer kon overtuigen dan dat van de overige twee leerstoelgroepen.

Wat de omvang van de onderwijsbelasting betreft, meent de commissie dat het gemiddeld aantal uren dat een docent moet geven eerder aan de lage kant is. Dit is op zich niet bezwaarlijk, maar hierdoor ontstaat ons inziens wel ruimte voor bijkomende onderwijsinitiatieven en voor een verhoging van het aantal aangeboden contacturen.

Het onderwijskundig niveau van de staf is voldoende en de inzet van hoogleraren in het eerste jaar goed. Het gevoerde personeelsbeleid lijkt ons tenslotte goed.

De personeelsbezetting en de staf/studentratio's worden in tabel 7 en tabel 8 gegeven.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet
(peildatum 1 september 2000)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte onder- wijs	Totaal (aantal)	%gepro- moveerd
HGL	4,4	5	0,4	1	4,8	2,0	6	100
UHD	2,0	2			2,0	0,7	2	100
UD	7,3	10	1,6	2	8,9	3,9	12	83,3
Overig WP	2,0	2			2,0	1,0	2	50
AIO's	1,0	1			1,0	0,2	1	n.v.t.
Student- assistenten	-	-	-	-	-	-	-	n.v.t.
Totaal	16,7	20	2	3	18,7	7,8 ¹⁵	23	86,3

Tabel 8: Staf/studentratio's

Fte onderwijsinzet	3,1
Ingeschreven studenten	65
Afgestudeerden	10
Studenten per fte onderwijs	21,0
Afgestudeerden per fte onderwijs.	3,2

9 Faciliteiten en voorzieningen

De commissie waardeert dit onderdeel als goed.

Het gebouw van de WWTS-opleiding ligt op de campus van de UT buiten het stadscentrum in het groen en bevat alle voor het functioneren van de opleiding noodzakelijke voorzieningen.

De onderwijsruimten zijn van een goede kwaliteit. De omvang is goed afgestemd op de kleinschalige wijze waarop aan het onderwijs aan deze opleiding noodzakelijkerwijs vorm wordt gegeven.

¹⁵ Inclusief onderwijs aan andere opleidingen.

De bibliotheekvoorzieningen zijn tevens van goede kwaliteit. De collectie is afdoende, maar de commissie is van mening dat enige uitbreiding op zijn plaats is. In dit licht adviseert de commissie dan ook het budget voor de aanschaf van literatuur te vergroten. Alhoewel dit budget door de betrokkenen als voldoende wordt ervaren, kan het vergelijking met andere universiteiten slechts ternauwernood doorstaan. De collectie staat gedeeltelijk in open rekken opgesteld, hetgeen als zeer positief wordt beoordeeld. Wel bestaan er enige vraagtekens over de wijze van classificatie van de boeken, die de oriëntatie niet vergemakkelijkt. De bibliotheek kent ruime openingstijden.

De computerfaciliteiten vallen in positieve zin op door hun aantal en ook over de kwaliteit is de commissie zeer te spreken. Tenslotte worden de financiële randvoorwaarden als goed beoordeeld.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie beoordeelt dit onderdeel als voldoende.

Van de internationalisering van de opleiding WWTS is tot nu toe geen werk gemaakt. In de Zelfstudie wordt niet gerept van gericht beleid op dit vlak. Er wordt niet deelgenomen aan Erasmus- of Socratesprogramma's. Wel zijn vijf studenten op stage geweest in het buitenland, waarvan twee naar ontwikkelingslanden. Eén student volgde een semester les in Leuven, maar dit alles gebeurde eerder incidenteel, op initiatief van de studenten zelf – zij het met de steun van de Twentse docenten. Er kwamen geen buitenlandse studenten naar deze opleiding. De recruitering gebeurt bijna volledig intern binnen de UT. De AIO's leggen wel internationale contacten via de onderzoeksscholen en met het oog op de inrichting van een Engelstalige Masteropleiding: *Philosophy of Science, Technology and Society* die in 2003 van start gaat, zijn contacten gelegd met het Centre for Philosophy, Technology and Society van de Universiteit van Aberdeen (UK) en met de afdeling Filosofie van het Royal Institute of Technology uit Stockholm.

De commissie beveelt aan om dringend werk te maken van een echt internationaliseringbeleid ondermeer om het recruiteringsveld van de geplande Master te verruimen en om aan docentenuitwisseling te kunnen doen. Ons inziens kunnen ook buiten het netwerk met Aberdeen en Stockholm nog andere nuttige internationale contacten worden gelegd, o.a. met groepen die met ingenieursethiek bezig zijn.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als goed beoordeeld. Zoals reeds gesteld heeft de commissie veel waardering voor de collegeresponsgroepen. Daarenboven werd ook het goede functioneren van exitgesprekken en de betrokkenheid van de studievereniging vastgesteld. De betrokkenheid van de studenten bij het interne kwaliteitszorgsysteem wordt daarom als zeer goed beoordeeld en de commissie heeft dan ook veel waardering voor het feit dat

de studenten in de breedte betrokken zijn bij de opleiding. Er is bovendien veel waardering voor de interessante wijze waarop de vak/docent-evaluaties opgesteld worden. De afspraken en suggesties naar de toekomst maken er een zeer dienstig instrument van. Het functioneren van het systeem van interne kwaliteitszorg tenslotte is goed.

Gelet op het feit dat de vorige visitatie teruggaat tot 1991, lijkt het niet erg zinvol het punt verbeteringen en acties naar aanleiding van dat rapport te bekijken. Slechts kan worden opgemerkt dat de opleiding, in overeenstemming met toen uitgebrachte adviezen, sterk veranderd is. Naar onze mening ten goede.

De Zelfstudie wordt als ruim voldoende beoordeeld. Hier en daar kwam ze wat warrig en onvolledig over, maar waar het de sterkte/zwakte analyse betreft en meer algemeen haar kritisch gehalte beoordeelt de commissie het resultaat als goed.

12 BAMA

Bij de invoering van de Bachelor-Masterstructuur in september 2003 zal de huidige WWTS-opleiding worden omgevormd tot een tweejarige Engelstalige Masteropleiding. Dit programma zal zich richten tot Bachelors in de bètawetenschappen of met een equivalente technische vooropleiding, die hun intellectuele of professionele horizon willen verbreden. Deze studenten zullen zich volledig op hun studie van de *Philosophy of Science, Technology and Society* kunnen toeleunen. Ze moeten hun aandacht niet meer verdelen over technologievakken en wijsgerige vakken. De commissie juicht dit toe.

Merkwaardig genoeg worden binnen de bovengenoemde Master twee zeer verschillende opleidingen georganiseerd, namelijk enerzijds een multidisciplinair programma dat zich richt op vraagstukken van *Science, Technology and Society*, anderzijds een disciplinair wijsgerig programma op het gebied van *Philosophy of Technology*. Alleen het eerste werd in de Zelfstudie gepresenteerd; over het tweede kreeg de commissie tijdens de visitatie enkele documenten. Het eerste programma is overwegend sociologisch geïnspireerd en lijkt eerder gericht op beleidskwesties en maatschappelijke sturingsproblemen. Het tweede programma gaat uit van de leerstoelgroep *Systematische Wijsbegeerte* en wil de techniekfilosofie inbedden in een solide algemeen wijsgerige opleiding. Beide programma's hebben volgens de plannen die ons werden voorgelegd geen enkel onderdeel gemeen.

Gezien de dubbelzinnigheden die het huidige programma belasten, lijkt het de commissie inderdaad niet slecht om beide opleidingen – de ene met een sociologiserend profiel en de andere met een duidelijk filosofisch profiel – uit elkaar te halen. De huidige opleiding had immers te kampen met het probleem dat te veel gevraagd werd van de studenten. Deze dreigen

uiteindelijk geen goede filosofen, maar ook geen echte sociologen, economen of bestuurswetenschappers te worden. Met de nieuwe plannen kan men studenten meer diepgaand inleiden in hetzij de wijsgerige methodes, hetzij de empirisch-sociologische methodiek. Door beide opleidingen onder te brengen in één enkele Masteropleiding dreigen echter een aantal oude moeilijkheden opnieuw op te duiken. Beide opleidingen richten zich bijvoorbeeld op een verschillend publiek, maar het is moeilijk denkbaar dat de toegangseisen tot de Master niet uniform zouden zijn. Als we dan ook nog vaststellen dat beide leerstoelgroepen kiezen voor een andere faculteit, dan ligt het volgens onze commissie voor de hand dat twee aparte Masteropleidingen worden ingericht. Dit is dan tenminste duidelijk.

Men zou er natuurlijk voor kunnen kiezen om één enkele Masteropleiding aan te bieden met een *truncus communis* van ongeveer één derde van het totaal aantal studiepunten. Als deze Master *Philosophy of Science, Technology and Society* blijft heten, dan moet de *truncus communis* bestaan uit filosofische basisvakken. In de overige twee derden van de opleiding kan de studenten dan de keuze worden gelaten tussen een filosofische uitdieping van het domein en een empirisch-sociologische verbreding. Dit scenario zou de filosofische diepgang van het programma *Philosophy of Technology* niet schaden en zou de filosofische achtergrond van het Science, Technology and Society-programma intact houden. De commissie heeft geen fundamenteel bezwaar tegen deze tweede optie. Deze zou het voordeel hebben dat zij wat bescheiden blijft voor wat betreft het verwachte aantal studenten. Het lijkt er echter op dat deze tweede optie weinig realistisch is gezien het feit dat beide leerstoelgroepen sterk uiteengegroeid zijn. Ze hebben beide reeds heel veel geïnvesteerd in 'hun' programma en lijken moeilijk nog te bewegen tot nauwe samenwerking. Als dat zo is, dan is het beter om radicaal te scheiden dan om te kiezen voor de dubbelzinnige situatie van één Masteropleiding die twee programma's omvat die niets met elkaar te maken hebben en waarvan één slechts in naam filosofisch is.

13 Aanbevelingen

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a het aantal contacturen te verhogen;
- b het wijsgerige gehalte in de opleiding 'Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied' te vergroten en te versterken;
- c indien de huidige structuur van de opleiding voortgezet wordt de samenhang tussen de verschillende afstudeerrichtingen binnen de opleiding te vergroten (zie ook hieronder, punt (m));
- d te bevorderen dat studenten keuzevakken buiten de eigen universiteit nemen.
- e Meer inhoudelijke vakgroepseminaries, symposia en lezingen met externe sprekers te organiseren;

- f de eenduidigheid met betrekking tot het inzetten van AIO's in het onderwijs te versterken;
- g toe te zien op het wijsgerig gehalte van de scripties die behoren tot het brede gebied van wijsbegeerte van een wetenschapsgebied;
- h een scriptiehandleiding, waarin in ieder geval de formele vereisten voor een scriptie vermeld staan, ter beschikking van de studenten te stellen;
- i dat naast de begeleiding van formele aspecten, zoals studieplanning, er aandacht geschonken zou worden aan meer inhoudelijke begeleiding door de studieadviseur;
- j bij de beoordeling van stageplaatsen voortaan uitdrukkelijk de betekenis voor een opleiding wijsbegeerte van een wetenschapsgebied de doorslag te laten geven;¹⁶
- k dringend werk te maken van een echt internationaliseringbeleid ondermeer om het rekruteringsveld van de geplande Master te verruimen en om aan docentenuitwisseling te kunnen doen;
- l het budget voor de aanschaf van literatuur te vergroten en de collectie uit te breiden;
- m de twee afstudeerrichtingen zoals genoemd in de plannen voor de BAMA-structuur ofwel in twee aparte Masteropleidingen onder te brengen, of, indien daarover overeenstemming kan worden bereikt, een wijsgerige *truncus communis* aan te bieden voor circa één derde van het totaal aantal studiepunten.

16 Dit lijkt inderdaad het geval zijn in de plannen voor de nieuwe opleidingsstructuur.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Universiteit van Amsterdam

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel als goed beoordeeld.

De missie van het Onderwijsinstituut Wijsbegeerte is er in de eerste plaats op gericht, de opleiding(en) in Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied ‘met een breed systematisch profiel’ en een ‘ruime mogelijkheid tot specialisatie’ aan te bieden. Het wordt belangrijk geacht, dat de studenten ook de mogelijkheid hebben, ‘de wijsgerige studie te verbinden met de bestudering van een ander wetenschapsgebied’. Daarnaast bestaat een aanbod aan wijsgerige vakken voor studenten uit niet-wijsgerige disciplines.

Dit sluit direct aan bij de missie van de Universiteit van Amsterdam, die vanuit een sterke disciplinaire basis ‘de interdisciplinaire samenwerking in wetenschapsontwikkeling en scholing actief wil stimuleren’.

De doelstellingen, die uit deze missie voortvloeien, richten zich erop, de studenten ‘zodanige kennis en vaardigheden’ en ook inzicht bij te brengen dat zij tot een zelfstandige beroepsuitoefening op academisch niveau in staat zijn en eventueel voor een vervolgopleiding tot leraar of wetenschappelijk onderzoeker in aanmerking kunnen komen. Als beroepsvelden worden onderscheiden: ‘wetenschap; niet-universitair onderwijs; beleid en management; publiciteit en voorlichting’.

De beschrijving van de missie en de doelstellingen van de opleiding(en) in de Zelfstudie is duidelijk, maar zeer beknopt. Er wordt herhaaldelijk naar andere documenten en reglementen verwezen, waarin meer argumentatie te vinden zou zijn.

Het beoogde profiel van de afgestudeerde is met ruim voldoende te beoordelen, omdat naast het brede systematische profiel een te smalle opleiding in de geschiedenis van de wijsbegeerte wordt aangeboden. Ook bij een duidelijk systematische oriëntering is een goed overzicht over de geschiedenis van de wijsbegeerte als geheel noodzakelijk.

De operationalisering van de doelstellingen in eindtermen van de opleiding wordt uitgebreider en gedetailleerder beschreven. De opleiding Wijsbegeerte en de bijbehorende bovenbouwopleiding met een instroom na de propedeuse in een ander vak dragen blijkbaar een zwaarder accent dan de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied.

Bij de inrichting van het onderwijsprogramma op basis van de eindtermen zijn enkele beperkingen op te merken. De kennis van de geschiedenis van de filosofie staat weliswaar voorop, blijkt echter niet voldoende breed

geconcipieerd te zijn. De verwijzing naar het ‘cultuur-historisch kader’ zou volgens de opvatting van de commissie tot het inzicht moeten leiden dat de Westerse geschiedenis van de filosofie in mondiaal opzicht een beperkte keuze is en dat er andere, niet-westerse filosofische tradities bestaan. Op deze manier zou hier de interculturele dimensie van de filosofie ook in de beschrijving van de missie en doelstellingen van de opleiding ter sprake kunnen komen, wat ook, gezien de maatschappelijke relevantie van dit soort vraagstukken, meer in het algemeen wenselijk lijkt.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De commissie waardeert dit onderdeel als goed.

2.1 Opbouw

Het onderwijsinstituut Wijsbegeerte verzorgt twee officiële (CROHO) opleidingen:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied

De propedeuse van Wijsbegeerte bestaat uit verplichte vakken.

Het basisdoctoraalprogramma (tweede jaar van de studie) bestaat uit verplichte vakken (Politieke & Sociale Filosofie, de facultaire module Wetenschapsfilosofie, Taalfilosofie & kentheorie en twee modules Filosofische teksten) en één keuzemodule (die ieder jaar gekozen kan worden uit verschillende vakken).

Het doctoraalprogramma van de Opleiding Wijsbegeerte bestaat uit een major, gekozen uit het aanbod van de majors in de wijsbegeerte, een minor, gekozen uit het aanbod van wijsbegeerte of van een ander onderwijsinstituut, en een keuzeruimte die vrij kan worden ingevuld.

In het doctoraalprogramma van de opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied bestaat alleen de major uit filosofische vakken. Minor en keuzeruimte worden besteed aan het betreffende wetenschapsgebied.

De opleiding wijsbegeerte is aan de UvA zonder meer van een goed niveau, en mag in sommige opzichten zelfs uitstekend heten. Deze inschatting werd bevestigd door gesprekken met groepen van jongerejaars- en ouderejaarsstudenten (respectievelijk zeven en negen personen).

Meer nog dan de hoorcolleges zijn het de werkgroepen die door de studenten goed gewaardeerd worden. De commissie acht dit één van de sterkste punten van het programma. Met deze onderwijsvorm heeft de afdeling wijsbegeerte op uitstekende wijze gereageerd op de grote aantallen studenten. Niet alleen heeft men hier het voordeel van kleinere groepen – ofschoon soms nog te groot naar de zin van de gehoorde studenten – ook kan in dit milieu een

verdieping plaatsvinden t.o.v. hoorcolleges die aan niveauverlies lijden als gevolg van aanpassing aan het grote aantal en de heterogene samenstelling van de studenten (met name werd dit gezegd van wetenschapsleer).

De studenten uitten zich positief over het intellectuele klimaat. In het gesprek over de propedeuse kwam naar voren dat vaak in kleine, informele kring nog lang over de op het werkcollege behandelde onderwerpen wordt nagepraat. Uit de evaluaties spreekt, behoudens enkele uitzonderingen, een duidelijke waardering voor het programma.

Over het geheel genomen valt de nadruk eerder op het programma dan op personen. Het is, naar verzekerd werd, een uitzondering als docenten eigen filosofische overtuigingen sterk laten uitkomen. Uit deze zakelijke gerichtheid laat zich ook verklaren waarom in de studiegids van 2000-2001 bij meerdere onderdelen de naam van de docent, c.q. één van de docenten, nog niet vermeld staat.

De opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied is weinig ontwikkeld. Als reactie op een te gemakkelijk gebruik van de speciale bekostigingsregel elders in het land, heeft de faculteit op rigoureuze wijze de toegang tot deze opleiding beperkt tot degenen die een dubbel doctoraal wilden/willen behalen. In de praktijk bleek dat de inschrijving voor deze studie beperkt bleef tot enkele studenten, die met hun wijsgerige studie reeds ver gevorderd waren. Pas recent heeft de faculteit hier directer gestimuleerd.

Terugblikkend acht de commissie het beleid in dezen te restrictief. Hier vermoedt ze de reden waarom het directe contact met de vakwetenschappen, met name die buiten de geesteswetenschappen, van beperkte omvang is gebleven. De verruimde toelatingmogelijkheid voor de Masteropleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsbeleid (minimaal één jaar studie buiten de wijsbegeerte) betekent een wending ten goede.

2.2 *De propedeuse*

Niveau en inhoud van de propedeuse acht de commissie goed.

De afdeling biedt een aantrekkelijk programma dat goed gestructureerd is. De werkgroepen vormen, zoals gezegd het sterkste punt. De evaluaties die de commissie heeft ingezien, tonen een ruime waardering voor de propedeusevakken, uitgezonderd de onderdelen informatievaardigheden en argumentatief schrijven. De laatste worden duidelijk negatief gewaardeerd. Integratie van deze training binnen het wijsgerige onderwijs verdient de voorkeur boven de huidige situatie. Het is dan wel van belang dat de docenten zelf overtuigd zijn van het feit dat goede filosofie ook helder geformuleerd dient te zijn. Het bleek evenwel dat er niet steeds sprake was van een hoog niveau van integratie.

Voor het vak *Geschiedenis van de filosofie* geldt dat door geheel de opleiding heen de beoordeling sterk varieert, van (zeer) positief tot negatief.

De tentamens wijzen overigens uit dat het vak op goed niveau wordt verzorgd.

Ook wat oriëntatie betreft, wordt de propedeuse als goed beoordeeld. De studenten worden goed voorbereid op de doctoraalfase. De verhouding van contacturen en zelfstudie laat niets te wensen over. Wat wel te wensen overhoudt, is de begeleiding. Het 'mentoraat' is in feite niet meer dan een informeel introductieprogramma.

Het gebruik van Blackboard is in opmars. De mogelijkheden tot interactie zijn evenwel nog slechts in sommige vakken gerealiseerd.

De selecterende functie van de propedeuse scoort niet hoger dan een voldoende. De tentamens die de commissie heeft ingezien, waren niet van slechte kwaliteit, maar wijzen toch uit dat de propedeuse geen hoge eisen aan de student stelt. De betrekkelijk grote uitval, waarover meer in de paragrafen 5 en 6, valt dan ook niet aan de zwaarte van de propedeuse te wijten. De indruk bestaat dat de geboden leerstof in de propedeuse wel voldoende op niveau is, maar dat bij de tentaminering de lat toch wat hoger mag worden gelegd.

Op aanbeveling van de voorgaande visitatiecommissie nemen de hoogleraren nu volop deel aan het propedeuseonderwijs. In zoverre kan de beginnende student zich al spoedig een beeld vormen van wat hem/haar in de verdere opleiding te wachten staat. In deze zin vervult de propedeuse een oriënterende functie.

2.3 *Het doctoraalprogramma*

Het doctoraalprogramma is in het algemeen van een goed niveau. In sommige opzichten past zelfs de kwalificatie 'uitstekend', met name het niveau en de inhoud van de afstudeerrichtingen en specialisaties, het wetenschappelijk niveau van het programma en de aansluiting met het onderzoek.

De inhoud van het programma is eveneens van goede kwaliteit. Wel moet hierbij worden aangetekend dat onder financiële druk een versmalling van het programma dreigt plaats te vinden. Zoals één van de docenten zei: 'de krenten zijn uit de pap', hierbij doelend op de situatie met betrekking tot geschiedenis van de filosofie en niet-westerse filosofie. Deze keuzevakken (minors) worden op dit moment verzorgd door docenten die reeds met pensioen zijn, waardoor er op termijn mogelijk een verschraling van aanbod dreigt.

De vorige visitatiecommissie zag het ontbreken van een hoogleraar geschiedenis van de wijsbegeerte als een probleem. De opleiding heeft echter na ampel beraad besloten hierin toch niet te voorzien en heeft resoluut gekozen voor een systematisch profiel, met dien verstande dat alleen majors in de systematische wijsbegeerte worden aangeboden. De commissie meent

dat de situatie van het vakgebied Geschiedenis van de Wijsbegeerte in deze opleiding globaal gezien onbevredigend is. Het is niet normaal dat de helft van de studenten wijsbegeerte een afkeer heeft van de geschiedenis van de wijsbegeerte. Evenmin dat de grootste filosofiefaculteit van Nederland de andere helft van haar studenten op dit punt zo weinig te bieden. Belangrijke onderdelen van de geschiedenis van de wijsbegeerte (Antieke filosofie en Middeleeuwse filosofie) worden uitsluitend als keuzevak aangeboden. Antieke filosofie en Middeleeuwse Filosofie wordt nu verzorgd door een geëmeriteerd docent. Inmiddels is een overeenkomst gesloten met de Utrechtse zusterfaculteit inzake dienstverlening door haar hoogleraar Antieke filosofie. Ons inziens dringt een meer structureel antwoord op deze nood zich hier op.

Het niveau en de inhoud van de afstudeerrichtingen, specialisaties en keuzeonderdelen zijn goed in orde, zij het wat de spreiding van vakken betreft met de hierboven vermelde beperking. Hier staat tegenover de uitstekende kwaliteit van enkele van de vakken (met name logica en taalfilosofie).

De functie en plaats van het afstudeerwerk zijn eveneens in orde, hoewel de commissie bedenkingen heeft over het niveau van sommige scripties en de waardering (zie paragraaf 3).

De koppeling van onderzoek en onderwijs vormt blijkens de studiegids een vast beleidsprincipe. Het bestuur gaf wel bij de visitatie te kennen er van doordrongen te zijn dat onderwijs eigen eisen stelt en als dusdanig moet kunnen voldoen aan de oriëntatiebehoefte van studenten. De te behandelen stof moet dus voldoende breed zijn en mag niet te veel de idiosyncratische interesses van de docent weerspiegelen. De commissie is het hiermee eens, maar meent toch dat de inhoud van de vakken die in de laatste jaren van de opleiding worden gedoceerd sneller mag wisselen.

Wat betreft de samenhang en interne afstemming van het onderwijs in de postpropedeutische fase meent de commissie dat de structuur ervan goed is. Er is althans in de visitatie niets gebleken van overlappingsen, noch van een fragmentarisering in verschillende vakjes. Wel is het opgevallen dat de studenten de keuze van een afstudeerrichting lang uitstellen, en niet goed de weg naar de majorcoördinatoren weten te vinden. In dit opzicht betekent de BAMA-structuur een verbetering.

Het basisprogramma kan in deeltijd worden gevolgd. Hiervoor worden geen aparte colleges gegeven. Een aansluitingsprobleem bestaat derhalve niet, of het moest zijn dat er voor de deeltijdstudent met volledige dagtaak slechts beperkte mogelijkheden zijn college te lopen, aangezien alleen het programma van de eerste twee jaren integraal in de avond wordt aangeboden. Overigens kan onder het BAMA-regime de gehele bachelor 's avonds worden gevolgd.

De commissie waardeert de inhoud, intensiteit en organisatie van de AIO-opleiding als uitstekend. Zij sprak met vier AIO's en één bursaal - ruim de helft van het totale aantal promovendi. Zonder uitzondering uitten deze zich zeer positief over het werkklimaat. De AIO-opleiding is officieel in handen van de onderzoeksinstituten. Van hieruit vindt regelmatige begeleiding plaats, o.a. in de vorm van persoonlijke gesprekken gevoerd door de directeur van het instituut. Bovendien organiseren de instituten met regelmaat gastcolleges, colloquia en symposia. Daarnaast nemen deze AIO's deel aan de stafbijeenkomsten van de leerstoelgroepen waartoe zij behoren - in hun geval met een vergaderfrequentie van normaal éénmaal per twee weken. Hier worden werkstukken besproken of teksten gelezen. De faculteit stimuleert dat promovendi buitenlandse congressen bezoeken. De instituten geven naar vermogen financiële steun. Het geven van onderwijs door promovendi is goed geregeld. De belasting bleek van persoon tot persoon te verschillen, maar was nergens te hoog of te laag. De promotoren zijn goed toegankelijk.

Gegevens over de promotieopleiding worden gegeven in tabel 1.

Tabel 1: Promoties UvA/Wijsbegeerte cohorten 1987 – 2000 in aantallen

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	3	2	1			1			
1988	3	0	3		1	2			
1989	3	1	2				1		1
1990	7	1	6			2	2	2	
1991	0	-	-						
1992	2	0	2			1		1	
1993	2	1	1	1					
1994	2	0	2		1	1			
1995	1	0	1					1	
1996	5	0	4	1	1	1		1	
1997	3	1	1	1					
1998	3	0	1	1					
1999	1	0							
2000	3	0							
TO- TAAL	38	6	24	2	5	8	3	5	1

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

De doeltreffendheid van het concept van de onderwijsleeromgeving voldoet wel, maar hierbij willen we enkele suggesties maken. Zo kan de plaats van de vaardigheden verbeterd worden door ze te integreren in bepaalde curriculumonderdelen in plaats dat ze afzonderlijk aangeboden worden. Voor sommige vakken die door vele studenten in andere opleidingen gevolgd worden, Wetenschapsfilosofie bijvoorbeeld, beveelt de commissie aan een afzonderlijke cursus voor de studenten wijsbegeerte aan te bieden. De geschiktheid en diversiteit van de gekozen werkvormen beoordeelt de commissie als voldoende en de verhouding tussen contacturen en zelfstudie als goed.

De wijze van toetsing en beoordeling is goed in de doctoraaljaren, maar wat de propedeuse betreft wordt in een aantal gevallen de lat te laag gelegd en is men teveel op reproductie gericht (zie ook onder paragraaf 2.2).

De kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van de eindscripties laat in sommige gevallen te wensen over. Een punt dat aandacht verdient, is de schaal waarbinnen becijferd wordt. De lijst van scripties welke in de Zelfstudie is opgenomen vermeldt maar één enkele 7; lagere cijfers ontbreken geheel. Verder viel het de commissie op dat er een onevenwichtigheid is in de becijfering: enkele betrekkelijk zwakke scripties bleken een zelfde cijfermatige waardering te hebben ontvangen als sterke(-re) scripties uit andere vakgebieden. Om dit punt op te lossen suggereert de commissie het aantal beoordelaars uit te breiden. De regel is nu dat de begeleiding bij één persoon berust. De meelezer, die in een laat stadium wordt gekozen, is afkomstig uit één van de andere leerstoelgroepen. Vertrouwdheid met het onderwerp speelt geen rol in de keuze van de meelezer. Om meer evenwichtigheid bij begeleiding en becijfering van het afstudeerwerk te bereiken, stelt de commissie voor voortaan drie personen bij de scriptie te betrekken, en de derde persoon op basis van kennis van zaken te kiezen. Verder beveelt de commissie aan, mogelijkerwijze als overgangsmaatregel, schriftelijke commentaren aan de voorzitter van de opleidingscommissie ter beschikking te stellen zodat een interne discussie over dit punt kan plaatsvinden.

4 Instroom

De instroom kan als zeer goed worden beoordeeld.

De Zelfstudie vermeldt de gegevens uit de KUO-tabellen en cijfers afkomstig van het bestuur van de UvA. In het vervolg wordt slechts rekening gehouden met de KUO-gegevens, die studenten buiten beschouwing laten, die hun eerste inschrijving in een andere opleiding hebben genomen (dubbelstudenten, omzwaaiers etc.).

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
 Wijsbegeerte UvA (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal		Propedeutische fase			
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	295	176	119	46	30	16
1996/1997	272	149	123	60	30	30
1997/1998	282	158	124	64	35	29
1998/1999	265	155	110	62	40	22
1999/2000	308	187	121	90	57	33
2000/2001	319	193	126	71	44	27

Volgens deze cijfers zijn ongeveer een kwart van alle Nederlandse studenten Wijsbegeerte ingeschreven aan de UvA. De aantallen studenten Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied liggen daarentegen duidelijk laag.

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied UvA (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	0	0	0
1996/1997	0	0	0
1997/1998	6	2	4
1998/1999	2	1	1
1999/2000	9	4	5
2000/2001	9	3	6

De instroom vertoont een licht stijgende tendens, wat ook voor de globale landelijke cijfers geldt.

De UvA biedt de mogelijkheid deeltijds in te schrijven. In hoe verre daarvan gebruik wordt gemaakt toont tabel 4.

Tabel 4: Ingeschrevenen Wijsbegeerte UvA naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) (bron: KUO tabel 3)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	46	30	16	38	25	13	8	5	3	0	0	0
1996/1997	60	30	30	44	24	20	16	6	10	0	0	0
1997/1998	64	35	29	51	28	23	13	7	6	0	0	0
1998/1999	62	40	22	53	34	19	9	6	3	0	0	0
1999/2000	90	57	33	78	47	31	12	10	2	0	0	0
2000/2001	71	44	27	61	41	20	10	3	7	0	0	0

Het procentuele aandeel VWO-ers aan de instroom in de propedeuse is stijgend; er is een in het algemeen matige instroom vanuit het HBO maar een opvallend grote instroom van studenten die noch uit het HBO noch uit het VWO instromen.

Het aantal studenten met buitenlandse nationaliteit bedraagt circa twintig; ze spreken in de regel vlot Nederlands en worden niet als een doelgroep beschouwd die bijzondere aandacht nodig heeft.

Naast de gebruikelijke activiteiten op het gebied van voorlichting worden zogeheten masterclasses georganiseerd voor gemotiveerde leerlingen in het VWO. Ze moeten een realistisch beeld van wijsgerige studies aan de universiteit geven. Deze activiteit kent een groeiende belangstelling en wordt door de deelnemers zeer positief gewaardeerd.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als ruim voldoende beoordeeld. Er is veel studievertraging, maar dat komt niet doordat de stof niet in de voorziene tijd kan worden afgerond. Studenten blijken naar eigen zeggen 25 à 30 uur per week te studeren. Dat is zeker niet overdreven veel.

Studiebegeleiding en -voorlichting zijn wel beschikbaar, maar het gebruik hangt geheel van het eigen initiatief af. Het eerder incidentele en vrijblijvende karakter komt de studenten niet in alle gevallen ten goede. De commissie beveelt aan voor de propedeuse de mentorgroepen aan te vullen met een docentbegeleider. Voor de doctoraaljaren zou naast een meer formele, administratieve begeleiding ook een inhoudelijke, bijvoorbeeld door een jaardocent, geboden moeten worden.

De propedeuse en het doctoraal zijn goed in de geprogrammeerde tijd te voltooien.

Het studievoortgangssysteem functioneert ruim voldoende. De spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen is goed. Het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast is ruim voldoende, maar in de propedeuse oordeelt de commissie dat iets meer van de studenten gevraagd zou mogen worden opdat de feitelijke studielast de geplande zou weerspiegelen.

De tentamenregelingen zijn in orde. Wel geeft de commissie ter overweging voor één of enkele vakken een mondeling tentamen te houden.

Er werden in het algemeen geen belemmeringen voor specifieke groepen vastgesteld, met uitzondering van de bibliotheek wijsbegeerte (die voor rolstoelgebruikers niet bereikbaar is).

Het is echter van belang wat dit laatste betreft op te merken dat er een nieuw gebouw in het vooruitzicht is gesteld.

6 Doorstroom en rendementen

De commissie waardeert dit onderdeel als bijna voldoende.

6.1 Propedeuserendementen

Het propedeuserendement ligt opvallend laag. Volgens de KUO-gegevens wordt tussen 1994 en 1995 gemiddeld geen 30% behaald. Volgens de berekeningen binnen de eigen opleiding ligt het percentage ca. 10% hoger, wat nog steeds een opvallend slecht resultaat is, tenzij het een teken voor een bijzonder strenge selectie of voor een bijzonder hoog aantal ‘no-show studenten’ is.

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte UvA (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	44	20	34	34	34
1995/1996	41	15	24	32	32
1996/1997	41	0	7	10	10
1997/1998	42	31	40	43	43
1998/1999	45	18	20	22	22
1999/2000	69	26	38		
2000/2001	60	17			

6.2 *Post-propedeuserendementen*

Ook de cijfers voor de postpropedeuse rendementen ogen niet bijzonder overtuigend; gezien de gebruikelijke studievertraging begint tabel 6 enkele jaren voor de tijd waarover gerapporteerd wordt.

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte UvA (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	27	0	0	15	26	33	37
1989/1990	30	3	3	10	20	20	27
1990/1991	32	0	3	9	22	25	31
1991/1992	30	3	3	10	20	33	33
1992/1993	22	5	9	14	27	41	50
1993/1994	27	0	0	4	26	26	30
1994/1995	17	0	18	24	35	53	
1995/1996	13	0	0	23	31		
1996/1997	5	0	0	40			
1997/1998	19	0	5				
1998/1999	10	0					
1999/2000	26						

Het onderwijsinstituut is zich bewust van de problematiek van de lage rendabiliteit. Het aantal studiepunten dat men in de propedeuse moet hebben gehaald om aan opleidingsonderdelen uit het doctoraat te mogen beginnen, werd verhoogd. Radicalere maatregelen, strakkere deadlines voor papers bijvoorbeeld, stoten op hevig verzet van de studenten, wiens “grote mate van tevredenheid (...) een flinke deuk zou krijgen als ze in een veel strakker keurslijf worden gedwongen”, aldus de Zelfstudie. Men belooft beterschap voor de toekomst: de toekomstige Masteropleiding zal pas toegankelijk zijn als men zijn bachelordiploma verworven heeft. Toch kreeg de commissie de indruk dat – net zoals aan vele andere Nederlandse faculteiten – niemand echt wakker ligt van de lage studierendementen. Er heerst een gedoogcultuur. In Amsterdam wordt het probleem wellicht nog verergerd door de grote mate van afwezigheid van sociale controle: wie merkt het als een student wegblijft uit de onderwijsactiviteiten?

Het feit dat de absolute aantallen afstuderenden veel groter zijn dan in andere filosofiefaculteiten (ongeveer 30 studenten per jaar) vermindert wellicht ook de noodzaak voor het bestuur om op dit vlak een meer gericht beleid te voeren.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

Het onderdeel wordt als geheel met een goed gewaardeerd.

Van opleidingen die qua niveau en inhoud positief worden beoordeeld (zie paragraaf 2), mag ook worden verwacht dat deze afgestudeerden met goede academische kwaliteiten aflevert. De commissie meent dat dit inderdaad het geval is, zij het met de aantekening dat het niveau van de scripties sterk varieert.

Ook de beroepskwalificaties worden als goed beoordeeld. Overigens biedt de Zelfstudie op dit punt weinig informatie.

Voor wat betreft de inhoud en het niveau van de scripties merkt de commissie op dat de kwaliteit in sommige gevallen zeer goed is, maar in andere gevallen onder de maat. Prees het vorige visitatierapport het bondige karakter van de scripties, nu zijn er die de kwalificatie ‘mager’ zouden verdienen, niet alleen gelet op de omvang, maar ook voor wat betreft probleemstelling en bibliografie. Aanbevelingen om dit punt te verbeteren worden in paragraaf 3 vermeld.

Van de stagemogelijkheid maken de studenten betrekkelijk weinig gebruik: naar schatting twee personen per jaar. De maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van de voorgaande visitatie hebben de stage een duidelijkere plaats gegeven, zonder dat overigens van de afdeling sterke stimulansen uitgaan om een stage te doen. Het is de commissie niet ontgaan dat er wel regels zijn t.a.v. de verslaglegging, maar dat over de inhoud van de stage weinig of niets wordt gestipuleerd. De commissie erkent de moeilijkheid van het vinden van wijsgerig interessante stageplaatsen, en gaat daarom niet verder dan het signaleren van genoemde punten.

De in de Zelfstudie vermelde gegevens over de gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven lijden onder een gebrek aan representativiteit (slechts negen respondenten). Betere informatie bleek niet beschikbaar. De commissie acht het daarom niet realistisch hier een uitspraak over te doen. Hetzelfde geldt voor de waardering door afgestudeerden

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden goed beoordeeld.

De effectiviteit van de organisatie is zonder meer goed. Wat de communicatie en spreiding van de verantwoordelijkheden betreft binnen het grotere geheel van de Faculteit, stelt de commissie evenwel vast dat niet in alle gevallen wat binnen en voor Wijsbegeerte uitgewerkt werd, op bijval kon rekenen.

Het academisch niveau is zeer goed, maar de spreiding van de expertises is,

hoewel goed, gelet op de optie een systematisch profiel te bieden, niet zonder problemen. Milieufilosofie is uit het programma verdwenen, niet-westerse wijsbegeerte is slechts marginaal aanwezig en de problemen in verband met Geschiedenis van de Wijsbegeerte werden hoger reeds genoemd. Hoewel de omvang van de staf volgens de commissie ruim voldoende is, is deze in vergelijking met andere opleidingen in Nederland en gelet op het grote aantal studenten eerder aan de geringe kant. Het onderwijskundig en didactisch niveau van de staf, de inzet van hoogleraren in de propedeuse, van AIO's in het onderwijs en het personeelsbeleid tenslotte is goed.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet
(peildatum 1 december 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte on- derwijs	Totaal (aantal)	% gepro- moveerd
HGL	5,7	9	0,5	1	6,2	2,1	10	100
UHD	3,0	5	1,0	1	4,0	1,7	6	100
UD	2,3	3	2,5	3	4,8	2,7	6	100
Overig WP ¹⁷	7,5	10	3	5	10,5	1,9	15	50 ¹⁸
Promo- vendi	3,8	4	6,2	7	10,0	0,5 ¹⁹	11	n.v.t.
Student- assistenten	-	-	-	-	-	-	-	n.v.t.
Totaal	22,3	31	13,2	17	35,5	8,9	48	79,7

Tabel 8: Staf/student ratio's

fte onderwijsinzet:	8,9
Ingeschreven studenten	310
Afgestudeerden	32
Studenten per fte onderwijs	34,8
Afgestudeerden per fte onderwijs	3,6

17 Hiervan elf postdocs, 8,2 fte, waarvan 0,4 fte onderwijs. De op de tweede geldstroom aangestelde postdocs hebben geen onderwijscomponent. Ongeveer de helft van de postdocs geeft evenwel gemiddeld één college per jaar. Onderwijs-fte is tot stand gekomen door per fte een onderwijscomponent van 0,05 te hanteren.

18 Postdocs 100%.

19 AIO's en bursalen kunnen in hun 2e en 3e jaar een werkgroep verzorgen; dit gebeurt dan onder begeleiding van een docent. Op grond daarvan is per fte gerekend met een onderwijscomponent van 0,05.

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als ruim voldoende beoordeeld.

De bibliotheek is voorlopig nog ondergebracht in het gebouw van het onderwijsinstituut wijsbegeerte, maar zal over enkele jaren geïntegreerd worden in een nieuw te bouwen bibliotheek van de faculteit geesteswetenschappen. De visitatiecommissie dringt er op aan dat ook na deze operatie de collectie toegankelijk blijft in open kasten. Verder is het de commissie opgevallen, dat vele boeken zulke duidelijke sporen van slijtage tonen, dat het aanbeveling verdient, een deel van het budget te investeren in de vervanging (of het inbinden) van delen van de bestaande collectie. Alhoewel in het algemeen tevredenheid heerst over de voor de bibliotheek toegewezen middelen, meent de commissie dat gezien de centrale positie die Amsterdam in het filosofieonderwijs en – onderzoek inneemt, een verhoging van het budget niet misplaatst zou zijn.

De faciliteiten voor de gebruiker zijn niet optimaal. Waar tijdschriften elektronisch geraadpleegd kunnen worden, zou ook een printer aanwezig moeten zijn. In het gebouw wordt ook een oplaadapparaat voor chipkaarten gemist.

Omvangrijke ICT-apparatuur en het grootste gedeelte van de onderwijsruimtes liggen in de nabijheid van het filosofisch instituut en laten in het algemeen niets te wensen over. De leden van de commissie is ook als gunstig opgevallen, dat de UvA duidelijk inspanningen doet om de studenten met een soort all-round service op het gebied van ICT te verzorgen.

Voor een afdeling die iets meer dan één vierde van alle propedeusestudenten wijsbegeerte trekt, vormt de accommodatie van grote groepen studenten een voortdurend punt van zorg.

Te vaak komt het voor dat de werkgroepen te groot blijken voor de gekozen ruimten, zeker in de eerste collegeweken. Wat de hoorcolleges betreft, wordt de omvang te snel als een voldoende feit geaccepteerd.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie waardeert dit onderdeel als zeer goed.

De afdeling wijsbegeerte van de Universiteit van Amsterdam scoort op dit onderwerp goed tot zeer goed. Op facultair niveau is er een coördinatiepunt Internationalisering en Stages dat de studenten informeert over en helpt bij het vinden van studieplaatsen en beurzen voor het buitenland. De universiteit is betrokken bij diverse Erasmus- en Socratesnetwerken en er worden beurzen voorzien voor studenten die daar niet voor in aanmerking komen. Er zijn de laatste jaren telkens een tiental Amsterdamse studenten naar buitenlandse universiteiten vertrokken en ze behaalden gemiddeld jaarlijks ongeveer 200 studiepunten. Op een dertigtal afgestudeerden per jaar is dit

niet zo slecht. Opmerkelijk is dat doctoraalstudenten ook de Verenigde Staten, Canada en Israël als bestemming kozen. Gezien het belang van de multiculturaliteit betreurt de commissie echter dat studeren aan universiteiten in Derde Wereldlanden niet wordt aangemoedigd.

Er worden aan de UvA nogal wat cursussen wijsbegeerte in het Engels aangeboden en dat is een succes. Er zijn in de voorbije jaren gemiddeld drie keer meer buitenlandse studenten naar Amsterdam gekomen (gemiddeld voor 600 studiepunten per jaar) dan er omgekeerd zijn uitgezonden.

Er is in Amsterdam een druk filosofisch leven met veel gastlezingen. De Spinoza-leerstoel wordt elk jaar aan een vooraanstaande filosoof met wereldfaam toegekend en die verzorgt behalve twee publiekslezingen ook een doctoraalmodule voor de studenten wijsbegeerte. Het is de bedoeling om vooral met de onderzoeksmaster die binnenkort wordt opgestart goede buitenlandse studenten aan te trekken. De ligging van de universiteit in het centrum van een stad als Amsterdam verhoogt ongetwijfeld haar aantrekkingskracht voor buitenlandse studenten. Men hoopt de moeilijkheid om huisvesting te vinden te compenseren door een aantal beurzen ter beschikking te stellen.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als ruim voldoende beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking lijkt in het algemeen op ruim voldoende niveau te functioneren. Sommige problemen, onder andere wat de plaats en integratie van vaardigheden betreft, lijken evenwel te lang aan te slepen. We adviseren om bij problemen wat korter op de bal te spelen. Het functioneren van het interne kwaliteitszorgsysteem, onder andere via de opleidingscommissie, is goed. Dat geldt ook voor de betrokkenheid van de studenten althans op het niveau van het Onderwijsinstituut. Wat de doorstroming van uitgewerkte voorstellen naar het niveau Faculteit betreft, lijkt een en ander in sommige gevallen niet optimaal te verlopen. De verbeteringen en acties naar aanleiding van de vorige visitatie zijn goed.

De Zelfstudie wordt als ruim voldoende beoordeeld.

Hier en daar kwam ze wat onvolledig over en wordt er te veel naar andere documenten verwezen. Ook het kritisch gehalte werd door de commissie als ruim voldoende beoordeeld. We hebben andere Zelfstudies gelezen die de eigen pijnpunten steviger in de verf zetten.

12 BAMA

Met de invoering van de BAMA-structuur verandert er niet veel aan de bestaande programma's van de eerste drie jaar van de opleiding.

De veranderingen die worden doorgevoerd zijn meestal verbeteringen. Zo laat men de cursus Geschiedenis van de Wijsbegeerte reeds in het eerste semester van BA-1 beginnen, wat inderdaad voor een meer evenwichtige opbouw van het programma zorgt. Positief is ook dat men niet aan een Master-programma zal kunnen beginnen voor men de hele Bachelor heeft afgerond: zo komt er op zijn minst één duidelijke grens, en dan nog één die door de wet wordt gesteld, in een afdeling die tot op heden gekenmerkt werd door een zekere gedoogcultuur ten aanzien van het overschrijden van deadlines.

De commissie waardeert de verplichting die de afdeling Wijsbegeerte aan haar studenten oplegt om minstens een half jaar, één zesde van de Bacheloropleiding, buiten de afdeling te gaan studeren, hetzij aan een andere universiteit, hetzij aan een andere faculteit. Het systeem van vrijstellingen voor in het buitenland behaalde studiepunten lijkt ons evenwel wat vreemd. De commissie is overtuigd van het intrinsieke belang van vakwetenschappen voor studenten filosofie. We bevelen dan ook aan om filosofische vakken die in het buitenland gevolgd zijn in de plaats te laten komen van eigen filosofische vakken en niet in de plaats van het minimale pakket op te nemen vakwetenschappen.

Negatief is dat de BAMA-hervorming niet is aangegrepen om het onderwijs in vaardigheden in het eerste jaar grondig te hervormen of te integreren in de filosofische vakken. We hebben ook vragen bij de mogelijkheid om af te studeren als Bachelor met hetzij een stage, hetzij een tekstcollege, hetzij een project logica, hetzij een scriptie. Het lijkt ons wenselijk dat duidelijk wordt gesteld dat ook de opleiding tot Bachelor met een scriptie dient te worden afgerond en dat dit meer is dan een stageverslag of een seminariepaper. Stages kunnen aanleiding zijn tot het formuleren van een onderzoeksvraag die dan in een scriptie wordt uitgewerkt, maar ze kunnen die scriptie niet vervangen. Het is positief dat in het kader van tekstcolleges of een project logica pakketjes lectuur of opdrachten worden opgegeven, die als basis van een korte BA-scriptie kunnen dienen. Zo hoopt men studieduurvertraging tegen te gaan. Maar nogmaals: uiteindelijk moet toch een (korte) scriptie op tafel komen te liggen.

Vooraf de plannen die men heeft met de toekomstige Master tonen dat men men aan de UvA een duidelijke visie heeft op de hervorming die nu op stapel staat. Men zal enerzijds een éénjarige doorstroommaster aanbieden en anderzijds een tweejarige onderzoeksmaster. De studenten van de eerste opleiding worden naar de arbeidsmarkt toegeleid. Wie voor de tweede opleiding kiest wordt verondersteld op een doctoraat te mikken. De UvA zal jaarlijks een vijftiental beurzen ter beschikking stellen van studenten uit het tweede jaar van de onderzoeks-Master en hiervoor zal een competitie worden georganiseerd waarvoor de beste Bachelors Wijsbegeerte uit binnen- en buitenland zich kunnen aanmelden. Het lijkt ons dat deze regeling helemaal conform de geest van de Bologna-verklaring is. Hiermee wordt de internationalisering gestimuleerd op het niveau waar ze het meest urgent is.

De commissie juicht ten slotte ook toe dat de toegang tot het programma *Filosofie van een Wetenschapsgebied* wordt versoepeld. Vroeger moest men twee doctoralen behalen, één in de wijsbegeerte en één in een vakwetenschap. Nu kunnen ook studenten met een baccalaureaat in de wijsbegeerte worden toegelaten tot de tweejarige MA *Filosofie van een Wetenschapsgebied*. Het volstaat dat ze één jaar van hun BA-opleiding hebben besteed aan een vakwetenschap.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a de aandacht voor niet westerse wijsgerige tradities explicieter in de eindtermen van de opleiding op te nemen en in het onderwijsprogramma te verankeren;
- b informatievaardigheden en argumentatief schrijven te integreren binnen het wijsgerige onderwijs;
- c colleges die voor de gehele populatie van geesteswetenschappen worden gegeven, afzonderlijk ook voor de filosofiestudenten te geven;
- d toe te zien op de grootte van de werkgroepen en de hoorcolleges;
- e (tenminste) één van de docenten de verantwoording te geven voor toezicht op een jaargroep;
- f het onderwijs in de geschiedenis van de wijsbegeerte te versterken;
- g de lat wat hoger te leggen bij de tentaminering in de propedeuse;
- h voortaan drie personen bij de scriptie te betrekken, en de derde persoon op basis van kennis van zaken te kiezen;
- i mogelijkerwijze als overgangsmaatregel schriftelijke commentaren bij de scriptie aan de voorzitter van de opleidingscommissie ter beschikking te stellen zodat een interne discussie over dit punt kan plaatsvinden en de beoordeling consistentere kan worden;
- j ook mondelinge examens in te voeren;
- k erop toe te zien dat ook in de toekomst de bibliotheekcollectie van wijsbegeerte toegankelijk blijft in open kasten;
- l het budget voor de bibliotheek te verhogen;
- m een printer en een opwaardeerkaart in de bibliotheek van wijsbegeerte te plaatsen, ook voor de tijd dat ze nog niet verhuisd is;
- n het studeren aan universiteiten in niet westerse landen aan te moedigen;
- o in de BAMA filosofische vakken die in het buitenland gevolgd zijn in de plaats te laten komen van eigen filosofische vakken en niet in de plaats van het minimale pakket op te nemen vakwetenschappen;
- p in de BAMA de bachelorfase in alle gevallen met een korte scriptie af te sluiten.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Universiteit Leiden

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstelling en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied zijn als goed te beoordelen, zij het met enkele kritische kanttekeningen.

In de Zelfstudie van de opleiding(en) wordt geen beschrijving gegeven van de missie van de Faculteit. Op navraag werden genoemd: een zwaartepunt op de opleiding Wijsbegeerte en daarbinnen op de geschiedenis van de wijsbegeerte, kleinschaligheid van de opleiding met goede en veelvuldige contacten tussen docenten en studenten, hoge eisen aan de studenten.

De beschrijving van de academische doelstellingen van de opleiding is onderverdeeld in kennis en inzicht aan de ene kant en vaardigheden aan de andere kant. Kennis en inzicht hebben vooral betrekking op de historische ontwikkeling van de wijsbegeerte, op klassieke onderwerpen en teksten, waarbij kennis- en wetenschapsleer en ook praktische filosofie op de voorgrond staan, en op de maatschappelijke en culturele betekenis van de wijsbegeerte. Het valt echter op, dat geen specifieke voorzieningen zijn voor politieke filosofie. Aan vaardigheden worden specifiek wijsgerige lees- en schrijfbekwaamheden, bijzondere aandacht voor de toepassing van ICT-technieken, onderzoeksvaardigheden en ook samenwerkingsvaardigheid genoemd.

De professionele doelstellingen omvatten wetenschappelijke, pedagogische en algemeen maatschappelijke beroepsvelden waarop wijsbegeerte direct of door een 'toegevoegde waarde' een rol kan spelen. Dat men zich op een brede waaier van beroepen en een praktische betekenis van de wijsbegeerte ook in niet direct wijsgerige gebieden wil richten, beoordeelt de commissie als goed. Dat geldt ook voor het beoogde profiel van de afgestudeerden, dat aan de academische en professionele doelstellingen moet voldoen.

De missie van de opleiding Wijsbegeerte sluit blijkbaar op een duidelijke manier aan bij de missie van de Universiteit Leiden zoals die in het strategieplan 'Koersen op kwaliteit' is vastgelegd. De opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied krijgt echter niet de nadruk die zij verdient gezien de hoge waardering van 'de relatie van de wijsbegeerte tot de empirische wetenschappen'. En bij de 'ruime aandacht voor de geschiedenis van de wijsbegeerte' wordt de betekenis van de primaire teksten, inclusief die van de Oudheid en Middeleeuwen, onderstreept, maar er is geen aandacht voor niet-westerse wijsgerige tradities.

Bij de operationalisering van de doelstellingen in de eindtermen en in het onderwijsprogramma in het algemeen wordt duidelijk dat de nadruk op de 'historische dimensie van de wijsbegeerte' een verbindend element ook in de

systematische vakken is. Ook de gerichtheid op persoonlijke begeleiding van de studenten en de samenhang van het oefenen van de benodigde vaardigheden met het inhoudelijke onderwijs zijn positief te zien. Dat de ‘klassieke onderdelen van de wijsbegeerte’ zo veel aandacht krijgen, is voor de landelijke profilering van de opleiding in Leiden belangrijk, blijft echter in het eerder genoemde beperkte kader. De nadruk op de ‘relatie tussen de wijsbegeerte en de diverse vakwetenschappen’ is meer programmatisch aanwezig, dan in de praktijk van de samenwerking met deze wetenschappen. En het stelsel afstudeerrichtingen lijkt vooralsnog alleen maar op papier te staan en in ieder geval bij de studenten waarmee de commissie sprak nauwelijks bekend te zijn. Ten opzichte van dit aspect van de opleiding is het oordeel alleen ruim voldoende.

2 Opbouw en inhoud van het programma

Als geheel worden opbouw en inhoud van het programma als goed gewaardeerd.

2.1 Opbouw

De faculteit Wijsbegeerte verzorgt twee officiële (CROHO) opleidingen:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied

Het basisprogramma (propedeuse en eerste doctoraal) van de opleiding Wijsbegeerte bestaat uit verplichte vakken. In het tweede en derde doctoraal bestaan sinds 2000 een viertal afstudeerrichtingen: Wetenschap, Maatschappij, Bedrijf en Leraar. Zoals we hierboven reeds zegden is het verschil tussen de twee eerste de studenten nauwelijks bekend. De twee laatste worden weinig gevolgd.

Het niveau van het programma, zoals mede blijkt uit de tentaminering, is van uitstekende kwaliteit.

2.2 De propedeuse

Het niveau van de propedeuse is goed; de inhoud degelijk. Studenten komen in een vroeg stadium met primaire teksten in aanraking, waaronder teksten in Duits. Uit het gesprek met zeven studenten die vorig jaar met de propedeuse begonnen, bleek vooral waardering voor niveau en inhoud van het onderwijs. De moeilijkheidsgraad werd als uitdaging gezien.

Het programma is goed uitgebalanceerd. De commissie heeft nergens een discrepantie geconstateerd tussen normatieve en feitelijke studielast.

De propedeuse biedt een goede voorbereiding op het doctoraalprogramma. Wel komt alleen incidenteel niet-westerse wijsbegeerte aan de orde en brengt de propedeuse de studenten niet in contact met de vakwetenschappen.

De propedeuse voldoet aan de vereisten van goede selectie. De commissie is zeer positief over het Bindend Studie Advies. Leiden durft meer van studenten te vragen dan elders het geval is. Deelname aan een tweede tentamen wordt niet toegestaan aan wie de eerste kans heeft laten liggen. De commissie kreeg de indruk dat in de eerste twee jaar van de opleiding deadlines hier strikter dan elders worden gerespecteerd. Jammer genoeg wordt deze lijn niet doorgetrokken in de bovenbouwstudie.

2.3 *Het doctoraalprogramma*

Het basisdoctoraal van de opleiding Algemene wijsbegeerte wordt als goed gewaardeerd. Bepalend voor het profiel is de geschiedenis van de wijsbegeerte: deze vakken vormen de spil van het programma. Gezichtsbepalend is voorts het cluster van vakken met een sterk analytisch-wetenschapsfilosofisch accent.

Het onderwijs wordt verzorgd door een kleine staf, bestaande uit bekwame docenten, die met creativiteit en energie een veeleisend programma overeind houden. De commissie heeft met name waardering voor het eerste doctoraaljaar. Samen met de propedeuse vormt het een degelijk en aantrekkelijk geheel. Een uitzondering vormt de situatie met betrekking tot de vakken ethiek, politieke en sociale wijsbegeerte. De faculteit heeft hier weinig te bieden. Het is daarom een goede zaak dat de halve plaats voor ethiek, die momenteel vacant is, in een volledige plaats voor ethiek en politieke filosofie is omgezet. Contact met de vakwetenschappen gebeurt slechts in de bovenbouw. De commissie beveelt aan om dit reeds vroeger te laten gebeuren.

Het niveau van het onderwijs is zonder meer goed en relatief zwaar. De faculteit zelf profileert zich nadrukkelijk als een betrekkelijk zware opleiding. De geconsulteerde studenten – een groep van acht personen – ondersteunen dit streven geheel. Over het algemeen achten zij de studie wijsbegeerte veeleisender dan de vakstudies waarmee zij vertrouwd zijn.

Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied heeft te Leiden geen sterke traditie. Het bestuur wijt dit aan de omstandigheid dat de universiteit in de loop van de tijd alles wat er buiten de faculteit wijsbegeerte aan wijsgerige vakken bestond, heeft 'afgeschoten', voornamelijk door vacatures niet meer te vervullen. De opleiding heeft niet werkelijk een eigen profiel. De normale gang van zaken is dat de desbetreffende studenten met de studie Algemene Wijsbegeerte zijn begonnen en na verloop van tijd naar Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied worden overgeboekt. Verder geeft de studiegids niet aan voor welke wetenschapsgebieden de opleiding geldt. In het algemeen is de informatie op dit punt in de studiegids vrij summier. De omstandigheid dat onder het BAMA regime deze opleiding een eigen bachelor ontvangt, heeft aan het laatstgenoemde weinig of niets veranderd: de informatie in de studiegids 2002-3 is op dit punt nog altijd te beknopt.

Wat betreft het niveau en de inhoud van de afstudeerrichtingen en specialisaties merkt de commissie op dat de specialisatiefase – in tegenstelling tot de basisstudie – alleen keuzeonderdelen kent. De commissie waardeert het dat de student wordt opgeleid tot zelfstandigheid, maar meent wel dat het programma voor deze fase te weinig gestructureerd is. Op papier bestaan er weliswaar afstudeerrichtingen, maar deze blijken een heldere belijning te missen. Onder de studenten waarmee gesproken werd, bleek bijvoorbeeld onzekerheid te bestaan omtrent de gekozen studierichting. In de praktijk hangt veel af van de tutor, die op een bepaald moment, dat van geval tot geval kan verschillen, samen met de student een pad uitzet, en een dienovereenkomstig voorstel aan de examencommissie voorlegt. Ofschoon noch van studentenzijde noch vanuit de docenten hierin een oorzaak van studievertraging werd gezocht, acht de commissie een grotere helderheid van de structurering in het belang van allen, omdat in de huidige constellatie de voortgang van de studie te zeer afhankelijk is van de persoon van de tutor. De vaststelling van studiepaden, waarvoor het faculteitsbestuur zich inzet, acht zij een goede zaak.

Het niveau, inhoud en omvang van keuzeonderdelen is goed in orde. De faculteit maakt op verstandige wijze gebruik van expertise in andere faculteiten. De studiegids biedt zeer adequate informatie over in aanmerking komende vakken en de desbetreffende docenten

De scriptie zou voor meer dan twaalf studiepunten mogen worden gewaardeerd. De commissie beveelt aan de norm van ongeveer 25 pagina's voor de omvang van de scriptie bij te stellen. De faculteit volgt hier het model van een artikel in een gerenommeerd filosofisch tijdschrift. Het resultaat blijkt evenwel tegenstrijdig te zijn met de hoge eisen die de faculteit in andere opzichten wil stellen: het is de commissie opgevallen dat onder de scripties die zij heeft nagezien de kortere scripties in het algemeen zwakker waren dan de langere.

Het wetenschappelijk niveau van het programma en aansluiting met het onderzoek is zonder meer sterk te noemen. Reeds in de propedeuse wordt de student betrokken bij het onderzoek, zonder dat daardoor de specifieke eisen die het onderwijs stelt uit het oog worden verloren.

De aandacht voor academische en professionele vaardigheden is goed. De oefening van deze vaardigheden is in het programma geïntegreerd. Zo wordt bijvoorbeeld in het propedeusecollege inleiding in de kenleer ruime tijd besteed aan de vorm van teksten, waarbij studenten de opdracht krijgen argumentatieschema's te zoeken. De commissie acht deze integratie voorbeeldig. Er is ruime aandacht voor mondelinge en schriftelijke vaardigheden. ICT neemt geen grote plaats in.

Op het punt van samenhang en interne afstemming van het onderwijs in de postpropedeutische fase scoort de faculteit niet meer dan een (ruime) voldoende: er vindt naar het oordeel van de commissie weinig

daadwerkelijke coördinatie plaats. De basisopleiding is van een zodanige opzet dat gerichte coördinatie tot een minimum beperkt kan blijven. De geconsulteerde studenten bleken het bovendien een voordeel te vinden zelf te moeten leren hoe vakken (en niet minder de opvattingen van docenten) zich onderling verhouden. Met betrekking tot de specialisatie fase bestaat er naar het oordeel van de commissie een tekort aan structurele samenhang.

De kwalitatieve aansluiting van het deeltijdprogramma is goed. Een goed uitgebalanceerd programma van avondcolleges komt tegemoet aan de behoeften van de deeltijdstudent. De afstemming van dit programma op het dagprogramma verdient lof.

De commissie acht het niet mogelijk een uitspraak te doen over de inhoud, intensiteit en organisatie van de AIO-opleiding aangezien de faculteit organiek slechts ruimte heeft voor twee AIO plaatsen, waarvan er momenteel één vacant is. Het viel de commissie op dat er op dit moment slechts één OIO is, hetgeen weinig is in vergelijking met de andere gevisiteerde opleidingen.

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

De doeltreffendheid van het concept van de onderwijsleeromgeving voldoet, maar daar de groepen noodzakelijkerwijs klein zijn, zou wellicht op een meer creatieve manier met onderwijsvormen kunnen worden omgesprongen. Hier zou een plaats kunnen zijn voor een beter gebruik van Blackboard.

De geschiktheid en diversiteit van de gekozen werkvormen wordt als goed beoordeeld. De commissie heeft waardering voor het werken met opdrachten, bijvoorbeeld voor het vak logica, en voor de wijze waarop het onderwijs in vaardigheden geïntegreerd wordt aangeboden.

De verhouding tussen contacturen en zelfstudie is goed en dit geldt ook voor de wijze van toetsing en beoordeling. De kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van de eindscripties is echter globaal genomen onvoldoende. Al zijn er een aantal scripties waarbij de commissie zich goed in de beoordeling kan vinden, daartegenover staat een groter aantal waarbij op dit punt vragen rezen. Gelet op het beperkte aantal scripties dat per jaar wordt afgewerkt staat hier dan meteen ook de begeleiding ter discussie. Korte scripties zijn vaak ondermaats. Zij bevatten nauwelijks bibliografie. Kennismaking met secundaire literatuur wordt blijkbaar niet vereist. Wat de beoordeling betreft, wordt aanbevolen de scriptie door drie onafhankelijke lezers in plaats van door twee docenten te laten evalueren (eventueel kan een vaste voorzitter alle scripties beoordelen). Omdat er blijkbaar verschillende criteria gehanteerd worden, naar de scores doen vermoeden, wordt daarenboven geadviseerd, al dan niet als overgangsmaatregel schriftelijke commentaren

aan de voorzitter van de opleidingscommissie ter beschikking te stellen zodat een interne discussie over dit punt kan plaatsvinden.

4 Instroom

De instroom wordt door de commissie als bijna voldoende beoordeeld.

De instroom in de propedeuse toont in de voorbije jaren een duidelijk stijgende tendens. Met betrekking tot de propedeuseinstroom wijken de eigen cijfers van de opleiding niet van de KUO-gegevens af, wat eerder uitzonderlijk is. Tabel 1 toont het totaal aantal ingeschreven studenten en de instroom in de propedeuse.

Tabel 1: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte LEI (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	74	63	11	15	13	2
1996/1997	68	57	11	11	9	2
1997/1998	65	54	11	15	11	4
1998/1999	71	51	20	21	14	7
1999/2000	74	50	24	26	14	12
2000/2001	89	63	26	30	21	9

De cijfers voor de wijsbegeerte van een wetenschapsgebied liggen duidelijk lager. Tabel 2 toont het totaal aantal ingeschrevenen.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied LEI (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	11	8	3
1996/1997	7	4	3
1997/1998	7	4	3
1998/1999	9	7	2
1999/2000	10	9	1
2000/2001	8	7	1

Onder de studenten zijn echter ook een aantal dubbelstudenten die zowel in een wetenschapsgebied als ook in de opleiding algemene wijsbegeerte een diploma nastreven. Ze zijn niet in deze tabel opgenomen.

Over het geheel van de periode is de instroom in de opleiding zeker niet voldoende. In de voorbije jaren is er echter een duidelijk stijging vast te stellen. Sinds 1999 kan wijsbegeerte in Leiden ook deeltijds gestudeerd worden. Als deeltijdse studenten waren in 1999/2000 tien studenten een jaar later twintig geregistreerd. Ook deze trend zet zich voort, en men mag beweren, dat de mogelijkheid om deeltijds te studeren aan een duidelijke behoefte beantwoordt. De instroom in de propedeuse, opgesplitst naar onderwijsvorm, is in tabel 3 te vinden.

Tabel 3: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) Wijsbegeerte LEI (bron: KUO tabel 2.2)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
95/96	15	13	2	15	13	2	0	0	0	0	0	0
1996/1997	11	9	2	11	9	2	0	0	0	0	0	0
1997/1998	15	11	4	15	11	4	0	0	0	0	0	0
1998/1999	21	14	7	21	14	7	0	0	0	0	0	0
1999/2000	26	14	12	20	13	7	6	1	5	0	0	0
2000/2001	30	21	9	24	17	7	6	4	2	0	0	0

Circa één derde van de Leidse filosofiestudenten is vrouwelijk, het landelijk gemiddelde ligt iets hoger bij 37%.

De opleiding participeert aan een waaier van activiteiten die een goede voorlichting dienen of de aansluiting VWO/WO moeten verbeteren. Naast de gebruikelijke activiteiten vermeldt de Zelfstudie ‘proefstuderen’, gastlessen op middelbare scholen en zogeheten masterclasses. Deze activiteiten hebben vooralsnog geen opvallende invloed op de instroom.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als goed beoordeeld.

De studieadviesing en -begeleiding functioneert zeer goed. De commissie heeft grote waardering voor het instellen van de ‘tutor’.

De propedeuse kan goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. Wat de doctoraaljaren betreft scoort dit aspect op ruim voldoende wijze. Wel wordt - zoals hierboven reeds opgemerkt - betreurd dat er niet meer structuur vooral in het tweede en derde jaar van het doctoraal aangeboden wordt.

Het studievoortgangssysteem functioneert ruim voldoende. Ook het aspect spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen scoort op dit niveau. Het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast is goed. Alleen wat de

scripties betreft lijkt een wel zeer klein aantal studiepunten gereserveerd. Dit geldt in versterkte mate voor die scripties die de toets der kritiek doorstaan.

De tentamenregelingen zijn zeer goed. Vooral het feit dat in de basisopleiding streng de hand gehouden wordt aan deadlines en de verplichting tot deelname worden in hoge mate door de commissie op prijs gesteld. Jammer genoeg wordt deze lijn niet doorgetrokken in de bovenbouwstudie. Ook bestaat er waardering voor de regeling waarbij een student niet toegestaan wordt aan een herkansing mee te doen indien er op de originele tentamendatum geen tentamen is gemaakt.

Er werden in het algemeen geen belemmeringen voor specifieke groepen vastgesteld.

6 Doorstroom en rendementen

Dit onderdeel wordt door de commissie als voldoende beoordeeld.

6.1 Propedeuserendementen

De cijfers voor het propedeuserendement fluctueren van jaar tot jaar zeer sterk. Ze liggen soms bij slechts 20% soms bij 50%. Gemiddeld komen ze bijna perfect overeen met de landelijke cijfers. Bij een relatief zwakke instroom zorgen deze percentages natuurlijk ook voor een lage instroom in het doctoraal.

Tabel 4: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte LEI (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	14	7	36	50	50
1995/1996	15	13	20	20	20
1996/1997	8	0	25	25	25
1997/1998	10	30	50	50	50
1998/1999	15	7	20	20	20
1999/2000	18	28	44		
2000/2001	24	25			

Een zwak propedeuse rendement is in alle filosofieopleidingen terug te vinden. Aan de universiteit Leiden werd voor alle opleidingen sinds 1997/1998 een bindend studieadvies ingevoerd. Dit komt er in essentie op neer, dat een propedeusestudent die minder dan 30 studiepunten behaalt

(nieuw type) zich niet meer mag inschrijven in dezelfde opleiding. Dit zou als gevolg kunnen hebben, dat de propedeuserendementen in Leiden lager liggen dan elders. Een dergelijk vermoeden wordt echter niet door de cijfers bevestigd. Gezien de lage instroom kunnen die ook geen duidelijk beeld geven. In de voorbije jaren kregen tussen twintig en 40% van de propedeuse studenten een bindend negatief advies.

De introductie van een bindend (negatief) advies zou een positieve invloed op de doctoraalrendementen moeten hebben. Deze invloed kan ten vroegste vanaf 2000/2001 zichtbaar worden. Gezien de zwakke instroom in het doctoraal wijken de percentages van jaar tot jaar sterk van elkaar af.

6.2 Postpropedeuserendementen

Tabel 5: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte LEI (bron: KUO tabel 4.1)

Voor de rendementen Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied staan geen KUO-cijfers ter beschikking, omdat de instroom te laag is.

	omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	7	0	0	14	43	57	57
1989/1990	8	0	0	0	0	38	63
1990/1991	5	0	0	0	20	20	20
1991/1992	6	0	0	33	50	50	50
1992/1993	3	-	-	-	-	-	-
1993/1994	7	0	0	29	43	43	43
1994/1995	7	0	0	0	0	14	
1995/1996	5	20	40	80	100		
1996/1997	2	-	-	-			
1997/1998	5	0	0				
1998/1999	3	-					
1999/2000	8						

Thans ligt de gemiddelde studieduur van de Leidse filosofiestudent volgens de Zelfstudie nog opvallend hoog: 7,3 jaar. Hoewel het postpropedeuserendement in absolute zin laag is, moet worden opgemerkt dat het postpropedeuserendement na acht jaar duidelijk hoger is dan het landelijk gemiddelde. Kennelijk werkt de propedeuse in Leiden selectiever dan aan de meeste andere opleidingen.

De commissieleden hebben de indruk dat de betuigingen van ongerustheid over de lage rendementcijfers en lange studieduur bij de meeste filosofieopleidingen niet worden omgezet in gerichte acties om de rendementen te verbeteren. Dit is echter anders in Leiden. Ook de Faculteit in Leiden betreurt de lage rendementen en vindt resultaten wenselijk, die 10 à 15% hoger liggen. Met het bindend studieadvies heeft de opleiding in Leiden echter ook een instrument om studievertraging te beperken en de postpropedeuserendementen te verhogen. De commissie heeft een grote waardering voor deze maatregel en hoopt dat haar effecten de volgende jaren in de rendementscijfers van het doctoraal zichtbaar worden.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit van de afgestudeerden wordt over het geheel genomen als ruim voldoende gewaardeerd.

Wat betreft de academische kwaliteiten is de opleiding veeleisend en laat in de latere jaren veel aan het initiatief van de student over. Van degenen die het geheel met succes doorlopen, mag dan ook een goed academisch niveau worden verwacht.

De afstudeerrichtingen zijn weliswaar naar verschillende beroepsmogelijkheden gedifferentieerd, maar omdat deze fase van de opleiding weinig gestructureerd is, is van een gerichte voorbereiding geen sprake, met uitzondering van het gedeelte van de leraaropleiding dat door de faculteit wordt verzorgd. Gezien het algemene niveau van de studenten mag niettemin worden verwacht dat zij zich voor beroepen waarin het op intelligentie en zelfstandigheid aankomt, zullen weten te kwalificeren.

Van de twaalf scripties die werden ingezien, waren er een aantal van uitstekende kwaliteit. Dit laat zien waartoe de opleiding in staat is. Een derde echter van deze scripties werd door de commissieleden als niet of nauwelijks passabel gekwalificeerd. Sommige vertoonden de onmiskenbare tekenen van haastwerk, andere toonden weinig zelfstandigheid en beperkten zich in hoofdzaak tot het exciperen en becommentariëren van een aantal boeken. Onder de gecontroleerde scripties had een derde tot de helft slechts een korte bibliografie.

Van de mogelijkheid van stages, vallend onder de algemenere rubriek van practica, wordt met mate gebruik gemaakt. Het huidige OER (onderwijs- en examenreglement) stelt een individueel practicum verplicht. Voor een betrekkelijk klein deel neemt dit onderdeel de vorm aan van een stage. Bij de keuze van de onderwerpen helpt zo nodig het faculteitsbureau, maar stuurt niet. In de BAMA structuur vervalt dit verplichte onderdeel.

De gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven zijn, zo blijkt uit de Zelfstudie, goed.

Wat betreft de waardering door afgestudeerden vanuit de arbeidsmarkt, merkt de commissie het volgende op. Het overzicht in de Zelfstudie is gebaseerd op de vraag 'Heeft Wijsbegeerte een rol gespeeld bij het krijgen van een baan?' Gegeven de aanzienlijke spreiding van de door de afgestudeerden vervulde functies ligt het voor de hand dat het overzicht geen eenduidig beeld geeft. De commissie is positief over het voornemen het Loopbaancentrum in te schakelen.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden als ruim voldoende beoordeeld.

De communicatie en spreiding van de verantwoordelijkheden kan nog verbeterd worden en scoort daarom niet hoger dan een ruim voldoende. Het academisch niveau van de staf is goed, maar is toch wisselend (van zeer goed tot voldoende). De spreiding van de expertises daarentegen is slechts voldoende. Niet het volledige gebied wordt bestreken. Relatief veel mensen van deze kleine staf werken in nauw aanverwante domeinen.

De omvang van de staf bij redelijke onderwijsbelasting is ruim voldoende. Het onderwijskundig en didactisch niveau is goed en de inzet van hoogleraren in de propedeuse zeer goed. Het personeelsbeleid tenslotte, lijkt ruim voldoende.

In tabel 6 en tabel 7 worden de personeelsbezetting gegeven en de staf/studentratio's.

Tabel 6: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet LEI
(peildatum 1 december 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte on- derwijs	Totaal (aantal)	% ge- promo- veerd
HGL	1,2	3	0,0	0	3,0	1,2	3	100
UHD	0,8	2	0,0	0	2,0	0,8	2	100
UD	2,2	5	0,4	1	5,5	2,6	6	100
Overig WP	0,0	0	0,0	0	2,0	0,0	2	100
AIO's	0,0	0	0,0	0	2,0	0,0	2	n.v.t
Student- assistenten	0,0	0	0,0	0	0,0	0,0	0	n.v.t
Totaal	4,2	10	0,4	1	14,5	4,6	15	100

Tabel 7: Staf-student ratio's

fte onderwijsinzet	4,2
Ingeschreven studenten	102
Afgestudeerden	11,0
Studenten per fte onderwijs	24,3
Afgestudeerden per fte onderwijs	2,6

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als bijna voldoende beoordeeld.

De omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten zijn onvoldoende. De ruimtes zijn vaak te klein, reserveren gaat moeizaam en tijdens langere colleges moet soms halverwege van plek worden gewisseld. Bovendien ontbreken in de meeste onderwijsruimten een overhead-projector of een beamer. De huisvesting van de faculteit zelf is ook onder de maat. Veel docenten delen een kamer, en er is slechts één vergaderruimte. Op dit terrein is actie dringend noodzakelijk.

De bibliotheek is van ruim voldoende kwaliteit. Ze is gelegen om de hoek van de faculteit en de collectie wordt door de gebruikers als afdoende ervaren. De collectie is echter niet uitgestald in open kasten. De commissie beseft dat dit moeilijk binnen de beperkingen van het gebouw plaats kan vinden, maar zou in ieder geval adviseren een kast met nieuwe aanwinsten te vullen. De keuze van aanwezige boeken in de open kast van de handbibliotheek zou wel eens heroverwogen mogen worden. Ook vreest de commissie dat de collectie aan veroudering onderhevig is. Vooral het aanbod in het domein van de praktische filosofie is onvoldoende.

In het gebouw van wijsbegeerte zelf zijn slechts twee computers aanwezig voor de studenten. Alhoewel er geen klachten bestonden onder studenten over deze capaciteit kan verwacht worden dat met het toenemen van het gebruik van Blackboard dit snel voor problemen kan zorgen. Buiten deze twee computers bestaat er de mogelijkheid voor studenten om elders op de universiteit van computerfaciliteiten gebruik te maken. De studenten bleken echter niet goed op de hoogte van welke mogelijkheden hun ter beschikking staan. Een betere informatievoorziening is hier aangewezen.

De financiële randvoorwaarden van de bibliotheek zijn onvoldoende. Er is een betrekkelijk klein budget voor de bibliotheek beschikbaar. Voorts merkt de commissie op dat de faculteit zelf slechts twee AIO-plekken kan financieren.

10 Internationalisering en externe contacten

Dit onderdeel wordt door de commissie als voldoende gewaardeerd.

Van een echt internationaliseringsbeleid is in de Leidse filosofiefaculteit tot nu toe nauwelijks sprake geweest. Er zijn geen formele internationale samenwerkingsverbanden. Er is een Socratesovereenkomst met de departementen filosofie van Reading en Graz. Elk jaar komen een drietal buitenlandse studenten naar Leiden en wordt er één uitgezonden. Eén enkel jaar gingen twaalf studenten naar het buitenland. In een kleine faculteit zijn de aantallen studenten die ontvangen of uitgestuurd worden uiteraard gering. Als studenten zelf het initiatief nemen om in het buitenland te gaan studeren, dan wordt dat door de faculteit ondersteund. Er kan zelfs beroep worden gedaan op financiële ondersteuning via het Van Haersolte-fonds. Het verblijf in het buitenland wordt echter niet actief aangemoedigd, omdat dat te vaak zou leiden tot studievertraging. De commissie vindt dit een eigenaardige zaak: als men vrijstelling krijgt voor vakken die men in het buitenland heeft gevolgd, hoeft het tempo van de studie toch niet te vertragen. Kleine faculteiten hebben wel eens de neiging om de weinige studenten die ze hebben zo veel mogelijk bij zich te houden. Wellicht speelt dit ook hier een rol.

Met de BAMA-hervorming schiet men nu wakker. Er wordt een masteropleiding samen met Bonn en Oxford voorbereid en die ziet er inderdaad veelbelovend uit. Het is verwonderlijk dat een faculteit wier staf zo geïnternationaliseerd is op dit vlak zo weinig beleid heeft ontwikkeld. Op onderwijsvlak dreef de internationalisering tot op heden veel meer op individuele contacten dan dat ze geïnstitutionaliseerd was.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt op niveau ruim voldoende beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking lijkt in het algemeen slechts voldoende. Het is weinig creatief en men lijkt er zich bij neergelegd te hebben dat de staf klein is en niet veel meer mogelijk is.

Ook het functioneren van het interne kwaliteitssysteem is slechts voldoende. Zo valt het de commissie op dat een zeer belangrijke kwestie die niet bevredigend geregeld is (de beoordeling en begeleiding van scripties), op een visitatie moest wachten om aan de orde te worden gesteld. De betrokkenheid van de studenten (tot op het niveau van het bestuur en faculteitsraad) is zeer goed. De verbeteringen en acties naar aanleiding van de vorige visitatie zijn ruim voldoende.

De Zelfstudie wordt als ruim voldoende beoordeeld. Net zoals de studiegids, is de Zelfstudie helder en gedetailleerd. Het kritisch gehalte en de sterkte/zwakte analyse zouden echter wel wat duidelijker uit de verf mogen komen.

12 BAMA

De BAMA-hervorming is in Leiden zoals elders in Nederland dit jaar van start gegaan. De plannen voor BA-2 en BA-3 en Master zijn nog niet in detail uitgewerkt, maar de globale structuur is reeds duidelijk. Positief is in elk geval dat men niet zonder meer het oude programma in de nieuwe vorm heeft gegoten, maar dat men een inspanning heeft gedaan om het hele programma grondig te herdenken.

De commissie meent jammer genoeg dat niet alle veranderingen verbeteringen zijn. Het eerste jaar omvat twaalf onderdelen of elf vakken (Logica wordt in twee delen aangeboden). Het lijkt erop dat men het hele basisprogramma in 1 jaar heeft willen samenproppen. Dit lijkt de commissie niet nodig. De 'filosofie' van de BAMA-hervorming is toch dat het basisprogramma over drie jaar wordt gespreid. Nu zijn er te veel vakken en tentamens in het eerste jaar. Dit is een terugkeer naar een systeem dat bij de vorige visitatie reeds was afgekeurd. De Leidse filosofiefaculteit is ondertussen reeds enkele programmahervormingen verder. Men heeft eerst het aantal vakken beperkt en nu breidt men het opnieuw uit. Wij adviseren om dichter bij de structuur van propedeuse en eerste doctoraal van het meest recente programma te blijven. Deze werd door onze commissie globaal genomen zeer positief gewaardeerd. De invoering van enige keuzevrijheid in BA-2 vinden we nochtans goed.

Bij het idee van caputcolleges in het tweede jaar heeft de commissie een aantal vragen. Het gaat hier om colleges waar actuele kwesties wijsgerig worden uitgediept. Men wil met deze licht lopende cursussen studenten van andere faculteiten aantrekken. We hebben geen bezwaar tegen het inrichten van een college waar wat aan *freewheeling* wordt gedaan, maar voor een faculteit die met haar geschiedfilosofische en wetenschapsfilosofische of theoretische oriëntatie verder een zekere degelijkheid uitstraalt is het volgens de commissie toch niet aangewezen om al te snel met modieuze grillen mee te lopen. Het lijkt de commissie dat men op de eerste plaats de wijsgerige basisvakken aantrekkelijk moet maken voor neofieten in de wijsbegeerte. Dit is ook een voorwaarde om actuele vraagstukken op een niet-triviale manier wijsgerig te kunnen behandelen. Het is naar het idee van de commissie wellicht dan ook geen goed idee om tweedejaarsfilosofen zomaar samen te zetten met geïnteresseerde buitenstaanders zonder vooropleiding in de wijsbegeerte.

De commissie is heel positief over de diverse mogelijkheden die in Leiden worden geboden om de studie van de wijsbegeerte te combineren met vakwetenschappen. Er worden zeven major-minorcombinaties aangeboden waarin wijsbegeerte zowel als major als als minor kan fungeren. Ons inziens is het overbodig om daarnaast ook nog een BA-opleiding Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied aan te bieden.

Studenten die de reguliere BA-opleiding wijsbegeerte volgen zonder major-minorstructuur dienen in BA-2 of BA-3 één of twee niet-wijsgerige bijvakken van achttien ECTS-studiepunten te volgen. Het principe dat men geen filosofie kan studeren zonder contact met de vakwetenschappen wordt hier gerespecteerd. Mits een betere spreiding van de basisvakken is het zelfs mogelijk om reeds in het eerste jaar studenten te laten kennis maken met een vakwetenschap, te volgen aan een andere faculteit. Zoals we in het inleidende hoofdstuk tot het visitatieverslag uitleggen verdient het aanbeveling om niet te lang te wachten met deze confrontatie, zeker niet in een faculteit die toch nogal wetenschapfilosofisch georiënteerd is.

Ten slotte wil de commissie erop wijzen dat het wellicht wat vroeg is dat de student reeds bij aanvang van zijn studie zijn minor-majorcombinatie moet kiezen, en dat er geen mogelijkheden zijn om deze combinatie tijdens de rit te veranderen. Het zou wenselijk zijn hier een soepelere modaliteit te kiezen.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a in de opleiding nadrukkelijk aandacht te besteden aan niet westerse wijsbegeerte en interculturele en multiculturele vraagstukken;
- b meer aandacht te besteden aan de opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied;
- c de afstudeerpaden helder te structureren;
- d de norm voor de omvang van scripties scherper te stellen, het aantal studiepunten voor de scriptie te verhogen en de kwaliteit van de begeleiding van de scripties te verbeteren;
- e meer structurele samenhang in de specialisatiefase aan te brengen;
- f meer gebruik te maken van Blackboard;
- g de scriptie door 3 in plaats van door 2 docenten te laten evalueren (eventueel kan een vaste voorzitter alle scripties beoordelen);
- h mogelijkerwijze als overgangsmaatregel schriftelijke commentaren aan de voorzitter van de opleidingscommissie ter beschikking te stellen zodat een interne discussie over dit punt kan plaatsvinden;
- i een kast met nieuwe aanwinsten in gebruik te nemen;
- j meer computers voor studenten in het Faculteitsgebouw te installeren;
- k meer ruimtes voor docenten (kamers en vergaderruimtes) te creëren;
- l meer onderwijsruimtes te creëren;
- m de financiële randvoorwaarden voor de bibliotheek te verbeteren;
- n bij de inrichting van de BAMA dichter bij de structuur van de propedeuse en het eerste doctoraal van het meest recente programma te blijven;
- o de caputcolleges zoals die zijn beschreven in de BAMA-plannen te herzien en zich bij deze colleges meer te richten op de filosofiestudenten in plaats van op geïnteresseerde buitenstaanders;
- p meer flexibiliteit na te streven bij het moment waarop de minor-majorcombinatie wordt gekozen.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Vrije Universiteit Amsterdam

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Ondanks enkele kritische opmerkingen heeft de commissie een positieve indruk van de missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte aan der Vrije Universiteit (VU) te Amsterdam en beoordeelt deze in het geheel als ruim voldoende.

De missie van de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied wordt in de Zelfstudie in het algemeen als ‘breed’ omschreven. Dat wil zeggen, men streeft ernaar om ver gaande specialisaties te vermijden en binnen de Westerse wijsbegeerte historische en systematische vraagstellingen aan elkaar te relateren. De VU wil zich niet speciaal profileren in het domein van de logica en de taal filosofie, maar stelt de metafysica in brede zin (d.w.z. een metafysica, die ontologie, antropologie en kenleer omvat) centraal. Er wordt geprobeerd om vanuit dat centrum het gesprek met de uitwaaiierende andere wijsgerige disciplines gaande te houden. De VU is ook sterk aanwezig in het domein van de praktische filosofie. De algemeen vormende betekenis van de wijsbegeerte wordt van belang geacht voor alle studenten, ook voor de leden van andere faculteiten aan een universiteit die haar werkzaamheden op oecumenisch-christelijk grondslagen verricht.

De ‘brede oriëntatie’ van de opleiding komt tot uiting in de ‘gerichtheid op de blijvende grondvragen in de filosofie’, die voor het ‘eigen karakter’ van de VU kenmerkend is. Het valt op dat de breedte beperkt blijft tot de Westerse wijsbegeerte en haar geschiedenis. Voor niet-westerse wijsgerige tradities is er nauwelijks ruimte in deze opleiding(en). Er is wel een besef aanwezig dat de joods-christelijke traditie gezien haar oorsprong en ook in bepaalde perioden van haar geschiedenis andere dan Westerse veronderstellingen kent.

Naast het overbrengen van kennis in de verschillende disciplines van de Wijsbegeerte, waarbij Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied maar incidenteel door studenten wordt gekozen, worden de vaardigheden belangrijk geacht, die door het wetenschappelijk verantwoorde omgaan met wijsgerige teksten en onderwerpen kunnen worden verworven.

De professionele doelstellingen omvatten naast de voorbereiding op een vervolgopleiding tot wetenschappelijk onderzoeker of tot leraar ook andere beroepen, waarin het ‘helder analyseren en het kunnen plaatsen van problemen in een breed kader’ vereist zijn. De beroepsvelden waarin een opleiding in de Wijsbegeerte een meerwaarde kan hebben worden echter niet nader omschreven.

In het beoogde profiel van de afgestudeerden staat de vormende betekenis van de Wijsbegeerte opnieuw duidelijk op de voorgrond. Met deze missie en doelstellingen is de Faculteit der Wijsbegeerte optimaal in de missie van de Vrije Universiteit ingebed. Dat komt ook in de colleges ‘Wijsgerige vorming’ tot uitdrukking die door alle studenten van deze Universiteit moeten worden gevolgd. De breed gewaardeerde cursus ‘Wijsbegeerte en spiritualiteit’ geeft deze missie gestalte in een kader buiten het eigenlijke curriculum van de opleiding Wijsbegeerte voor geïnteresseerde buitenstaanders.

De eindtermen die uit deze missie en doelstellingen voortvloeien zijn volgens de eigen inschatting van de Faculteit in de Zelfstudie ‘weinig uitgewerkt’. Inderdaad wordt niet veel meer gezegd dan dat een brede kennis van de historische en systematische vakken van de wijsbegeerte en een ‘verdiepte kennis in enkele deelgebieden’ bereikt moeten worden en ook de specifieke vaardigheden van het beoefenen van de filosofie aangeleerd moeten zijn. Dat het vertrouwd zijn met een niet-wijsgerig vak niet ‘in de eindtermen is opgenomen’, omdat ‘er nogal wat ouderen tot de studentenpopulatie behoren’, heeft de commissie niet overtuigd. In het nieuwe Bachelorprogramma is het bestuderen van onderdelen van één niet-wijsgerig vakgebied wel als verplichting opgenomen.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De commissie waardeert de opbouw en inhoud van het programma als ruim voldoende.

2.1 Opbouw

De faculteit Wijsbegeerte verzorgt twee officiële (CROHO) opleidingen:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied

De propedeuse van de opleiding Wijsbegeerte bestaat uit verplichte vakken. De postpropedeuse bestaat uit een hoofdvak en twee bijvakken (één bij voorkeur niet-wijsgerig van aard). De opleiding wijsbegeerte heeft zes afstudeerrichtingen:

1. Antieke, patristische en middeleeuwse filosofie;
2. Moderne filosofie;
3. Systematische wijsbegeerte en Wijsgerige antropologie;
4. Praktische filosofie: Sociale wijsbegeerte en Wijsgerige Ethiek;
5. Kennis- en wetenschapsleer en Logica;
6. Filosofie in bedrijf.

2.2 De propedeuse

Uit het gesprek met de tweedejaars studenten heeft de commissie de indruk dat het niveau en de inhoud van de propedeuse zeker niet overdreven hoog

ligt. Dit oordeel moet wat worden gerelativeerd omdat we ons gesprek hebben gevoerd met de betere studenten, die ook meer dan elders openhartig en kritisch ten aanzien van de eigen opleiding durfden te zijn. Toch meent de commissie dat de tentaminering dient te worden aangescherpt. Zo bleek dat men in sommige gevallen het tentamen kan halen door alleen naar het college te gaan en goed nota te nemen, maar zonder de verplichte literatuur te bestuderen. Ook mag het aantal contacturen in het eerste jaar gerust wat worden verhoogd. Het oordeel van de commissie over het niveau en de inhoud van de propedeuse is dan ook slechts een voldoende.

De oriënterende functie van de propedeuse is goed. De studenten verwerven een inzicht in de inhoud van het vak wijsbegeerte en de mogelijke specialisaties.

De selecterende functie is minder overtuigend. Veel studenten beginnen gewoon aan de doctoraalstudie en gaan ermee door zonder de propedeuse afgerond te hebben. Dit levert in sommige gevallen een bepaalde onzekerheid, eventueel studievertraging of zelfs beëindiging van de studie op voordat de eindstreep bereikt is. In het BAMA-programma verdwijnt de propedeuse. We bevelen aan om in dit nieuwe programma de toegang tot tweedejaars of derdejaarsvakken te ontzeggen aan studenten die de corresponderende inleidende vakken nog niet hebben afgewerkt (zie paragraaf 12). Indien in het tweede jaar van de studie nog propedeusecolleges dienen te worden meegenomen, dan moeten die absolute prioriteit verkrijgen op de doctoraalcolleges.

Het vaardighedenonderwijs is op peil. Het wordt georganiseerd in aparte programma-onderdelen die nauw aansluiten bij enkele grote vakken. Er wordt echter te weinig beroep gedaan op talenkennis. Zoals we ook bij andere gevisiteerde faculteiten wijsbegeerte hebben aangestipt, kunnen filosofen uit een klein taalgebied als het onze een brugfunctie tussen de Angelsaksische als de Continentale traditie vervullen. Dat veronderstelt wel dat we buiten het Engels en het Nederlands nog minstens één andere taal beheersen. In Vlaanderen is dat vaak het Frans, in Nederland het Duits. Nu het middelbaar onderwijs deze opdracht niet goed meer lijkt te vervullen, moet een faculteit wijsbegeerte zelf haar verantwoordelijkheid terzake opnemen. We suggereren dus dat aan de Nederlandse studenten een krachtige aansporing wordt gegeven om Duits te leren, hetzij door in het eerste jaar intensief Duitse wijsgerige teksten te bestuderen in het kader van de bestaande vakken, hetzij door een apart vak lectuur van Duitse wijsgerige teksten of zelfs Duitse taalbeheersing in het programma te voorzien.

2.3 *Het doctoraalprogramma*

In het basisdoctoraal is het niveau duidelijk beter. Het volgen van de colleges en het afleggen van de tentamens valt de studenten naar hun zeggen niet meer zo makkelijk. Ze spreken hier van een kloof tussen propedeuse en doctoraalfase. Wat taalkennis en Zelfstudie betreft, worden objectief hogere

eisen gesteld, zodat de commissie globaal tot het oordeel ruim voldoende komt.

De vorige visitatiecommissie had aanbevolen om de bovenbouwstudie beter te structureren. Dit is ten dele gebeurd, maar toch nog te weinig. Het belang van de literatuurstudies in het programma is te groot. In de nieuwe BA-2 en BA-3 is dat verminderd en de commissie juicht dit toe.

De afstudeerrichtingen, specialisaties en keuzeonderdelen zijn naar niveau en inhoud goed. Vooral de seminars en de afstudeerrichting *Filosofie in bedrijf* vervullen belangrijke functies. Met de bijzondere taken van de studenten wijsbegeerte van een wetenschapsgebied wordt goed rekening gehouden. Dit geldt ook voor het afstudeerwerk dat duidelijk gestructureerd is en zorgvuldig wordt begeleid. Het resultaat zijn opvallend goede en/of adequaat beoordeelde eindscripties.

De band tussen het onderzoek van de docenten en het door hen gegeven onderwijs, bestaat, maar is over het algemeen niet erg hecht. Men kiest er in de meeste gevallen voor om studenten een breder overzicht van de filosofie te geven. De inhoud van de doctoraalcolleges lijkt van jaar tot jaar te wisselen, maar studenten missen wel eens de aansluiting van de collegestof met de actuele wijsgerige discussies. Het onderwijsaanbod lijkt iets te weinig uitdagend, iets te weinig prikkelend ook, voor de betere doctoraalstudenten. Zo werd door sommigen gepleit voor een ruimere aandacht voor vrouwenstudies. De faculteit zou aan dergelijke zaken meer aandacht kunnen besteden. De commissie meent niet dat de faculteit nu met elke nieuwe mode moet gaan meelopen, maar wel dat men de aantrekkelijkheid van het programma kan verhogen door bijvoorbeeld een regelmatige vernieuwing van de handboeken (ook in de propedeuse). In de afweging van sterke en zwakke aspecten van dit punt komt de commissie tot een ruim voldoende.

De aandacht voor academische en professionele vaardigheden en ook voor mondelinge, schriftelijke en computervaardigheden beoordeelt de commissie als goed. In het bijzonder bij de goed gewaardeerde openingsconferentie en de stafcolloquia hebben de studenten gelegenheid hun vaardigheden te oefenen.

Samenhang en interne afstemming van het onderwijsprogramma zijn niet helemaal overtuigend, omdat veel aan de individuele voorkeur van de docenten wordt overgelaten. De aansluiting van de deeltijdprogramma's werkt blijkbaar in kwalitatief en kwantitatief opzicht goed.

De AIO's zijn tevreden met de hun geboden onderzoeksfaciliteiten. De contacten met de onderzoekspromotoren lijken goed en frequent te zijn, maar we suggereren toch dat de faculteit de AIO-opleiding wat meer zelf in handen zou nemen.

In tabel 1 vindt men gegevens over de promotieopleiding.

Tabel 1: Promoties VU/FW cohorten 1987-2000 in aantallen

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	Promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987									
1988									
1989	2	1	1	1					
1990	3	1	2				1		1
1991	2		1						1
1992	3		2			1		1	
1993	1		1	1					
1994	1								
1995	3		2	1		1			
1996	2		1	1					
1997	2	1			1				
1998	3	1							
1999	3	1							
2000	2								
TO- TAAL	27	4	11	4	1	2	1	1	2

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

Er zijn een aantal uitstekende docenten. De doeltreffendheid van het concept van de onderwijsleeromgeving voldoet ruim, maar daar het om een kleine opleiding gaat, zou op een meer creatieve manier met onderwijsvormen kunnen worden omgesprongen. Hier zou een plaats kunnen zijn voor een meer veralgemeend en intensief gebruik van Blackboard.

Wel heeft de commissie grote waardering voor de inspanningen die via opdrachten en het gebruik van gerichte software voor het vak logica gedaan worden. Zij stelt met tevredenheid vast dat dit vak in tegenstelling tot wat in vele andere faculteiten het geval was, hier geen grote problemen stelt.

Ook de geschiktheid en diversiteit van de gekozen werkvormen wordt als ruim voldoende beoordeeld. Het goed functioneren van de

onderwijscoördinator draagt hier in belangrijke mate toe bij. De verhouding tussen contacturen en zelfstudie is voldoende, maar vooral in de propedeuse is het aantal contacturen aan de lage kant wat de groepscohesie in negatieve zin beïnvloedt.

De wijze van toetsing en beoordeling is voldoende in de propedeuse en goed in de doctoraaljaren. De indruk ontstond dat het aspect reproductie in het eerste jaar te dominant aanwezig is. De docenten moeten meer aandacht geven aan het creatief inspelen op de wijze waarop een aantal studenten met tentamens omgaan. Dit kan door uitdrukkelijk ook beroep te doen op inzicht en toepassing van de te toetsen inzichten en hierbij ook de verplichte literatuur (en niet enkel de expliciet gedoeerde stof) te betrekken.

De commissie wil benadrukken dat zij grote waardering heeft voor de cultuur van strakke deadlines voor essays die vooral in het eerste jaar van de opleiding heerst.

De kwaliteit van de beoordeling van de eindscripties is uitmuntend. De commissie vindt de begeleiding van de scripties op niveau.

4 Instroom

De commissie beoordeelt de instroom als voldoende.

De VU biedt de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied aan. Bij Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied stromen de studenten met een propedeuse van het niet-filosofische wetenschapsgebied in. Instroomcijfers in de propedeuse staan dus slechts voor de opleiding wijsbegeerte ter beschikking. Tabel 2 toont deze, samen met het totaal aantal ingeschrevenen.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte VU (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	106	70	36	31	21	10
1996/1997	102	64	38	21	12	9
1997/1998	111	69	42	23	17	6
1998/1999	110	68	42	24	15	9
1999/2000	133	82	51	34	19	15
2000/2001	139	85	54	36	18	18

Het aantal ingeschrevenen in de opleiding filosofie van een wetenschapsgebied is te vinden in tabel 3.

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied VU (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	28	18	10
1996/1997	27	13	14
1997/1998	17	8	9
1998/1999	14	9	5
1999/2000	16	9	7
2000/2001	19	11	8

De instroom is dus niet erg groot. Bovendien valt op dat een meerderheid van de studenten niet uit VWO instroomt. Er is aan de VU ook een opvallend grote belangstelling voor deeltijdse studie. Deze verdeling vindt men terug in tabel 4.

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) Wijsbegeerte VU (bron: KUO tabel 2.2)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	31	21	10	20	16	4	11	5	6	0	0	0
1996/1997	21	12	9	9	7	2	12	5	7	0	0	0
1997/1998	23	17	6	13	10	3	10	7	3	0	0	0
1998/1999	24	15	9	5	4	1	19	11	8	0	0	0
1999/2000	34	19	15	14	7	7	20	12	8	0	0	0
2000/2001	36	18	18	16	9	7	20	9	11	0	0	0

In de voorbije jaren overtreft het aantal deeltijdse duidelijk het aantal voltijdse studenten. Dit valt misschien te verklaren door het feit, dat de opleiding vrij veel studenten aantrekt, die pas later in hun leven een roeping tot de studie van filosofie voelen, en vaak reeds andere studies of beroepservaring achter de rug hebben. Omdat zij studeren combineren met werken of liever op hun gemak studeren is een deeltijdse opleiding voor hen bijzonder interessant. Ten behoeve van deze deeltijdse studenten worden sommige colleges ook 's avonds gegeven.

Zoals in alle filosofieopleidingen overweegt het aantal mannelijke studenten duidelijk. De VU ondervindt geen problemen met bepaalde doelgroepen die een specifiek beleid noodzakelijk maken. Allochtone studenten zijn net zoals

aan andere Nederlandse filosofiefaculteiten zo goed als afwezig. Wellicht ontstaat de belangstelling voor filosofie bij deze studenten pas later. Dit belet niet dat men nu al kan nadenken over een beleid om deze studenten aan te trekken en op te vangen

Naast de gebruikelijke voorlichtingsactiviteiten kent men aan de VU de deeltijdse functie van een PR-functionaris, een functie die thans (buiten het tijdsbestek van de te visiteren academiejaren) met die van studieadviseur gecombineerd is. Aan het gebruik van internet als instrument van voorlichting wordt ook bijzondere aandacht besteed. Niettemin rekruteert de VU haar studenten minder uit het milieu van de laatstejaars VWO. De Zelfstudie geeft zelf de indruk dat men zich bewust terughoudend opstelt op deze 'markt'. Zij stelt dat de faculteit tot nu toe niet direct streefde naar een vergroting van de instroom vanuit deze groep, omdat de ervaring leert dat het uitvalpercentage van deze groep relatief hoog is. De Zelfstudie wijt dit aan een gebrek aan levenservaring. Gezien de relatief lage instroomcijfers en het relatief hoge uitvalpercentage bevelen we aan om het in de Zelfstudie vermelde voornemen waar te maken en te bekijken hoe de faculteit beter onder de aandacht gebracht kan worden van VWO-studenten. De voorgestelde strategie, namelijk potentiële studenten aan te spreken via onderwijsstages van eigen studenten in die VWO-opleidingen die filosofie in het pakket hebben, is misschien nog iets te voorzichtig. Het probleem is niet zozeer dat er in het verleden op dit punt niets gedaan werd – er zijn wel degelijk initiatieven genomen – dan wel dat het niet veel resultaat heeft opgeleverd en dat werkt ongetwijfeld ontmoedigend. De verslagen over het studententoraaat zijn in dit opzicht welsprekend (zie paragraaf 5).

De filosofie-opleiding van de VU kampt klaarblijkelijk met een imago-probleem. In vergelijking met haar burens van de UvA komt ze over als gedegen, maar wat ouderwets. Dit imago hoeft niet noodzakelijk een handicap te zijn. Het wordt door sommige buitenlandse universiteiten vaak als waarmerk van kwaliteit gepresenteerd, maar het scheidt voor de VU toch een reëel probleem doordat jonge studenten soms het gevoel krijgen dat zij in zekere mate geminoriseerd zijn in de faculteit tegenover de relatief grote groep oudere studenten, die in de lessen vaak ook de discussies domineren. Het wordt voor de faculteit belangrijk om in de volgende jaren de opleiding aantrekkelijker te maken voor jonge mensen, o.a. door bij emeritaten te zorgen voor opvolging door jonge, spitante docenten die bereid zijn met vernieuwd enthousiasme er tegenaan te gaan. Zoniet dreigt men in een vicieuze cirkel terecht te komen, waarbij het a priori-vermoeden dat nieuwe initiatieven toch niet zullen aanslaan als een self-fulfilling prophecy gaat werken.

Bij de studentenpopulatie in filosofie van een wetenschapsgebied valt op, dat de meerderheid van de studenten reeds een opleiding buiten de VU gevolgd heeft. Dit duidt erop dat het profiel van de VU ook buiten de VU een zekere aantrekkingskracht heeft. Het kan ook een teken zijn, dat de opleiding filosofie meer moeite zou moeten doen, om studenten die binnen de VU een

opleiding gevolgd hebben, op de mogelijkheden van filosofie van een wetenschapsgebied te attenderen.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als ruim voldoende beoordeeld.

De studieadviesing en -begeleiding is ruim voldoende. De commissie heeft grote waardering voor het functioneren van de studieadviseur die zelf ook filosoof is. Uit onze gesprekken bleek dat het anders gesteld is met het studentmentoraat voor het eerste jaar en het docentmentoraat voor de volgende jaren. Beiden worden als bijna voldoende beoordeeld. Er blijken weinig studenten af te komen op de activiteiten van de studentmentoren, alhoewel die soms met groot enthousiasme werden georganiseerd. Vooral de oudere studenten en de deeltijdsstudenten hebben weinig interesse voor het mentoraat. De jongeren lijken onvoldoende kritische massa te vormen.

De commissie stelt met tevredenheid vast dat de benodigde maatregelen werden genomen om het functioneren van het docentmentoraat naar tevredenheid op te trekken. Eventueel zou de situatie kunnen verbeteren door het opstellen van een draaiboek voor de mentoren (zowel student als docent) en door deze uitdrukkelijk in hun taak te begeleiden.

De commissie is van mening dat de lat voor de propedeuse nogal laag ligt en meent dat dit jaar goed in de geprogrammeerde tijd kan worden voltooid. Wat de doctoraaljaren betreft kan dit ook, al ligt de lat daar hoger. Maar in deze jaren lijkt de gedoeerde stof toch nog te weinig uit te dagen om ook de goede studenten voldoende te kunnen enthousiasmeren. Ook daar kan dus nog wat worden verbeterd, bijvoorbeeld door aan elementen uit actuele wijsgerige discussie aan te bieden.

Het studievoorgangsregistratiesysteem functioneert goed. Er is veel waardering voor het bezorgen van de uitslagen aan de docentmentor en aan de studieadviseur. De spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen is ruim voldoende. Wat dit betreft willen we de suggestie bieden het voldoen aan ingangseisen voor bepaalde vakken nadrukkelijk na te gaan en te handhaven.

Het aspect evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast wordt als onvoldoende beoordeeld. Niet alleen werd er nagenoeg niet nagegaan wat de feitelijke studielast is, dit lijkt ook lang geen voorwerp van grote bekommernis geweest. De tentamenregelingen zijn ruim voldoende. Er werden geen belemmeringen vastgesteld voor specifieke groepen.

6 Doorstroom en rendementen

De commissie beoordeelt de doorstroom en rendementen als bijna voldoende.

6.1 Propedeuserendementen

Het propedeuserendement bereikt zelfs na drie jaar geen 50%, maar ligt niettemin iets boven het landelijke gemiddelde. Bij een relatief zwakke instroom zorgen deze percentages natuurlijk ook voor een lage instroom in het doctoraal.

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte VU (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	19	16	37	53	53
1995/1996	18	11	50	50	50
1996/1997	13	0	23	38	38
1997/1998	14	29	36	36	36
1998/1999	5	0	40	60	60
1999/2000	15	27	47		
2000/2001	20	15			

De Zelfstudie wijst er op dat er ook een aantal dubbelstudenten ingeschreven zijn, die niet in deze tabel terug te vinden zijn. Er wordt echter ook vermeld dat voor de meeste dubbelstudenten de studie wijsbegeerte niet de eerste prioriteit heeft, en dat deze groep dus nauwelijks kan bijdragen tot een verbetering van het rendement. Ook het postpropedeuserendement ligt laag.

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte VU (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	5	0	0	0	0	20	20
1989/1990	6	17	17	17	33	33	33
1990/1991	7	0	14	29	57	57	57
1991/1992	6	0	0	0	0	0	17
1992/1993	11	0	0	0	0	0	9
1993/1994	9	0	0	0	11	11	11
1994/1995	10	0	10	10	10	10	
1995/1996	10	10	10	20	30		
1996/1997	6	0	17	17			
1997/1998	6	0	0				
1998/1999	3	-					
1999/2000	7						

Voor de Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied moet zich de commissie uitsluitend op de Zelfstudie baseren, omdat er geen KUO-cijfers ter beschikking staan. De Zelfstudie verstrekt de volgende absolute cijfers:

Tabel 7: Postpropedeuse rendementen Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied VU (bron: Zelfstudie VU)

	Ingeschreven	Gestopt	Overgestapt	Doctoraal afgesloten
1993	7	7	2 (naar VU)	-
1994	8	3		2
1995	11	7	1 (naar VU)	3
1996	1	1		
1997	4	3		1
1998	2	2		
1999	5	3		

Vaak zijn deze studenten deeltijds ingeschreven en het aantal afgestudeerden kan nog licht stijgen. De instroom in Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied levert dus uiteindelijk twee à drie studenten per jaargang op. Alhoewel de Zelfstudie het als een zwakte ziet dat de opleiding Wijsbegeerte

van een Wetenschapsgebied onvoldoende bekend is bij potentiële studenten, concentreert zich het beleid op de studiebegeleiding en de analyse van de oorzaken voor de uitval. Hoe wenselijk deze maatregelen ook zijn, ze kunnen onmogelijk bijdragen tot een verhoging van de bekendheid van de door de VU aangeboden filosofieopleidingen. Zoals in de Zelfstudie wordt opgemerkt is er geen beleid gevoerd om dit te veranderen. De commissie betreurt dit.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit van de filosofen die aan de VU afstuderen is over het algemeen goed. Er zijn veel goede tot uitstekende scripties. Eén derde heeft een 8 of meer en aangezien aan de VU zeker niet te hoog wordt becijferd, wil dit iets zeggen.

Er zijn aan de VU relatief veel oudere studenten die de opleiding niet volgen als een voorbereiding op een beroepsloopbaan. Toch blijkt een behoorlijk aantal afgestudeerden als AIO of OIO aan het werk te gaan. Eén derde van de afgestudeerden gaat aan het werk in het onderwijs, één derde in de wetenschap. Het laatste derde gaat aan de slag in de meest diverse beroepen of is gepensioneerd. Slechts heel weinigen zijn werkloos.

Er werden tot nu toe weinig stages gelopen, behalve in de opleiding Filosofie in Bedrijf. Met de BAMA-hervorming wordt de opleiding in praktische vaardigheden uitgebreid. De commissie vindt dit inderdaad minstens zo belangrijk als de uitbreiding van stagemogelijkheden voor (algemene) filosofen.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden als ruim voldoende beoordeeld.

De effectiviteit van organisatie en communicatie en de spreiding van de verantwoordelijkheden is goed. Het academisch niveau van de staf is ruim voldoende, maar is wisselend (van zeer goed tot voldoende). De spreiding van de expertises is zeer goed. De commissie is verder van mening dat zelfs indien de onderwijslast meegerekend wordt die volgt uit de colleges gegeven in andere opleidingen, de staf niet in overdreven mate belast wordt met onderwijstaken. Er lijkt haar dus ruimte te zijn voor nieuwe initiatieven.

Het onderwijskundig niveau van de staf is goed. De inzet van de hoogleraren in de propedeuse is ruim voldoende, maar niet elke hoogleraar leek overtuigd van het grote belang hiervan. De inzet van de AIO's is goed.

Het personeelsbeleid daarentegen is op sommige terreinen nog voor verbetering vatbaar en word als voldoende beoordeeld. In sommige gevallen lijkt het te veel in te spelen op toevalligheden. Dit geldt bijvoorbeeld voor de

functioneringsgesprekken, die in het verleden niet altijd werden gehouden. De commissie wil verder benadrukken dat het belangrijk is dat de faculteit goed inspeelt op de capaciteiten van het personeel en deze maximaal gebruikt in het onderwijs. Het aanwervingsbeleid van de faculteit lijkt daarentegen goed.

In tabel 8 en tabel 9 worden de personeelsbezetting gegeven en de staf-studentratio's.

Tabel 8: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet²⁰
(peildatum cursusjaar 2000/2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte on- derwijs	Totaal (aantal)	% ge- promo- veerd
HGL	6,0	8	-	-	6,0	1,9	8	100
UHD	1,0	1	-	-	1,0	0,2	1	100
UD	5,3	6	2,1	3	7,4	2,0	9	89
Overig WP	2,0	4	-	-	2,0	0,4	4	25
AIO's (of andere pro- movendi)	1,0	1	-	-	1,0	0,0	1	n.v.t
Student- assistenten	0,5	3	0,1	1	0,6	-	4	n.v.t.
Totaal	15,8	23	2,2	4	18,0	4,5	27	81,9

Tabel 9: Tabel Staf/student ratio's

Fte onderwijsinzet	4,5
Ingeschreven studenten	200
Afgestudeerden	10
Studenten per fte onderwijs	44,4
Afgestudeerden per fte onderwijs	2,2

²⁰ Opmerkingen:

1. Onder hoogleraren zijn ook de bijzondere hoogleraren geteld. Bij twee hiervan gaat het om een positie die verbonden is met een UD-aanstelling
2. De lage inschakeling van AIO's in het onderwijs is verbonden met de peildatum. Andere jaren is de inzet soms veel hoger.

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als goed beoordeeld.

De omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten is goed. De faculteit is goed gehuisvest en heeft haar eigen ruimtes ter beschikking. De bibliotheek is van voldoende kwaliteit. Er werd onder studenten en AIO's geklaagd over zowel de openingstijden als de collectie van de bibliotheek. De commissie is van oordeel dat het vrij ernstig is wanneer boeken die direct of indirect voor onderwijs nodig zijn, afwezig blijken te zijn. Wel bestaat er waardering voor het feit dat er een samenwerkingsverband bestaat met de Universiteitsbibliotheek van de UvA. Met spijt werd kennisgenomen van het feit dat slechts een klein gedeelte van de collectie in open rekken uitgesteld kan worden. Dit werd ook door studenten betreurd.

De computerfaciliteiten worden als zeer goed beoordeeld. Grote waardering bestaat er voor het initiatief dat de faculteit genomen heeft om de computers die studenten ter beschikking staan op te delen in computers bedoeld zijn voor e-mail en internet en een aantal werkplekken bedoeld voor het schrijven aan opdrachten of essays. Dit zal veel frustratie bij studenten wegnemen.

De financiële randvoorwaarden zijn ruim voldoende tot goed. In het geval van de AIO's is de commissie onder de indruk van de ruimte die daarvoor in het budget wordt ingeruimd. De faculteit heeft vijf AIO-plekken ingeruimd. Ook zijn er ruim voldoende financiële mogelijkheden om congressen te bezoeken of een tijd aan een buitenlandse universiteit te verblijven. Het budget voor de bibliotheek is echter aan de krappe kant. Wel is er begrip voor de moeilijkheid dit budget te veranderen, vanwege het feit dat dit buiten de faculteit om vastgesteld wordt.

10 Internationalisering en externe contacten

De faculteit wijsbegeerte van de VU scoort voor dit onderdeel bijna voldoende.

Er lijkt een beleidsoptie genomen te zijn om internationale contacten alleen voor AIO's en docenten actief te bevorderen. Op dat niveau zijn er inderdaad veelvuldige contacten met buitenlandse instellingen en is er geen reden tot kritiek. Er zijn echter zeer weinig eigen doctoraalstudenten die een deel van hun opleiding in het buitenland volgen en er zijn al even weinig buitenlandse studenten die les komen volgen aan de VU. In beide gevallen gemiddeld niet meer dan één per jaar. Het geringe aantal inkomende studenten heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat er geen onderwijs in het Engels wordt aangeboden. Het geringe aantal uitgaande studenten is minder vanzelfsprekend. Er zijn relatief veel uitwisselingsakkoorden, maar klaarblijkelijk worden die niet bekendgemaakt. Er is ook een budget voorzien voor wie in het buitenland wil gaan studeren, maar toch beklagen studenten zich erover dat ze alles zelf moeten uitzoeken. Men krijgt het

gevoel dat de faculteit het uitvliegen eerder afremt dan aanmoedigt. De commissie vermoedt dat dit te maken heeft met een tendens die we ook elders reeds constateerden, dat kleine faculteiten de neiging hebben om hun studenten in huis te houden. Met de BAMA- hervorming zal dit ongetwijfeld moeten veranderen. De opzet van een internationale Masteropleiding Christian Studies of Science and Society en de aanwerving van een gerenommeerde buitenlander voor de Master Filosofie in Bedrijf zijn stappen in de goede richting.

Er bestaat ten slotte ook een wisselleerstoel voor buitenlandse gasthoogleraren, maar die wordt de laatste jaren onbezet gelaten, ten dele omdat er eigenlijk geen financiën voor zijn voorzien. De commissie beveelt aan om hiervoor toch middelen vrij te maken, ten einde een meer levendig klimaat van intellectuele uitwisselingen aan de faculteit te creëren.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als voldoende beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking lijkt in het algemeen voldoende. Zo heeft de commissie vastgesteld dat de standaard-enquêtes van de docentvak combinaties in feite weinig interessante informatie kan opleveren. Wel werd wat dat betreft gesproken over de plannen die vanaf dit academiejaar worden gerealiseerd en die positief gewaardeerd worden. Verder werd door studenten opgemerkt dat het nuttig zou zijn als de tentamens standaard achteraf met hen besproken zouden worden. Wellicht kan de opleiding aan deze wens tegemoet komen.

Ook het functioneren van het interne kwaliteitssysteem is van eenzelfde niveau. De indruk ontstond dat de opleidingscommissie niet echt de drijvende kracht in dit geheel uitmaakt. De betrokkenheid van de studenten, alhoewel formeel gegarandeerd, lijkt eveneens slechts voldoende. Meer aandacht dient geschonken te worden aan hun aanbreng als 'experts' op bepaalde gebieden en hun aanstelling moet met meer zorg gebeuren, bijvoorbeeld door een openbare oproep voor deelname aan bepaalde commissies. Zeker in een dergelijke kleine opleiding kan hieraan met gemak worden tegemoet gekomen (bijvoorbeeld door het simpelweg ophangen van een aankondiging op een prikbord). De opleiding dient zich te realiseren dat volwaardige studentenparticipatie maar kan functioneren indien hun inbreng naar waarde geschat wordt. Hun motivatie zal anders noodzakelijkerwijze tanen.

Ook de verbeteringen en acties naar aanleiding van vorige visitatie zijn slechts voldoende. Zo werd er bijvoorbeeld in de voorbije vijf jaar geen werk gemaakt van de verhoging van het aantal contacturen in het eerste jaar. Maar ook aan andere suggesties werd blijkbaar weinig aandacht geschonken.

De Zelfstudie wordt als goed beoordeeld. De kwaliteit van de Zelfstudie

(analytisch en beschrijvend) is ruim voldoende. Het volgen van de door de VSNU ter beschikking gestelde checklist is zonder meer een pluspunt, maar de stijl is soms wat omfloerst en langdradig. Het kritisch gehalte en de sterkte/zwakte analyse zijn goed.

12 BAMA

De veranderingen die de invoering van de BAMA-structuur met zich meebracht worden door de commissie overwegend positief gewaardeerd.

De nieuwe semesterindeling, die het onderwijs in kleinere blokken organiseert, heeft voor- en nadelen. De commissie is er niet uit wat netto het meest doorweegt.

De commissie waardeert de verplichte opname van vakwetenschappen in BA-2 en BA-3. Misschien had men ook in BA-1 reeds een vakwetenschappelijke component kunnen inbouwen. Er is immers geen noodzaak om het hele filosofische basisprogramma in één jaar te proppen. De commissie geeft wel toe dat de driedeling van inleidende, verdiepende en gevorderde vakken een zekere aantrekkelijkheid heeft.

Positief is ook dat het aantal contacturen in de loop van de studie is uitgebreid en het aandeel literatuurstudie is ingekrompen. De commissie suggereert wel om het programma aantrekkelijker voor te stellen dan nu het geval is, bijvoorbeeld door de inhoud van vakken en programma-onderdelen in de titels weer te geven.

De indeling van de vier domeinen van waaruit onderwijs wordt aangeboden, *Systematische wijsbegeerte I, II en III* en *Geschiedenis van de Wijsbegeerte*, lijkt nogal arbitrair en moet misschien heroverwogen worden ten einde een grotere coherentie binnen het programma tot stand te brengen. Nu wordt *Wetenschapsfilosofie* in één groep met *Ethiek* aangeboden en is *Ethiek* gescheiden van *Sociale en Politieke Filosofie*. Dit is ver van evident.

Positief is nogmaals dat het onderwijs in de *Vaardigheden* versterkt is. We hebben hoger al gesuggereerd om een cursus *Duits* of *Lectuur van Duitse Teksten* in het eerste jaar te introduceren om de studenten een duidelijk signaal te geven dat talenkennis belangrijk is voor een filosoof. Ook moet de Master in de wijsbegeerte duidelijker geprofileerd worden. Anders zal men (nog meer) problemen krijgen met de instroom van studenten.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a erop toe te zien dat studenten in principe het hele eerste jaar hebben afgerond voordat zij aan de rest van de Bachelorfase beginnen;

- b de samenhang van het programma in de doctoraalfase (tweede, derde en vierde jaar van de BAMA) te verbeteren;
- c meer gebruik te maken van de mogelijkheden van Blackboard;
- d in het eerste jaar het aantal contacturen te vergroten;
- e te zorgen dat studenten (met name in het eerste jaar) niet het tentamen kunnen halen zonder dat zij de verplichte literatuur bestuderen door uitdrukkelijk ook beroep te doen op inzicht en toepassing van de te toetsen inzichten en hierbij ook de verplichte literatuur (en niet enkel de expliciet gedoeerde stof) te betrekken;
- f het tweede en derde jaar uitdagender te maken, en tevens aandacht besteden aan actuele wijsgerige discussies;
- g het onderwijs in de doctoraalfase (tweede en derde en vierde jaar van de BAMA) duidelijk te laten aansluiten bij het onderzoek;
- h de studenten een krachtige aansporing te geven om Duits te leren, hetzij door de inlassing van een cursus Duits in BA-1, hetzij door van in het eerste jaar uitgebreid Duitse wijsgerige teksten te laten lezen;
- i de wervingsactiviteiten ten aanzien van VWO-studenten te intensiveren;
- j het mentoraat beter te doen functioneren door een draaiboek voor de mentoren (zowel student als docent) te maken;
- k het voldoen aan ingangseisen voor bepaalde vakken nadrukkelijk na te gaan en te handhaven;
- l het belang van de inzet van hoogleraren in de propedeuse ter harte te nemen;
- m te bezien of de openingstijden van de bibliotheek kunnen worden uitgebreid;
- n te zorgen dat de belangrijkste werken die nodig zijn voor het college altijd beschikbaar zijn in de bibliotheek;
- o te kijken welke mogelijkheden er zijn om het budget van de bibliotheek te verhogen;
- p te stimuleren dat studenten een gedeelte van hun studie in het buitenland doorbrengen en dat studenten uit het buitenland een gedeelte van hun studie aan de VU kunnen komen doen;
- q middelen vrij te maken voor de wisselleerstoel voor buitenlandse gasthoogleraren ten einde een meer levendig klimaat van intellectuele uitwisselingen aan de faculteit te creëren;
- r te kijken of het nuttig zou zijn als de tentamens standaard achteraf met studenten besproken worden;
- s erop toe te zien dat de studentenparticipatie in de faculteit goed verloopt;
- t het BA-programma duidelijker en aantrekkelijker te presenteren en door te gaan met het verjongen van de staf;
- u de indeling in de vier domeinen binnen het BA-programma te heroverwegen en de coherentie te vergroten.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Rijksuniversiteit Groningen

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel als zeer goed beoordeeld.

De missie van deze opleiding(en) wordt als tweeledig beschreven. Zij 'zijn sterk gericht op de toepassing van filosofische ideeën en methoden' door de 'ontwikkelingen in de vakwetenschappen en de samenleving' aan een kritische reflectie te onderwerpen, waarbij de 'fundamentele vraagstellingen van het vak' niet uit oog worden verloren. Verder wordt de vormende betekenis van de wijsbegeerte als belangrijk beschouwd. In een 'breed onderwijsaanbod' staat een 'gedegen historische, culturele en wetenschappelijke vorming' centraal. Ook buiten de grenzen van de eigen Faculteit is dit van belang door een omvangrijk aanbod aan wijsgerige colleges voor de 'algemeen vormende vakken', die ieder student aan de universiteit (in de omvang van vier studiepunten) moet volgen.

Bij de academische doelstellingen hoort ook dat 'filosofische vaardigheden van analytische, filologische en empirische aard' worden aangeleerd. Samen met de toepassingsgerichte en vormende functie van de opleiding(en) zorgt het aanleren van de vaardigheden ervoor dat ook zeer goede professionele doelstellingen worden opgesteld en bereikt. De afgestudeerden kunnen als onderzoekers en docenten aan de universiteit en als filosofieleraars op verschillende niveaus van onderwijs een baan zoeken. Maar door hun algemene vorming en hun specifieke vaardigheden komen zij als bijvoorbeeld staf- en beleidsmedewerkers ook in uiteenlopende beroepsvelden terecht.

De doelstellingen van de opleiding(en) zijn op een overtuigende manier in de missie van de universiteit ingebed. Want de Rijksuniversiteit Groningen is 'een klassieke brede' instelling. Filosofie als keuzevak in andere studierichtingen en als aanbod in de algemeen vormende vakken draagt in belangrijke mate bij 'aan het uitvoeren van het universitaire beleid'.

In de historische en systematische vakken en in het daarmee gecombineerde vaardigheden- onderwijs worden de doelstellingen 'naar studiejaren onderscheiden' in eindtermen van de opleiding(en) omgezet. Hierbij worden voor de studie in de Wijsbegeerte en in de Wijsbegeerte van bepaalde wetenschapsgebieden op een duidelijke wijze verschillende paden uitgezet. Door een 'leeronderzoek' of een 'stage' verplicht te stellen, wordt de voorbereiding op een beroeps carrière niet uit het oog verloren.

Er is een besef van aanwezig dat naast de Westerse wijsbegeerte andere wijsgerige tradities bestaan en in de opleiding(en) een rol moeten spelen.

Colleges over Indische wijsbegeerte, die door een docent van de Theologische faculteit worden verzorgd, zijn in de studiegids Wijsbegeerte opgenomen en vinden bij de wijsbegeerte-studenten veel belangstelling. In het onderwijs van de Middeleeuwse geschiedenis van de Westerse wijsbegeerte is ook aandacht voor de invloed van het Arabische Aristotelisme en bij de behandeling van vraagstukken uit de politieke filosofie worden regelmatig Afrikaanse filosofische ideeën en auteurs aan de orde gesteld.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De waardering voor de opbouw, het niveau en de inhoud van het programma komt over het geheel genomen uit op een goed.

2.1 Opbouw

De faculteit wijsbegeerte verzorgt twee officiële (CROHO) opleidingen:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

Beide opleidingen worden zowel voltijds als deeltijds aangeboden.

De propedeuse van de opleiding Wijsbegeerte bestaat uit verplichte vakken. Het tweede jaar bestaat uit verplichte vakken en een niet-filosofisch bijvak. In het derde en vierde jaar volgt de student een bepaalde afstudeerrichting. Deze stemden tot voor kort overeen met de basiseenheden van de faculteit:

- Geschiedenis van de filosofie
- Praktische filosofie
- Theoretische filosofie

Het inherente risico van verkokering heeft de aandacht van de faculteit.

Daarom werden stages en leeronderzoek losgemaakt van de vakgroepstructuur. In het jaar 2001-2002 konden studenten ook een thema als hoofdvak kiezen uit het volgende aanbod:

- Filosofie en mensopvattingen
- Filosofie en cultuur
- Filosofie en wetenschap

Deze thema's worden verzorgd door samenwerking tussen de verschillende vakgroepen. In de nieuwe BAMA-structuur vallen deze thema's weer weg, maar heeft men wel een vierde afstudeerrichting Filosofie gecreëerd, die vakgroepoverschrijdend is.

De structuur van het programma is goed uitgebalanceerd. De verhouding tussen normatieve en feitelijke studielast voor vakken is in het algemeen in orde; (opvallende) discrepanties zijn van incidentele aard. Studenten blijken over het geheel genomen hun weg goed te kunnen vinden. De kwaliteit van de studiegids ligt tussen goed en voortreffelijk. Voor de hogere jaren ontbreekt het wel aan een goed overzicht van het vakkenaanbod waaruit

dient te worden gekozen in de verschillende afstudeerrichtingen. In de nieuwste studiegids van 2002-2003, waarin ook de BAMA-structuur wordt gepresenteerd, is zo'n overzicht van de specialisatievakken wel te vinden, maar dan slechts als bijlage. Dit kan best naar voor worden gehaald en bij de aanvang van de presentatie van het betreffende jaar worden weergegeven.

2.2 *Propedeuse*

Het niveau en de inhoud van de propedeuse is goed. De commissie komt tot dit oordeel op basis van gesprekken met een vijftal studenten dat vorig jaar de propedeuse had gevolgd, met de propedeusedocenten, en voorts door kennisname van het lesmateriaal, van de tentamens, en de docent- en vakbeoordelingen.

De commissie heeft vragen bij de inzet van studentenassistenten in de begeleiding van de werkcolleges van de propedeuse. Bijna de helft van de contacturen wordt zo door derde- en vierdejaarsstudenten verzorgd. Dit is wel erg veel, zeker voor een faculteit die niet zo'n grote instroom van studenten kent. We twijfelen niet aan het leereffect voor de betrokken ouderejaarsstudenten. Ook zal de drempel voor deelname aan de discussies voor de eerstejaars zo wel flink wat lager liggen dan als een docent de zitting leidt, maar het lijkt ons niet zeker dat het leereffect van deze vaardigheidstraining voldoende groot is. Kan de lectuur van wijsgerige teksten zo wel met de nodige zin voor nuance en vanuit een voldoende wijsgerige achtergrond gebeuren? Dit is een interessante opzet mits er sprake is van een duidelijke samenwerking tussen de docent en de studentassistent. Veel hangt af van de selectie en de coaching van de studentenassistenten. De faculteit organiseert een voorbereiding van twee halve dagen, maar de commissie sprak met een student die deze cursus niet hadden gevolgd, omdat in dat jaar de cursus niet doorging. Een meer nabije begeleiding lijkt hier aangewezen. De commissie is verder van mening dat het grootste gedeelte van dit type onderwijs beter door afgestudeerden (AIO's of docenten) gegeven zou kunnen worden.

De aandacht voor mondelinge, schriftelijke en computervaardigheden is algeheel ruim voldoende. Het beleid t.a.v. mondelinge en schriftelijke vaardigheden moest enkele malen worden bijgesteld. Het vigerende systeem van een algemeen gedeelte dat afzonderlijk wordt gedoceerd en een overig deel dat gespreid is over een groot aantal vakken wordt zowel door de studenten als docenten niet onverdeeld gunstig gewaardeerd. De commissie sluit zich hierbij aan, maar waardeert de nieuwe opzet binnen het BAMA-regime, waarbij de spreiding tot een drietal vakken wordt gereduceerd.

De readers bestaan uit een verantwoorde mix van primaire en secundaire teksten. Onder de primaire teksten zijn er enkele in de Duitse taal (vooral m.b.t. de colleges Geschiedenis van de filosofie van de 19e eeuw), maar ook hier mag – net zoals aan vele andere Nederlandse filosofiefaculteiten – een krachtiger signaal worden gegeven dat kennis van een andere taal dan het Nederlands en het Engels voor een filosoof belangrijk is.

De oriënterende functie van de propedeuse is goed. Het tweede jaar van de opleiding sluit hecht aan bij het eerste. Door de koppeling die vrijwel over de gehele linie tussen hoor- en werkcolleges is aangebracht, raakt de student vroegtijdig vertrouwd met filosofische discussies, terwijl tevens de zelfwerkzaamheid wordt gestimuleerd. Op deze wijze vindt een optimale voorbereiding tot de volgende fasen van de studie plaats.

De selecterende functie van de propedeuse is minder sterk: er zijn naar het oordeel van de commissie te veel studenten die nog propedeuseverplichtingen naar de doctoraalstudie meeslepen. Er wordt wel een studieadvies gegeven, maar dit is niet bindend. Studenten beoordelen de propedeuse als niet (te) zwaar. Dat studenten de propedeuse niet binnen een jaar halen wordt door hen primair toegeschreven aan persoonlijke prioriteringen - niet aan het gewicht van de propedeuse.

2.3 *Doctoraalprogramma*

Het niveau en inhoud van het basisdoctoraalprogramma is als geheel goed in orde. Het positieve oordeel dat ontstond door het gesprek met de doctoraalstudenten (acht personen), werd zowel bevestigd door het gesprek met de docenten als door kennisname van studiestof, tentamens en beoordelingen.

Wat betreft het niveau en de inhoud van afstudeerrichtingen en specialisaties merkt de commissie op dat de vakken esthetica en antropologie ontbreken binnen het curriculum. Er zijn geen plannen hierin te voorzien. Wel komen onderdelen van deze vakgebieden binnen andere colleges aan de orde, zo bijvoorbeeld in de historische vakken en in 'Philosophy of mind'. Dit maakt het opgemerkte hiaat minder erg, maar we bevelen toch aan dat het bestuur van de faculteit hieraan expliciet aandacht besteedt bij het invullen van toekomstige vacatures.

Binnen de opleiding wijsbegeerte van een wetenschapsgebied vinden geen afzonderlijke colleges plaats. Het programma wordt gevuld met colleges uit de algemene opleiding. Het verdient aanbeveling om deze opleiding iets meer een eigen profiel te geven door tenminste één college afzonderlijk voor deze categorie van studenten aan te bieden.

Het is niet eenvoudig om een oordeel te vellen over het niveau, de inhoud en de omvang van keuzeonderdelen omdat de studiegids weinig oriëntatie biedt. In zoverre kon worden nagegaan, zijn niveau, inhoud en omvang niettemin van goede kwaliteit.

Te waarderen valt dat studenten ruimschoots met vakwetenschappen in aanraking komen (van 22 oude studiepunten tot een heel jaar). Wel tekent de commissie hierbij aan dat de algemeen vormende vakken die elders worden aangeboden, en waaruit de studenten wijsbegeerte een keuze kunnen doen, niet als primair doel hebben in te leiden tot de desbetreffende wetenschappen. De faculteit kan het zich natuurlijk moeilijk permitteren zijn

eigen studenten aan die algemeen vormende vakken te onttrekken (ze profiteert zelf in grote mate van de toevloed van studenten van andere faculteiten naar de wijsgerige algemeen vormende vakken), maar ze dient er over te waken dat deze niet de meer klassieke keuzevakken verdringen. Het blijft de bedoeling om de filosofen op dezelfde manier in de vakwetenschappen in te leiden als de vakwetenschappers zelf dat worden.

De functie en plaats van het afstudeerwerk in het programma is goed. De studenten worden op degelijke wijze voorbereid op de scriptie. De begeleiding is goed geregeld.

Het wetenschappelijk niveau van het programma is goed, de aansluiting bij het onderzoek is uitstekend.

De aandacht voor academische en professionele vaardigheden is goed. Stage en leeronderzoek voorzien duidelijk in een behoefte. Het bevreemde de commissie in eerste instantie te lezen dat zoeken naar een stageplaats, met alle formaliteiten die erbij komen, door de faculteit als wezenlijk behorend tot het leerproces worden beschouwd, en dan ook aan de studenten wordt overgelaten. De resultaten, zoals die blijken uit de stageverslagen, hebben de scepsis weggenomen – ofschoon de faculteit, zeker binnen het BAMA-regime attent dient te blijven op het risico van tijdoverschrijding.

In het algemeen maken de stageverslagen en rapporten van het leeronderzoek een goede indruk. Voorbereiding en begeleiding zijn adequaat geregeld.

De samenhang en interne afstemming van het onderwijs in de postpropedeutische fase wordt als (ruim) voldoende beoordeeld. Alleen de structurering van het derde doctoraaljaar laat nog te wensen over.

Gestimuleerd door de voorgaande visitatiecommissie, heeft de faculteit een deeltijdprogramma opgezet dat zich op propedeuseniveau beweegt, zonder dat een gehele propedeuse wordt aangeboden. De commissie heeft grote waardering voor de getoonde inventiviteit waarmee een programma werd ontwikkeld dat verschillende doelgroepen bedient (naast de eigen studenten ook degenen die bij de faculteit algemeen vormende vakken volgen, en voorts de categorie contract -toehoorders).

De opleiding van AIO's en door AIO's wordt als voldoende gewaardeerd. De faculteit ziet er op toe dat AIO's niet in het onderwijs kunnen vluchten als het onderzoek tegen zit. Financiële middelen voor congresbezoek zijn adequaat. Hiervan wordt ook regelmatig gebruik gemaakt.

De toegankelijkheid van de promotoren is zonder meer goed. De AIO's uitten zich in positieve zin over het intellectuele klimaat binnen de faculteit, maar gaven tevens aan dat er niet frequent colloquia e.d. plaatsvinden (ofschoon wisselend van vakgroep tot vakgroep). Deelname aan de Agricola-onderzoekschool wordt als een opgelegd karwei ervaren, dat de studenten niet veel bijbrengt. Het viel op dat contacten die belangrijk werden

gevonden, voor een groot deel elders werden gelegd (Rotterdam, Nijmegen, Amsterdam, enz.). De commissie beveelt aan de infrastructuur voor AIO's op dit punt te verbeteren.

In tabel één worden de promotierementen gegeven (op basis van de door de faculteit aangeleverde gegevens).

Tabel 1: Promoties RUG/FW cohorten 1987 – 2000 in aantallen

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	Aantallen promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	3	1	2		1				1
1988	3	1	2		1				1
1989	2	0	2				2		
1990	2	1	1				1		
1991	2	1	1		1				
1992	4	0	4			1	2		1
1993	3	0	3			1	1	1	
1994	3	0	3		1			1	1
1995	0	-	-						
1996	1	0	1			1			
1997	2	1	1				1		
1998	1	0	1		1				
1999	1								
2000	3								
TO- TAAL	30	5	21	0	5	3	7	2	4

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als zeer goed beoordeeld.

Er is duidelijk zeer goed nagedacht over het concept voor de onderwijsleeromgeving en er is een constante bekommernis aanpassingen te bedenken en uit te voeren mocht dit nodig blijken. De commissie acht de keuze en de diversiteit van de didactische werkvormen goed voor de leerinhouden en nagestreefde leerdoelen. Wat de vaardigheden betreft wordt met instemming vastgesteld dat voor de ondervonden moeilijkheden nu een wellicht adequate oplossing bedacht werd.

De verhouding tussen de contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten is goed. Met instemming werd kennisgenomen van een relatief groot aantal contacturen in de propedeuse. De toetsing en beoordeling is eveneens goed.

De kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van de eindscripties is zeer goed. Het invoeren van een systeem met een derde lezer lijkt hier terdege zijn vruchten af te werpen. Waar de vorige visitatie nog problemen aan het licht bracht kan nu ten hoogste worden gezegd dat in enkele gevallen scripties naar de mening van de commissie ietwat te streng zijn beoordeeld.

4 Instroom

De instroom van studenten aan deze faculteit werd algemeen als voldoende beoordeeld.

Aan de RUG worden de opleidingen wijsbegeerte en wijsbegeerte van een wetenschapsgebied aangeboden. Bij wijsbegeerte van een wetenschapsgebied stromen de studenten in de propedeuse van het niet filosofische wetenschapsgebied in. Instroomcijfers in de propedeuse staan dus slechts voor de opleiding wijsbegeerte ter beschikking. Tabel 2 toont deze, samen met het totaal aantal ingeschrevenen.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte RUG (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	81	52	29	18	10	8
1996/1997	81	58	23	24	16	8
1997/1998	101	71	30	35	23	12
1998/1999	92	62	30	20	12	8
1999/2000	90	59	31	26	17	9
2000/2001	113	77	36	40	29	11

Het aantal ingeschrevenen in de opleiding wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied is te vinden in tabel 3.

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied RUG (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	280	200	80
1996/1997	275	215	60
1997/1998	45	37	8
1998/1999	16	12	4
1999/2000	11	9	2
2000/2001	12	10	2

De spectaculair hoge cijfers rond het midden van de jaren negentig vragen om een verklaring. De tijdelijk grote aantrekkingskracht van wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied heeft te maken met het feit dat toen een inschrijving voor deze opleiding automatisch een extra vijfde jaar studiefinanciering opleverde.

Het merendeel van de instroom in de propedeuse Wijsbegeerte komt uit het VWO. Sinds het academiejaar 2000/2001 bestaat er aan de RUG ook een deeltijdse opleiding. De gegevens met betrekking tot deeltijdse studie zijn terug te vinden in tabel 4.

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) (bron: KUO tabel 2.2)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	18	10	8	18	10	8	0	0	0	0	0	0
1996/1997	24	16	8	24	16	8	0	0	0	0	0	0
1997/1998	35	23	12	35	23	12	0	0	0	0	0	0
1998/1999	20	12	8	20	12	8	0	0	0	0	0	0
1999/2000	26	17	9	26	17	9	0	0	0	0	0	0
2000/2001	40	29	11	34	25	9	6	4	2	0	0	0

De belangstelling voor deeltijdse studie blijft tot op heden groeien.

Zoals in alle filosofieopleidingen overweegt het aantal mannelijke studenten duidelijk. De RUG ondervindt geen problemen met bepaalde doelgroepen die een specifiek beleid noodzakelijk maken. Ze probeert echter via avondonderwijs een service te bieden voor verschillende doelgroepen: deeltijdse studenten, bijvakstudenten en contracttoehoorders.

Naast de gebruikelijke voorlichtingsactiviteiten organiseert de faculteit een ‘Open dag op locatie’ en ‘Een dag student’ om leerlingen op intensieve wijze kennis te laten maken met het vak filosofie. Verder is men zeer actief op het terrein van de nascholing van leerkrachten filosofie in het VWO. Men hoopt dat deze inspanningen beloond worden met een lerarenopleiding in de vorm van een Masteropleiding ‘Filosofie en Educatie’.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als goed beoordeeld.

De studieadviesing en -begeleiding is uitstekend. De commissie heeft grote waardering voor het functioneren van de studieadviseur die zelf ook filosoof is. Zowel de begeleiding voor de eerstejaars en tweedejaars, vormgegeven in een systeem met een tutor, als deze voor de hogere jaren, door de studiecoördinator, is bijzonder goed geregeld. De commissie meent dat dit moeilijk nog beter kan. Alle betrokkenen hebben toegang tot alle benodigde informatie en deze wordt adequaat ingezameld.

De propedeuse en het doctoraal kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. De lat ligt voldoende hoog en de commissie had de indruk dat het geheel voldoende uitdagend is, ook voor de betere studenten. Het feit dat de gemiddelde tijd waarin studenten in Groningen afstuderen relatief laag is illustreert wellicht dit feit.

Het studievoortgangsregistratiesysteem werkt zeer goed. De tutor en studieadviseur hebben gemakkelijk toegang tot de resultaten van studenten nodig voor de gesprekken. Er is een goede spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen in alle studiejaren. Ook het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast acht de commissie goed.

De tentamenregelingen zijn ruim voldoende. Hier wordt evenwel gesuggereerd, in weerwil van de voorgaande visitatiecommissie, slechts in één en niet in twee herkansingen te voorzien. Ook binnen de faculteit leek hiervoor een breed draagvlak te bestaan.

6 Doorstroom en rendementen

Dit item werd slechts als voldoende beoordeeld.

Het propedeuserendement bereikt na een jaar precies het (zeer lage) landelijke gemiddelde, maar ligt na twee en drie jaar ca 5% hoger. Bij een relatief zwakke instroom zorgen deze percentages natuurlijk ook voor een lage instroom in het doctoraal.

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte RUG (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	27	30	52	59	59
1995/1996	16	25	56	56	56
1996/1997	23	17	35	39	39
1997/1998	34	24	35	44	44
1998/1999	21	0	14	24	24
1999/2000	32	19	25	59	
2000/2001	34	32	56		

De faculteit heeft enkele wijzigingen in het propedeuseprogramma aangebracht, die de bedoeling hebben het propedeuserendement te verhogen. Tot deze maatregelen hoort ook het aanbod van een tweede herkansing. De cijfers schommelen te sterk om te kunnen beoordelen of deze wijzigingen (al) een effect hebben. De commissie adviseerde echter hierboven om geen tweede herkansing aan te bieden.

In de tabellen voor de postpropedeuserendementen zorgen de lage instroomcijfers vaak voor sterke schommelingen bij de percentages. Absolute cijfers hebben hier naar de mening van de commissie meer zeggingskracht. Er kan echter niet aan getwijfeld worden dat het post-propedeuserendement in Groningen even zeer als elders in Nederland duidelijk te laag ligt.

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte RUG (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	24	0	0	17	29	38	42
1989/1990	8	0	0	0	13	25	38
1990/1991	8	0	25	38	63	63	63
1991/1992	11	0	9	27	45	55	64
1992/1993	4	0	0	50	50	50	50
1993/1994	4	0	0	50	75	75	75
1994/1995	16	0	0	6	25	44	
1995/1996	9	0	0	0	11		
1996/1997	10	0	0	20			
1997/1998	16	0	0				
1998/1999	5	0					
1999/2000	8						

Voor de postpropedeuse rendementen in Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied kan zich de commissie uitsluitend op de Zelfstudie baseren, omdat er geen KUO-cijfers ter beschikking staan. Het aantal afgestudeerden per cohort schommelt in de voorbije jaren tussen twee en vijf studenten. Dit beantwoordt aan rendementspercentages beneden de 20%.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit van de afgestudeerden wordt over het geheel genomen beoordeeld als zeer goed.

De academische kwaliteit is goed. De kwaliteit van de beoordeelde tentamens, werkstukken, verslagen van leeronderzoek en stages, en, vooral die van de scripties welke werden ingezien, is goed tot uitstekend.

Oordelend op basis van wat de Zelfstudie aanreikt, acht de commissie de beroepskwalificaties van goed niveau.

De commissie heeft twaalf scripties gelezen. Zij is positief zowel over de kwaliteit van het geleverde werk (uiteraard variërend van scriptie tot scriptie) als over de becijfering.

De inhoud en het niveau van de stages is goed tot uitstekend – zie voorts onder paragraaf 2. Ook de gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven zijn goed en de waardering door afgestudeerden vanuit de arbeidsmarkt is in orde, zo blijkt uit de door de Faculteit aangedragen gegevens.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden op niveau zeer goed beoordeeld.

De effectiviteit van de organisatie, de communicatie en spreiding van de verantwoordelijkheden is zeer goed.

Het academisch niveau van de staf is goed, zij het tot op zekere hoogte wisselend (van zeer goed of goed tot in enkele gevallen ruim voldoende).

De spreiding van de expertises is goed. De commissie is wel van mening dat de staf niet te zwaar belast wordt zelfs indien de onderwijslast meegerekend wordt die volgt uit de colleges gegeven in andere opleidingen.

Het onderwijskundig niveau van de staf is goed en de inzet van de hoogleraren in de propedeuse is zeer goed.

De inzet van de AIO's is ruim voldoende. Zoals we hierboven al stelden suggereert de commissie wel om de inzet van studentenassistenten in de werkcolleges van het eerste jaar opnieuw te overwegen. Al is er geen principieel bezwaar hiertegen, toch wil zij opmerken dat deze taak gedeeltelijk beter door AIO's kan worden opgenomen. Wanneer dezen worden ingezet voor doctoraalcolleges, dan dient dat onder de verantwoordelijkheid van een vast staflid te gebeuren. Het personeelsbeleid daarentegen is goed.

In tabel zeven en acht worden de personeelsbezetting gegeven en de staf/studentratio's. Er studeren gemiddeld per jaar slechts twee studenten per fulltime equivalent onderwijs af, maar de gemiddelde studieduur van degenen die afstuderen is vrij laag: ongeveer vijf jaar.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's (peildatum: september 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte on- derwijs	Totaal (aantal)	% ge- promo- veerd
HGL	3,0	3	-	-	3,0	1,5	3	100
UHD	4,9	5	0,6	1	5,5	2,8	6	100
UD	5,2	7	2,0	2	7,2	3,5	9	90
Overig WP	3,4	6	0,8	1	4,2	0,8	7	100
AIO's	4,0	4	5,0	5	9,0	-	9	-
Student- assistenten	-	-	-	-	1,4	1,4	-	-
Totaal	20,5	25	8,4	9	30,3	10 ²¹	34	96,4

Tabel 8: Staf/student ratio's

Fte onderwijsinzet	7,6
Ingeschreven studenten	108
Afgestudeerden	13
Studenten per fte onderwijs	14,2
Afgestudeerden per fte onderwijs	1,7

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als ruim voldoende beoordeeld.

De omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten is ruim voldoende en voldoet aan de behoeftes van de faculteit. Er zijn standaard overhead projectors aanwezig. Het gebouw waarin de faculteit is gehuisvest is evenwel niet erg aantrekkelijk te noemen. De aankomende verhuizing naar een meer centrale locatie zal dan ook welkom zijn.

De bibliotheekfaciliteit wordt als ruim voldoende beoordeeld. Naast de centrale bibliotheek van de universiteit heeft de faculteit de beschikking over een kleine bibliotheek in het eigen pand. Hier is de collectie in open kasten opgesteld, hetgeen de commissie waardeert. De collectie hier lijkt wel wat ad hoc samengesteld en wellicht verdient het aanbeveling bij de verhuizing hier nog eens serieus naar te kijken. De commissie heeft waardering voor het feit dat de faculteit op aanraden van de vorige visitatiecommissie een studieruimte in de bibliotheek heeft ingericht. Wel moet opgemerkt worden

²¹ Inclusief onderwijs andere opleidingen

dat studieplaatsen nog geenszins in overvloed aanwezig zijn. De computerruimtes zijn ruim voldoende. De faculteit heeft beschikking over voldoende computers, die bij de verhuizing tevens vervangen zullen worden door nieuwe. Slechts na afloop van enkele propedeuse colleges lijkt men te moeten wachten.

De financiële randvoorwaarden zijn goed. Wel zou overwogen kunnen worden een iets groter deel van het budget uit te trekken voor uitbreiding van de collectie van de bibliotheek.

Er zijn spijtig genoeg belemmeringen voor specifieke groepen studenten (met name voor rolstoelgebruikers) waardoor dit aspect slechts als voldoende beoordeeld wordt. Dit zal echter met de aankomende verhuizing opgelost zijn.

10 Internationalisering en externe contacten

Voor dit item werd de Groningse filosofiefaculteit door de commissie met een 'bijna voldoende' gewaardeerd.

Er zijn veelvuldige individuele contacten van docenten met buitenlandse universitaire instellingen en onderzoek, maar dit vertaalt zich niet in een echt internationaliseringsbeleid, dat de doctoraalstudenten ten goede komt. Er is één uitwisselingscontract met de universiteit van Bremen. Er staan beurzen ter beschikking van de studenten, maar gemiddeld per jaar maakt slechts één of twee onder hen daar gebruik van. In het kader van uitwisselingsprogramma's zijn er geen inkomende buitenlandse studenten en dat heeft allicht veel te maken met het feit dat er geen Engelstalig onderwijsaanbod is en dat Groningen als stad minder aantrekkelijk lijkt dan bijvoorbeeld Amsterdam. Er zijn wel wat Duitse studenten, die op eigen initiatief in het Nederlands komen filosofie studeren. De AIO's beschikken over ruime faciliteiten om buitenlandse congressen te bezoeken en studieverblijven in het buitenland op te zetten. Men neemt zich voor om in de toekomst, in het bijzonder voor de tweejarige Masteropleiding, een verder gaande internationalisering na te streven.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als zeer goed beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking is in het algemeen is zeer goed. Op één punt zou het nog beter kunnen: het is aanbevelingswaardig als studenten via gesprekken, bijvoorbeeld tijdens het laatste college of op een afgesproken tijdstip, expliciet met hun docent over het onderwijs van gedachten kunnen wisselen.

Het functioneren van het interne kwaliteitszorgsysteem is zeer goed. Dat geldt ook voor de betrokkenheid van de studenten hierbij. De commissie is

ook onder de indruk van de verbeteringen en acties die naar aanleiding van de vorige visitatie op touw werden gezet en beoordeelt ook dit aspect als zeer goed.

De Zelfstudie wordt als goed tot zeer goed beoordeeld. De kwaliteit van de Zelfstudie (analytisch en beschrijvend) is zeer goed. Het kritisch gehalte en de sterkte/zwakte analyse is goed.

12 BAMA

De faculteit Wijsbegeerte zal in de toekomst de volgende opleidingen aanbieden:

1. Een driejarige Bacheloropleiding Wijsbegeerte
2. Een éénjarige Masteropleiding Wijsbegeerte
3. Een tweejarige Masteropleiding Wijsgerig onderzoek, bestemd voor studenten met onderzoeksaspiraties
4. Een Bacheloropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied (1 jaar filosofie gecombineerd met 2 jaar vakwetenschap, telkens op BA-niveau)
5. Een Masteropleiding Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied (een éénjarige MA in de filosofie gecombineerd met een MA in een vakwetenschap)
6. Bovenbouwstudie Wijsbegeerte (éénjarige MA in de filosofie na BA in de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied – aansluiting filosofie en vakwetenschap is hier niet verplicht)
7. Een tweejarige Masteropleiding Filosofie en Educatie, indien hiervoor erkenning kan worden verkregen.

De bovenbouwstudie Wijsbegeerte houdt eigenlijk in dat toegang wordt verleend tot de éénjarige MA in de Wijsbegeerte op basis van 60 ECTS studiepunten wijsbegeerte op BA-niveau. Het verschil met de studenten die via de reguliere BA Wijsbegeerte instromen in de MA Wijsbegeerte is hier wel heel groot. Om de kwaliteit van deze opleiding te vrijwaren raden we aan om de mogelijkheid die de bovenbouwstudie biedt af te sluiten. Het lijkt ons beter om de trajecten Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied nauwkeurig van elkaar gescheiden te houden. Masters in de Wijsbegeerte hebben dan voor 180 tot 210 studiepunten wijsgerige vakken gestudeerd, Masters in de Wijsbegeerte van een Wetenschapsgebied hebben 120 studiepunten aan wijsgerige vakken opgenomen.

We hebben het bestaande programma positief gewaardeerd en hebben er dan ook geen bezwaar tegen dat dit grotendeels is overgenomen in de nieuwe BAMA-structuur. We vinden het goed dat de propedeuse ook in de nieuwe structuur wordt behouden. Dit geeft een bijkomend element van structurering aan het programma. Wij suggereren om de kennisvereisten van de Duitse taal vanaf het eerste jaar aan te scherpen, eventueel door hiervoor speciaal een vak aan te bieden. Het pakket keuzevakken zou navenant verminderd kunnen worden. Wij bevelen ook aan om het verplichte Algemeen Vormende Vak in

het tweede, eerder dan in het derde jaar te laten volgen.

Ten slotte vragen we ons af of de facultatieve stage niet eerder in de vrije keuzeruimte van het BA-programma thuishoort dan in de Master. Het is mogelijk dat sommige studenten na een stage in BA-3 direct aan het werk willen en geen Master meer aanvatten, maar dat zullen dan over het algemeen toch minder gemotiveerde studenten zijn, die niet echt gegrepen zijn door het vak. We vragen ons af of deze studenten ook na een BA in de wijsbegeerte zonder stage niet zullen opteren voor betaald werk, eerder dan voor een studiejaar dat voor de helft bestaat uit een onbetaalde stage (en een kleine scriptie). We vermoeden dus dat het uiteindelijk voor het aantal afgestudeerden niet zoveel verschil uitmaakt of de stage in BA-3 of in de MA wordt gevolgd. We vinden het wel belangrijk dat in het Masterjaar een volwaardige scriptie wordt geschreven en dit is dan een argument voor het plaatsen van de stage in BA-3.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a erop toe te zien dat studenten niet teveel eerstejaarsvakken naar het tweede jaar meenemen;
- b ten minste één vak speciaal te geven voor studenten wijsbegeerte van een wetenschapsgebied;
- c attent te blijven op het risico van tijdoverschrijding bij stages;
- d mede voor de AIO's de structuur van colloquia en lezingen te verbeteren;
- e niet in twee maar in twee herkansingen van tentamens te voorzien;
- f in de werkgroepen de samenwerking van docenten en student-assistenten duidelijk te structureren en ook AIO's hierbij in te schakelen;
- g bij de verhuizing van de bibliotheek de samenstelling van de collectie te heroverwegen;
- h sneller te reageren op computers die buiten gebruik zijn;
- i een groter deel van het budget uit te trekken voor de bibliotheek;
- j de voorgenomen internationalisering voortvarend ter hand te nemen;
- k de colleges ook te evalueren door ze met studenten te bespreken, bijvoorbeeld op het laatste college of na afloop van de collegeperiode;
- l in de BAMA-structuur alleen studenten met een BA-wijsbegeerte toe te laten tot de MA-wijsbegeerte en studenten met een BA-wijsbegeerte van een wetenschapsgebied toe te laten tot een MA-wijsbegeerte van een wetenschapsgebied;
- m in de BAMA de kennisvereisten voor het Duits aan te scherpen;
- n het pakket keuzevakken in de BAMA te verminderen;
- o het verplichte Algemeen Vormende Vak in het tweede, eerder dan in het derde jaar van de BAMA te laten volgen;
- p te bezien of de facultatieve stage niet eerder in de vrije keuzeruimte van het BA-programma thuishoort dan in de Master.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Katholieke Universiteit Nijmegen

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel als goed beoordeeld.

De missie van deze opleiding(en) komt tot uiting in het doel, een brede klassieke filosofieopleiding met een aantal duidelijke zwaartepunten aan te bieden: (1) praktische filosofie, (2) geschiedenis van de filosofie, (3) hermeneutische en fundamentele filosofie en (4) cognitiefilosofie. Ook in de systematische vakken speelt de geschiedenis van de betreffende onderwerpen een grote rol. Men beoogt op deze gebieden zodanige kennis en inzicht bij te brengen dat de afgestudeerde tot zelfstandige beoefening van het vak in staat is. Hierbij heeft ook de buitenwijsgerige vakwetenschappelijke en maatschappelijke context de nodige aandacht, hoewel de kennismaking met een vakwetenschap niet strikt verplicht is gesteld.

Naast inhoudelijke kennis en inzicht worden de vaardigheden aangeleerd die bij het beoefenen van de filosofie behoren. Het doel is dat beide met elkaar in evenwicht zijn. In de Zelfstudie wordt zelfs gesteld dat kennis die niet blijkt in de beheersing van een scala van vaardigheden ondenkbaar is. Het gaat hier duidelijk niet alleen om bepaalde technische bekwaamheden, maar om de actieve beheersing van de benodigde middelen voor de vakbeoefening.

Op basis van deze academische doelstellingen ontstaan voor de afgestudeerden diverse beroepsperspectieven: (1) zich door vervolgoopleidingen tot wetenschapper en docent oftewel leraar filosofie op verschillende niveaus te kwalificeren, (2) in academische beroepen een baan te zoeken, waarin het vermogen tot kritische reflectie en analyse vereist is, of (3) in combinatie met een ander wetenschapsgebied in de daarmee verbonden beroepsvelden over een specifieke kwalificatie te beschikken. De loopbaanontwikkeling met name in verband met het eerstgenoemde beroepsperspectief wordt serieus genomen. De afgestudeerde zal zich op deze manier op de gebieden waar filosofie een rol speelt zelfstandig en kritisch weten te bewegen.

De inbedding van de missie en doelstellingen van de wijsbegeerteopleiding(en) in de missie van de universiteit is zeer goed. Wijsgerige colleges spelen in de algemene vorming van alle studenten aan deze universiteit een belangrijke rol. Er is een Soeterbeeck-programma waarin o.a. vanuit de christelijke levensbeschouwing 'een vrije en open dialoog met andere levensbeschouwingen' wordt gevoerd. Onderscheiden daarvan staat een Honoursprogramma waarin multidisciplinaire inleidingen op hoog niveau worden gegeven.

Aan deze taak kunnen vooral ook de colleges ‘Filosofie van de ontmoeting van culturen’ een belangrijke bijdrage leveren. Het strookt niet met deze voor de hele universiteit centrale betekenis van dit vak dat het in de opleiding(en) wijsbegeerte zelf een nogal marginale plaats inneemt. De commissie beveelt daarom aan, de interculturele dimensie van de filosofie en de aandacht voor niet-westerse wijsbegeerte in de opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied te verstevigen.

De omzetting van de doelstellingen in eindtermen van de opleiding(en) is grondig doordacht en in een bijlage bij de Zelfstudie ‘per stadium’ uiteengezet. Een brede basisstudie wordt hierbij gecombineerd met een nadrukkelijk verdiepende specialisatiefase. Per stadium is naast het bijbrengen van kennis en inzicht aandacht voor het aanleren van vaardigheden.

2 Opbouw niveau en inhoud van het programma

Opbouw, niveau en inhoud van het programma worden als geheel als goed gewaardeerd. De faculteit is met acht functionele leerstoelen in staat een sterk programma aan te bieden, zowel naar breedte als diepgang. Niettemin bleven in de gevisiteerde periode een aantal onderdelen beneden dit niveau: niveau en inhoud van de propedeuse, het afstudeerwerk, het vaardighedencurriculum en de AIO-opleiding.

2.1 Opbouw

Het onderwijsinstituut Wijsbegeerte verzorgt twee officiële (CROHO) opleidingen:

- Wijsbegeerte
- Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied

De propedeuse van de opleiding Wijsbegeerte bestaat uit verplichte vakken. Het eerste doctoraaljaar bestaat zowel uit verplichte als keuzevakken. De specialisatiefase bestaat uit twee jaren, waarbij naast de filosofische onderdelen en een vrije ruimte van veertien studiepunten ook een stage en een scriptie voorzien zijn. Er wordt een uitgebreid gamma aan specialisaties aangeboden.

2.2 De propedeuse

Ofschoon de propedeuse zeker sterke punten kent, komt de waardering toch niet hoger dan een ruim voldoende. De belangrijkste reden is dat de propedeuse aan de lichte kant blijft. De commissie komt tot dit oordeel op basis van kennisname van de studiegids, van syllabi, tentamens en ook op basis van een gesprek met een tiental studenten dat in het voorafgaande jaar de propedeuse volgde. Daarnaast speelt ook een oordeel over de actualiteitswaarde van het gebodene een rol. De historische vakken zijn relatief sterk vertegenwoordigd, en bovendien heeft een deel van de systematische vakken een historische inslag. Het is een goede zaak dat

binnen het BAMA-programma actuele thema's een grotere plaats hebben verkregen.

Wat betreft de aandacht voor mondelinge, schriftelijke en computervaardigheden: de syllabus Lezen, schrijven, spreken bevat veel waardevols, maar functioneert in het feitelijke vaardigheidsonderwijs op de achtergrond als een naslagwerkje. Met de vaardigheden zijn er al langere tijd problemen. Er werd voortdurend aan gesleuteld, maar misschien is het beter om eindelijk de premissen van die discussie in vraag te stellen: moeten er wel aparte vaardigheden worden gedoceerd in een opleiding met zulke kleine aantallen studenten? We suggereren de vaardigheden te integreren in de werkcolleges bij de belangrijkste vakken, zodat ze door de studenten niet langer als formalistische oefeningen, maar als inhoudelijk interessant worden ervaren.

Een sterk punt vormt daarentegen de opbouw van het programma: niet te veel vakken, qua studielast goed verdeeld, zonder structurele discrepanties tussen feitelijke en normatieve studielast.

Ook komen in de propedeuse in voldoende mate primaire teksten aan de orde, waaronder in enkele vakken Duitse teksten (die overigens door studenten met weinig kennis van die taal in vertaling worden gelezen). Met de leesvaardigheid in het Duits is het in Nijmegen, op enkele kilometers afstand van de grens, niet beter gesteld dan elders. De commissie beveelt een stringenter beleid aan door het gebruik van vertalingen zoveel mogelijk te ontmoedigen. Zij geeft in overweging hetzij de studenten dringend te adviseren elders in de universiteit een cursus Duits te volgen, hetzij zelf ruimte voor een dergelijke cursus in te lassen.

De aansluiting van het eerste doctoraaljaar op de propedeuse is goed. Wel verdient de voorlichting over de vakken van het komende jaar aandacht. Op dat punt heeft zich in de afgelopen periode een zekere onregelmatigheid voorgedaan. De commissie kreeg de indruk dat deze in de afgelopen periode niet altijd evenwichtig was.

Propedeuse en basisdoctoraal samen (d.w.z. eerste twee jaar) geven een vrij klassieke inleiding in de filosofie met veel hoorcolleges. De commissie waardeert dit maar merkt op dat de prijs ervoor is dat de vakken de studenten soms wat saai en voorspelbaar overkomen.

De propedeuse is eerder aan de lichte kant. Uitval van studenten heeft voornamelijk externe oorzaken: vertraging vanwege veeleisende vakken treedt kennelijk weinig op. De faculteit kent geen bindend studieadvies. Nochtans is de commissie niet gebleken dat veelvuldig vakken naar de doctoraalfase worden meegesleept. Al met al waardeert de commissie de selecterende functie als goed.

2.3 *Het doctoraalprogramma*

Een sterk punt is de voor Nederland unieke situatie van een afzonderlijke basisopleiding voor de zij-instroom, met eigen colleges, waardoor wordt voorkomen dat de docenten een gemêleerd gezelschap van reguliere en bovenbouwstudenten moeten bedienen. Voor het overige geldt hier wat eerder van de propedeuse werd gezegd: het basisgedeelte vormt een evenwichtig opgezet, degelijk programma, van goed niveau.

Wat betreft het niveau en de inhoud van afstudeerrichtingen en specialisaties wil de commissie het volgende opmerken. De faculteit heeft geïnvesteerd in geschiedenis van de filosofie en cognitieve filosofie (Philosophy of mind). Samen met de andere vakken is een geheel ontstaan van een goed tot uitstekend niveau. Voor de student ontbreekt het in Doctoraal II en III echter aan een heldere structurering. Veel hangt aldus af van de individuele begeleiding die de faculteit biedt (en die gelukkig goed in orde is).

Ook ontbreekt een eigenstandig programma voor de afstudeerrichting Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied. In het geheel van de faculteit speelt deze afstudeerrichting geen rol van betekenis. Behalve de oorzaken die ook aan andere faculteiten werken, is er de omstandigheid dat het College van Bestuur bovenbouwstudenten die naar een dubbel doctoraal toe werken één jaar collegegeld kwijtscheldt, waardoor het voordeel van een extra jaar inschrijving dat de wijsbegeerte van een wetenschapsgebied biedt, vermindert. Deze regel is inmiddels afgeschaft, maar de meeste bovenbouwstudenten willen blijkbaar toch liever een algemeen wijsgerige dan een vakwijsgerige opleiding volgen. Misschien komt dit ook door de historische oriëntatie van veel van het onderwijs, ook van een deel van de systematische vakken. Hierdoor ontvangt de Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied, die uit de aard der zaak altijd meer thematisch dan historisch gericht is, geen krachtige stimulansen.

De keuzeonderdelen zijn goed qua niveau, inhoud en omvang. Buiten de eigen faculteit bestaan veel mogelijkheden tot aanvullende wijsgerige vakken.

Een minder positief punt is dat ondanks het advies van de vorige visitatiecommissie het niet-wijsgerige bijvak niet verplicht is gesteld. Deze keuze werd wel sterk aanbevolen. Niettemin studeerde circa 20% van de reguliere studenten af zonder kennis gemaakt te hebben met de vakwetenschappen.

De faculteit komt ten aanzien van de functie en plaats van het afstudeerwerk niet hoger dan een voldoende uit. De onderwerpkeuze wordt (te) laat in de studie gemaakt. De studenten worden bij de uitwerking van hun onderwerp vrijgelaten – hierop wijzen althans enkele scripties met onvoldoende scherp afgebakende onderwerpen en bibliografieën waarin bepaalde representatieve literatuur ontbrak; ook ontbrak eenmaal de bibliografie. De aandacht voor de begeleiding (en beoordeling: zie elders) is kennelijk wat verslapt in alle drukte rond de invoering van de BAMA structuur.

Het wetenschappelijk niveau van het programma en aansluiting met het onderzoek zijn goed tot uitstekend. Het onderwijs is via de docenten gelieerd aan de vier onderzoeksgroepen: geschiedenis van de filosofie, cognitiefilosofie, praktische filosofie, hermeneutische en fundamentele filosofie, die elk voor zich veel interessants voor de student te bieden hebben.

Samenhang van het onderwijs in de postpropedeutische fase is in redelijke mate aanwezig. Er zijn geen indicaties van grote discrepanties tussen de vakken onderling voor wat betreft inhoud en gewicht. Wel heeft de commissie de indruk dat er nauwelijks of in ieder geval te weinig gerichte onderlinge afstemming plaatsvindt, waardoor het bijvoorbeeld ontbreekt aan pogingen om gezamenlijk actuele thema's aan de orde te stellen. Dit alles is reden voor de commissie de onderhavige zaak met niet meer dan een ruim voldoende te waarderen.

Wat betreft de kwalitatieve aansluiting van deeltijdprogramma's: er is een deeltijdvriendelijk rooster. De invoering van een officieel deeltijdprogramma werd, zo heeft de commissie begrepen, tot nu toe van hogerhand niet toegestaan, vermoedelijk vanwege het misverstand dat de invoering per se tot verdubbeling van het aantal colleges zou leiden. De commissie beveelt aan dit punt nogmaals onder de aandacht van het College te brengen.

Er zijn vrij veel AIO's en OIO's, die ook frequente contacten hebben met hun promotor, maar er is in strikte zin geen sprake van één AIO-opleiding. Het beeld dat de commissie op grond van een gesprek met de AIO's kreeg, is niet eenduidig. Degenen van wie het werk is ondergebracht bij een goed functionerende onderzoekschool komen op dit punt weinig of niets te kort. Ten aanzien van de anderen heeft de opheffing van de Onderzoekschool Wijsbegeerte een lacune achtergelaten. Dit moet een punt van zorg blijven, mede gelet op de rendementcijfers over langere periode. In de gesprekken werd een uitvalspercentage van meer dan 50% genoemd; de cijfers die door de faculteit verstrekt zijn laten een positiever beeld zien: minimaal 21% en maximaal 33% van de cohorten 1987-1998, hetgeen niet afwijkt van het landelijk gemiddelde.²² De commissie beveelt voor de faculteit een actievere stimulerende en sturende rol aan als het gaat om de AIO-opleiding en meent dat het voor de hand ligt de portefeuillehouder onderzoek hiermee te belasten. Overigens ervaren allen het intellectuele klimaat aan de faculteit als stimulerend.

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de promotieduur bij de opleiding.

22 Bij het berekenen van het maximale uitvalspercentage zijn die promovendi die nu nog bezig zijn als stakers gerekend.

Tabel 1: Promotierendementen KUN/ FW instroomcohorten 1987-2000 in aantallen²³

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	3	1	2			2			
1988	3	2	1			1			
1989	1		1					1	
1990	5		4		2			1	1
1991	3	2	1		1				
1992	4	1	3		1	1	1		
1993	2		2			1			1
1994	5	1	3		2				1
1995	2		2				1	1	
1996	-	-	-						
1997	1		1			1			
1998	4		2		2				
1999	3		2	1	1				
2000	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TO- TAAL	36	7	24	1	8	7	2	3	3

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

Er is en wordt nagedacht over het concept “onderwijsleeromgeving”, maar soms duurt het wat al te lang vooraleer bepaalde problemen (bijvoorbeeld wat de vaardigheden betreft) worden aangepakt. De doeltreffendheid van het concept voor de onderwijsleeromgeving wordt daarom als voldoende beoordeeld.

De commissie acht de keuze en de diversiteit van de didactische werkvormen goed voor de leerinhouden en nagestreefde leerdoelen. Zij heeft veel waardering voor de tutorgroepen. De verhouding tussen de contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten is goed en dat geldt ook voor de toetsing en beoordeling.

²³ In deze gegevens is geen rekening gehouden met deeltijdfactoren.

De kwaliteit van de begeleiding van de scripties is voldoende. De beoordeling van de scripties was echter in bijna de helft van de gevallen naar het oordeel van de commissie vrij hoog. Dit aspect wordt om deze reden als bijna voldoende gewaardeerd. De commissie suggereert daarom steeds te werken met drie beoordelaars die onafhankelijk van elkaar beoordelen. Teneinde de criteria in onderlinge discussie aan te scherpen zou voor een bepaalde tijd gewerkt kunnen worden met schriftelijke beoordelingen, die dan ter bespreking aan de docenten kunnen worden voorgelegd. Ook zou men kunnen overwegen om een vast commissielid aan te stellen, dat bij alle scriptiebeoordelingen betrokken is.

4 Instroom

De instroom van reguliere studenten in de propedeuse is vrij laag en bereikt niet het door de opleiding gewenste streefdoel van 30. Niettemin kan de instroom in het geheel van de opleiding nog als ruim voldoende beschouwd worden, omdat de goede bovenbouwinstroom er voor zorgt, dat ook de twee laatste jaren van de doctoraalfase levensvatbaar blijven.

Hierbij dient echter onmiddellijk opgemerkt te worden, dat belangstelling voor de studie wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied zo goed als afwezig is. In de voorbije zes jaar werd slechts één enkel diploma in deze opleiding uitgereikt. Men mag hieruit echter niet te vlug concluderen, dat er geen instroom is van studenten die elders een propedeuse of een HBO-opleiding gevolgd hebben. In feite ligt deze instroom volgens de door de faculteit zelf verstrekte cijfers zelfs aanzienlijk hoger dan de instroom van studenten in de propedeuse. Blijkbaar hechten al deze studenten belang aan een diploma algemene wijsbegeerte, dat ze eventueel naast een andere studie verwerven.

Tabel 2 toont slechts het aantal ingeschreven studenten en de instroom in de propedeuse.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte KUN (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	106	73	33	20	17	3
1996/1997	98	64	34	19	14	5
1997/1998	87	57	30	15	12	3
1998/1999	91	53	38	19	12	7
1999/2000	104	69	35	22	15	7
2000/2001	104	66	38	21	14	7

Het aantal ingeschrevenen in de opleiding filosofie van een bepaald wetenschapsgebied is in tabel 3 te vinden.

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied KUN (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	7	4	3
1996/1997	1	1	0
1997/1998	2	2	0
1998/1999	1	1	0
1999/2000	1	1	0
2000/2001	4	3	1

De inrichting van deeltijdstudies werd aan de KUN niet toegestaan.

Zoals in alle filosofieopleidingen overweegt het aantal mannelijke studenten duidelijk. De KUN ondervindt geen problemen met bepaalde doelgroepen die een specifiek beleid noodzakelijk maken.

De voorlichting zoals ze (na een fase van instabiliteit) thans is maakt een zeer goede indruk. Men probeert een beeld van de filosofiestudies te schetsen dat zich niet beperkt tot het doorgeven van weinig aanschouwelijke informatie. Hierbij wordt ook veelvuldig en creatief gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het internet biedt.

Ondanks het feit dat een officiële inrichting van deeltijdse studies wijsbegeerte niet werd toegestaan meent de commissie dat er ruimte is voor nieuwe initiatieven die een gunstig effect op de instroomcijfers kunnen hebben. Het al dan niet 'officiële' karakter van de deeltijdse opleiding is hierbij niet van groot belang. De Zelfstudie merkt zelf op dat nu reeds de meeste studenten in die zin deeltijds studeren dat ze van de 'begrote' studietijd duidelijk afwijken. De commissie beveelt aan delen van het programma in de (eventueel vroege) avonden te programmeren zo dat met een 'deeltijdvriendelijk' rooster nieuwe doelgroepen kunnen worden aangesproken.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als ruim voldoende beoordeeld.

De studieadviesing en -begeleiding is in de betreffende periode ruim voldoende. Door de vele wisselingen op deze positie zijn er een aantal keren behoorlijke gaten gevallen, maar de commissie neemt er nota van dat inmiddels maatregelen genomen werden om dit aspect verder te optimaliseren.

Zowel de propedeuse als het doctoraal kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid, maar voor de propedeuse ligt de lat wellicht wat te laag en zijn de inhouden niet uitdagend genoeg.

Het studievoortgangsregistratiesysteem wordt als ruim voldoende beoordeeld.

De spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen is voldoende, maar enige aandacht moet besteed worden aan de keuzevakken. Nu is er nog te vaak sprake van een te grote concentratie van vakken in het tweede semester (dit jaar weliswaar uit nood geboren), waardoor de keuzemogelijkheden in het eerste semester te klein worden. Het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast acht de commissie ruim voldoende in de propedeuse en wat de doctoraaljaren betreft goed.

De tentamenregelingen zijn goed. Tenslotte werden er geen belemmeringen voor specifieke groepen vastgesteld.

6 Doorstroom en rendementen

De studierendementen aan deze faculteit zijn de hoogste van Nederland, maar blijven naar internationale maatstaven toch nog laag en worden derhalve als voldoende beoordeeld.

6.1 Propedeuserendementen

Het propedeuserendement aan de KUN werd als ruimschoots voldoende beoordeeld. Het is zowel na één, twee en drie jaar het hoogste rendement van alle Nederlandse filosofieopleidingen. Vooral valt op dat het reeds na een jaar vrij hoog ligt. Het feit dat onder de studenten, die een gesprek met de commissie voerden, vrij veel hun propedeuse in het eerste jaar volledig afgerond hebben is een weerspiegeling van deze gunstige cijfers die uit tabel 4 blijken.

Tabel 4: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte KUN (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	17	6	24	41	41
1995/1996	15	20	40	40	40
1996/1997	22	14	36	36	36
1997/1998	16	31	44	44	44
1998/1999	18	50	67	67	67
1999/2000	23	30	43		
2000/2001	18	50			

6.2 Post-propedeuserendementen

In de tabellen voor de postpropedeuserendementen zorgen de lage instroomcijfers vaak voor sterke schommelingen bij de percentages. Absolute cijfers hebben naar de mening van de commissie hier meer zeggingskracht. Er kan echter niet aan getwijfeld worden dat het post-propedeuserendement in Nijmegen – zoals het ook landelijk het geval is – duidelijk te laag ligt. De commissie heeft ze als bijna voldoende ingeschat.

Tabel 5: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte KUN (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	15	0	7	13	33	33	40
1989/1990	16	0	0	6	31	50	56
1990/1991	16	0	0	25	38	38	50
1991/1992	20	0	10	20	30	45	50
1992/1993	9	0	0	33	44	44	67
1993/1994	12	0	0	17	33	50	58
1994/1995	10	0	0	0	0	10	
1995/1996	6	0	0	0	0		
1996/1997	8	0	0	0			
1997/1998	7	0	0				
1998/1999	12	0					
1999/2000	10						

Terwijl het beleid met het oog op het propedeuserendement duidelijk succesrijk is (de cijfers tonen een constante stijging in de voorbije zes jaar), blijft het post-propedeuserendement veel te laag.

Maatregelen om de studievertraging tegen te gaan lijken weinig invloed te hebben. Het moet echter opgemerkt worden dat ook deze cijfers duidelijk boven het landelijk gemiddelde uitsteken.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit van de afgestudeerden wordt als geheel als goed gewaardeerd, zij het met de aantekening dat de scripties (ten dele) en de stages onder dit niveau blijven.

De academische kwaliteiten zijn goed. De faculteit trekt goede studenten aan, hetgeen onder meer blijkt uit het rendement van de propedeuse dat naar verhouding beter is dan elders. Bovendien weet de faculteit naar verhouding veel studenten te interesseren voor de bovenbouwstudie. De ervaring leert dat dit meestal studenten van meer dan gemiddelde begaafdheid zijn.

Blijkens de Zelfstudie zijn de geïnterviewde alumni positief over de opleiding (zij het minder over de beroepsvoorbereiding en -voorlichting).

Inhoud en niveau van de scripties/afstudeeropdrachten liggen op het niveau van een ruim voldoende. De range waarbinnen becijferd wordt is opvallend smal (namelijk tussen de zeven en de negen). De scripties welke door de commissie werden ingezien (twaalf stuks) varieerden van matig tot goed.

De vorige visitatiecommissie signaleerde ten aanzien van de stage vele ontduikingsmogelijkheden. De faculteit heeft dit inmiddels beter geregeld. Omdat evenwel het contingent bovenbouwstudenten automatisch ontheffing krijgt, neemt de stage toch geen centrale plaats in. Met name de maatschappelijke variant laat een tekort aan centrale coördinatie zien. Studenten verliezen te veel tijd aan het vinden van een zinvolle plaats. De faculteit wekt de indruk zelf niet overtuigd te zijn van het belang van de stage.

De commissie acht de gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven bevredigend, zich baserend op de gegevens welke de Zelfstudie aanreikt.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf beoordeelt de commissie als goed.

De effectiviteit van de organisatie, de communicatie en spreiding van de verantwoordelijkheden is ruim voldoende. Het academisch niveau van de staf is goed. De spreiding van de expertises is zeer goed.

De commissie is wel van mening dat zelfs indien de onderwijslast meegerekend wordt die volgt uit de colleges gegeven in andere opleidingen, de staf niet te sterk belast wordt.

Het onderwijskundig niveau van de staf is goed. De inzet van de hoogleraren in de propedeuse is in de beoordeelde periode beperkt en wordt daarom slechts als voldoende beoordeeld. De inzet van de AIO's in het onderwijs is goed. Het personeelsbeleid wordt als ruim voldoende beoordeeld.

In tabel 6 en 7 worden de personeelsbezetting en de staf/studentratio's gegeven.

Tabel 6: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet KUN
(peildatum januari 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte onder- wijs	Totaal (aantal)	% ge- promo- veerd
HGL	6,8	8			6,8	4,2	8	100
UHD	1	1	0,7	1	1,7	1,0	2	100
UD	9,6	13			9,6	5,8	13	85
Overig WP	6,6	10	1,3	2	7,9	0,8	12	100
AIO's	3,4	4	2,6	4	6,1	0,8	8	n.v.t.
Student- assistenten	varia- bel	varia- bel	varia- bel	varia- bel	0,3	0,3	3	n.v.t.
Totaal	27,4	36	4,6	7	32,4	12,9 ²⁴	46	94

Tabel 7: Staf/student ratio's

Fte Onderwijsinzet	7,1
Ingeschreven studenten	230
Afgestudeerden	20
Studenten per fte onderwijs	32,4
Afgestudeerden per fte onderwijs	2,8

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als zeer goed beoordeeld.

De omvang en de kwaliteit van de onderwijsruimten is goed. Het enige minpuntje dat hierbij op te merken valt is dat de lessen nogal verspreid over de campus plaats vinden.

De commissie is bijzonder te spreken over de zeer goede bibliotheek. Deze heeft een mooie locatie en werkt met een open rek systeem. De collectie is uitgebreid en overzichtelijk gepresenteerd. De faculteit kijkt dan ook begrijpelijk met pijn in het hart naar de aankomende verhuizing naar één centrale bibliotheek. Echter, dit zal de faciliteiten, mede door de garantie van het handhaven van de open rekken, niet noodzakelijkerwijs van een mindere kwaliteit maken. Wel zou het aan te raden zijn dat de faculteit een oog houdt

²⁴ Inclusief onderwijs andere opleidingen.

op het in stand blijven van de gemeenschap, zoals die nu bestaat, wanneer de verschillende faciliteiten uiteen getrokken worden.

Er lijkt een klein tekort aan computers voor studenten te bestaan, maar de capaciteit zal bij de aankomende verbouwing worden uitgebreid. De faculteit, of eigenlijk de universiteit, loopt landelijk behoorlijk achter bij de implementatie van Blackboard. De faculteit heeft dit voorlopig afdoende weten te ondervangen door het eigenhandig instellen van een website met vergelijkbare functies. Deze functioneert naar behoren.

De financiële randvoorwaarden van de faculteit zijn goed. De bibliotheek heeft beschikking over een ruim budget. Tevens beschikken de AIO's over voldoende middelen.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie heeft dit item als ruim voldoende beoordeeld.

De samenwerking van de Nijmeegse filosofiefaculteit met het Leuvense Hoger Instituut voor Wijsbegeerte en met enkele Zuid-Afrikaanse universiteiten is vrij intens en heeft aanleiding gegeven tot de uitwisseling van studenten: gemiddeld ongeveer drie Nijmeegse studenten per jaar die naar Leuven komen, één Leuvense student per jaar die de omgekeerde beweging maakte, daarnaast in totaal acht Zuid-Afrikaanse studenten die in Nijmegen kwamen studeren. AIO's organiseren vaak een verblijf in het buitenland en er zijn ook diverse institutionele contacten met buitenlandse wetenschappelijke instellingen. Een echt systematisch internationaliseringsbeleid is echter pas in het laatste jaar opgestart sinds een coördinator Internationalisering is aangesteld. Zo werd recent een reeks Socrates- en Erasmusprogramma's afgesloten. Docentenuitwisseling met Amerikaanse universiteiten wordt in het vooruitzicht gesteld.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als ruim voldoende beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking is in het algemeen ruim voldoende. Dat geldt ook voor het functioneren van het interne kwaliteitszorgsysteem. De betrokkenheid van de studenten hierbij is ruim voldoende. Zo is er bijvoorbeeld een student-assessor in het bestuur gezeten. Wel hadden de studenten soms het gevoel niet ten volle betrokken te zijn bij juist de belangrijke beslissingen die genomen moeten worden, zoals de BAMA-hervormingen. De verbeteringen en acties naar aanleiding van de vorige visitatie zijn ruim voldoende.

De Zelfstudie wordt als ruim voldoende tot goed beoordeeld.

De kwaliteit van de Zelfstudie (analytisch en beschrijvend) is goed. Het kritisch gehalte en de sterkte/zwakte analyse zijn ruim voldoende.

12 BAMA

De BAMA-plannen van de Nijmeegse filosofiefaculteit lijken nog niet helemaal uitgekristalliseerd, maar de grote lijnen liggen toch vast. De faculteit verdient in elk geval lof omdat ze van de gelegenheid gebruik heeft gemaakt om het bestaande programma grondig in vraag te stellen en te herdenken. Men heeft geprobeerd een duidelijke lijn te steken in de opleiding.

In het eerste jaar van de reguliere opleiding wordt een groot aantal inleidende vakken aangeboden. In het tweede jaar worden vier domeinen van de wijsbegeerte (geschiedenis, fundamentele, cognitiefilosofie en praktische wijsbegeerte) verder uitgediept rond centrale thema's en klassieke teksten en worden werkgroepen 'Actuele problemen' ingericht. In het derde jaar moeten studenten in elk van deze domeinen één BA-seminarie (uit twee) kiezen hebben ze een BA-werkstuk te maken en is er een 'presentatie van facultaire onderzoeksprogramma's'. In tweede en derde jaar is ook een vrije ruimte van in totaal een half jaar in te vullen.

De éénjarige Masteropleiding wijsbegeerte omvat drie gespecialiseerde seminaries (uit een keuze van acht), een stage en een scriptie. Daarnaast blijft de bovenbouwopleiding bestaan en wordt een Masteropleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aangeboden. Deze laatste is toegankelijk voor Bachelors in de wijsbegeerte die ook minstens een propedeuse in een vakwetenschap hebben behaald. Deze Master is tweejarig: zij omvat één jaar wijsbegeerte en één jaar vakwetenschap. De stage wordt vervangen door aanvullend wijsgerig onderwijs.

De commissie had enkele bedenkingen bij deze plannen. Vooreerst is het vakkenaanbod in BA-1 wel zeer versnipperd: twaalf vakken plus drie practica en tutorgroepen. We erkennen dat de verdeling van de leerstof in kleine stukken de studeerbaarheid vergroot en de kans op studievertraging verkleint, maar dit jaar riskeert toch wel erg encyclopedisch van opzet te worden. Kan hier nog wel bezieling van uit gaan? Zeker de concentratie van het vak Logica in één periode van zeven weken is uiterst betwistbaar. Het inoefenen van dit vak moet toch over een heel semester kunnen plaats vinden. Meer in het algemeen: een spreiding van de inleidende vakken over twee of zelfs drie jaar zou de docenten toelaten dieper op de zaken in te gaan en meer een eigen stempel op de materie te drukken. Wellicht is dit boeiender dan een reeks geconcentreerde cursussen in een hele reeks disciplines van de wijsbegeerte. Dit zou ook toelaten om eventueel zelfs al van in het eerste jaar enige ruimte te creëren voor niet-wijsgerige bijvakken en voor de lectuur van Duitse teksten (zie hoger).

Op de tweede plaats suggereren we om de vaardigheidstraining zoveel mogelijk in de reguliere vakken van de opleiding te integreren. Het aanbieden van die training in aparte vakken lijkt ons weinig zinvol als de aantallen studenten zo klein zijn. Er waren in het verleden klachten over het

onderwijs in de Vaardigheden. In het nieuwe concept van de practica is veel werk gestoken, maar we hebben de indruk dat het geheel hopeloos ingewikkeld en enigszins rommelig blijft. De bedoeling van de Filosofiepractica, in opeenvolgende stappen leren zelfstandig werkstukken te schrijven, is lovenswaardig, maar mag niet het hele programma gaan bepalen. De moeilijkheid om een scriptie af te ronden bestaat ook in opleidingen waar studenten sterk in schrijfvaardigheden worden getraind en moet wellicht meer rechtstreeks bij de begeleiding van die scriptie worden aangepakt. Overigens was het de commissie ook onduidelijk welke werkvormen precies zouden worden gehanteerd in de 'Tekst en Thema'-colleges en in de BA-seminaries van het tweede en derde jaar. Er wordt bij alle opleidingsonderdelen van gemengde hoor- en werkcolleges gesproken. Worden er voortaan alleen in de eerste BA-jaar nog hoorcolleges gegeven? Hebben de studenten gelijk als ze vrezen dat ze overladen zullen worden met werkstukken en presentaties? De uitspraken hierover van leden van het bestuur van de faculteit waren niet altijd éénduidig. Ook de precieze bedoeling en invulling van een vak als 'presentatie van facultaire onderzoeksprogramma's' was ons niet duidelijk. Dit moet nog verder worden uitgeklaard. De commissie meent dat de zorg van de studenten hierbij ernstig in de overweging moet worden meegenomen. Overigens lijkt de werkgroep 'Actuele problemen' ons een leuk initiatief.

Op de derde plaats raden we af om in de éénjarige Master een stage, zeker een maatschappelijke stage, verplicht te stellen. Stages zijn een belangrijke bron van studievertraging. Het vinden van een stageplaats kost vaak al zoveel tijd dat het een te overheersende plaats in het programma dreigt te krijgen. Voor studenten die echt in filosofie geïnteresseerd zijn riskeert de stageverplichting de Master onaantrekkelijk te maken. Wie in een stage geïnteresseerd is zal allicht liever dadelijk gaan werken dan nog een jaar bij te studeren.

Ten slotte hebben de studenten de vrees uitgedrukt dat met de overgang naar de BAMA-structuur het vakkenaanbod aan de faculteit Wijsbegeerte zou gaan verschromelen. Het bestuur van de faculteit heeft ons verzekerd dat het vakkenaanbod slechts in zeer beperkte mate zal worden ingekrompen en dat dit een gevolg is van het feit dat de onderwijscapaciteit van een kleine faculteit onvermijdelijk beperkt is. De commissie heeft geen precieze lijst van vakken, maar alleen een skelet van het toekomstige programma van BA-2 en BA-3 gezien en kan dus niet oordelen over de gegrondheid van de vrees van de studenten. Zij is niet absoluut gekant tegen een afslanking van het bestaande aantal afstudeerrichtingen (niet minder dan twintig). Interuniversitaire samenwerking zou op dit vlak kunnen leiden tot een meer gediversifieerd aanbod van goed uitgebouwde specialisaties.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a de interculturele dimensie van de filosofie en de aandacht voor de niet westerse wijsbegeerte in de opleiding(en) te verstevigen;
- b de voorgenomen intentie door te zetten om meer aandacht te gaan besteden aan actuele thema's binnen het programma door te zetten;
- c erop toe te zien dat de propedeuse op niveau blijft;
- d het verplicht stellen van een niet-wijsgerig deel in het programma;
- e erop toe te zien dat de scriptiekeuze tijdig in de studie wordt gemaakt en de regeling rond de begeleiding van de scriptie nader te bekijken;
- f de vaardigheden – ook in de BAMA – in de wijsgerige vakken te integreren;
- g het passief gebruik van Duits in de studie te handhaven en te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om een cursus Duits aan te bieden voor studenten die door gebrek aan kennis van het Duits moeite hebben met het lezen en begrijpen van Duitse wijsgerige teksten;
- h erop toe te zien dat er binnen de opleiding afstemming plaatsvindt om gezamenlijk actuele thema's aan de orde te stellen;
- i een actieve en stimulerende rol te vervullen in de AIO-opleiding;
- j het systeem van het beoordelen van scripties te verbeteren door te werken met drie onafhankelijke beoordelaars, waarbij tevens (al dan niet tijdelijk) gebruik kan worden gemaakt van schriftelijke beoordelingen die aan de docenten worden voorgelegd of bij alle beoordelingen een vast commissielid aan te stellen;
- k delen van het reguliere programma in de (eventueel vroege) avonduren te programmeren zodat met een 'deeltijdvriendelijk' rooster nieuwe doelgroepen kunnen worden aangesproken;
- l erop toe te zien dat het scheiden van de faciliteiten over de campus niet leidt tot een vermindering van de gemeenschapszin van de faculteit;
- m in de BA-1 het aantal vakken te verkleinen en de inleidende vakken te spreiden over de eerste twee jaar;
- n de maatschappelijke stage in de eenjarige master niet verplicht te stellen;
- o op Master-niveau samenwerkingsverbanden met andere universiteiten te zoeken om voldoende specialisaties op hoog niveau aan te bieden.

Opleidingsrapport over de opleiding Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Universiteit van Tilburg

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden in het geheel ondanks zekere beperkingen als goed beoordeeld.

De missie en academische doelstellingen van deze opleiding(en) waren in de beoordelingsperiode aan een proces van herprogrammering onderworpen. Dit proces werd stapsgewijs en consequent uitgevoerd. Het uitgangspunt vormden de aanbevelingen van de vorige visitatie. Echter, pas in verband met de inrichting van de BAMA-structuur werden in verschillende opzichten de puntjes op de i gezet. Het profiel is uiteindelijk duidelijk uitgekristalliseerd. De studie is door een brede basisstudie en in de specialisatiefase door een keuze uit tien verschillende vakken niet in de eerste plaats of uitsluitend op mens- en maatschappijwetenschappen, maar veeleer op mens en maatschappij gericht. De bestudering van een niet-wijsgerig vak wordt pas in de programmering van de nieuw in te richten Bachelor-studie verplicht gesteld als minor. Gezien dit proces worden de academische doelstellingen als ruim voldoende tot goed beoordeeld.

De professionele doelstellingen en het profiel van de afgestudeerden zijn goed. Naast vakfilosofen worden ook 'generalisten' opgeleid, die in allerlei beroepsvelden terecht kunnen komen, en wijsgeren van een bepaald wetenschapsgebied, die op het gebied van die bepaalde wetenschap beroepskansen hebben. De studiepaden Onderzoek en onderwijs, Ethiek en beleid, Communicatie en cultuur richten zich op dit drievoudige profiel. Het valt op dat cultuurfilosofie, met name ook in de programma's voor de Bachelor- en Masterstudie, een zeer marginale rol speelt. In verschillende vakken is aandacht voor vraagstukken van het multiculturalisme. Interculturele filosofie en de bestudering van niet-westerse filosofieën ontbreken echter vrijwel helemaal. De commissie beveelt aan, cultuurfilosofie in het algemeen en de genoemde cultuurfilosofische aspecten in de curricula van de Bachelor- en Masteropleidingen een plaats te geven respectievelijk deze te versterken.

De doelstellingen van de wijsgerige opleidingen zijn in hoge mate in overeenstemming met de missie van de universiteit. Dat komt vooral in het feit tot uitdrukking dat ieder student ter wille van een brede academische vorming twee cursussen Wijsbegeerte moet volgen. De decaan van de Faculteit der Wijsbegeerte spreekt in dit verband niet zonder trots van 'een kleine faculteit met een grote missie'.

De operationalisering van de doelstellingen in eindtermen is duidelijk uitgewerkt. Dit betekent voor de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, dat de 'grondige specialisatie in bepaalde onderdelen

van de Wijsbegeerte', zowel met het oog op epistemologische problemen als ook op normatief-praktische vraagstukken, op het snijvlak 'van de praktische en theoretische wijsbegeerte enerzijds en het desbetreffende wetenschapsgebied anderzijds' behoort te liggen. Hierbij valt op dat Rechtsfilosofie en Filosofie van de sociale wetenschappen en van andere wetenschapsgebieden naar verhouding weinig studenten tot een zij-instroom in de studie Wijsbegeerte of tot de studie Wijsbegeerte van het betreffende wetenschapsgebied kunnen motiveren.

2 Opbouw en inhoud van het programma

De opbouw en inhoud van het programma wordt door de commissie als goed beoordeeld.

2.1 Opbouw

De Faculteit wijsbegeerte van de Universiteit van Tilburg verzorgt de volgende CROHO-opleidingen:

- Een vierjarige opleiding Wijsbegeerte;
- De opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied.

De commissie waardeert de opbouw en het niveau en de inhoud van het programma als ruim voldoende tot goed. Sommige onderdelen blijven beneden dit niveau van een goed: de selecterende functie van de propedeuse, de functie en plaats van de scripties, het vaardighedenonderwijs, de interne afstemming van het programma als geheel, en (vooral) de AIO-opleiding. Hiertegenover staat evenwel een groter aantal onderdelen die naar inhoud en niveau goed in orde zijn bevonden.

2.2 Niveau en inhoud van de propedeuse

De propedeuse is van een goed niveau. De inhoud kwalificeert de commissie als degelijk. Afgaande op de tentamens, waarin veel nadruk ligt op het reproduceren van de stof, oordeelt zij wel dat er een groter beroep op de creativiteit van de studenten mag worden gedaan.

De oriënterende functie van de propedeuse is goed, zo niet te goed vanwege de veelheid van vakken. De commissie beveelt aan binnen de BAMA-structuur het aantal vakken tot maximaal een tiental te beperken. Nu is er teveel versnippering en zo dreigt de inleiding in de wijsbegeerte die een eerste jaar moet bieden te encyclopedisch en te weinig enthousiasmerend te worden.

De selecterende functie van de propedeuse wordt als ruim voldoende gewaardeerd. De propedeuse wordt door de studenten niet als licht ervaren, maar gelet op de becijfering van de scripties, waaronder zich opmerkelijk veel zessen bevinden, moet wel worden geconcludeerd dat de propedeuse niet sterk selecteert.

De vaardigheidstraining, zoals die in het verleden werd gegeven, was niet helemaal in orde. Het ICT-practicum was maar voor een minderheid van de studenten nodig, aangezien veel van hen al over deze vaardigheden beschikte. Het deel hoorcollege van het Wijsgerig Practicum II werd door de studenten als langdradig en overbodig ervaren. In de BAMA-structuur is dit veranderd. De commissie heeft lof voor het doen aansluiten van werkcolleges bij de hoorcolleges en voor het feit dat de werkcolleges overwegend door de docenten zelf worden gegeven, in plaats van door studentassistenten. Soms worden ook een student-assistent of een AIO ingeschakeld, maar dit gebeurt met mate, hetgeen volgens de commissie een goede gang van zaken is. De werkcolleges zijn wel wat vrijblijvend. De commissie adviseert om duidelijk participatie aan de werkcolleges te vereisen, hetzij door enkel studenten tot het tentamen toe te laten die alle opdrachten hebben ingediend, hetzij door een of meer bijkomende vragen te stellen aan wie niet meegewerkt heeft aan het werkcollege.

Zoals elders adviseert de commissie ook hier om studenten een krachtig signaal te geven dat talenkennis belangrijk is voor filosofen. Kennis van het Duits is vereist voor twee vakken, maar kan toch vrij makkelijk worden omzeild door beroep te doen op vertalingen of door het feit dat van één van die vakken een open-boekexamen wordt afgenomen. Een grondiger confrontatie met teksten in de Duitse taal, bijvoorbeeld in een apart vak, wordt hier aanbevolen.

2.3 Het doctoraalprogramma

Niveau en inhoud van het basis doctoraalprogramma zijn van goede kwaliteit. Het eerste doctoraaljaar sluit nauw aan bij de propedeuse, met dien verstande dat praktisch alle vakken terugkeren.

Niveau en inhoud van afstudeerrichtingen en specialisaties zijn ook van goede kwaliteit. Wel tekent de commissie hierbij aan dat een synthesemoment lijkt te ontbreken. In de BAMA-plannen is hierin wel voorzien. De commissie vindt ook dat de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied als studierichting niet voldoende geprofileerd is. Er zijn in de meeste richtingen, behalve in de rechtsfilosofie, te weinig gespecialiseerde cursussen. Een concentratie van het aanbod in enkele richtingen – wellicht economie en recht – lijkt hier voor de hand te liggen. Ook zijn er scripties binnen de bovenbouwstudie verschenen die evengoed tot de wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied gerekend zouden kunnen worden. Hoewel er wellicht formele redenen zijn waarom deze studenten niet toegelaten konden worden tot het programma van Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied, beveelt de commissie hier toch aan om studenten beter te oriënteren naar de richting die voor hen het best past.

Niveau, inhoud en omvang van keuzeonderdelen werden goed in orde bevonden. De commissie is met name positief over de relatering van de ‘capita selecta’ aan het onderzoek van de faculteit.

Ten aanzien van de niet-wijsgerige vakken volgde Tilburg in het verleden geen strak beleid. De keuze werd de reguliere studenten sterk aangeraden, maar in feite bleek een meerderheid van de studenten de ruimte geheel met wijsgerige vakken te vullen. In de BAMA-structuur wordt wel de verplichting opgelegd om niet-wijsgerige vakken te volgen.

Over de functie en plaats van het afstudeerwerk in het programma is de commissie niet in alle opzichten positief. Het werken aan de scriptie komt te laat in de studie op gang. De indruk bestaat dat de staf weinig sturend optreedt en dat de keuze van het onderwerp veelal aan de student wordt overgelaten, evenals de afbakening van het onderwerp. Overigens beseft de faculteit dat ze zich deze vrijheid binnen het BAMA-regime niet meer zal kunnen permitteren. De studenten worden hier veel steviger bij de hand genomen, hetgeen op instemming van de commissie kan rekenen.

Het wetenschappelijke niveau van het programma is zonder meer goed. De aansluiting met het onderzoek via de capita selecta werd reeds geprezen.

Aandacht voor academische en professionele vaardigheden is er zeker. De commissie is positief over de integratie met de wijsgerige vakken, maar meent dat deze nog verder dient te gaan. Tot nu toe werden de vaardigheden vooral in formele zin getraind, los van de wijsgerige inhoud.

Het onderwijs in de postpropedeutische fase is nogal los gestructureerd en kan best wat meer interne afstemming gebruiken.

Het deeltijdprogramma werkt goed. Omdat er geen afzonderlijke colleges worden gegeven, heeft het programma wel als nadeel dat de colleges door een nogal gemêleerde groep bevolkt wordt. De faculteit dient er op attent te blijven dat de reguliere studenten niet in de verdrukking geraken.

De commissie waardeert de inhoud, intensiteit en organisatie van de AIO-opleiding als onvoldoende. De teloorgang van een Onderzoekschool Wijsbegeerte doet zich aan een kleine faculteit als deze dubbel hard voelen. De faculteit treft hiervoor echter zeker geen blaam, want ze heeft zich consequent voor het behoud van de school ingezet. De eerlijkheid gebiedt evenwel te zeggen dat de faculteit weinig bedacht is geweest op compensatie. Uit het gesprek met de AIO's bleek dat het tot betrekkelijk recent ontbrak aan een stimulerend intellectueel klimaat. De AIO's voelen zich wat geïsoleerd. Het idee van de decaan om promovendi deeltijds een aanstelling voor onderwijstaken te geven kan hier misschien aan verhelpen. Zo worden zij beter in het leven van de faculteit geïntegreerd en doen zij vaardigheden op die in hun verdere loopbaan van pas kunnen komen.

Tabel 1 geeft inzicht in de gemiddelde promotieduur en het staakpercentage.

Tabel 1: Promoties UvT/FWW 1987 cohorten 1997-2000 in aantallen

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	Promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	1		1				1		
1988	1		1						1
1989									
1990	2		2			1	1		
1991	1		1						1
1992	4		4		1		1		2
1993	3	2	1		1				
1994	1	1	0						
1995	3	2	1				1		
1996	3	1	2		1				1
1997	1		1			1			
1998	1								
1999	1								
2000	1								
TO- TAAL	23	6	14	0	3	2	4	0	5

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als goed beoordeeld.

Er is goed nagedacht over het concept voor de onderwijsleeromgeving, alhoewel ook in Tilburg de variatie in werkvormen door de kleine aantallen studenten noodzakelijk gering moet blijven. De commissie acht de keuze en de diversiteit van de didactische werkvormen ruim voldoende voor de leerinhouden en nagestreefde leerdoelen. De inzet van student-assistenten gebeurt op adequate wijze en op de juiste plekken. Het gebruik van Blackboard lijkt echter nogal wisselend. In de vakken bij Rechtsfilosofie (vooral in het toegeleverd onderwijs) is de inzet van Blackboard voorbeeldig, echter bij lang niet alle vakken wordt een dergelijk gebruik gerealiseerd. De commissie beveelt daarom aan de plannen voor het bredere en intensievere gebruik van Blackboard verder te verwezenlijken.

De verhouding tussen de contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten is goed. Met instemming werd kennis genomen van het – in vergelijking met sommige andere opleidingen – relatief hoge aantal contacturen in het begin van de opleiding. De toetsing en beoordeling is ruim voldoende al wordt in het eerste jaar iets te veel de nadruk gelegd op reproductie. De kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van de eindschrijft is goed. Het systeem waarin de eindbeoordeling door drie personen geschiedt lijkt hier terdege zijn vruchten af te werpen.

4 Instroom

Dit onderdeel wordt door de commissie als bijna voldoende beoordeeld.

Aan de UvT worden de opleidingen wijsbegeerte en wijsbegeerte van een wetenschapsgebied aangeboden. De instroom reguliere studenten in de propedeuse is niet kleiner dan aan de andere ‘kleine’ filosofieopleidingen. Tot de levensvatbaarheid van de opleidingen draagt vooral het deeltijdse programma bij en dat heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat in de inroosting van de vakken zeer goed rekening is gehouden met dit type van studenten. Zoals uit de tabellen beneden blijkt levert dit deeltijdse programma ongeveer de helft van de instroom in de propedeuse. De kwantiteit van de instroom kan zeker niet als voldoende beoordeeld worden. Het feit dat de instroom in de bovenbouw eveneens relatief zwak blijft heeft als gevolg dat sommige colleges in de doctoraalfase zeer dun bevolkt zijn.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte UvT (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	59	41	18	20	13	7
1996/1997	65	43	22	16	7	9
1997/1998	82	50	32	25	11	14
1998/1999	85	55	30	20	18	2
1999/2000	90	60	30	19	13	6
2000/2001	112	72	40	18	10	8

Het aantal ingeschrevenen in de opleiding filosofie van een bepaald wetenschapsgebied is in tabel 3 te vinden.

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied UvT (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	14	10	4
1996/1997	14	8	6
1997/1998	12	7	5
1998/1999	14	11	3
1999/2000	20	17	3
2000/2001	17	12	5

De commissie beoordeelt de instroom in de opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied en de zij-instroom in de bovenbouw van de opleiding wijsbegeerte als onvoldoende. De opleiding Wijsbegeerte zou meer van de omstandigheid moeten kunnen profiteren dat ze in een in het algemeen ‘filosofievriendelijke’ universiteit ingebed is. De docenten die vakken wijsbegeerte in andere opleidingen verzorgen kunnen hierbij een belangrijke rol spelen.

Aan de UvT bestaat een officieel deeltijdprogramma. In tabel 4 kan men aflezen welke bijdrage het levert aan het totaal van de instroom in de propedeuse.

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) Wijsbegeerte UvT (bron: KUO tabel 2.2)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	20	13	7	10	9	1	10	4	6	0	0	0
1996/1997	16	7	9	8	4	4	8	3	5	0	0	0
1997/1998	25	11	14	12	6	6	13	5	8	0	0	0
1998/1999	20	18	2	14	13	1	6	5	1	0	0	0
1999/2000	19	13	6	9	8	1	10	5	5	0	0	0
2000/2001	18	10	8	9	4	5	9	6	3	0	0	0

Ongeveer de helft van de studentenpopulatie is vanuit het VWO in de propedeuse ingestroomd. De andere helft is in de regel als deeltijdstudent ingeschreven. Door een hoge mate aan convergentie in de deeltijdse en voltijdse programma's (de reguliere studenten volgen samen met de deeltijdstudenten les in de avonduren) kan de opleiding vermijden dat het aantal deelnemers aan een college naar een demotiverend laag aantal zakt.

De competente en professionele voorlichting maakt op de commissieleden een goede indruk. Hierbij wordt ook duidelijk gebruik gemaakt van de mogelijkheden die het internet biedt.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als goed beoordeeld.

De studieadvisering en -begeleiding is uitstekend. Er is goed nagedacht over de wijze waarop dit gebeuren moet en de advisering verandert mee met de student die de studie doorloopt. Kleinschaligheid is op dit punt een voordeel. De propedeuse en het doctoraal kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid. De commissie had de indruk dat de lat voldoende hoog ligt in de propedeuse, hoewel de tentamens niet altijd even zwaar zijn. Er is op dit punt ook een zeker contrast tussen oudere en jongere studenten. De eerste groep – hier een aanzienlijk deel van de groep – lijken meer tijd aan hun studie te (moeten) besteden dan de tweede. De doctoraalstudie lijkt wel voldoende uitdagend, ook voor de betere studenten.

Het studievoortgangsregistratiesysteem werkt goed. De studieadviseur bijvoorbeeld heeft beschikking over de benodigde gegevens. Er is een goede spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen in alle studiejaar. Ook het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast acht de commissie goed.

De tentamenregelingen zijn ruim voldoende. Wel wordt hier sterk gesuggereerd vooral in de doctoraaljaren strenger de hand te houden aan de deadlines voor werkstukken. Dit om de studievertraging die hier vaak mee gepaard gaat tegen te gaan. Er zijn geen belemmeringen voor specifieke groepen studenten geconstateerd.

6 Doorstroom en rendementen

De rendementen van de faculteit Wijsbegeerte van de UvT worden als bijna voldoende beoordeeld.

Het propedeuserendement van Wijsbegeerte aan de UvT is ruim voldoende. De vrij strakke organisatie van de propedeuse zorgt ervoor dat men hier landelijk één van de beste rendementen aantreft, maar dit blijft laag in absolute zin en in vergelijking met bijvoorbeeld België. Bij een zwakke instroom in de propedeuse levert het slechts bescheiden absolute aantallen studenten op voor verdere studie in de wijsbegeerte. De opleiding heeft in elk geval voldoende aandacht voor maatregelen, die het propedeuserendement kunnen verbeteren. Het feit dat onder de studenten, die een gesprek met de commissie voerden, vrij veel hun propedeuse in het eerste jaar volledig afgerond hebben is een weerspiegeling van de eerder gunstige cijfers die uit tabel vijf blijken:

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte UvT (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	8	0	13	25	25
1995/1996	9	33	67	67	67
1996/1997	8	25	50	50	50
1997/1998	16	31	38	38	38
1998/1999	14	43	43	50	50
1999/2000	11	27	45		
2000/2001	10	20			

In deze cijfers is geen rekening gehouden met de deeltijdstudenten.

In de tabellen voor de postpropedeuse rendementen zorgen de lage instroomcijfers vaak voor sterke schommelingen bij de percentages. Absolute cijfers hebben naar de mening van de commissie hier meer zeggingskracht. Jaarlijks sluiten in de te visiteren periode ca. 6 studenten hun specialisatiedoctoraal met succes af. Zelfs als men er rekening mee houdt dat vele filosofiestudenten niet ‘diploma-gericht’ studeren, blijft het moeilijk te verklaren waarom meer dan de helft van de studenten die een propedeuse gehaald hebben hun studies in de doctoraalfase staken.

De postpropedeuserendementen schat de commissie in als bijna voldoende.

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte UvT (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	7	0	0	0	0	0	0
1989/1990	11	0	9	27	27	45	45
1990/1991	11	0	0	18	27	27	55
1991/1992	1	-	-	-	-	-	-
1992/1993	5	0	0	0	20	20	20
1993/1994	1	-	-	-	-	-	-
1994/1995	2	-	-	-	-	-	
1995/1996	6	0	0	0	0		
1996/1997	4	0	0	0			
1997/1998	6	0	0				
1998/1999	7	0					
1999/2000	5						

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De kwaliteit wordt in het algemeen als ruim voldoende beoordeeld, met de aantekening dat sommige onderdelen zich op het niveau van een ‘goed’ bewegen.

Ten aanzien van de academische kwaliteiten is het beeld wat tweeledig. Enerzijds onderscheiden de rendementen zich bepaald niet ongunstig van die van de zusterfaculteiten, terwijl de opleiding tot de zwaardere behoort. Anderzijds blijft de kwaliteit van de scripties wat achter, en ligt ook het aantal gerealiseerde promoties niet hoog. Reden waarom de commissie tot een ruim voldoende concludeert.

De studiepaden die speciaal met het oog op beroepsmogelijkheden werden ontworpen, hebben nog geen effect gehad op de kwaliteit van de afgestudeerden.

Wat de inhoud en het niveau van de scripties betreft, is het eerste dat gezegd moet worden dat de becijfering zeer adequaat is, zo niet aan de strenge kant. Verder concludeert de commissie op basis van eigen kennisname dat de kwaliteit van de afgestudeerden gemiddeld toch niet boven het niveau van een ruim voldoende uitkomt, en in een betrekkelijk groot aantal gevallen daar onder blijft.

Afgaande op dat wat de commissie gezien heeft lijkt de inhoud en het niveau van de stages in orde. De stage neemt overigens binnen het geheel van de opleiding geen centrale plaats in, en zal in de BAMA-structuur verdwijnen. Ofschoon een gedeelte van de studenten, zoals in de gesprekken bleek, er sterk aan hecht, acht de commissie dit laatste een wijs besluit. Zowel in de driejarige Bachelor als in de éénjarige Master is de stage immers moeilijk goed te plaatsen.

De gerealiseerde arbeidsmarktperspectieven worden door de faculteit zelf als redelijk goed ingeschat, dit mede op basis van een onderzoek dat is uitgevoerd onder alumni in het kader van de curriculum-evaluatie. De Zelfstudie meldt verder het oordeel van de Maatschappelijke Adviesraad dat de afgestudeerden op de arbeidsmarkt hoog gewaardeerd worden en met name inzetbaar zijn voor managementfuncties.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De effectiviteit van de organisatie en de kwaliteiten van de staf worden als goed beoordeeld.

De effectiviteit van de organisatie is goed en de communicatie en spreiding van de verantwoordelijkheden is ruim voldoende. Het academisch niveau van de staf is ruim voldoende (van zeer goed of goed tot in enkele gevallen ruim voldoende). De spreiding van de expertises is goed. De commissie is van mening dat zelfs indien de onderwijslast meegerekend wordt die volgt uit de colleges gegeven in andere opleidingen, de staf niet te sterk belast wordt. Het onderwijskundig niveau van de staf is goed en de inzet van de hoogleraren in de propedeuse is goed. De voorgenomen deeltijdse inzet van de AIO's in het onderwijs is een goed idee. Het personeelsbeleid is goed.

In tabel 7 en 8 worden de personeelsbezetting en de staf/studentratio's gegeven.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet UvT
(peildatum 2001)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte on- derwijs	Totaal (aantal)	%gepro- moveerd
HGL	4	4	0	0	4,0	1,2	4	100
UHD	4	4	0	0	4,0	1,6	4	100
UD	6	6	0,5	1	6,5	3,2	7	100
Overig WP	3,6	4	2,7	3	6,3	2,0	7	86
AIO's	1,6	2	2	2	3,6	0	4	n.v.t
Student- assistenten	0,4	2	0,2	1	0,6	0	3	n.v.t
Totaal	19,6	22	5,4	7	25	8,0 ²⁵	29	95,6

Tabel 8: Staf/student ratio's

Fte Onderwijsinzet	4,0
Ingeschreven studenten	129
Afgestudeerden	6
Studenten per fte onderwijs	32,3
Afgestudeerden per fte onderwijs	1,5

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden als goed beoordeeld.

De omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten is goed. Deze worden centraal toegewezen en zijn voorzien van overheadprojector. Dit heeft helaas wel tot gevolg dat er geen centrale plek bestaat voor de filosofiestudent. Wellicht kan het inrichten van een koffiekamer hierin voorzien en bijdragen tot een sterkere gemeenschapsvorming.

De bibliotheek is ruim voldoende. De collectie is deels in open rekken uitgestald, deels ligt zij in het magazijn. Wel lijkt het budget eerder aan de krappe kant te zijn, maar voorlopig heeft dit zich nog niet uitgedrukt in aanwijsbare gaten in de collectie.

De ICT voorzieningen worden als voldoende beoordeeld. Ook in de werkplekken met computers wordt centraal voorzien. De kwaliteit van de beschikbare computers is zeer goed. Wel is er momenteel, door het groeien van de UvT in haar geheel, een kwantitatief tekort aan computers op de

²⁵ Inclusief onderwijs andere opleidingen.

campus ontstaan. Dit zal binnenkort worden ondervangen door een uitbreiding van het computerbestand.

De financiële randvoorwaarden zijn goed. De faculteit zit ruim in de middelen, hetgeen zich ook vertaald naar de voor AIO's beschikbare budgetten. Wellicht kan overwogen worden een deel van de middelen naar het bibliotheekbudget over te brengen.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie heeft dit onderdeel als ruim voldoende gewaardeerd.

De faculteit heeft de laatste jaren enkele Socrates-overeenkomsten afgesloten. Er zijn veelvuldige individuele en institutionele contacten met faculteiten Wijsbegeerte in het buitenland, maar slechts weinig studenten kiezen voor een langdurig studieverblijf buiten de grenzen. In de periode van de visitatie waren er volgens de Zelfstudie slechts drie uitgaande studenten. Die zijn in Essex, Parijs en Stellenbosch gaan studeren. De faculteit neemt akte van deze beperkte bereidwilligheid van studenten om 'uit te vliegen' en mikt meer op de organisatie van intensieve studieprogramma's van een tweetal weken: 'Economy and Ethics' in de jaren negentig van de vorige eeuw, een jaarlijkse 'intensive course' in samenwerking met de universiteit van Krakow in de jongste jaren. Voor de toekomst verwacht men veel van een netwerk met de universiteiten van Krakow, Louvain La Neuve, Nice, Jena en Essex, al is dit voorlopig nog niet erg concreet. De buitenlandse stafmobiliteit is meer ontwikkeld, onder andere door een consequent beleid van vijfjaarlijkse sabbaticals. Ook de AIO's beschikken over ruime faciliteiten om naar het buitenland te trekken.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als goed tot zeer goed beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking is in het algemeen is zeer goed. De commissie heeft zeer grote waardering voor de knelpuntsignalering en voor de responsgroepen. Het functioneren van het interne kwaliteitszorgsysteem is goed. Dat geldt ook voor de betrokkenheid van de studenten hierbij, al melden zij dat ze soms geconfronteerd worden met voorstellen die reeds in hun afrondingsfase beland zijn. Ze worden graag al vanaf het begin betrokken.

De commissie is onder de indruk van de verbeteringen en acties die naar aanleiding van de vorige visitatie op touw werden gezet en beoordeelt ook dit aspect als zeer goed.

De Zelfstudie wordt als goed tot zeer goed beoordeeld. De kwaliteit van de Zelfstudie (analytisch en beschrijvend) is zeer goed. Het kritisch gehalte en de sterkte/zwakte analyse zijn goed.

12 BAMA

De faculteit organiseert een BA-opleiding in de wijsbegeerte, een éénjarige Masteropleiding in de Wijsbegeerte, een tweejarige Masteropleiding in de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied en een tweejarige Researchmaster.

De commissie meent dat het BAMA-programma een aanzienlijke verbetering betekent tegenover het bestaande programma. De invoering van een niet-wijsgerige minor beantwoordt aan een aanbeveling van de vorige visitatiecommissie, die wij graag overnemen. Het nieuwe programma heeft een heldere structuur. Het maakt een einde aan de versnippering van het vakkenaanbod in het eerste jaar door het aantal vakken te beperken. Positief is ook de integratie van de vaardigheden in de vakken, waarbij men voor twee onderdelen beroep doet op de externe expertise van het talentcentrum. We waarderen bovendien de inspanning die in het derde jaar wordt geleverd om de BA-scriptie te begeleiden. Dit zal gebeuren vanuit een wijsgerig practicum waarin de ‘State of the Art’ wordt gepresenteerd in de verschillende wijsgerige disciplines waarin de Faculteit is gespecialiseerd. Zij-instromers zullen grotendeels hetzelfde programma volgen als de reguliere studenten. Er blijven twee negatieve punten in dit nieuwe programma. De eisen qua talenkennis worden niet aangescherpt en er wordt weinig ruimte geschapen voor niet-westerse wijsbegeerte of voor interculturele filosofie.

De vakken ‘Filosofie in Context’ in de Masterprogramma’s Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied vormen een interessant experiment. Voor Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied doet men een pragmatische poging om een interessant programma aan te bieden voor een klein aantal studenten dat uit zeer diverse mens- en maatschappijwetenschappen komt. Met de kleine aantallen studenten die te verwachten vallen (zelfs met het toekennen van enkele beurzen) is de onderzoeksmaster het meest problematisch. De commissie adviseert om voor deze laatste Master en voor de Master Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied te proberen samenwerkingsovereenkomsten met andere universiteiten af te sluiten in binnen en buitenland.

13 Aanbevelingen

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a cultuurfilosofie in het algemeen, en meer in het bijzonder vraagstukken van het multiculturalisme, interculturele filosofie en de bestudering van niet-westerse filosofieën in het curriculum van de Bachelor-Masteropleiding in de Wijsbegeerte een plaats te geven respectievelijk te versterken;

- b een grondigere confrontatie met teksten in de Duitse taal, bijvoorbeeld in een apart vak, te overwegen;
- c ervoor zorg te dragen dat de opleiding een sturende rol inneemt bij de scriptie, zowel wat betreft het moment van het kiezen van een scriptie-onderwerp, als wat betreft het onderwerp zelf;
- d strakkere deadlines in te voeren of te handhaven bij papers;
- e te voorzien in een gemeenschappelijke koffieruimte voor de opleiding;
- f de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied meer te profileren;
- g voor de AIO-opleiding, de onderzoeksmaster en de MA in de Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied nationale en internationale samenwerkingsakkoorden met andere faculteiten Wijsbegeerte af te sluiten en een werkverdeling af te spreken;
- h de plannen voor het bredere en intensievere gebruik van Blackboard verder te verwezenlijken;
- i te overwegen of een deel van de facultaire middelen aan de bibliotheek besteed kan worden.

De opleidingen Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied aan de Universiteit Utrecht

1 Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding

Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding(en) Wijsbegeerte en Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied worden met zekere beperkingen in het geheel als goed beoordeeld.

De missie van deze opleiding(en) wordt in de formulering samengevat, dat 'ernaar gestreefd wordt om een zo veelzijdig en objectief mogelijk beeld te geven van de wijsbegeerte zoals deze internationaal wordt beoefend'. Daarmee wordt bedoeld dat, anders dan bij verschillende zusterfaculteiten in Nederland, levensbeschouwelijke aspecten (katholiek, protestants, humanistisch) en, anders dan bij sommige universiteiten in het buitenland, bepaalde wijsgerige scholen (fenomenologisch, hermeneutisch, analytisch) niet maatgevend zijn voor het profiel van de opleiding(en). De opleiding 'cognitieve kunstmatige intelligentie', die eveneens door de Faculteit Wijsbegeerte wordt verzorgd, valt niet onder de opdracht van de visitatie-commissie Wijsbegeerte.

De zwaartepunten van de Faculteit binnen deze algemene en brede missie beschrijft de decaan als driedelig: (1) Geschiedenis van de wijsbegeerte met een accent op de wijsbegeerte van de oudheid en de vroeg-moderne wijsbegeerte, (2) Logica als kernvak van de Theoretische filosofie, (3) Wijsgerige ethiek met een sterke interfacultaire inbedding (de Faculteit Wijsbegeerte is beoogd penvoerder van een op te richten Utrechts Instituut voor Ethiek samen met onder andere de Faculteiten Geneeskunde, Diergeneeskunde, Biologie en Rechten).

Het onderwijs in de aan te leren vaardigheden wordt met de inhoudelijke vakken gecombineerd. Naast het lezen en analyseren van wijsgerige teksten, het opzoeken van de relevante literatuur voor wijsgerige onderwerpen en computergebruik staan hierbij de mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden centraal.

In de opleiding Wijsbegeerte is de kennismaking met een niet-wijsgerig wetenschappelijk vak (om meer technische redenen: de deeltijdstudenten kunnen dit in hun onderwijs in de avonduren niet inpassen) niet verplicht, wordt echter door de voltijdstudenten feitelijk in hoge mate uitgevoerd. De commissie beveelt aan, de technische moeilijkheden niet zo zwaar te laten wegen.

De formulering van de professionele doelstellingen is duidelijk en gedetailleerd. Zij zijn gericht op (1) academisch onderzoek en onderwijs, (2) een brede waaier van maatschappelijke competenties met een accent op ethische vraagstukken, (3) het beroep van leraar filosofie op middelbare scholen, (4) bepaalde functies in het bedrijfsleven en (5) beroepen die met

het vak samenhangen dat door studenten Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied wordt gekozen.

De beschrijving van het beoogde profiel van de afgestudeerden is niet precies genoeg op deze professionele doelstellingen afgestemd en wordt derhalve alleen als ruim voldoende beoordeeld. Ook de inbedding van de doelstellingen in de missie de universiteit is niet optimaal. De Faculteit Wijsbegeerte heeft een erkende plaats binnen de universiteit, heeft echter nauwelijks toegeleverd onderwijs aan andere faculteiten.

De eindtermen van de opleiding(en) worden naar studiefase beschreven: de propedeuse geeft een grondige inleiding 'in de traditionele wijsgerige disciplines' en begint in verband daarmee met het aanleren van wetenschappelijke vaardigheden. Het basisdoctoraal richt zich sterker op de vaardigheden en zet eerste stappen naar 'verbreding en verdieping van de kennis'. In de twee laatste jaren van de doctoraalstudie gaat het om een verdere verdieping en verbreding van de basiskennis en het verwerven van specialistische kennis. Hierbij kunnen systematische vakken en geschiedenis van de wijsbegeerte op verschillende manieren gecombineerd worden.

Het is opvallend, dat deze veelzijdige en op kwaliteit gerichte opleiding(en) zich bewust tot de 'westerse filosofie' beperken. Het heeft de aanschijn dat een algemeen en principieel juiste kwaliteitsbewustzijn ertoe leidt, dat de relatieve openheid voor niet-westerse filosofieën en voor de interculturele dimensie van de filosofie niet in concrete stappen ter implementering ervan in de eigen Faculteit wordt omgezet. De verwijzing naar de wenselijkheid van een landelijk centrum voor deze aspecten van de filosofie, die in de huidige wereld uitermate urgent zijn, is uiteraard juist, moet echter niet afleiden van de aandacht ervoor in de eigen Faculteit.

2 Opbouw, niveau en inhoud van het programma

Opbouw, niveau en inhoud van het programma als geheel worden door de commissie als goed beoordeeld.

De commissie tekent bij het toegekende cijfer aan dat sommige onderdelen beneden dat niveau presteren: de selecterende functie van de propedeuse, de functie en plaats van het afstudeerwerk, de AIO-opleiding en een enkel onderdeel van het vaardighedenonderwijs.

Sterke punten zijn daarentegen: inhoud en oriënterende functie van de propedeuse, het basisdoctoraal (waarvan de commissie betreurt dat het in het BAMA-regime wordt opgegeven), de kwaliteit van de afstudeerrichtingen en de mogelijkheden ten aanzien van keuzevakken.

In het onderwijs zijn de logische, taalanalytische en historisch-filosofische elementen naar verhouding sterk vertegenwoordigd.

Uniek voor Nederland is dat binnen de opleiding Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied een volwaardig programma wordt aangeboden

voor wijsbegeerte van de exacte natuurwetenschappen en wijsbegeerte van de wiskunde. De commissie acht dit een goede zaak.

Een unicum is voorts dat de faculteit een taalcursus Latijn en Grieks aanbiedt – alleen voor filosofen. De positie van het Duits is daarmee vergeleken minder florissant. Weliswaar worden er Duitse teksten gebruikt – in de propedeuse bij een enkel vak, en meer in de doctoraalfase, vooral in het 3e en 4e jaar – de faculteit heeft evenwel geen beleid ontwikkeld ten aanzien van deficiënties die op dit punt bij studenten bestaan. Net als aan andere Nederlandse faculteiten dringt de commissie erop aan dat men hiervoor maatregelen zou nemen, best door een cursus Duits of Lectuur van Duitse wijsgerige teksten in het eerste jaar in te voegen.

2.1 Opbouw

De Faculteit verzorgt drie opleidingen in de zin van het CROHO: Wijsbegeerte, Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied en Cognitieve en kunstmatige intelligentie. Laatstgenoemde opleiding kent een eigen visitatie. De opleiding Wijsbegeerte kan integraal in deeltijd worden gevolgd.

2.2 Propedeuse

Het (inmiddels verdwenen) propedeuseprogramma, wordt door de commissie zowel naar niveau als naar inhoud als goed gekwalificeerd. De tentamens, de syllabi en readers die werden ingezien, laten een behoorlijk niveau zien. Niettemin vraagt de commissie zich af of de lat niet wat hoger kan worden gelegd, om de uitdaging voor de studenten te vergroten.

Doordat sommige vakken (Logica 1 en taalfilosofie) samen met de studenten CKI (Cognitieve kunstmatige intelligentie) worden gevolgd, ontstaat een heterogeniteit die in het nadeel werkt van de filosofiestudenten, die meestal met deze materie meer moeite hebben. De gedeeltelijke ontvlechting die bij Logica heeft plaatsgevonden, vormt op zich een goede maatregel, maar gaat vermoedelijk nog niet ver genoeg. De faculteit dient attent te blijven op het nadeel van gemengde colleges, aangeboden aan deze twee toch wel zeer verschillende groepen. Voor het vak Logica komt daar nog bij dat zijn concentratie in één korte module ons niet gelukkig lijkt. De verwerkingstijd van deze materie is te kort voor de filosofiestudenten. We bevelen spreiding over een heel semester aan.

De werkgroepen vormen een waardevolle aanvulling op de colleges - ook al varieert de kwaliteit van vak tot vak.

De propedeuse vervult een goede oriënterende functie. De commissie is met name positief over de onderlinge aansluiting van propedeuse en basisdoctoraal.

De selecterende functie wordt daarentegen als maar net voldoende beoordeeld. De postpropedeuse rendementen, die opvallend laag zijn, doen

vermoeden dat de propedeuse niet sterk selecteert. De commissie heeft, zoals gezegd, de indruk dat de propedeuse aan de lichte kant is. Daarnaast wijst zij op het niet-verplichte karakter van de werkgroepen in de deeltijdpropedeuse, waardoor onvoldoende tegenwicht wordt geboden tegen de hang naar vrijblijvendheid van de studenten. Zij acht het een goede zaak dat de faculteit de overgang naar de BAMA-structuur heeft aangegrepen om de opleiding als geheel een sterker verplichtend karakter te geven.

2.3 *Doctoraalprogramma*

De opleiding Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied wordt in totaal slechts door een tiental studenten gevolgd. De opzet is deze dat het eigen onderwijs bij grondslagencolleges in de desbetreffende vakstudies aansluit. Aangezien in de meeste faculteiten dit soort van colleges verdwenen is, bestaan er bij de gekozen opzet voor deze opleiding geen reële ontwikkelingskansen, behalve voor de wijsbegeerte van de natuurwetenschappen en de wiskunde, die in Utrecht op unieke wijze ontwikkeld is. Wil de faculteit ernst maken met de opleiding wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied in brede zin, dan zal voor een opzet moeten worden gekozen waarin de aansluiting bij grondslagencolleges in de vakstudies niet langer een vereiste is. De commissie geeft dit graag in overweging.

Het basisdoctoraal werd ingevoerd om tegemoet te komen aan adviezen van de vorige visitatiecommissie. Het is spijtig dat voor dit goede programma geen plaats kon worden gevonden binnen de door het College van Bestuur gestelde parameters voor de BAMA-structuur.

Anders dan in sommige zusterfaculteiten van overeenkomstige omvang het geval is, kent Utrecht geen afzonderlijk programma voor de bovenbouwstudenten. Het inhaalprogramma (inmiddels afgeschaft) is niet ver ontwikkeld. Studenten kregen het advies aanvullende colleges te kiezen. Een aanzienlijk deel van de studenten waarmee de commissie sprak, had er voor gekozen de gehele propedeuse te volgen. Overigens zij opgemerkt dat in het kader van de Utrechtse invulling van de BAMA ook de noodzaak van een inhaalprogramma vervalft.

Het oordeel over niveau en inhoud van het ‘vervolgdoctoraal’ is zonder meer positief. Er wordt een programma aangeboden dat genoeg variatie kent om aantrekkelijk te kunnen zijn, en toch ook zoveel structuur biedt dat studenten niet behoeven te verdwalen. Niettemin geldt ook hier dat er meer van de studenten gevraagd zou kunnen worden. In het derde en vierde jaar komt het aantal contacturen niet boven de acht uur per week uit. Bij navraag bleek dat de tijd die studenten overhouden in de regel niet wordt benut voor voorbereiding op het afstudeerwerk, maar aan extra-curriculaire activiteiten wordt besteed.

Niveau, inhoud en omvang van keuzeonderdelen zijn, voor zover de commissie kon nagaan, van goede kwaliteit. Zij betreurt evenwel dat geen niet-wijsgerig bijvak verplicht werd gesteld, noch in de basisopleiding, noch

in de latere jaren, ofschoon de vorige visitatie hierop aandrang. De opgegeven reden dat een verplicht niet-wijsgerig bijvak voor deeltijdstudenten bezwaarlijk is, en dat ter wille van de eenheid van het beleid, dus ook de reguliere studenten niet verplicht kunnen worden, overtuigt de commissie niet. Zij acht het principieel onjuist de reguliere opleiding aan te passen aan de mogelijkheden en onmogelijkheden van deeltijdstudenten. Overigens stimuleert de faculteit de keuze van dit bijvak wel degelijk, zodat per saldo de grote meerderheid van de reguliere studenten er voor kiest.

De functie en plaats van het afstudeerwerk in het programma wordt door de commissie met niet meer dan een voldoende gewaardeerd. Het belangrijkste bezwaar is dat de structuur van het programma zodanig is dat studenten gemakkelijk het scriptiewerk uitstellen. Ofschoon er voldoende mogelijkheden tot coaching aanwezig zijn, is er te weinig aandrang om er gebruik van te maken. Dat geldt bijvoorbeeld voor de colloquia waarvan tenminste in één disciplinegroep maar matig gebruik wordt gemaakt. De structuur is zodanig dat niet, of te weinig, wordt voorkomen dat de studenten veel tijd nemen om zich te oriënteren.

Het komt ons voor dat de invoering, enkele jaren gelden, van de mogelijkheid van een kleine scriptie niet het meest adequate antwoord vormt op het probleem van een te lange studieduur. Een korte scriptie geeft naar ons oordeel de student te weinig de mogelijkheid om zijn bekwaamheid op te bouwen en te bewijzen. We adviseren om die kleine scripties af te schaffen.

Het wetenschappelijk niveau van het programma en aansluiting met het onderzoek is van goede tot uitstekende kwaliteit. Het zijn vooral de 'caputcolleges' die passages bieden naar het onderzoek.

Het vaardighedenonderwijs is na de vorige visitatie voortvarend en met creativiteit tot ontwikkeling gebracht. De faculteit heeft gestreefd naar integratie met het wijsgerige onderwijs, ofschoon bepaalde oefeningen nog steeds voornamelijk van formele aard zijn. Uit de evaluaties en gesprekken met studenten bleek dat de leiding bij bepaalde sessies niet strak genoeg is, waardoor het leereffect vermindert. Minder gewenst is voorts dat de twee studiepunten die voor dit onderwijs staan, reeds op basis van enkele aanwezigheid worden verleend. Onder het BAMA-regime is dit laatste beter geregeld.

De samenhang en interne afstemming van het onderwijs in de postpropedeutische fase werden goed in orde bevonden.

De kwalitatieve aansluiting van het deeltijdprogramma is eveneens goed. De faculteit biedt een goed gespreid programma aan. Goed is ook dat er wordt toegezien dat reguliere studenten niet met de deeltijders meeliften (het 'voordeel' van minder contacturen). Minder positief is dat de deeltijdstudie in de propedeuse geen werkgroepen kent, noch een niet-wijsgerig bijvak.

Met wat creativiteit moet hieraan een mouw kunnen worden gepast.

Wat betreft de inhoud, intensiteit en organisatie van de AIO-opleiding valt het commissie op dat AIO's met name worden ingezet om cursussen te geven die over het eigen onderzoek gaan. Van de AIO's die er op dit moment zijn hebben vier van de zeven geen wijsgerige opleiding genoten. Enkele onder hen zien zelfs de noodzaak hiervan niet in. De faculteit tilt hier niet zwaar aan omdat zij de AIO's geschikt acht voor hun taak en erop vertrouwt dat de AIO-opleiding een voldoende oriëntatie in de wijsbegeerte verschaft. De commissie beoordeelt de situatie echter minder positief. Deze AIO's zijn onvermijdelijk meer geneigd om hun intellectuele contacten buiten filosofische kringen te zoeken. Zij dragen daarom minder bij aan het intellectuele klimaat binnen de eigen faculteit. We bevelen aan om bij toekomstige aanstellingen in de regel een vooropleiding wijsbegeerte te eisen van de AIO's.

Het geven en volgen van colleges en de regelingen m.b.t. financiële bijdrage ten behoeve van conferentiebezoek zijn goed geregeld. Alle AIO's zijn opgenomen in onderzoekscholen. De beëindiging van de Onderzoekschool Wijsbegeerte wordt in Utrecht minder als een probleem ervaren dan elders.

Op grond van de door het faculteitsbestuur gegeven informatie kan worden geconcludeerd dat het rendement van de 'AIO-opleiding' in Utrecht relatief hoog ligt.

Al met al waardeert de commissie de AIO-opleiding als ruim voldoende. In tabel 1 worden de promotierendementen gegeven.

Tabel 1: Promoties Wijsbegeerte UU/FW cohorten 1987– 2000 in aantallen

	Instroom	Gestaakt	Gepro- moveerd	promotieduur					
				$x \leq 4$	$4 \leq x < 5$	$5 \leq x < 6$	$6 \leq x < 7$	$7 \leq x < 8$	$x \geq 8$
1987	2	1	1		1				
1988	0								
1989	0								
1990	2		2	1	1				
1991	1		1	1					
1992	3		3	2	1				
1993	4		4		3	1			
1994	1		1		1				
1995	0								
1996	1		1	1					
1997	1		1		1				
1998	2		1		1				
1999	2								
2000	1								
TO- TAAL	20	1	15	5	9	1	0	0	0

3 Onderwijsleeromgeving

In het algemeen wordt de onderwijsleeromgeving door de commissie als ruim voldoende beoordeeld.

Er is en wordt nagedacht over het concept “onderwijsleeromgeving”, maar sommige elementen zouden tot andere aanpassingen moeten geleid hebben. Zo worden er, zoals al eerder aangegeven, voor de deeltijdstudenten geen werkgroepen ingericht. Ook is het werken met vijf blokken in een jaar niet gelukkig. Dit verhoogt de studeerbaarheid van het programma, maar leidt ook tot niveauverlaging. De doeltreffendheid van het concept voor de onderwijsleeromgeving wordt daarom op niveau ruim voldoende beoordeeld. Dit geldt ook voor de geschiktheid en diversiteit van de gekozen didactische werkvormen. Overwogen kan worden om het vak Logica volledig afzonderlijk voor de studenten wijsbegeerte te geven. We bevelen ook aan om het aantal studentassistenten dat wordt betrokken bij de werkcolleges

beperkt te houden. Van de colloquia in de doctoraaljaren wordt onvoldoende werk gemaakt. Misschien worden deze laatste als te vrijblijvend aangeboden. De commissie waardeert de integratie van vaardigheden in de aangeboden vakken, maar wijst er toch op dat dit vereist dat deze dan wel binnen deze vakken op adequate wijze getoetst worden.

De verhouding tussen de contacturen, zelfstudie en andere studieactiviteiten is ruim voldoende voor de propedeuse, maar eerder aan de lage kant voor de doctoraaljaren. De wijze van toetsing en beoordeling is goed. De kwaliteit van de begeleiding en beoordeling van eindscripties is voldoende. Positief is de commissie over het feit dat er voor een systeem is gekozen met drie beoordelaars. De scripties zijn overwegend van goed niveau, maar de beoordeling zou met wat meer consistentie kunnen gebeuren. De commissie suggereert hiervoor meer intern overleg te plegen, ten einde steeds en voor iedereen dezelfde criteria toe te passen. Dit zou mogelijkwijze kunnen door in een eerste fase schriftelijk aan de voorzitter te rapporteren en deze beoordelingen later tot voorwerp van interne discussie te maken.

4 Instream

De commissie waardeert dit onderdeel als goed.

Aan de UU worden de opleidingen wijsbegeerte en wijsbegeerte van een wetenschapsgebied aangeboden. Hierbij dient echter onmiddellijk opgemerkt te worden, dat belangstelling voor de studies filosofie van een bepaald wetenschapsgebied zo goed als afwezig is. Niettemin trekken de filosofieopleidingen aan de UU, op één na, de meeste studenten aan. Tabel 2 toont het totaal aantal ingeschrevenen en de instroom in de propedeuse in de opleiding Wijsbegeerte.

Tabel 2: Aantal ingeschrevenen naar studiefase (voltijdse instroom)
Wijsbegeerte UU (bron: KUO tabel 2.1 en 2.2)

	Totaal			Propedeutische fase		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	229	153	76	26	21	5
1996/1997	211	144	67	55	42	13
1997/1998	211	143	68	52	32	20
1998/1999	182	119	63	30	17	13
1999/2000	195	117	78	62	33	29
2000/2001	209	133	76	59	40	19

Het aantal ingeschrevenen in de opleiding filosofie van een bepaald wetenschapsgebied is in vergelijking met het aantal ingeschrevenen in de opleiding 'algemene' wijsbegeerte bijna te verwaarlozen:

Tabel 3: Aantal ingeschrevenen Wijsbegeerte van een wetenschapsgebied UU (bron: KUO tabel 2.1)

	Totaal	M	V
1995/1996	0	0	0
1996/1997	4	4	0
1997/1998	5	5	0
1998/1999	5	5	0
1999/2000	3	3	0
2000/2001	3	3	0

Alhoewel de UU duidelijke inspanningen onderneemt om het aantal vrouwelijke studenten te verhogen overweegt het aantal mannelijke studenten in de filosofieopleidingen even duidelijk als aan de andere universiteiten.

Een behoorlijk hoog aantal volgt de opleiding als deeltijdse student. Het aantal deeltijdse studenten is opgenomen in tabel 4.

Tabel 4: Ingeschrevenen naar onderwijsvorm en geslacht (propedeutische fase) Wijsbegeerte UU (bron: KUO tabel 2.2)

	Ingeschrevenen			Voltijdopleiding			Deeltijdopleiding			Extraneus		
	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V	Totaal	M	V
1995/1996	26	21	5	14	10	4	12	11	1	0	0	0
1996/1997	55	42	13	20	16	4	35	26	9	0	0	0
1997/1998	52	32	20	20	13	7	32	19	13	0	0	0
1998/1999	30	17	13	11	9	2	19	8	11	0	0	0
1999/2000	62	33	29	26	11	15	36	22	14	0	0	0
2000/2001	59	40	19	27	21	6	32	19	13	0	0	0

Uit deze cijfers blijkt dat het merendeel van de Utrechtse filosofiestudenten voor een 'officiële' deeltijdstudie kiest. De commissie schat de instroom in de voltijdse en deeltijdse opleiding samen als duidelijk voldoende in. De voorlichting en de activiteiten ten aanzien van de aansluiting VWO/WO beoordeelt ze als goed.

5 Studeerbaarheid

In het algemeen wordt de studeerbaarheid als ruim voldoende beoordeeld.

De studieadvisering en -begeleiding is in de betreffende periode ruim voldoende. In de gevisiteerde periode was er helaas geen sprake van specifieke begeleiding van eerstejaars studenten. Het is dan ook met instemming dat de commissie kennis neemt van genomen maatregelen op dit terrein: het instellen van een systeem van tutoren. De keuze van de afstudeerbegeleider lijkt eerder wat te lang te worden uitgesteld. Wat dat laatste betreft zouden maatregelen kunnen genomen worden.

Zowel de propedeuse als het doctoraal kunnen goed in de geprogrammeerde tijd worden voltooid, maar, zoals eerder opgemerkt, ligt de lat wellicht wat te laag. Het studievoortgangsregistratiesysteem wordt als goed beoordeeld. De spreiding en aansluiting van de programmaonderdelen is goed. Het evenwicht tussen geplande en feitelijke studielast is voldoende voor de propedeuse en goed voor de latere jaren. De tentamenregelingen zijn voldoende. Ook hier, zoals elders in Nederland, zou de studieduur versneld worden, mochten striktere deadlines voor papers in acht genomen worden. Het voor BAMA ingestelde strenge regime lijkt hier een duidelijke verbetering op te leveren. Er werden geen belemmeringen voor specifieke groepen vastgesteld.

6 Doorstroom en rendementen

De commissie waardeert dit onderdeel als zeer onvoldoende.

De commissie tilt in het algemeen niet te zwaar aan lage propedeuserendementen. Het dient echter opgemerkt te worden dat het propedeuserendement in Utrecht opvallend laag is. De commissie beoordeelt het als zeer onvoldoende. Een groot gedeelte van de vrij hoge instroom gaat op deze wijze al vlug weer verloren. De commissie is echter niet in staat een oorzaak voor dit lage rendement aan te wijzen. Misschien speelt slechte studieadvisering in het verleden hier een rol. In Utrecht filosofie te studeren lijkt ons echter niet meer 'vrijblijvend' dan aan de meeste andere Nederlandse universiteiten. De commissie stelt vast dat men sinds de BAMA-introductie de studenten meer bij de hand neemt met een systeem van quasi permanente evaluatie. De deelname aan deze deexamens is verplicht. Of dit het propedeuserendement gunstig zal beïnvloeden zal pas over enkele jaren duidelijk worden. Nu dient er op gelet te worden dat het 'uitsmeren' van examens geen niveauverlagend effect heeft.

Tabel 5: Propedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle vooropleidingen) Wijsbegeerte UU (bron: KUO tabel 3.1)

	Omvang cohort	Propedeuserendement in % bij dezelfde opleiding na			
		1 jaar	2 jaar	3 jaar	Geslaagd na 3 jaar
1994/1995	26	4	12	23	23
1995/1996	13	0	8	8	8
1996/1997	19	16	26	26	26
1997/1998	23	13	17	17	17
1998/1999	14	29	29	29	29
1999/2000	25	8	8		
2000/2001	27	15			

In de tabellen voor de postpropedeuse rendementen zorgen de lage instroomcijfers vaak voor sterke schommelingen bij de percentages. Absolute cijfers hebben na mening van de commissie hier meer zeggingskracht. Er kan echter niet aan getwijfeld worden dat het post-propedeuse rendement ook in Utrecht duidelijk te laag ligt.

Tabel 6: Postpropedeuse rendementen (instroom in propedeutische fase alle opleidingen) Wijsbegeerte UU (bron: KUO tabel 4.1)

	Omvang cohort	Postpropedeuse rendementen in % bij dezelfde opleiding na					
		3 jaar	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar
1988/1989	8	0	13	38	38	63	63
1989/1990	17	0	0	0	6	6	18
1990/1991	9	0	0	0	0	0	0
1991/1992	7	0	14	14	14	14	14
1992/1993	11	0	9	18	18	27	27
1993/1994	2	-	-	-	-	-	-
1994/1995	8	0	0	0	13	38	
1995/1996	1	-	-	-	-		
1996/1997	5	0	0	20			
1997/1998	5	0	0				
1998/1999	4	0					
1999/2000	2						

Deze postpropedeuse rendementen zijn berekend op basis van de voltijdse instroom. In Utrecht is er echter ook een belangrijke zij-instroom van deeltijdse studenten.²⁶ Deze moeten - eventueel samen met andere zij-instromen – zeer behoorlijk bijdragen tot het absolute aantal afstudeerders. Dat is immers niet zo klein als de rendementscijfers suggereren: gemiddeld zeventien per jaar, wat een ratio afgestudeerde per fte-onderwijs van twee geeft.

7 Kwaliteit van de afgestudeerden

De algemene waardering voor dit onderdeel is goed.

De academische kwaliteiten van de afgestudeerden zijn voor zover de commissie kon nagaan goed. De afstuderenden nemen gemiddeld ruim de tijd om zich binnen de filosofie te oriënteren.

De commissie schat in dat de beroepskwaliteiten niet boven het niveau van een ruim voldoende uitgaan. In dit verband is niet onbelangrijk dat een door de ‘Studentenmonitor’ uitgevoerde enquête onder derdejaarstudenten als uitkomst heeft dat slechts 25% van de studenten meent dat de opleiding goede beroepsperspectieven biedt (tegenover een gemiddelde voor de universiteit van ruim 56%).

Inhoud en niveau van de scripties zijn beide goed, waarbij de commissie evenwel aantekent dat onder de scripties die werden ingezien er zich enkele bevonden die opvallende vormfouten vertoonden (verkeerde wijze van citeren, slordig taalgebruik, enz.). De faculteit dient er op toe te zien dat het vaardighedenonderwijs tot in de eindscriptie doorwerkt.

Onder de scripties waarvan kennis werd genomen, bevonden zich een tweetal zogenaamde ‘kleine scripties’. Zoals reeds in paragraaf 2 opgemerkt, acht de commissie deze poging om studievertraging te verminderen een weinig gelukkige greep.

Stages spelen in de gevisiteerde periode aan de Utrechtse faculteit slechts een marginale rol.

8 Effectiviteit van de organisatie en kwaliteit van de staf

De commissie beoordeelt dit item als goed.

De effectiviteit van de organisatie en de communicatie en de spreiding van de verantwoordelijkheden is ruim voldoende. Hier kan wellicht door meer systematisch intern overleg een en ander verbeterd worden. De commissie kon zich ook niet van de indruk ontdoen dat sommige maatregelen van het College van Bestuur voor de eigen programma’s van de faculteit eerder beperkende en negatief geapprecieerde randvoorwaarden creëren.

26 De deeltijdstudie behelst een compleet Wijsbegeerte programma dat equivalent is met het voltijdsprogramma.

Het academisch niveau van de staf en de spreiding van de expertises is goed. De commissie is van mening dat zelfs indien de onderwijslast meegerekend wordt die volgt uit de colleges gegeven in andere opleidingen, de staf niet te sterk belast wordt. Het onderwijskundig niveau van de staf is goed. De inzet van de hoogleraren in de propedeuse is goed en dat geldt ook voor de inzet van AIO's in het onderwijs. Tenslotte functioneert het personeelsbeleid goed.

Tabel 7: Personeelsbezetting fte's onderwijsinzet UU
(peildatum september 2000)

	M (fte)	M (aantal)	V (fte)	V (aantal)	Totaal (fte)	Fte onder- wijs	Totaal (aantal)	%gepro- moveerd
HGL	3,2	5			3,2	1,2	5	100
UHD	2	2			2,0	0,8	2	100
UD	5,8	6	0,7	1	6,5	3,0	7	100
Overig WP ²⁷	6	6	1	2	7,0	3,7	8	50
AIO's ²⁸	1	1			1,0	0,1	1	n.v.t.
Student- assistenten	1,5	?	0,8	?	2,3 ²⁹	2,3	n.v.t.	
Totaal	19,5	20+?	2,5	3+?	22	11,1 ³⁰	23	81,8

Tabel 8: Tabel staf/student ratio's

fte onderwijsinzet	9,6
Ingeschreven studenten	200 ³¹
Afgestudeerden	17
Studenten per fte onderwijs	20,8 ³²
Afgestudeerden per fte onderwijs	1,8

9 Faciliteiten en voorzieningen

De faciliteiten en voorzieningen worden al voldoende beoordeeld.

27 Hiervan is 0,2 ten behoeve van het letterenonderwijs.

28 De meeste promovendi waren toen bursaal. Zij hadden daarnaast een kleine junior-docentaanstelling. Deze formatie valt onder tabel overig WP

29 1,3 fte zijn student-assistent aanstellingen t.b.v. de opleiding CKI.

30 Inclusief onderwijs andere opleidingen.

31 360 inclusief tweede inschrijvers.

32 37,7 inclusief tweede inschrijvers.

De omvang en kwaliteit van de onderwijsruimten is onvoldoende. De faculteit beschikt zelf slechts over twee kleine ruimten en een grotere. De onderwijsruimten die hiernaast nodig zijn worden op overige plekken op de campus betrokken. Dit brengt met zich mee dat deze vaak te groot of te klein zijn, een slechte akoestiek hebben en er onvoldoende onderwijs hulpmiddelen voorhanden zijn. Ook in de zelf gehouden studentenmonitor Wijsbegeerte 2002 komt deze klacht terug. Het gebouw waarin de faculteit Wijsbegeerte gehuisvest is, is eveneens weinig aantrekkelijk. De faculteit zit aan een zeer lange, smalle gang waaraan de kleine kantoren van medewerkers zijn gevestigd. Ook is er geen centrale ruimte, zoals een koffiekamer, waar enige groepsvorming of sociale cohesie tot stand kan komen. De commissie adviseert bij de verhuizing hierop in te spelen.

De collectie van de bibliotheek is goed. Ze is echter uit elkaar getrokken en staat op verschillende plekken in het bibliotheekgebouw. Dit gebouw is overigens ook al niet zeer aantrekkelijk. Ook hier is er gelukkig een verhuizing op handen. In het algemeen worden de bibliotheekvoorzieningen als ruim voldoende ingeschat.

De computerruimtes zijn eveneens ruim voldoende. De kwaliteit van de computers is goed. De faculteit heeft beschikking over haar eigen netwerk dat goed functioneert. Er lijkt wel een capaciteitsprobleem te zijn. De computerruimtes zijn wel vrij rumoerig. Wellicht kan overwogen worden om computers voor het werken aan papers en werkstukken te scheiden van plekken waar email bekeken kan worden.

De financiële randvoorwaarden zijn goed. Het budget voor de bibliotheek is voor Nederland relatief ruim, hetgeen grote waardering verdient. Ook staan de AIO's voldoende middelen ter beschikking.

10 Internationalisering en externe contacten

De commissie waardeert dit item als voldoende.

Er is een ruim aanbod van uitwisselingsprogramma's en samenwerkingsverbanden met buitenlandse instellingen, zowel op het niveau van de universiteit van Utrecht als op dat van zijn faculteit Wijsbegeerte. Studenten die naar het buitenland willen kunnen beroep doen op financiële ondersteuning vanwege de faculteit. Toch maakt bijna niemand gebruik van deze mogelijkheden. Slechts één student heeft tijdens de periode die de visitatie aanbelangt een aanzienlijk deel van zijn studie in het buitenland (Japan) doorgebracht. Gebrekkige taalkennis wordt als één van de redenen aangegeven voor deze bijzonder lauwe belangstelling voor buitenlandse studies. De faculteit erkent dit zelf als een zwak punt en neemt zich voor de voorlichting te activeren. Er blijken wel meer buitenlandse studenten in Utrecht te komen studeren. Indien nodig worden vakken in het Engels gedoceerd. De BAMA-hervorming zal de internationalisering uitdrukkelijk op de agenda zetten.

11 Interne kwaliteitszorg

De interne kwaliteitszorg wordt als ruim voldoende beoordeeld.

De inrichting van het systeem voor interne kwaliteitsbewaking is in het algemeen ruim voldoende. Het functioneren van het interne kwaliteitszorgsysteem en de betrokkenheid van de studenten hierbij is goed. De verbeteringen en acties naar aanleiding van de vorige visitatie worden als ruim voldoende beoordeeld.

De Zelfstudie wordt als voldoende beoordeeld. De kwaliteit van de Zelfstudie (analytisch en beschrijvend) is voldoende. Ze is vaak zeer summier en lijkt niet geschreven te zijn door mensen uit de academische staf van de opleiding. Hele stukken lijken regelrecht uit de studiegids te komen. De eindtermen zijn weinig gedetailleerd. Alle retoriek is opzij gelaten en dat is maar goed ook, maar er ontbreekt ook nogal wat informatie. De sterkte/zwakte analyse was erg summier en niet erg overtuigend. Als er geen specifiek nieuw beleid nodig is, waarom worden dan bij de BAMA-hervorming zoveel maatregelen genomen, bijvoorbeeld om iets te doen aan het al te vrijblijvende karakter van de studie?

12 BAMA

De BAMA-plannen van de faculteit zijn sterk getekend door het universiteitsbrede beleid, dat voor alle Bacheloropleidingen opteert voor een brede vorming met veel keuzeruimte. Dit *liberal arts*-model impliceert dat het minder belangrijk is wat men precies leert in de eerste jaren aan de universiteit. Het komt er in die periode op aan studenten op te tillen tot een bepaald niveau van intellectuele rijpheid. Het getuigt van moed om voor dit model te kiezen nu vele faculteiten in diverse universiteiten door de BAMA-hervorming geneigd zijn om de meer reflexieve vakken eruit te gooien en de eigen kernopleiding, die vroeger over vier jaar gespreid was nu in de driejarige Bachelor te persen.

Het Utrechtse model schept mogelijkheden voor de filosofie: wijsgerige vakken worden makkelijker toegankelijk voor studenten van andere faculteiten. De faculteit speelt hierop in door voor hen een mooi aanbod van wijsgerige minoren te organiseren. Hiervoor moet echter een prijs worden betaald. Als antwoord op de desastreuze rendementscijfers en in opvolging van het advies van de vorige visitatiecommissie was een beleid aangezet van strakkere structurering van het eigen programma, vooral door de invoering van een vast curriculum in het basisdoctoraal. Dit was een sterk punt van het bestaande programma en de commissie had dit graag bewaard gezien. We hebben er begrip voor dat de faculteit zich moeilijk kan onttrekken aan universiteitsbrede regels waarvan de faculteit zelf in grote mate profiteert, maar het blijft toch een ongelukkige situatie dat we moeten zeggen dat het oude programma voor het tweede jaar beter was dan wat nu wordt ingevoerd. In feite wordt de losse structuur van het vroegere vervolgdctoraal nu

overgenomen in BA-2 en BA-3. De faculteit meent dit verlies aan strakheid te kunnen compenseren door de uitbouw van het tutoraat vanaf het eerste jaar. Wij menen echter dat niets beter is dan een eenvoudig en helder gestructureerd programma. Het tutoraat kan daar bovenop komen, maar kan dit niet vervangen. Een veel betere compensatie is het optrekken van het aantal contacturen in BA-2 en BA-3. We menen inderdaad dit één van de beste maatregelen is om studievertraging tegen te gaan en de studenten voor hun studie te motiveren. Dit vergt wel een aanzienlijke inspanning van de staf en we spreken hiervoor onze waardering uit.

We betreuren samen met het faculteitsbestuur dat het propedeutisch examen door de universiteit is afgeschaft. De nieuwe jaarindeling met slechts vier in plaats van vijf blokken is wel positief: zo wordt het onderwijsaanbod minder versnipperd. De faculteit gaat wel heel ver in de invoering van activerend onderwijs. Op dit punt is de inzet die van docenten en studenten wordt gevraagd wel heel groot. We zijn benieuwd naar de resultaten van dit interessante experiment. We herinneren hier ook nog even aan onze andere aanbevelingen: meer aandacht voor talen, voor niet-westerse wijsbegeerte en de multiculturalismeproblematiek, het verplicht stellen van de opname van vakwetenschappelijke onderdelen in het programma. Ook menen we dat de cursus Logica over twee blokken dient te worden gespreid. Ten slotte mag het Bachelorprogramma best wat overzichtelijker worden voorgesteld in de Studiegids.

Het aanbod van Masteropleidingen van de Faculteit lijkt er als volgt uit te zien:

1. Een wetenschappelijke Master van twee jaar, met vijf beurzen voor tweedejaarsstudenten;
2. Een maatschappelijke Master van één jaar;
3. Een educatieve Master van twee jaar;
4. Een Master Filosofie van een Wetenschapsgebied van twee jaar;
5. Een Master Filosofie in Bedrijf van één jaar (samen met de VU en de KUN);
6. Een Master in Applied Ethics van één jaar.

Voor (1), (4) en (6) is specialisatie en interuniversitaire samenwerking noodzakelijk. Er moeten afspraken worden gemaakt zodat niet alle faculteiten hetzelfde doen en om een voldoende aantal studenten in de diverse opleidingen te krijgen.

13 Aanbevelingen en samenvatting

Met verwijzing naar de voorafgaande paragrafen beveelt de commissie met name aan:

- a ook aandacht te besteden aan niet westerse wijsbegeerte in de opleiding;

- b beleid te ontwikkelen om mogelijke deficiënties met betrekking tot het Duits te verhelpen;
- c de lat voor de propedeuse voldoende hoog te leggen;
- d attent te blijven op het nadeel van gemengde colleges (filosofie en CKI), te overwegen om het vak logica afzonderlijk voor studenten wijsbegeerte te geven en over een heel semester te spreiden;
- e in het vervolgdoctoraal de lat voldoende hoog te leggen, o.a. door het aantal contacturen te vergroten;
- f een niet-wijsgerig bijvak verplicht te stellen in de eerste jaren van de opleiding;
- g erop toe te zien dat studenten de keuze voor het scriptieonderwerp en de scriptiebegeleider niet te lang uitstellen;
- h de kleine scriptie af te schaffen;
- i striktere deadlines voor papers in acht te nemen;
- j ook voor de deeltijders in werkcolleges te voorzien;
- k de AIO's in ruimere mate dan nu het geval is te recrutereren onder filosofen;
- l de colloquia in de doctoraaljaren werkelijk verplicht te maken;
- m erop toe te zien dat de geïntegeerde vaardigheden op adequate wijze getoetst worden;
- n ten behoeve van de beoordeling van de scripties meer intern overleg te plegen teneinde steeds en voor iedereen dezelfde criteria toe te passen;
- o de kwaliteit van de onderwijsruimtes te verbeteren en een gemeenschappelijke koffiekamer te creëren;
- p de vastere structuur van het oude basisprogramma te behouden in de BAMA.

Bijlage 1 Curricula vitae leden visitatiecommissie

Prof. dr. S. Griffioen

Sander Griffioen (1941) studeerde in 1971 af in de economie, en in 1975 in de wijsbegeerte, promoveerde een jaar later op een proefschrift over Hegel (De roos en het kruis), was van 1976 tot 1979 verbonden aan het Institute for Christian Studies te Toronto. Van 1979 tot 2001 was hij gewoon hoogleraar voor de wijsbegeerte van de sociale en culturele wetenschappen aan de Vrije Universiteit. Sindsdien heeft hij een speciale leerstoel voor interculturele filosofie aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de VU. Hij bekleedde diverse functies binnen de Werkgemeenschap voor sociale filosofie en de Stichting voor Theologie en Filosofie (NWO), waarvan hij de laatste voorzitter was, was medeoprichter en bestuurslid van het Centrum voor Duits Idealisme, en van 1998 tot einde 2002 voorzitter van de departementale Begeleidingscommissie voor Filosofie in het Voortgezet Onderwijs.

Prof. dr. H. Kimmerle

Heinz Kimmerle (1930) promoveerde in 1957 te Heidelberg bij prof. H.G. Gadamer op een proefschrift over der hermeneutiek van F.D.E. Schleiermacher. Als onderzoeker van de Deutsche Forschungsgemeinschaft kreeg hij in 1966 een wetenschappelijke prijs van de Klopstock-Stiftung in Hamburg voor een boek over E. Bloch's filosofie van de hoop. In 1970 verwierf hij de *venia legendi* (Habilitation) aan de Ruhr-Universität Bochum op een dissertatie over een bepaalde periode in het werk van G.W.F. Hegel. Van 1970-1976 doceerde hij filosofie aan deze universiteit. In 1976 werd hij benoemd tot gewoon hoogleraar in de Methodieken van de wijsbegeerte aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Van 1979-1982 was hij decaan van de Faculteit der Wijsbegeerte aan deze universiteit. Op basis van een lidmaatschap van vele jaren was hij van 1982-1992 bestuurslid en voorzitter van de Internationale Hegel-Gesellschaft. Van 1986-1989 was hij oprichter en eerste voorzitter van de SWON (Stichting Wijsgerig Onderzoek in Nederland) bij NWO (Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek). Van 1991-1995 aanvaardde hij voor de laatste vijf jaar vóór zijn emeritaat een Bijzonder hoogleraarschap in de Grondslagen van interculturele filosofie. In 1989 was gasthoogleraar aan de University of Nairobi in Kenia en de University of Ghana in Legon-Accra, in 1997 aan de University of Venda in Thohoyandou en in 2002 aan de University of South Africa in Pretoria. Zijn onderzoek en zijn publicaties gaan over Schleiermacher en de geschiedenis van de hermeneutiek, Hegel, Marx en de geschiedenis van de dialectiek, filosofie van de geesteswetenschappen, Derrida en het Franse differentiedenken en over interculturele filosofie met als zwaartepunt Afrikaanse filosofie.

Prof. dr. J. Leilich

Joachim Leilich (1949) studeerde wijsbegeerte aan de J.W. Goethe Universiteit in Frankfurt am Main waar hij in 1982 doctorerde met een

studie over Wittgenstein (*Die Autonomie der Sprache*). Hij werkte als tutor en student-assistent aan de universiteit van Frankfurt. Sinds 1979 is hij verbonden aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA), waar hij thans de functie van hoogleraar uitoefent. Hij is voorzitter van de werkgroep filosofische psychologie en stichtend lid van het Instituut voor Joodse Studies van de Universiteit Antwerpen. De zwaartepunten van zijn onderzoek liggen op het gebied van de taal(analytische)filosofie (in het bijzonder Wittgenstein) en de 'philosophy of mind'.

Prof. dr. P. Smeyers

Paul Smeyers (1953) studeerde Pedagogische Wetenschappen en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit Leuven en aan de University of London. Hij promoveerde in 1984 met een studie over de Angelsaksische wijsgerige pedagogiek waarin met name op de relevantie van Wittgenstein en Ryle ingegaan werd. Hij is als Gewoon Hoogleraar verbonden aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU-Leuven meer bepaald aan het Centrum voor Fundamentele Pedagogiek. Hij is auteur respectievelijk editor van meer dan twintig boeken en meer dan 150 bijdragen in vooral internationale tijdschriften en collecties, het overgrote deel in het Engels gepubliceerd. Recent verscheen *The Blackwell Guide to the Philosophy of Education* (2003) en *Education in an Age of Nihilism* (2000), beide samen met Blake, Smith en Standish. Binnen de wijsgerige pedagogiek gaat zijn onderzoeksinteresse uit naar de posities van Wittgenstein en Nietzsche; daarnaast houdt hij zich intensief bezig met wetenschapsfilosofisch onderzoek omtrent de theorievorming in de pedagogiek en de aard van wetenschappelijk pedagogisch onderzoek. Ook de band met de onderwijs- en opvoedingspraktijk wordt hierbij niet uit het oog verloren zoals onder meer blijkt uit het recent verschenen *Hoezo Pedagogisch?* (2003).

Prof. dr. A. Vandevelde

Toon Vandevelde (1952) studeerde economie en filosofie en is als gewoon hoogleraar verbonden aan het Centrum voor Economie en Ethiek en het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KU-Leuven. Hij doceerde lange tijd aan de Universiteit Antwerpen, vooral UFSIA, alsook aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam. Hij vervulde kortere opdrachten aan de Universiteit van Tilburg, aan de Université Nationale du Rwanda, aan de Universiteit van Bandung (Indonesië), aan de Universiteit van Stellenbosch (Zuid-Afrika) en aan de Martyrs University of Uganda. Hij publiceerde een honderdtal artikelen vooral in het domein van de economische ethiek en de politieke filosofie, o.a. over verantwoordelijkheid voor komende generaties, de legitimiteit van erfenisbelastingen, filosofie van de sociale zekerheid, solidariteit en altruïsme. Recent was hij ook verantwoordelijk voor de redactie van een boek over *Gifts and Interests* (Peeters, 2000) en over *Vertrouwen en bedrijf* (Acco, 2000).

B. van der Vossen

Bas van der Vossen (1979) studeert Wijsbegeerte van een bepaald

Wetenschapsgebied en Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is een jaar student-assistent geweest, voornamelijk als ondersteuning van onderwijs en onderzoek. Tevens had hij een jaar zitting in de opleidingscommissie van de opleiding Politicologie. Ook is hij twee jaar mentor geweest voor eerste-jaars filosofie studenten en werkte hij mee aan verscheidene voorlichtingsactiviteiten van de opleiding wijsbegeerte. Naast zijn studie is hij betrokken geweest bij het opzetten en inrichten van een stemwijzer op het internet voor de provincie Limburg.

Dr. E. Fortuin

Egbert Fortuin (1972) studeerde Wijsbegeerte en Slavische taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde begin 2001 op een taalkundig onderwerp aan dezelfde universiteit. In het kader van zijn promotieonderzoek was hij tevens visiting scholar aan de University of California, Berkeley. Momenteel werkt hij als beleidsadviseur bij de VSNU en is hij als gastonderzoeker werkzaam bij de afdeling Slavische taalkunde aan de Universiteit van Amsterdam, in het kader waarvan een aantal artikelen publiceerde op het gebied van de (Russische) taalkunde.

Bijlage 2 Standaardprogramma

1e dag

- 16.00 – 19.00 uur Vergadering commissie in hotel; voorbereiding
bezoek
- 19.30 – 21.30 uur Ontvangst door de visitatiecommissie; diner met lid
CvB, voorzitter faculteitsbestuur, coördinator

2e dag

- 9.00 – 10.00 uur Gesprek visitatiecommissie met opstellers zelfevaluatie
en visitatiecoördinator
- 10.00 – 11.00 uur Gesprek met studenten (dan tweedejaars) over de
propedeuse (ca. 10)
- 11.00 – 11.15 uur Pauze
- 11.15 – 12.15 uur Gesprek met studenten doctoraalfase (ca. 10, gespreid
over studie jaren en specialisaties) waaronder de
studenten uit de opleidingscommissie
- 12.15 – 13.15 uur Lunch
- 13.15 – 14.30 uur Gesprek met docenten basisopleiding (w.o. docenten
opleidingscommissie)
- 14.30 – 15.45 uur Gesprek met docenten afstudeerfase (w.o. docenten
opleidingscommissie)
- 15.45 – 16.45 uur Studie-adviseur, stagecoördinator e.d.
- 16.45 – 17.45 uur Gesprek AIO's
- 17.45 – 19.00 uur Vergadering commissie: nabespreking, formulering,
aandachtspunten volgende dag
- 20.00 – 21.00 uur Diner

3e dag

- 9.00 – 10.00 uur Gesprek over de invoering BAMA met BAMA
coördinator en anderen die hierbij betrokken zijn
- 10.00 – 11.00 uur Knelpunten infrastructuur bezoek onderwijsruimten,
bibliotheek etc.
- 11.00 – 11.30 uur Spreekuur studenten/docenten (op aanvraag)
- 11.00 – 11.30 uur Voorbereiding gesprek met faculteitsbestuur (parallel)
- 11.30 – 12.30 uur Gesprek met faculteitsbestuur
- 12.30 – 13.30 uur Lunch
- 13.30 – 16.30 uur Vergadering commissie: gezamenlijke bespreking
checklist en opstellen van verslag en vastleggen
voorlopige conclusies en aanbevelingen
- 16.30 – 17.00 uur Mondelinge rapportage

Bijlage 3 De opleidingen in cijfers

	EUR	UT	UVA	LEI	VU	RUG	KUN	UvT	UU
1. Missie, doelstellingen en eindtermen van de opleiding	8	7	8	8	7	9	8	8	8
2. Opbouw, niveau en inhoud van het programma	8	7	8	8	7	8	8	8	8
3. Onderwijsleeromgeving	7	7	7	7	7	9	7	8	7
4. Instroom	6	6	9	5	6	6	7	5	8
5. Studeerbaarheid	7	8	7	8	7	8	7	8	7
6. Doorstroom en rendementen	4	5	5	6	5	6	6	5	3
7. Kwaliteit van de afgestudeerden	8	7	8	7	8	9	8	7	8
8. Effectiviteit en organisatie van de staf	8	7	8	7	7	9	8	8	8
9. Faciliteiten en voorzieningen	7	8	7	5	8	7	9	8	6
10. Internationalisering en externe contacten	6	6	9	6	5	5	7	7	7
11a. Interne Kwaliteitszorg	7	8	7	7	6	9	7	8	7
11b. Zelfstudie	9	7	7	7	8	9	7	9	6

De volgende betekenis wordt aan de cijfers toegekend:

Ontoereikend	Toereikend
1 = zeer slecht	6 = voldoende
2 = slecht	7 = ruim voldoende
3 = zeer onvoldoende	8 = goed
4 = onvoldoende	9 = zeer goed
5 = bijna voldoende	10 = uitmuntend

Bijlage 4

datum 10-06-2002

ons kenmerk

uw kenmerk

doorkiesnummer
030-2363801

onderwerp

Aanvullende informatie BAMA

Aan de coördinatoren van de visitatiecommissie wijsbegeerte

De visitatiecommissie wijsbegeerte is van mening de invoering van de bachelor-masterstructuur een dusdanige majeure verandering van het onderwijsstelsel betreft, dat één van de taken van de commissie – het adviseren en het kijken naar de toekomst – niet kan geschieden zonder dat daarbij de bachelor-masterstructuur op enigerlei wijze in beschouwing wordt genomen. De commissie zal tijdens haar visitatie dan ook een inzicht willen krijgen in de veranderingen in het onderwijsprogramma en de onderwijsstructuur die te maken hebben met de invoering van de bachelor-masterstructuur. Om zich voorafgaand aan de visitatie hierin een inzicht te verschaffen, zou de commissie graag de volgende informatie ontvangen:

1. Een beknopt overzicht (à twee pagina's) van de veranderingen die plaatsvinden door het invoeren van de bachelor-masterstructuur. Hierbij dient aangegeven te worden welke zaken als wenselijk worden ervaren en welke niet.
2. Een beknopte schets van de onderwijsfilosofie van de bachelor-masterstructuur bij de opleiding.
3. Een korte analyse waarin uitgelegd wordt waarin de sterkte-zwakte analyse zoals die in de Zelfstudie staat zich verhoudt tot de bachelor-masterstructuur.
4. Een kort overzicht van het informatiebeleid met betrekking tot de invoering van de nieuwe onderwijsstructuur.

In sommige zelfstudies wordt reeds gerefereerd aan enkele van deze punten. De commissie zou echter ook van deze instellingen graag de gevraagde informatie (opnieuw) ontvangen.

Met vriendelijke groet,

Dr. E.L.J. Fortuin

Secretaris Visitatiecommissie Wijsbegeerte

Bijlage 5

Lijst van enkele veelvoorkomende afkortingen

AIO	Assistent in opleiding
BA	Bachelor
BAMA	Bachelor-Master
CROHO	Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs
EUR	Erasmus Universiteit Rotterdam
FTE	Full-time equivalent
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HGL	Hoogleraar
KUN	Katholieke Universiteit Nijmegen
LEI	Universiteit Leiden
M	Man
MA	Master
OIO	Onderzoeker in opleiding
OWP	Overig wetenschappelijk personeel
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
UD	Universitair docent
UHD	Universitair hoofddocent
UT	Universiteit Twente
UU	Universiteit Utrecht
UvA	Universiteit van Amsterdam
UvT	Universiteit van Twente
V	Vrouw
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
VU	Vrije Universiteit Amsterdam
VWO	Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WvW	Wijsbegeerte van een bepaald wetenschapsgebied
WWTS	Wijsbegeerte van Wetenschap, Techniek en Samenleving

